

Redaktor

Azər Bağirov

Rəcəbli Əbülfəz Əjdər oğlu

R 57 Qədim türkcə—azərbaycanca lüğət. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Nəşriyyatı. Bakı, 2001, 192 səh.

Qədim Türkcə — azərbaycanca lüğətdə bizim eradan əvvəl III əsrdən eramızın XI əsrinədək Mərkəzi Asiyada yaşamış və dilləri başqa türk dillərinə nisbətən Azərbaycan dilinə daha yaxın olan qədim göy türk (bəzən oğuz da adlanır) və qədim uyğur qəbilələrinin dilində işlənmiş sözlərin Azərbaycan dilinə tərcüməsi verilmişdir. Həmin sözlər bu qəbilələrdən bizə miras qalan əsərlər əsasında toplanmışdır.

Lüğət türk dillərinin, o cümlədən Azərbaycan dilinin tarixi keçmişi ilə maraqlanan geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

R 4602030000

M 657—2001

İSBN 5—89600—327—7

© Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Nəşriyyatı,
2001

MÜƏLLİFDƏN

Bizim eranın VI əsrinin ortalarında qədim türk qəbilələri həmin dövrün ən qüdrətli dövlətlərindən birini — Türk Xaqanlığını yaradır. Onun sərhədləri şərqdə Sarı dənizdən qərbdə Qara dənizədək, cənubda Tibet yaylasının ətəklərindən şimalda Sayan dağlarına qədər uzanırdı. Bu dövlətin qüdrəti Sasani İrani və Vizantiya kimi erkən orta əsrlər dövlətlərini lərzəyə salırdı, bu dövlətin xaqanları Çin imperatorlarını "cənubdakı bizim uşaqlar" adlandırırdılar. 552-ci ildə birinci türk xaqanlığı (türküt xaqanlığı) yaranır. Sonralar bu xaqanlıq iki hissəyə — qərbi və şərqə türk xaqanlığına parçalanır. Şərqi türk xaqanlığı qısa bir müddət üçün öz müstəqilliyini itirsə də onu yenə eiddə edir və 745-ci ilədək iki əsr ərzində Mərkəzi Asiyada hakim qüvvə olur və həmin dövrün siyasi-ictimai həyatında görkəmli rol oynayır. 745-ci ildə Şərqi türk (göy türk) xaqanlığı süqut edir və onun əvəzinə tarix səhnəsinə digər bir türk dilli xaqanlıq — qədim uyğur qəbilələrinin yaratdığı uyğur (qədim uyğur) xaqanlığı çıxır. Nəhayət, 840-cı ildə qırğızlar uyğurları məğlub edib öz müstəqil dövlətlərini yaradırlar. Qırğız xaqanlığı 1040-cı ilədək yaşayır. Beləliklə, tam beş əsr ərzində Mərkəzi Asiyada bir-birini əvəz edən üç türk xaqanlığı hakim siyasi qüvvə olur. Bütün bunlara baxmayaraq, istər qədim türk qəbilələrinin, istərsə də qədim türk xaqanlıqlarının tarixi hələ də lazımı səviyyədə öyrənilməmişdir.

Oxuculara təqdim edilən bu əsər iki hissədən (göy türkcə - azərbaycanca lüğət və qədim uyğurca - azərbaycanca lüğət) ibarətdir. Hər iki termin (göy türkcə, qədim uyğurca) şərtidir, çünki bu terminlər nə qədim göy türk qəbilələrinin, nə də qədim uyğur qəbilələrinin dilinin bütün lüğət tərkibini əhatə edir: birinci hissədə qədim türk Orxon-Yenisey əlifbası ilə (elmi ədəbiyyatda buna qədim türk run əlifbası da deyilir) yazılmış bütün abidələrdəki (göy türk, yəni oğuz; Yenisey və Talas abidələri, qismən də Orxon-Yenisey əlifbası ilə yazılmış qədim uyğur abidələri) sözlər, ikinci hissədə isə qədim uyğur abidələrindəki sözlər öz əksini tapmışdır. Bu qənaətə gəlmək olur ki, istər birinci tip, istərsə də ikinci tip abidələrdəki sözlər həm qədim (göy) türk, həm də qədim uyğur qəbilələri dillərinin lüğət tərkibinin yalnız bir hissəsini özündə əks etdirmişdir.

GÖY TÜRKLƏR VƏ QƏDİM UYĞURLAR

Qədim türklərin mənşəyi haqqında bir neçə əfsanə vardır.¹ Bütün əfsanələrin əsas motivi budur ki, türklər öz mənşələrini dişi qurddan alırlar. Məhz buna görədir ki, sonralar türklər öz bayraqlarında qurd başının şəklini çəkirdilər.

Türk sözü haqqında uzun müddət mübahisə getmişdir. Orxon-Yenisey abidələrini, daha doğrusu, Ongin, Küi tigin, Bilgə xaqan və Tonyukuk abidələrini yazanlar özlərini göy türk adlandırırlar. Çin mənbələrində onları tu-kyu, tu-kyue, tuckyuk, türküt adlandırırlar. Mahmud Kaşğaridən başlayaraq *türk* sözüne müxtəlif mənalər verirlər. Son zamanlar belə bir fikir yaranmaqdadır ki, *türk* sözü “qüvvət, qüdrət, güc” mənalərini ifadə edir. Bu ad Orxon-Yenisey abidələrinin yazıldığı dövrdə bütün qədim türkdilli qəbilələrə deyil, Birinci və İkinci türk xaqanlığında hakim rol oynayan türkdilli qəbiləyə verilmişdir.

Qədim türk qəbilələri, onların sosial-siyasi həyatı, məişəti, dini, adət və ənənələri, qədim türk dövlətçiliyi (birinci və ikinci türk xaqanlığı, uyğur xaqanlığı və qırğız xaqanlığı) haqqında ən mötəbər mənbə onların özlərinin yazdığı, tarixdə Orxon-Yenisey abidələri, habelə qədim uyğur abidələri adı ilə məşhur olan kitabələrdir. Qədim türklərin tarixini araşdırmaq üçün ərəb, fars, Vizantiya, habelə Çin mənbələri də etibarlı məlumat verir.

Çin mənbələrində türk sülaləsinin əsasını qoyan tayfanın tarix səhnəsinə çıxması eramızın 92-ci ilindən hesablanır. “Yeni eramın 92-ci ilində çinlilər Tarbaqatay şəhərinin yanında hunları tamamilə məğlub etdilər. Həmin il siyənbiilər onların Şimali Monqolustandakı torpaqlarına və əhalisinə yiyələndilər. Bu məğlubiyyətdən sonra hun sülaləsindən Aşina tayfa adı ilə bir nəsil sağ qaldı. Bu nəsil Dülqa (Tukyuk -- indi uyğun qədim Çin heroqlifləri

¹ Qədim türklərin mənşəyi, qədim türk qəbilələri, qədim türk xaqanlıqlarının tarixi haqqında ətraflı məlumat almaq üçün bax: *Н.Я. Бичурин (Иакинф). Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена*, I, М.-Л., 1951; *А.Бернштам. Происхождение тюрков*, Проб. ИДО, 5-6, 1934; *Yenə onun Sosialno-ekonomicheskiy строй орхон-енисейских тюрков*, М.-Л. 1946; *С.В. Киселев, Древняя история Южной Сибири*, М., 1951; *Л. П. Потапов. Очерки по истории Алтая*, М.-Л., 1953; *С.Г. Кляшторный. Древнетюркские рунические памятники*, М., 1964; *Л.Н.Гумилев. Древние тюрки*, М., 1967, *Н.В. Кюнер. Китайские известия о народах Южной Сибири, Центральной Азии и Дальнего Востока*, М., 1961 və s.

tukyuk kimi deyil, *türküt* kimi transkripsiya edilir. Sözüün kökü *türk* sözüdür, *-üt* isə monqol mənşəli cəm şəkilçisidir. Çox güman ki, çinlilər türktəri *türküt* adlandırarkən cəm şəkilçisini monqol dilindən götürmüşlər. Türkooloji ədəbiyyatda qədim türklər *tuqyu* termini ilə ifadə edilir, lakin indi bu termin düzəldilib *türküt* şəklində işlədilməyə möhtacdır. --- Ə.R.) xalq adı ilə Altay dağlarının ətəklərinə köçür, əvvəlcə siyəanbilərdən, sonra jujanlardan asılı olur və xana xərac vermək əvəzinə onun üçün dəmir istehsal edir. Bu qəbilə bir müddət keçdikdən sonra yenə də qüvvətlənir və Dulqa (tuqyuye) hakimi Bumın (qədim türk Orxon-Yenisey abidələrində o, Bumın kağan adlandırılır.

Ə.R.) jujan sülaləsinin hakimiyyətini yıxıb özünü İli-xan etir. ² Çin mənbələrindən məlum olur ki, türklərlə jujanlar arasındakı nifaqa və müharibəyə səbəb jujan xanı Anaxuanın öz qızını Bumına əvə verməməsi idi. Lakin bu, yalnız bəhanə idi. Əsas səbəb isə türklərin azadlığa can atmaları idi. Jujanlara qarşı çıxmazdan əvvəl Bumın 546-cı ildə avariara (Çin mənbələrində juan-juan, jujan adlanır) qarşı üsyan etmiş və Çin mənbələrində tic-li adlandırılan başqa bir türkdilli qəbiləni tələ qəbilələrini məğlubiyətə uğradır və 50000 yurtu özünə tabe edir. Bir qədər qüvvələndikdən sonra jujan xaqanından öskik olmadığını göstərmək üçün onun qızına elçi göndərir. Anaxuan onun elçilərini qovur və belə bir sifariş göndərir (Çin mənbələrində göstərilir ki, söyüş göndərir): "Sən mənim dəmirəridənimsən; necə cürət edib belə bir təkliflə mənə müraciət edərsən!" Bumın bu sözlərdən qəzəblənir, xaqanın elçilərini öldürür və jujanlarla bütün əlaqələri kəsir. Bir qədər sonra 551-ci ildə o, Çin imperatorunun qızı ilə evlənir və çinlilərin köməyi ilə 552-ci ildə jujan qoşunlarını məğlub edir. Məğlub olan Anaxuan özünü öldürür. Beləliklə, 552-ci ildə Bumın özünü xaqan etir, türk sülaləsinin əsasını qoyur və sonralar mərkəzi Asiyanın siyasi həyatında böyük rol oynayan Türk xaqanlığını yaradır. Bumın taxta çıxdıqdan sonra türk adətində görə ölkənin qərb hissəsinin idarəsini çinlilərin Şe-tie-mi adlandırdıqları qardaşı İstəmi xaqana tapşırır.

Bumın xaqan 553-cü ilin mart ayında vəfat edir. ³ Onun yerinə oğlu Kolo (Çin dilində belə adlandırılır) İsigi-xan adı ilə taxta oturur. İsigi xaqan öldükdən sonra taxta onun oğlu Nyetu deyil, kiçik qardaşı Kigin-Muyun-xan çıxır. ⁴ A. Bernştam yazır ki, guya Muyun xan Aşına tayfasından deyil, başqa

² И.А. Бичурин. Ады чəkilən əsər, səh. 226.

³ L.N. Qumilevin məlumatına görə, Bumın xaqan (İl xan) 552-ci ilin sonunda vəfat etmişdir (бах "Древние турки", səh. 28).

⁴ Çin mənbələrində göstərilir ki, Bumın öldükdən sonra taxta onun oğlu İstəmi çıxır. Çinlilər öz adətindən çıxış edərək məsələni dolaşdırırlar. İstəmi xan Bumın xaqanın oğlu yox, kiçik qardaşı olmuşdur. Çin mənbələri bir məsələdə səhv edə bilərdi. Qədim türklərin adətində görə ölən xaqanın yerinə onun kiçik qardaşı keçməli idi, sonuncu qardaş öldükdən sonra birinci (böyük) qardaşın böyük oğlu xaqan olurmuş. Görünür, Bumın böyük, İstəmi ikinci, Muyun (yaxud Moyun) üçüncü qardaş imiş.

tafadan imiş⁵. Bütün başqa mənbələr isə Çin mənbələri ilə düz gəlir. N. Bıçurinin təsvirinə görə,⁶ Muyun xaqan taxtına oturmaq üçün bütün keyfiyyətlərə malik imiş.

Çin mənbələrində Mu-kan adlandırılan bu xaqanın hakimiyyəti illərində türk dövləti xeyli güclənir, sərhədləri Mancuriyadan Səmərqənd şəhəri ilə Bəlx arasındakı Demir Qapıyaqədək uzanır. Qərbdə Eftalilər (ağ hunilər) deyilən güclü dövləti məğlub etdikdən və dövlətini daha da genişləndirdikdən sonra Muyun xaqan üzünü şərquə çevirir. Bu zaman onun əmisi İstəmi xaqan da dövlətin qərb sərhədlərini genişləndirir, qərb dövlətləri ilə münasibətlər yaradırdı. O, Bizans və İran ilə də yaxşı münasibət yaratmışdı. 568-ci ildə Bizans imperatoru türklərə Zemarxın başçılığı ilə səfirlik göndərmiş və türklər haqqında ətraflı məlumat toplamışdı. Səfirliyin topladığı məlumat Bizans tarixçilərindən Menandr və Foefilakt Simokatta kimi tarixçilərin əsərlərində öz əksini tapmışdı. Hər iki müəllif türklərin son dərəcə yüksək mədəniyyətə malik olduqlarını göstərir.

Orxon-Yenisey abidələrində yalnız birinci iki xaqanın adı çəkilir. Qalan bütün xaqanlar adları çəkilmədən pislənilir və birinci Türk Xaqanlığının süqutu kiçiklərin böyüklərə oxşamaması, yaxşı xaqanların yerinə pis xaqanların taxta oturmaları ilə əlaqələndirilir.

572-ci ildə Muyun xaqan vəfat edir. Taxta onun kiçik qardaşı Tobo xan çıxır. Çin mənbələrinin yazdığına görə, taxta Muyunun oğlu Dalobyan çıxmalı imiş, lakin anası aşağı təbəqədən olduğuna görə aristokratlar onun taxta çıxmasına mane olurlar. Aşağı mənşəli olması -- Tobo xaqan vəfat etdikdən sonra da Dalobyanın taxta çıxmasına mane olur. Tobo Çinlə yaxşı münasibət yaradır. Çin şahzadəsi ilə evlənir və dövləti idarə etmək, dövlətin sərhədlərini genişləndirməkdən daha çox dini işlərlə məşğul olur. Tobo xaqan 580-ci ildə vəfat edir. Ölməzdən əvvəl o, oğlu Yanlonu yanına çağıraraq deyir: — Məlumdur ki, ən yaxın qohumluq münasibəti ata ilə oğulun münasibətidir. Mənim böyük qardaşım bu qohumluq münasibətinə etina etmədi, taxtı mənə tapşırırdı. Mən öləndən sonra sən taxtı əmin Dalobyana (halbuki Dalobyan Yanlonun əmisi deyil, əmisi oğlu idi) güzəştə getməlisən. Tobo öldükdən sonra ordada Dalobyanı taxta çıxarmaq istəyirlər, lakin o, aşağı mənşəli olduğu üçün rütbəliklər yığıncağı onun əleyhinə çıxır. Yanlo (Nyetunun qardaşı) yüksək təbəqədən çıxmışdı və türklər ona hörmət edirdilər. Hamıdan sonra Nyetu yığıncağa gəlib deyir: — Əgər taxta Yanlonu çıxarsanız, mən qardaşlarımla birlikdə ona xidmət edəəcəyəm. Əgər taxta Dalobyanı çıxarsanız, mən onda mənə tapşırılmış sərhədləri qoruyaraq Dalobyanı iti qılınc və uzun nizələrlə gözləyəəcəyəm⁷. Buna görə də yığıncaq taxta Yanlonu çıxarır.

⁵ А. Бернштам. Социально-экономической строй орхон-енисейских тюрок VI-VII веков. М. -Л., 1946, сәh. 174.

⁶ Н. Я. Бичурин. Adı çəkilən əsər, сәh. 228-233.

⁷ Н. Я. Бичурин. Adı çəkilən əsər, сәh. 234-235.

Cin müəlliflərinin məlumatının həqiqətə nə qədər uyğun olub-olmadığını söyləmək çətindir. Lakin başqa mənbələrin verdikləri məlumata görə, Dalobyən qərbi türklərin yanına getmiş və rəsmi xaqanlığa qarşı uzun müddət vuruşmuşdu.

Yanlo xaqanın hakimiyyəti uzun sürmür. O, üsyan qaldırmış Dalobyənin öhdəsindən gələ bilmir, elə taxta çıxdığı həmin il (580-ci ildə) taxtı kiçik qardaşı Nyetuya təhvil verir. Nyetunun ikinci adı İligüylü Şe Moxe Şaboloxandır, lakin o, taxta Şabolio-xan Nyetu adı ilə oturur. H.N. Orkunun yazdığına görə, Şabolionun adı türkçə Asparuh olmuşdur. Lakin məlumdur ki, o dövrdə türk dillərində *h* səsi olmamışdır. Şabolio xaqanın hakimiyyəti illərində birinci Türk xaqanlığı öz inkişafının ən yüksək zirvəsinə yüksəlir. Türk orduları tez-tez Çinin içrilərinə girir, hətta Pekinə hücum edirdilər. Çin dövləti türklərin qüvvətlənməsindən narahat olur. Çin ideoloqları türklərə açıq vuruşda qalib gəlməyin mümkün olmadığını gördükdə imperatora Türk xaqanlığını daxildən zəiflətməyi məsləhət görürlər. İmperator bu fikri bəyənir və bu sahədə tədbirlər görür. Digər tərəfdən, Şabolionun hakimiyyəti illərində türk xaqanlığında ikitirəlik baş verir, gah burada, gah orada üsyanlar baş qaldırır. Şabolio və Dalobyən arasındakı taxt-tac uğrunda mübarizə uzun çəkir. Bu mübarizədə çinlilərdən böyük kömək alan Şabolio xaqan qalib gəlir. Bu taxt-tac mübarizəsi türk xaqanlığına baha başa gəlir. Məhz Şabolio xaqanın hakimiyyəti illərində türk xaqanlığı Çinin təsiri altına düşür. Çin dövləti türk təhlükəsini birdəfəlik aradan qaldırmaq üçün türkləri çiniləşdirmək siyasəti yeridir. Türk əxlaq və adəti, hətta türk adları da Çin əxlaq və adəti, adları ilə əvəz edilməyə başlanır. Şabolio xaqan 587-ci ildə ölür. Onun kiçik qardaşı Çiloxeu Sexu xaqan Çuloxeu adı ilə taxta çıxarılır. Çuloxeunun hakimiyyəti illərində Dalobyən əsir tutulub edam edilir. Çuloxeu Şexu xaqanın hakimiyyəti zamanı türk xaqanlığı tamamilə Çinin vassalına çevrilir. Çuloxeunun xaqanlığı çox az çəkir – taxta oturdudan bir il sonra 588-ci ildə farslarla müharibədə aldığı ox yarısından ölür. Taxta Şabolio xaqanın Qiyəqə Şidon Dulan xaqan Ünüylüyü adı qəbul etmiş oğlu Ünüylüyü oturur. Dulan xaqan 600-cü ildə Datu tərəfindən öldürülür. Datu seçki keçirilmədən Bügə xaqan Datu adı ilə taxta oturur. Hələ Ünüylüyü xaqanın hakimiyyəti dövründə onun kiçik qardaşı Dusulu Çin dövlətinə getmiş və Kijin adı ilə orada yaşamağa başlamışdı. O, çinlilərdən kömək alıb qardaşının qatili ilə müharibə başlayır. Müharibə 607-ci ildə Kijinin qələbəsi ilə bitir. Moğlub olan Bügə xan Datu toqonların yanına qaçır, Kijin həmin il xaqan elan edilir. 608-ci ildə Kijin xaqan ölür, taxta onun oğlu Şibi xaqan Dügi çıxır. Digər xaqanlara nisbətən Şibi xaqanın hakimiyyəti davamlı olur. O, 11 il xaqanlıq etdikdən sonra 619-cu ildə ölür. Çin mənbələrinin məlumatına görə, Şibi xaqanın oğlu Şibobi kiçik yaşlı olduğundan (Şibobi sonralar Tuli xaqan adı ilə taxta çıxır) Şibinin kiçik qardaşı Sılıfo Şe taxta Çulo xaqan adı ilə çıxarılır. Çulo müstəqil siyasət yeritməyə çalışır. O, tez-tez Çinə hücum edir. Çinlilər türklərin qüvvətlənməsindən narahat olurlar. Çulunun arvadı Çin şahzadəsi idi və çinlilər onun vasitəsilə Çulonu zəhərləyirlər. Çulo xaqan 620-ci ildə ölür,

yenə Çin mənbələrinin yazdığına görə, onun oğlu kiçik yaşlı olduğundan Çulunon kiçik qardaşı Çubı Xyeli xaqan Dübı Kat İl xaqan adı ilə taxta oturdular. Çin boyunduruğu altında yaşamaq müstəqil, azad həyat sürməyə alışmış türklərə çox ağır təsir edirdi. Buna görə də, türklər Çin hakimiyyətinə qarşı çıxır, öz müstəqil dövlətlərini yaratmağa çalışırdılar. Bütün bunlar — türklərin çiniləşdirilməsinə qarşı etiraz, müstəqil türk dövləti yaratmaq uğrunda mübarizə Kül tigin və Bilgə xaqan şərəfinə qoyulmuş abidələrdə öz əksini tapmışdır. Xyeli xaqanın hakimiyyəti illərində türk dövləti yenə də tərəqqi edib yüksəlməyə başlayır. Türklər tez-tez Çin ərazisinə basqınlar edir, bol qənimətlərlə geri qayıdırdılar. Türk dövlətinin öz keçmiş qüdrətini bərpa edə biləcəyinin əlamətləri getdikcə aydın sezilirdi. Lakin bu zaman yenə də dövlətdə ikitirəlik başlanır. Çinlilərin təhriki ilə Bayırku, Xoyxu (hoci-he) və Sie-yon-to qəbilələri üsyan qaldırır. Xyeli qardaşı Şibinin oğlu Şibobini üsyanı yatırmağa göndərir. Şibobi məğlub olur. Bundan qəzəblənən Xyeli onu zəncirləyib həbs edir. Həbsdən çıxandan sonra Şibobi əmisinə düşmən olur. Bu, ikitirəliyin çoxlu səbəblərindən biri idi. Kat İl xaqanın böyük qardaşı Şibi xaqanın oğlu Şibobi (Tui) əmisinə qarşı qiyam qaldırır. Bu üsyanı Çin diplomatiyasının əli olduğunu güman etməyə hər cür əsas vardır. Hər dəfə türk dövləti qüvvətlənib Mərkəzi Asiyada görkəmli rol oynamağa başladığıda, türk dövləti Çin imperiyası üçün təhlükə törətdikdə Çin diplomatiyası türk xanədanının üzvləri arasında nifaq salır, üsyanlar təşkil edir, sonra zəif tərəfə yardım göstərir və zəif tərəfin qalib gəlməsi üçün şərait yaradırdı. Bundan iki məqsəd güdüldü. Əvvəla iğtişaşlar, daxili çəkişmələr və müharibələr nəticəsində türk dövləti çox zəifləyib Mərkəzi və Şərqi Asiya (sonralar hətta Orta Asiya) ərazisi uğrunda mübarizədə Çinlə rəqabət apara bilmirdi. İkincisi, zəif tərəfə kömək etməklə Çin dövləti yeni hakimiyyət orqanlarını onlar hələ hakimiyyət başına gəlməzdən öz təsiri altına salır, sonralar isə onlardan öz məqsədləri üçün (məsələn, Çin əleyhinə qaldırılan üsyanları yatırmaq, yaxud düşmənləri ilə müharibə etmək) istifadə edirdi. Bu dəfə də elə olur. Kat İl xaqan qardaşı oğluna hücum edib onu məğlub edir. Tui Çin imperatoruna müraciət edir. 630-cu ildə Kat İl xaqan tam məğlub olub əsir düşür. Çin imperatoru onunla yaxşı rəftar edir, ona hərbi rütbə, ev və ən yaxşı əkinlik torpaq verir. Kat İl xaqanın ov etməyi sevdiyini bilən imperator onu çoxlu maral və sığını olan bir əyalətə vali təyin edir. Lakin Kat İl xaqan bunların hamısından imtina edir. O, tək yaşayır, həmişə kədərli olur, onu tez-tez ağlayan görürlər, həmişə də qəmli, kədərli mahnılar oxuyur. 634-cü ildə Kat İl xaqan vəfat edir. Onu təntənə ilə dəfn edirlər: türk adətinə görə onun cəsədini yandırdılar.

Kat İl xaqanın vəfatı ilə türk xaqanlığı süqut edir, türklər Çinə təbə olurlar. Türk xaqanlığı altı əyalətə bölünür və qubernatorlar (valilər) tərəfindən idarə edilir. Türk sərkərdələri, bəyləri, xanları Çin rütbəsi alır, çinlilərlə evlənir, Çin məmurlarına çevrilirlər. Çinlilər türklərin yenidən baş qaldırmamaları üçün hər cür tədbirlər görürlər, qəbilələrin bir qismini dağıdırlar, bir qismini isə sürgün edirlər. Onlar çalışırlar ki, tarix səhifələrindən *türk* sözünü silsinlər.

Xyeli xaqanın məğlubiyyətindən sonra türk taxtına vərsə Çin imperatorunun əmri ilə təyin edilir. Belə ki, Xyeli xaqandan sonra türk hakimi (artıq türklərin rəhbəri *xaqan* deyil, *hakim* adlandırılır) Tuli xan təyin edilir, lakin o, təyin edildiyi yərə gedərkən yolda ölür. Türk dövlətinin hakimi İminişü Sıltı xan Sımo təyin edilir. Aşına tayfasından olan Sımo Kat II xaqanın uzaq qohumu idi. Sımo zəif iradəli idi. Buna görə də hakimiyyət başında uzun müddət qalmır, tezliklə vəzifəsindən imtina edir və Çin sarayında xidmətə götürülməsini xahiş edir. İmperator onun xahişini yerinə yetirir.

Tezliklə Çəbi xan türk xaqanı olur. O, Çin hakimiyyəti əleyhinə üsyan qaldırır, lakin üsyan yatırılır və Çəbi xan əsir tutulur.

647-682-ci illər arasında Çinin türk əyalətlərində çoxlu üsyan baş verir, lakin bütün üsyanlar müvəffəqiyyətsizliklə nəticələnir. 682-ci ildə türklər Qudulu xanın (türkçə: *kut* - б ə x t, *Kutluğ*—x o ş b ə x t, б ə x t l i deməkdir, qədim türk Orxon-Yenisey abidələrində İltəris xaqan adlanır) başçılığı ilə Çin işlibadına qarşı üsyan qaldırırlar. Bir neçə illik mübarizədən sonra 689-cu ildə üsyan müvəffəqiyyətsizlə nəticələnir. 682-685-ci illər arasında Kutluğ xanın başçılığı ilə üsyan etmiş türklər dəfələrlə Çin imperiyasının şimal rayonlarına hücum edir, çoxlu qənimət və əsir alırlar. Məsələn, türk axınının qarşısını silah gücünə almağın mümkün olmadığını gören Çin imperatoru 682-ci ildə şimal şəhərlərinin ətrafında hasarlar tikməyi əmr edir. 685-ci ildə türk orduları Çinin şimalını işğal edir, Çin orduları ilə döyüşlərdə beş min əsir tutur. Çinlilər yalnız qonşulardan yardım aldıqdan sonra işğal edilmiş ərazilərini azad edə bilirlər.

Kutluğ Kat II xaqanın uzaq qohumu idi. Çin mənbələri üsyanın müvəffəqiyyətli nəticəsini gözdən salmaq üçün yazır ki, Kutluğ "doqquz oğuzları talan etdi və çox varlandı; buna görə də özünü xan elan etdi".⁸ Türklər 52 il Çin hakimiyyətinə tabe olurlar. Kül tigin abidəsinin böyük kitabəsində bu haqda belə deyilir: "...tabğaç kağanı görmüş, oğul yil işig, küçig birmiş" (7-8 sətirlər). Beləliklə, 689-cu ildə İltəris xaqan türk xaqanlığını bərpa edir. İltəris xaqanın hərbi yürüşləri Tonyukukun qoyduğu abidədə ətraflı təsvir edilmişdir. İltəris xaqan 693-cü ildə vəfat edir. Taxta Kapağan xaqan adı ilə onun kiçik qardaşı Mo çor çıxır. Çin mənbələri bu faktı da düzgün izah etməyib göstərir ki, İltəris xaqanın hər iki oğlu çox kiçik idi; Moçilyanın 8, Kül tiginin 7 yaşı vardı. Buna görə də taxt-tac onların heç birinə verilmir. İltəris xaqanın kiçik qardaşı Moçjo (Mo çor) çaxdankı arzusuna çataraq, taxt-taca sahib olur. O özünü xaqan elan edir və taxt-tacı oğurladıqdan bir neçə il sonra Lin-çjeuya hücum edir.⁹ Kapağan xaqanın hakimiyyəti illərində ikinci Türk Xaqanlığı (tarixdə sonrakı türk dövləti belə adlanır) öz inkişafının ən yüksək zirvəsinə qalxır. Kapağan xaqan dövlətin sərhədlərini xeyli genişləndirir: o, 694-cü ildə Çinə hücum edir, eyni zamanda Kıtayları məğlub edib türk dövlətinə birləşdirir. Kapağan xaqan Orta Asiyada da işğalçılıq siyasəti yeridirdi. Türk

⁸ И. Я. Бичурин. Ады çəkilən əsər, səh. 266.

⁹ Yəni orada, səh. 268.

orduları yenə də Dəmir qapıya (Buzqala keçidinə) çatmışdılar. Onun hakimiyyəti illərindən başlayaraq Çin imperatorluğu hədiyyə adı ilə türk dövlətinə hər il çoxlu xərac (qızıl, gümüş, taxıl və ipək) verirdi. 698-ci ildə türk orduları yenidən Çinin daxili rayonlarına hücum edir. Müharibə türklər üçün uğurla bitir. Bağlanan sülh müqaviləsinə görə, çinlilər hər il türklərə 300000 kiloqram darı, 50000 top ipək, 3000 kənd təsərrüfatı aləti, külli miqdarda qızıl, gümüş və içki verməli idilər. Çin mənbələrinin yazdığına görə, qocaldıqda Kapağan xaqan ağlıni itirməyə başlayır və çılgınlaşır, aymaklar (əyalətlər) ona qarşı üsyan qaldırır və ayrılmağa başlayır. Kapağan xaqan hətta Çin şahzadəsi ilə evlənmək fikrinə düşür, lakin onun bu arzusu Çin sarayı tərəfindən rədd edilir. 716-cı ildə Bayeçu (Orxon-Yenisey abidələrində — Bayırku) qəbiləsi üsyan qaldırır. Kapağan üsyanı yatırır. Lakin paytaxta qayıdarkən meşədə məğlub olmuş Bayırku qəbiləsinin pusquda duran qoşunları qəflətən ona hücum edir, başını kəsib Çin imperatoruna göndəririlər (görünür, bu üsyanda da Çin sarayının əli varmış, çünki türk dövləti Çin üçün təhlükəli rəqibə çevrilirdi). Kapağanın oğlu Bögü xan hələ atasının sağlığında kiçik xan (xaqan) elan edilmişdi. Adətə görə, xaqan öldükdə taxta kiçik xan çıxırdı. Lakin Bögü xan taxta sahib ola bilmir. İltəris xaqanın kiçik oğlu Kül tigin Bögü xana hücum edib onu öldürür və əmisi Kapağan xaqanın bütün nəslini məhv edir, xaqan taxtına isə böyük qardaşı Mogilyanı (Orxon-Yenisey abidələrində — Bilgə xaqan) oturdur.

Çin mənbələrində Kapağanın hakimiyyət başına gəlməsi, onun ölümündən sonra baş verən hadisələrin səbəbi, hətta Mogilyanın kimliyi faktı düz verilmir; hətta Çin mənbəyi Mogilyanın Kapağanın oğlu adlandırır: "Qüy Dələ (Kül tigin — *Ö.R.*) Qudulunun (Kutluğun, İltərisin — *Ə.R.*) oğlu — kiçik xana hücum etdi, onu öldürdü və onunla birlikdə bütün nəslini məhv etdi. Biqə-xan adı ilə Moçjonun (Kapağanın — *Ə.R.*) oğlu Mogilyanı taxta çıxarıdılar."¹⁰ Göründüyü kimi, mənbə birinci cümlədə iddia edir ki, Kül tigin Kapağanın bütün nəslini məhv edir, ikinci cümlədə isə Mogilyan Kapağanın oğlu elan edilir. Qədim türk Orxon-Yenisey yazıtı abidələrində Mogilyan (Bilgə xaqan) atasının İltəris xaqan, anasının isə İlbilgə xatun olduğunu söyləyir, Kül tigin isə kiçik qardaşı adlandırır. N.Y. Bıçurinin tərcümə etdiyi Çin mənbəyindən başqa bütün mənbələr Orxon-Yenisey abidələri ilə düz gəlir.

Bilgə xaqan bilirdi ki, o, taxt-tacə layiq deyil, buna görə də onu kiçik qardaşı Kül tiginə vermək istəyirdi. Lakin Kül tigin taxt-tacə sahib olmaq istəmir və təkid edir ki, taxta böyük qardaşı çıxsın. Bilgə xaqan taxta oturduqdan sonra Kül tigin bütən qoşunların baş sərəkədsi təyin edir. Əslinə qalanda bu, qeyri-rəsmi hakimiyyət idi. Kül tiginin və Bilgə xaqanın hərbi yürüşlərinə və fəthlərinə Koşo Saydam (Kül tigin və Bilgə xaqanın şərəfinə qoyulmuş abidələr) abidələrində böyük yer verilir. Bu iki ilk mənbədən başqa Çin mənbələrində də Kül tigin və Bilgə xaqanın fəaliyyəti haqqında çox

¹⁰ Н. Я. Бичурин. Ады çəkilən əsər, səh. 273.

qiymətli məlumatlar vardır. Bunlardan istifadə edərək bir sıra görkəmli rus, sovet və xarici alimlər Kül tigin və Bilgə xaqanın həyat və fəaliyyətləri haqqında çoxlu elmi-tədqiqat əsəri yazmışlar.

731-ci ildə Kül tigin döyüşdən aldığı ağır yaradan vəfat edir. Kül tiginin dəfni tarixi hələ də mübahisəlidir. Mənbələrin əksəriyyətində onun 731-ci il noyabrın 1-də dəfn edildiyi göstərilir. H.N.Orkun isə yazır ki, Kül tigin 731-ci il avqustun 21-də dəfn edilmişdir. Kül tiginin ölümündən bir qədər sonra 739-cu ildə Meyluçjo adlı bir zadəgan Bilgə xaqanı zəhərləyir. Zəhərləndiyini hiss edən Bilgə xaqan ölməzdən əvvəl Meyluçjo və onun bütün uəsini edam etdirir. Bilgə xaqanın ölüm tarixi çox mübahisəlidir. P.M.Meliorski onun 734-cü ildə,¹¹ Bernştam 733-cü ildə¹² öldüyünü göstərir. Çin mənbələri Bilgə xaqanın neçənci ildə öldüyünü göstərmir, lakin həmin mənbələrdən onun ölüm tarixini dolayı yolla tapmaq olar. "İjan-xan (İjanxan Bilgə xaqanın oğludur və onun ölümündən sonra taxta oturmuşdu) hakimiyyətinin səkkizinci ilində vəfat etdi. 739".¹³ Beləliklə, Çin mənbələri Bilgə xaqanın 731-ci ilin sonu, 732-ci ilin əvvəllərində öldüyünü göstərir. Akad. V.V.Radlov Orxon-Yenisey abidələrinin faktlarından istifadə edərək hesablamışdır ki. Bilgə xaqan 734-cü ildə vəfat etmişdir. Bütün digər mənbələrdə V.V.Radlovun hesabladığı tarix göstərilir.

Bilgə xaqanın ölümündən sonra Şərqi türk xaqanlığında yenidən hakimiyyət uğrunda mübarizələr başlanır. İjan xaqandan sonra onun kiçik qardaşı Bigə Qudulu-xan (türkcə: Bilgə Kutluğ xaqan) taxta oturur. Onun hakimiyyəti dövründə ölkədə tez-tez üsyanlar, qiyamlar baş verir. Çin salnaməsi bu dövrü belə təsvir edir: "Xan kiçik yaşlı idi. Onun anası Pofu dövlət işlərini idarə etmək üçün İnsi Dqan adlı bir məmuru vəkili edir. Qəbilələr arasında narazılıq baş verir və getdikcə artır. Diniyin (Dini—Bilgə Kutluğ xaqanın çinçə adıdır — O.R.) əmiləri, Şərqi və Qərbi Şa (Orxon-Yenisey abidələrində Şad— Ə.R.) adları ilə qoşunu ayrı-ayrılıqda idarə edirdilər. Qoşunun ən yaxşı və güclü hissəsi onların əlində idi. Anası tərəfindən aldadılan xan Qərbi Şanı edam edir və qoşuna rəhbərliyi öz üzərinə götürür. Tərəddüd içində yaşayan Şərqi Şa xana hücum edib onu öldürür.¹⁴ Bundan sonra o, Bilgə xanın oğlunu taxta oturdur, lakin azacıq sonra Qudu Şexu onu öldürür və onun kiçik qardaşı Süyəni xan qoyur; sonra onu da öldürür və özünü xan elan edir. Txyan-baonun hakimiyyətinin birinci yayında, 742, xoxyu, qetolu və basimi birləşmiş qüvvə ilə Şexuya hücum edir və onu öldürür".¹⁵ Əyanlar yığınağı şərqi şadın oğlu Usu-mişini (Orxon-Yenisey

¹¹ П. М. Мелиоранский. Памятник в честь Кюль Тегина, СПб., 1899, сәh. 140.

¹² А. Бернштам. Социально-экономический строй орхон-енисейских тюрок VI-VIII веков, М.-Л., 1946, сәh.184.

¹³ Н.Я. Бичурин. Göstərilən əsər, сәh.277.

¹⁴ ¹⁴ Bilgə Kutluğ xaqanın öldürüldüyü il mübahisəlidir: A.Bernştam 742-ci ili (adı çəkilən kitab, сәh. 184), Çin mənbələri 741-ci ili (Н.Я.Бичурин, adı çəkilən əsər, сәh. 277-278) göstərir.

¹⁵ Н.Я.Бичурин. Adı çəkilən əsər, сәh. 277-278.

abidələrində: Ozmış tigin) xaqan elan edir. İki ildən sonra 744-cü ildə basmıl və başqa qəbilələr Ozmış tiginini öldürürlər.

Ozmış tiginin hakimiyyət başına gəlməsi və öldürülməsi məsələsi müxtəlif mənbələrdə ziddiyyətlidir. A.Bemştam yazır ki, "Şərqi Şanın (Şadın) oğlu Usu-Mişi "taxtı" tutdu və tezliklə uyğurlar tərəfindən öldürüldü."¹⁶ Məlumdur ki, uyğurlar Çin mənbələrində *xoyxu* adlandırılır, lakin Çin mənbələrinin məlumatına görə, Usu-mişini (Ozmış tiginini) xoyxular deyil, basimilər öldürür. Çin mənbələrindəki basimi qəbiləsi (termin) qədim türk abidələrindəki basmıl qəbilələrinə uyğun gəlir. Uyğur sülaləsinin əsasını qoymuş birinci uyğur xaqanı Moyun Çor şərəfinə qoyulmuş abidədə bu haqda deyilir: "Ozmış tigin kan bolmış. Koy yılla yorıdım... Ozmış tiginig... tutdım, katunun anta alım. Türk bodun anta mağaru yok boltı"(MÇ 9-10) tərcüməsi: Ozmış tigin xan olmuş. Qoyun ili qoşunla yürüdüm... Ozmış tiginini... tutdum, xatununu onda aldım. Ondan sonra türk xalqı yox oldu).

Ozmış öldürüldükdən sonra onun qardaşı Bay-mey Dələ Xulunfu Baymey xan Xulunfu adı ilə xaqan seçilir. 744-cü ildə oyanlar onu xaqanlıqdan kənar edirlər və basmilların başçısını xaqan seçirlər. Uyğurlar basmıl xanına hücum edib onu öldürürlər. 745-ci ildə uyğurların başçısı Quli Peylo taxta çıxıb Qudulu Bığə Kyuye xan (türkcə: Kutluğ Bilgə kül xaqan¹⁷) adı qəbul edir və Baymey xaqanı öldürür.¹⁸

747-ci ildə şərqi türk xaqanlığı tarix səhnəsindən çıxır. Türk qəbilə ittifaqının, göy türk xalqının sonrakı taleyi haqqında Çin mənbələrində heç bir məlumat yoxdur.

Göy türklərin əxlaq, adət-ənənələri, dövlət quruluşu, mədəniyyəti və dini haqqında əsas məlumatı Çin mənbələrindən, qismən də Orxon-Yenisey abidələrindən almaq olar. Göy türk dövlətinin taxtında oturan şəxs kağan /xaqan/, onun arvadı katun /xatun/ adlanır. Dövlətin idarəsi iki qola bölünür: dövlətin qərb budağını idarə edən adam *yabğu* (ərəb mənbələrində: *cobqu*), şərq budağını idarə edən adam şad adlanır. Xaqanın oğulları (şahzadələr) *tigin* adlanır, onların arvadlarına isə *kunçuy* deyirlər. Xaqandan sonra böyük inzibati rütbə *xan* adlanır. Görünür, xan, müəyyən qəbilə birliklərinin rəhbəridir. Orxon-Yenisey abidələrində xanlar haqqında az məlumat vardır, əvəzinə bəylər haqqında geniş məlumata rast gəlmək olar. Görünür, bəy əvvəllər hərbi işlərlə əlaqədar yaranan rütbə adıdır, lakin sonralar bəylərə əmlak (adam, torpaq, ilxı, mal-qara və s.) da verilmiş, həm də bəylik vərəsəlik yolu ilə keçmişdir. Abidələrdə bəzən bəylərə xaqan adı verilməsi haqqında fikirlərə də təsadüf edilir: "Bars bəg erti, kağan at bunta biz birtimiz-Bars bəy idi, xaqan adı burada biz verdik" (KTb 20). Bəyə xaqan adı verilməsi qərribə görünsə də bunu türklər özləri deyir. Belə bir fikir də mövcuddur ki, yabğu və

¹⁶ А. Бернштам. Ады чәкилән әсәр, сәһ. 184.

¹⁷ Ehtimal ki, Kutluğ Bilgə Kül xaqan uyğur sülaləsinin əsasını qoymuş Moyun Çorun atasıdır, çünki Moyun Çor abidəsinin 5-ci sətirində Moyun Çor atasının adının Kül Bilgə xaqan olduğunu deyir.

¹⁸ Н. Я. Бичурин. Ады чәкилән әсәр, сәһ. 278.

şad ölkənin qərb və şərq qollarını idarə edənlərə yox, tölis (yabğu) və tarduş (şad) qəbilələrinə rəhbərlik edənlərə verilən addır. Hətta Kül tigin şərəfinə qoyulmuş abidədə buna Bilgə xaqanın dilindən işarə də vardır: "Eçim kağan olurtukda özüm tarduş bodun üzə şad ertim — əmim xaqan oturduqda özüm tarduş xalqının üstündə şad idim" (KTb 17). Ən yüksək hərbi dərəcə *çor* adlanırdı, ondan kiçik olan hərbi rütbə sonun, yaxud sanun sayılır; bu söz Çin dilindən götürülmüşdür, çincə *general* deməkdir. Deməli, çor generaldan böyük rütübədir. Dövlətin daxili əyalətlərini idarə edən adam *icrəki*, güman ki, işğal edilmiş əyalətləri idarə edən *tutuk* adlanır; güman etmək olar ki, hər iki söz qubernator məfhumuna yaxındır. Bunlardan başqa nisbətən kiçik məmur rütubəsinə uyğun gələn *buyuruk* rütubəsinə də tez-tez rast gəlirik. Bu göstərdiklərimizdən olavə Orxon-Yenisey abidələri mətnlərində *tudun, tarkan, tamğan, apa, apa tarkan* (tarkandan böyük rütübədir), *bağa tarkan* (apa tarkandan böyük rütübədir) rütübə adlarına da təsadüf edilir. Bütün bu rütübə və dərəcə adları qədim türk xaqanlığında inzibati və hərbi idarənin nə qədər yüksək dərəcədə inkişaf etdiyini göstərir.

Türk adətinə görə, türk dövlətinin şərq budağını idarə edən kiçik xan, yəni valihəhd hesab edilirdi; xaqan öldükdən sonra məhz şərq budağını idarə edən kiçik xan xaqanlıq taxtına çıxardı. Xaqanlığın hər budağının hakimləri yarımüstəqil hakimiyyətə malik idi və hakimiyyəti altında olan ərazidə qoşun rəhbərləri təyin edirdilər. Türklərdə xanı taxta çıxarmağın qəribə bir adəti vardı. Xan seçilən adam keçə üstündə oturdulurdu, ətrafında doqquz daire vurub oynayırdılar. Sonra xanı ata mindirirdilər. Bu vaxt bir nəfər qəfildən ipək parçanı onun boynuna atır və boğurmuş kimi sızır, eyni zamanda ona sual verirdi: "Bizə neçə il xanlıq edə biləcəksən?" Xan boğula-boğula bir rəqəm deyirdi.

Türklərin qədim dini haqqında məlumat VI əsrin 70-80-ci illərində tərtib edilmiş "Veyşu" və VII əsrin 30-cu illərində tərtib edilmiş "Suysu" adlı salnamələrdə öz əksini tapmışdır. "Veyşu" türklərin adətlərini belə təsvir edir: 1. "Günəş doğan ölkəyə (Çinə) hörmət əlaməti olaraq xanın iqamətgahına şərqdən girərdilər. (Ölbəttə, Çin salnaməsi məsələni düz qoymur. Şərq xalqlarında günəşə hörmət ən qədimdən mövcuddur və islam dininə ibadət edənə qədər evləri də üzü şərqə tikərdilər, indi üzü qibləyə tikirlər). 2. Hər il bütün əyanlarla birlikdə mağarada əcdadlara qurban kəsərdilər. 3. Beşinci ayın ikinci on günlüyündə hamını yığıb çay qırağında göyün ruhuna qurban kəsərdilər. 4. Duqından 5000 *li* qərbdə zirvəsində bir ağac, bir bitki belə olmayan dağ vardır. Dağ Bodin-inli adlanır; Azərbaycan dilinə tərcümədə "ölkəni himayə edən ruh" deməkdir. Türklər göyləri tanrı /tanrı/ adlandırır onu müqəddəs sayırdılar. Bəxti (kut), hakimiyyəti, qələbəni tanrı verirdi (yarlıkayırdı). Qədim türkün anlayışına görə, yer və su (sub) da müqəddəs (iduk) idi. Qədim türklərin ailə rifahı və uşaqları himayə edən allahı (ilahəsi) *Umay* adlanır. Türklərin fikrincə, adam öləndən sonra onun həyatı o biri dünyada davam edir, buna görə də adam öləndə onun haqqında *öldü, yox, uça bardı* /uçaraq getdi/ ifadəsini işlədirdilər. Onlar əcdadlarının ruhunu müqəddəs

sayırdılar. Türklər ilin müəyyən günlərində bu saydığıımız müqəddəslərə qurban kəsirdilər; qurbanlıq ya qoyun, ya da at olurdu.

Göy türklər saçlarını uzadırdılar, paltarlarının öteklerini sola qatlayırdılar. Onlar, adətən, su olan və otlaq yerlərdə məskən salırdılar, çünki belə yerlərdə həm ov heyvanları çox olur, həm də ev heyvanlarını gen-bol otarmaq olurdu. Ovçuluq və maldarlıqla yanaşı qədim türklər əkinçiliklə də məşğul olurdular, lakin əkinçilik onlarda zəif inkişaf etmişdi, əkinçiliklə, əsasən, əsir alınmış adamlar məşğul olurdu. Qədim türk üçün əsas peşə müharibə idi. Onların silahları bunlardır: yay, ox, qılınç, mızraq və zireh. Kəmərlərini bəzəməyi xoşlardılar. Abidələrdə hətta qızıl kəmərlər haqqında söhbət gedir. Təkcə Orxon-Yenisey abidələri deyil, bütün dillərdə yazılmış qaynaqlar türklərin cəsur və igid olduğunu göstərir. Namus qədim türklərdə ən müqəddəs şeylərdən sayılırdı: qızın namusuna toxunan onunla evlənməyə məcbur idi.

Qədim türklərdə cəmiyyətin təbəqələnməsi ciddi şəkildə idi. Yuxarı təbəqədən olan qızların aşağı təbəqədən olan oğlanlara erə getməsi qəti yasaq idi. Yuxarı təbəqədən olan oğlanların aşağı təbəqədən olan qızla evlənməsinə də pis baxırdılar. Anasının aşağı təbəqədən olması Dalobyanın xaqan taxtına çıxmasına mane olmuşdu.

Qədim türklər ölünü çadıra qoyar, oğulları, nəvələri və digər qohumları çadırın qabağında qoyun, yaxud at qurban kəsərdilər. Sonra çadırın ətrafına yeddi dəfə atla dolanar, bıçaqla üzlərini çərtir, ağlayıb şivən edərdilər; göz yaşını qana qarışdırıb axardı. Sonra ölünü dəfn etmək üçün münasib gün seçilirdi. Əgər türk baharda ölmüşsə, onu ağaclar yarpaqlarını tökəndə, yəni payızda, payızda, yaxud qışda ölmüşsə, onu ağaclar yarpaqlayanda, yəni yazda dəfn edərdilər. Dəfn mərasimi də əvvəlki kimi ağlamaq və üzlərini çərtməklə keçərdi.

Qədim türklər ölümdən sonra o dünya həyatına inandıqları üçün ruhu ölməz hesab edirdilər. Buna görə də ölünün o dünyada həyatını yüngülləşdirmək üçün onun bu dünyada istifadə etdiyi əşyaları yanına qoyur, mindiyi atı da öldürüb qəbrə qoyurdular. Menandrin yazdığına görə, 576-cı ildə İstəmi xaqan dəfn ediləndə onu o dünyada müşayiət etmək üçün dörd əsir hun öldürülmüşdü. E. Şavann yazır ki, 649-cu ildə Çin imperatoru Taytszunu dəfn edərkən öz dostunu tərk etməmək üçün Aşina Şəni özünü xəncərlə öldürmək istəmişdi.

Ölünü dəfn etdikdən sonra ona başdaşı qoyar və başdaşından başlayaraq öldürdüyü adamların sayı qədər "balbal tikərdilər", yəni qaba yonulmuş daş heykəllər qoyardılar. Bütün bu mərasim bitdikdən sonra məzar daşının üstündə qoyun, yaxud at qurban kəsər, sonra şənlik edib ölünün ruhuna ziyafət verərdilər. Güman ki, mənbələrin ziyafət kimi təqdim etdikləri adət indiki ehsandır.

Çin, Bizans (Vizantiya), İran və ərəb mənbələri qədim türklərin yüksək mədəniyyətə malik olduqlarını göstərir. Hələ 563-cü ildə Qərbi Türk xaqanlığından Bizansa elçi getmişdi. 568-ci ildə Manixanın rəhbərliyi ilə ikinci türk səfirliyi Bizansa gəlir. Elə həmin ildə Zemarxın başçılıq etdiyi Bizans elçiləri Qərbi Türk xaqanlığına gəlir. Bu elçiliyin hesabatında yazılır ki, türk

xaqanları qızıdan düzəldilmiş taxt üzərində oturdular, xaqanın çadırı rəngarəng xalılarla bəzədilmiş. Türklər ətraf qəbilələrdən əlavə, yüksək dərəcədə inkişaf etmiş Çin və İran dövlətləri ilə də mədəni və siyasi əlaqədə olmuşlar.

Qaynaqlarda göstərilir ki, türklər on iki il siklli heyvan təqvimini çinlilərdən götürmüşlər. Tədqiqatçıların əksəriyyəti bu fikri qəbul edir, lakin E.Şavann göstərir ki, bunun əksi olmuşdur. Onun tədqiqatlarına görə, bu təqvim türklər çinlilərdən yox, çinlilər türklərdən götürmüşlər. Orxon-Yenisey abidələrində on iki illik sikl təqvimini belədir: 1. — Sıçğan /Siçan/, 2. — Öklüz, 3. — Bars /Pələng/, 4. — Tabışğan, /Doşan/, 5. — Lüi /Əjdaha/, 6. — Yılan /İlan/, 7. — At, 8. — Koy /Qoyun/, 9. — Biçin /Meymun/, 10. — Takığu /Toyuq/, 11. — İt /İt/, 12. — Lağzın /Donuz/ illəri.

745-ci ildə qədim **uyğur qəbilələri** hərbi qüvvə şəklində birləşib göy türkləri məğlub edir və təxminən yüz il (745-840) ərzində Mərkəzi Asiyada hegemon qüvvə sayılan Uyğur xaqanlığını yaradırlar. Uyğurlar kimdir? Uyğurlar telə qəbilə ittifaqına daxil idi. Telə qəbilə ittifaqı öz tarixinin başlanğıcında, yəni bizim eradan əvvəl III əsrdə Ordosdan qərbdə çöldə yaşayırdı. Bizim eranın 338-ci ilində onlar Tabas xanına tabe olduqları və İY əsrin sonunda şimala — Cənqariyaya köç etdilər, Selenqa çayınadək bütün Qərbi Monqolustana yayıldılar. Telə qəbilələri dağınıq yaşadıkları üçün jujanlara müqavimət göstərə bilmirdilər və onlara xərac verirdilər. Telə qəbilələri jujanlara lazım idi, ancaq jujan ordası telə qəbilələrinə lazım deyildi, çünki jujanlar əməyi sevmir, əməklə məşğul olurdular. Onlar hərbi qənimətlərlə yaşamağı zəhmətdən üstün tuturdular, halbuki telələr məidənliklə məşğul olur və istəyirdilər ki, azad surətdə öz mal-qaralarını otarıb, heç kime xərac verməsinlər. İler iki xalqın siyasi sistemi də buna uyğun şəkildə təşəkkül tapmışdı: jujanlar orda şəklində birləşib qonşu xalqlardan hərbi güclə xərac almaq hesabına yaşayırdılar, telələr isə qəbilələrin zəif konfederasiyası şəklində birləşmişdilər, lakin hər bir vəsiti ilə öz azadlıqlarını qoruyurdular.

Telələr jujanlarla yanaşı yaşasalar da onlara bənzəmirdilər. Onlar hun imperiyasının tərkibindən erkən çıxmışdılar, öz ibtidai patriaxal quruluşunu və köçəri adət-ənənələrini saxlayırdılar. Telələrin ümumi təşkilatı yox idi. 12 tayfanın hər biri tayfa başçısı — ağsaqqal tərəfindən idarə edilirdi.

Telələr çöldə köçəri həyat keçirirdilər. Onlar hündür təkərli arabalarda hərəkət edirdilər, cəngavər, azadlıqsevər telələrə hər hanstı mütəşəkkillik yad idi. Telələr indiki yakut, teleut, uyğur və b. xalqların ulu babaları olmuşlar. "Telə" sözü indi müasir altayların bir qismini təşkil edən *teleut* etnonimində özünü mühafizə edib saxlamışdır.

V əsrin sonlarında jujan xanı Doulun (485-492) Çinə qarşı müharibəyə hazırlaşır. Telə ağsaqqalı Afuçjilo onu öz fikrindən daşınmağa çağırırsa da buna nail olmur. Onda o bütün telə xalqı ilə jujanlara qarşı qiyam qaldırır. Çin mənbələrinin verdiyi məlumatlara görə, bu vaxt telələr 100 min yurtdan ibarət idilər. Afuçjilo bütün qəbiləsi ilə qərbə, İrtış çayı vadisinə köç edir. Burada o, "Göyün böyük oğlu" rütbəsini qəbul edir, bununla da jujan xanı ilə bərabər olduğunu qeyd etmək istəyir. Buna dözməyən jujanlar telələrlə müharibəyə

başlayır. 490-cı ildə şərqdən Çin qoşunu çölə daxil olur. İki tərəfdən sıxışdırılan juanlar məğlub edilir, öyanlar qiyam qaldırıb öz xanlarını öldürürlər (492-ci il).

Telələrin qərbə miqrasiyası fəvqəladə əhəmiyyətli hadisə idi: qərbdə İrtiş çayı vadisində bu dağınıq köçürilər öz dövlətlərini yaradırlar. Həmin bu vaxtda Asiyada yenidən etnogenез prosesləri başlanır: Altay dağlarında türklər xalq kimi təşəkkül tapır, Braxmaputra çayı vadilərində tibetlilər formalaşır, şərqdə - Çində Suy və Tan sülaləsinin dirçəlişi başlanır.

492-ci il qələbəsindən sonra yeni məskun olduqları yerə alışan telələr öz dövlətlərini yaradırlar. Onlar xalqı iki yerə bölürlər: şimal hakimi Afuçjile "Böyük imperator", cənub hakimi "Vəliəhd hakim" rütbəsi qəbul edir. Telələrin öz dövlətini necə adlandırdıqları bizə məlum deyildir, çinlilər həmin dövləti Qaoqüy adlandırırlar, bu da "hündür araba" kimi tərcümə edilir. Həmin dövlət tarixə bu adla daxil olmuşdur. Lakin Qaoqüy dövləti uzun müddət yaşamır. 494-cü ildə İrani darmadağın edən eftalilər üzlerini şimala çevirirlər və Qaoqüy dövlətinin cənub hissəsini ildırım sürəti ilə darmadağın edirlər (495). "Vəliəhd hakim" öldürülür, onun ailəsi əsir tutulur, xalq qaçıb dağılır: xalqın bir hissəsi juanlara tabe olur, bir hissəsi Çin əyalətlərinə gedir. 496-cı ildə dövlətin şimal hissəsi də eftalilər tərəfindən işğal edilir. Eftalilər əsir tutulmuş knyaz Mivotunu sağ qalan telələrə başçı qoyurlar. Beləliklə, Qaoqüy dövləti eftalilərin vassalına çevrilir. 516-cı ildə juanlar Qaoqüy dövlətinə hücum edir, onu məğlubiyətə uğradır və Mivotunu əsir tutub edam edirlər. Telə qəbilələrindən sağ qalanlar eftalilərə qoşulur.

Telə qəbilələrinin bundan sonrakı tarixi göy türk qəbilələrinin tarixi ilə sıx şəkildə bağlıdır. Qərbi telə qəbilələri juan əsarətinə güclə dözüldülər. Həyat onlar qiyam qaldırıb qərbi Cuncariyadan Xalxaya doğru hərəkət edirlər ki, juanlara onların öz məskənində zərbə endirsinlər. Görünür, bu kortəbii baş vermiş xalq hiddətinin təzahürü idi. Bunu bir sıra əlamətlər sübut edir. Səfər həddindən artıq pis təşkil edilmiş yürüşün vaxtı da yaxşı müəyyənləşdirilməmişdi. Tarix hətta üsyanın rəhbərinin adını da qoruyub saxlamamışdır. 546-cı ildə üsyançılar artıq yolun yarısını qət etdikdə yaxşı silahlanmış və zirhli paltar geyinmiş türkün (göy türk) atlıları Qobi Altayının dərələrində onların qarşısına çıxır. Telələr, əvvələn, cinah zərbəsi gözləmədilər, ikincisi, onlar heç bir pislilik görmədikləri türklərə qarşı vuruşmağa hazırlaşmamışdılar, juanlara qarşı üsyan qaldırmışdırlar. Buna görə də, heç bir tərəddüd göstərmədən dərhal Bumin xaqana tabe olurlar. 50 min yurt türklərə qoşulur və türkləri qüdrətli bir qüvvəyə çevirir. Telə qəbilələri də, göy türk qəbilələri də juanları məhv etmək arzusunda olduğu üçün tezliklə iki qəbilənin birləşmiş qüvvələri juanlara hücum edir. 552-ci ildə juanlar darmadağın və məhv edilir.

Görünür, göy türklərlə birləşdikdən sonra telə qəbilə ittifaqı formal şəkildə öz birliyini saxlasa da onda diferensiallaşma baş vermiş və qəbilələr öz məxsusi adları ilə təmərküzləşmişlər. Məsələn, qaynaqlar artıq 572-ci ildə tokuz oğuz (çincə Yuanqə) "doqquz oğuz"- uyqur qəbilələri haqqında məlumat verir. Maraqlı burasıdır ki, göy türklər doqquz oğuzlara yad qəbilə

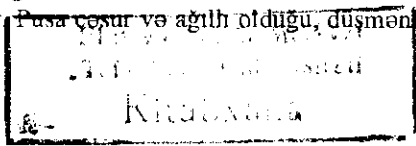
kimi baxmırlar, onları özlerinki hesab edirlər. Bilgə xaqan iki yerdə ("Kül tigin şərəfinə abidə" və "Bilgə xaqan abidəsi") bunu açıqca deyir: doqquz oğuz xalqı mənim xalqım idi. IV-V əsrlərdə Qaoqüy dövlətində tələ qəbilə ittifaqında 12 patriarxal tayfa birləşirdisə, artıq VII-VIII əsrlərdə, şübhəsiz, telelərin nəsiləri olan tölös qəbilə ittifaqında 15 qəbilə birləşirdi: Yuanqə (uyğurlar), Seyanto (sir və yantoların birləşmiş qəbiləsi), Kibi, Dubo (tubalar), Qulıqan (kurikanlar, - - yakutların əcdadları), Dolanqə (teleutlar), Buğu, Bayeçu-Bayırku. Tunlo-tonra, Xun, Siğye, Xusye, Xiqye, Adye (edizlər), Baysi. Bu siyahıda təkcə Dubo qəbilələrini tuba qəbilələri ilə müqayisə etmək olar, qalan qəbilələri IV-V əsr qəbilələri ilə müqayisə etmək olmur. Qəbilələrin bu cür yenidən qurulmasını yalnız bir cür izah etmək olar: görünür, qohumluğun tayfa patriarxal sistemi pozulmuş və köhnə tayfaların yerində yeni tayfa birləşmələri və qəbilələr yaranmışdır. Diqqət yetirilsə, qəbilə ittifaqlarının adının da dəyişdiyini görürük: tele qəbilə ittifaqı əvəzinə tölös qəbilələri. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, tölös və tarduş qəbilələri türk xaqanlığında göy türklərdən sonra ikinci hərbi qüvvədir. Türk vərəsə qanununa görə, tarduşların şadı vəliəhd hesab edilir və xaqan vəfat etdikdə taxta o çıxmalıdır.

Uyğurlar 84 il (546-630) göy türk xaqanlığının tərkibinə daxil olurlar. 630-cu ildə Şərqi Türk xaqanlığı çinlilər tərəfindən qəti surətdə məğlub edildikdən sonra bir müstəqil dövlət kimi tarix səhnəsindən çıxır və uyğurlar bir müddət azadlıq əldə edirlər. Düzdür, bu azadlıq tamamilə şorti idi, çünki onlar Çin imperiyasından asılı idilər. Şərqi Türk xaqanlığının süqutu ərəfəsində uyğurlar müasir Monqolustanın şərqudə yaşayırdılar və şərqdən Bayırku, qərbdən Tonra, cənubdan Ediz qəbilələri ilə qonşu idilər.

601-ci ildə tele qəbilələri göy türklərə qarşı üsyan qaldırır. Üsyan şimalda Seienqa çayından cənub-qərbdə Tyan-Şan dağlarınadək nəhəng bir ərazini əhatə edir. Qərbi türkütlər üsyançılar tərəfindən məğlub edilir. Güman ki, bu üsyanın sonra VII əsrin əvvəllərində tele qəbilə ittifaqı iki yerə parçalanır: bir hissə qərbə gedib Cunqarıyada məskən salır, digər hissə böyük Qobi səhrasının şimalına köçür. Uyğur qəbilələrinin də daxil olduğu bu hissə Şərqi Türk xaqanının təbəələrinin mühüm hissəsini təşkil edirdi. Çin mənbələrinin verdiyi məlumata görə, onlar 100 min adamdan və 15 min seçmə oşqərdən ibarət idi.

Tele qəbilələrinin dağılıqlığından istifadə edən türkütlər onlara ağır vergilər qoymuşdular və onları zorla öz ordularına aparırdılar. Sibir xaqanının dövründə tele qəbilələri buna dözürdü, lakin Çulo xaqanının dövründə uyğur, buğa, tonra və bayırku qəbilələri 620-ci ildə birləşdi və Yağtakar xanın başçılığı ilə üsyan qaldırdı. Sonralar Yağtakar uyğur xaqanlığının başında durdu. Çulonun varisi, onun kiçik qardaşı Kat II xaqan Tuğbur öz qərargahını (paytaxtını) Xanqaya köçürməyə məcbur olur, çünki şərq çölləri üsyançıların əlində idi. Üsyan edən qəbilələr türkütlər kimi orda deyil, qəbilələr ittifaqı yaradır, bu monarxiyadan çox respublikaya bənzəyirdi. Hakim Yağtakar tayfası ilə yanaşı xalq Şiqyan-sığım da öz hakimi elan edir. Sonra hakimiyyət onun oğlu Pusaya təqdim edilir. **Pusa cəsur və ağılı olduğu, düşmənlərə qalib**

21640

gəlməyi bacardığı üçün xalq onu çağırır və dövlətin başında qoyur. Bu onu göstərir ki, uyğurlarda dövlət başçısı vərəsəlik yolu ilə deyil (türkütlərdə olduğu kimi), seçki yolu ilə təyin edilirdi. Çin mənbələrində Pusanın varisi həтта hakim yox, *xoyxuların* başçısı (çinlilər uyğurlara "xoyxu" deyirdilər) adlandırılır. Deməli, siyasi sistemdə türkütlərin el birliyindən fərqli olaraq, uyğurlar qəbilə birliyi sistemini qəbul edirlər.

Göy türklər və uyğurlar eyni bir dildə danışmışdılar və eyni cür köçəri həyat keçirirdilər. Onların arasındakı oxşarlıq bununla da bitir. Qalan hər şeydə onlar bir-birindən "bir az" fərqlənir və bu "bir az" fərq onların bir xalq kimi birləşməsinə mane olur. Göy türklər də, uyğurlar da özlərini qurd əcdadlı hesab edirlər. lakin göy türklər dışı qurd və oğlanı, uyğurlar şahzadə qız və qurdu əcdadları hesab edirlər. Göy türklərin mənşəyi haqqındakı əfsanəni qısa şəkildə təqdim etmişik. İndi Çin qaynaqlarının xoyxuların mənşəyi haqqında əfsanəsini qısa şəkildə təqdim edirik. Həmin əfsanə belələdir: hun hökmdarının iki gözəl qızı varmış. O, qızlarını insana ərə vermək istəmir, onları tanrıya layiq bilir. Hökmdar ölkənin çöllük hissəsində yüksək bir qala tikdirir, qızları oraya salır və allaha yalvarır ki, qızları qəbul etsin. Çox keçmir ki, qalanın dibində bir qocalmış qurd (canavar) peyda olur və gecə-gündüz qalanın ətrafında doluşaraq ulayır. Qurd qalanın ətrafında üç ay ulayır. Qızlardan biri onun ya qurd sifətinə düşmüş tanrı olduğunu, ya da qurdun tanrı tərəfindən göndərildiyini bacısına deyərək qaladan enmiş və qurdun yanına getmişdir. Qurdla bu qızın uşaqlarından gələcək xoyxu (uyğur) qəbiləsi yaranmışdır. Məhz bunun üçündür ki, uyğur qəbiləsinin nəşmələri qurd ulamasına bənzəyir. Göy türklər monqoloid, uyğurlar avropoid irqinə daxildirlər. Bu iki xalqın psixi ukladı da fərqlidir. Hər iki xalq çox cəngavərdir, ancaq göy türklər öz xanlarının ardınca intizamla getməyi bacarıqları halda, uyğurlar öz azadlıqlarını şücaətlə qoruya bilir, bununla belə qələbədən sonra intizamsızlıq göstərüb öz yurtlarına dağılırdılar. Bu da düşməne özünə gəlmək imkanı verirdi.

Çin mənbələrində göstərilir ki, YII əsrdə uyğurlar doqquz oğuz qəbilə ittifaqına (Orxon-Yenisey abidələrində—tokuz oğuz bodun "doqquz oğuz xalqı") daxildir. Doqquz oğuz qəbilələri bunlardır: uyğur, basmıl, karluk, buğu, xun, bayırku, tonra, siğə, kibi.

627-ci ildə telə qəbilə ittifaqına daxil olan seyanto qəbiləsi Qərbi türk xaqanlığından ayrılıb Şərqi Türk xaqanlığının təbəəliyini qəbul etdi. Bu, bir tərəfdən, Şərqi Türk xaqanlığının güdrətini artırsa da, digər tərəfdən, xaqanlıqda telə ünsürlərini gücləndirirdi. Tezliklə, artıq 628-ci ilin əvvəllərində seyanto qəbilələri uyğurlarla yaxın münasibətlərə girdilər. Seyanto qəbilə başçısı İnan və uyğurların başçısı Pusa hər şeydə qarşılıqlı surətdə bir-birini müdafiə etdilər.

Məlum olduğu kimi, uyğurlar türküt xaqanının vergi siyasətindən narazı idilər; indi seyanto qəbilələri də bu narazılığa qoşuldular. Bu iki qəbilənin birləşmiş qüvvəsi türklər üçün böyük təhlükə idi. Çin qaynaqlarının verdiyi məlumata görə, bu vaxt uyğurların sayı 50 minə çatmışdı, seyanto qəbiləsi isə 70 min çadırdan ibarət idi, yəni daha çox idi. 628-ci ildə seyanto, uyğur və

bayırku (hər üçü tələ qəbilə ittifaqındadır) qəbilələri xaqan hakimiyyətinə qarşı üsyan qaldırdı. Kat II xaqan əvvəlcə uyğurlarla haqq-hesab çəkmək qərarına gəldi. O, Tölös xana əmr etdi ki, şərqdən uyğurlara hücum etsin, qərbdən isə öz oğlu Yukuk şad başda olmaqla böyük bir ordunu uyğurların üstünə göndərdi. Uyğurların enerjili və istedadlı rəhbəri Pusa cəmi 5 min döyüşçü ilə Yukuk şada qarşı çıxdı və Maışan dağlarının ətəklərində onun ordusunu darmadağın etdi. Uyğurlar türkləri Tyan-Şan dağlarına qədər təqib etdilər və əmisi oğlu Aşına Şoninin köməyə gəlməsinə baxmayaraq Yukuk şadın ordusundan çoxlu əsir aldılar. Şərqdə Tölös xanın hücumunun aqibəti daha pis oldu; o özü əsir düşməkdən gücə xilas oldu. Bunun nəticəsidir ki, seyanto qəbiləsinin başçısı İnan 629-cu ildə özünü xaqan elan etdi.

Çin qaynaqlarının verdiyi məlumata görə, 631-ci ildə Böyük çöldə yaşayan uyğurların sayı 100 minə (4 ildə ikiqat artım çox şübhəlidir), seyanto qəbiləsinin sayı isə 70 min (heç artmamışdır?!) çadıra çatır. Tezliklə bu iki qəbilə arasında nifaq düşür. Pusanın varisi, uyğur rəhbəri Tumidu seyanto qəbiləsinə hücum edib onların darmadağın edir və otaqlarını ələ keçirir. On bir tələ qəbiləsinin rəhbərləri Çin imperatorunun yanına gedib öz xanlıqlarının tanınmasını xahiş edirlər. Imperator onları yaxşı qəbul edir, lakin ələltdən seyanto rəhbəri İnana yarlıq göndərərək onu xaqan kimi tanıdığını bildirir. Çöldə vəziyyət dərhal dəyişir. Uyğurlar müharibəni dərhal dayandırır və yeni xaqana tabe olurlar. Seyanto dövlətinin sərhədləri Altaydan Xinqana və Qobi səhrasından Baykala qədər bir sahəni əhatə edir.

640-cı ildə Çin imperatoru göy türk və kibi qəbilələrinə Xuanxe çayından şimaldakı çölə köçüb orada məskunlaşmağa icazə verir. Türküt xaqanlığının bərpa edilməsi xəbəri seyanto xaqanı İnanı qəzəbləndirdi. 641-ci ildə o, tabeliyində olan tonra, buğu, uyğur, moxəs və tatabi qəbilələrini səfərbərliyə alıb ordusunu oğlu Tarduş şadının sərkərdəliyi ilə Qobi səhrasından cənuba göy türklərin üzərinə göndərdi. Qəfilliyi təmin etmək üçün hər əsgər özü ilə dörd at götürmüşdü və onları dəyişərək dayanmadan gədirildilər. Lakin Aşına Sino bundan xəbər tutub vaxtında Ordosa çəkilib və Çinə xəbər göndərir. Hoçjon çayı sahilində qoşunlar üz-üzə gəlir. Əvvəlcə seyanto qoşunu üstünlüyə malik olur və göy türklər geri çəkilməyə məcbur olur. Hücumu keçən seyanto qoşunu cərgəni pozur. Bundan istifadə edən çinlilər hücumun qarşısını alırlar, öz qüvvələrini yenidən tərtib edən, nizama salan göy türklər isə arxadan hücumu keçib seyanto qoşununun 15 min atını ələ keçirirlər. Seyanto qoşunu darmadağın edilir və qaçır. Lakin hadisə dekabrda baş verdiyi üçün qalan qoşunun çox hissəsi də səhra saxtasında məhv olur. İnan xaqan ordusunun 80 faizini itirir. 645-ci ildə İnan xaqan ölür. Seyanto öyanları onun qanuni oğlu Baçjonu deyil, qeyri-qanuni oğlu İmanı xaqan seçirlər. Baçjo atasının dəfinədə basqın edib İmanı öldürür və özünü xaqan elan edir. Sonra Baçjo Çinə basqın edir, lakin sərhəd qoşunları tərəfində məğlub edilir. Atasının öyanlarını edam etdiyi üçün orada yeni xaqandan narazı idilər. Buna görə də Çin qoşunları yaxınlaşdıqda orda xaqanı tərk edib dağılır, uyğurlar Baçjonu öldürürlər. 647-ci ildə Çin qoşunları qalan seyantoları qılıncdan

keçirir, əsir alır və bir daha birləşməmək üçün çölə yayır. Digər tərəfdən, Tumidunun başçılığı ilə uyğurlar üsyan edib seyantoları məğlub edir, digər rəhbərlərlə birlikdə, Çin hakimiyətini qəbul edirlər. Düzdür, bir qədər sonra Tumiduya qarşı müxalifət yaranır və qəsdçilər onu öldürürlər. Çinlilər qəsdçiləri tələyə salıb edam edirlər. Tumidunun oğlu uyğurlara rəhbər təyin edilir və ona hərbi rütbə verilir. Bundan sonra uyğurlar Çin imperiyasının sadıq təbəələri olurlar və Çinin apardığı bütün müharibələrdə iştirak edirlər.

656-cı ildə uyğurlar — qaynaqların məlumatına görə, telə qəbilələrindən yuaqə, bayruku, siqe, puğu (buğu) və tunlo qəbilələri Çin imperiyasına qarşı üsyan qaldırırlar. Üsyançıların başında mərhum xaqanın bacısı Bisudu dururdu. 662-cı ilin əvvəllərində üsyan yatırılır, Bisudu qaçır, ancaq Çin ordusu qışın soyuğundan ağır tələfata uğrayır.

Telə qəbilələri öz tarixləri boyu məskənlərini dəfələrlə dəyişmişdir. Qaynaqlar VII əsrin ortalarında onların məskunlaşmasını belə lokallaşdırır: qərbdə Szabxan çayı ilə şərqdə Orxon çayının mənbəyində Xanqay dağlarında dolanqə-telegitlər, Selenqa çayının yuxarlarında siqe-izgillər, Selenqa və Orxon çaylarının arasında tunlo—tonralar, Selenqa və Orxon çaylarının aşağı axarlarında puğu—buğular, Tolo və Orxon çayları arasındakı çöldə uyğurlar, Kerulendə şimalda Xintey və Xinqan arasında bayequ — bayrku, buğulardan qərbdə Selenqa çayı vadisində siqələr, bayırkulardan cənubda baysilər, Zabaykalyədə qulıqan—kurıkanlar, Alaşan dağlarında ade—edizlər, Ordosdan qərbdə çöldə xun və kibilər yaşamışlar.

Qəbilələr azsaylı idilər. Məsələn, 688-ci ildə uyğurlar istiqlalyyəti uğrunda türklərə qarşı döyüşə cəmi 6 minlik qoşun çıxarmışdılar. Belə məsuliyyətlə anda döyüş qabiliyyətli bütün kişilərin səfərbər edildiyini nəzərə alsaq, bu əhəlinin 20 faizi edər; deməli, 688-ci ildə uyğurların sayı 30 minə yaxın imiş. Uyğurlar türk qəbilələri arasında ən çoxsaylıları idilər.

Çin mənbələrinin yazdığına görə, 682-ci ildə çinlilərə qarşı üsyan etməzdən bir qədər əvvəl Kutluğ xanın başçılıq etdiyi göy türk qəbilələri doqquz qəbiləyə, yəni uyğurlara hücum edib çoxlu at öldürmüş, uyğurların hesabına xeyli varlanmışdılar.

Kutluğ xanın başçılıq etdiyi göy türklərin Xalxada görünməsi Xanqayın bütün məskunlarını narahat edir; onlar başa düşürlər ki, sərbəst həyatın sonu çalınmışdır. Çöldün bütün qəbilələri göy türklərə qarşı müharibəyə hazırlaşır. Doqquz oğuzların (uyğurların) Çin mənbələrindən "Tanşu"nun, Bila, Orxon-Yenişey abidələrinin Baz xaqan adlandırdığı rəhbəri təşəbbüs göstərüb Çin və kıtayları Kutluğ xana qarşı ittifaq bağlamağa çağırır. İttifaqa görə, çinlilər cənubdan, kıtaylar şərqdən, uyğurlar isə şimaldan hücumla keçməli; qərbdə yaşayan türkdilli on ox qəbiləsi (onlar türklərin qalıqları idi) də onlara kömək etməli idi. Kutluğ bundan xəbər tutur, onların birləşməsinə imkan verməmək və düşmənlərini qabaqlamaq qərarına gəlir. O, əvvəlcə Tonyukukun başçılıq etdiyi bir dəstəni uyğurlara qarşı göndərir. Türklər və uyğurlar Tola çayı sahilində qarşılaşırlar. Uyğurların 6 minlik ordusuna qarşı göytürklərin 2 minlik qoşun çıxarmasına baxmayaraq, uyğurlar məğlub olurlar.

Baz xaqan həlak olur, doqquz oğuzlar göy türklərə tabe olur. Kutluğ xan İltəris xaqan adı qəbul edir və Xalxanı özünə tabe edib ordasını Ötükəndə salır. Göy türklərin Ötükəni orda üçün seçmələri ilə əlaqədar uyğurlar bir sıra qohum qəbilələrlə birlikdə oranı tərk edib, cənuba -- Qansu ətrafına gedirlər. Əslində bu könüllü köçmə deyildi. 703-706-cı illər arasında göy türklərlə çinlilər arasında sülh bağlanır. Çinlilər uyğurlar arasında təbliğat aparıb onları türklərə xəyanətə təhrik edirlər. Tolo döyüşündə öldürülmüş Baz xaqanın oğlu Duqyayçji öz uyğur qəbiləsi, habelə kibi, sıqə və xun qəbilələri ilə birlikdə fərarilik edib Qobini keçir və Çin imperiyasına tabe olur. Çinlilər onları Lyançjou ətrafında, Alaşanda və Qansuda yerləşdirir və qüvvətli atlıları öz ordularına səfərbər edirlər.

Cənuba keçən uyğurlar çinlilərə uyuşmurdular. Onlar üçün ən yaxşı şərait yaradılsa da Çin çinovnikləri uyğurlara qarşı intriqalar təşkil etməkdən çəkinməmişdilər. Van Gün-çə adlı bir çinli uyğurların başçısı Çen-tsunla sözləşir. Bir qədər sonra Van Gün-çəni Xəsi əyalətinə vali təyin edirlər. O, uyğurları sıxışdırmağa başlayır. Uyğurlar mərkəzi hökumətə şikayət edirlər. Onda vali paytaxta xəbər göndərir ki, Çen-tsun imperiyadan ayrılmaq istəyir. Çen-tsunu sürgün edirlər. Uyğurlar bundan bərk qəzəblənirlər. Elə bu vaxt Çinlə Tibet arasında müharibə baş verir. Xəsi valisi Van Gün-çə səfərə yollanır. Uyğurların sürgün edilmiş rəhbərinin oğlu Xoşu xalqı toplayır, atasının intiqamını almaq üçün pusqu düzəldir və Van Gün-çəni öldürür. Üsyan edən uyğurlar Çindən Kuçuya gedən karvan yolunu gəzir. Tez-tez Çin qoşunları ilə uyğurlar arasında silahlı toqquşmalar baş verir. Xoşu öz xalqı ilə birlikdə Xəsi əyalətindən şimala köçür və yenidən türklərə tabe olur, lakin tezliklə vəfat edir, oğlu Quli Peylo uyğurlara rəhbər olur.

Bu hadisələrin uyğurlar üçün böyük əhəmiyyəti vardır. Əvvəllər doqquz oğuz qəbilə ittifaqı zəif bağlarla bir-birinə bağlanan doqquz qəbilədən ibarət idi. Cənuba yalnız dörd qəbilə-xoyxu (uyğur), kibi, sıqə və xun qəbilələri köçmüşdü. Sonra tonra və baysi qəbilələri də onlara qoşulmuşdu. Yarım əsr sonra Alaşan və Hanşan dağlarının ətəklərindən Xalxaya monolit xalq—uyğurlar qayıdırdı. Ehtiyac — daimi müharibələr, təqiblər, adət-ənənəni, dini, mədəniyyəti yad təsirdən qorumaq qayğıları qəbilələr arasındakı soyuqluğu aradan qaldırmış və onları vahid bir xalq şəklinə birləşdirmişdi.

Göy türklərin uyğurlar üzərindəki hakimiyyəti yarım əsrdən çox çəkir (688-744). Uyğurların rəhbəri atasından (atası türk təbəəliyini qəbul etmişdi) şad rütbəsi alır və 742-ci ildə doqquz oğuz xalqını birləşdirir. Elə həmin il onun başçılığı ilə uyğur, basmil və karluk qəbilələri göy türklərə qarşı üsyan qaldırır. Üsyançılar tam qələbə qazanırlar. Basmillərin rəhbəri xaqan, uyğurların rəhbəri şorqi, karlukların eltbəri qərbi yabğu elan edilir. Göy türklər xaincəsinə öldürülmüş Pan külün oğlu Ozmuş tigin xaqan seçirlər. Lakin arıq gec idi. Ozmuş xaqan məğlub olur, lakin Çinə getmək haqqında Çin imperatorunun təklifini rədd edir. 744-cü ildə basmillər Ozmuş xaqanı tutub edam edirlər. Türklərin bir hissəsi Ozmuşun qardaşı Bayməy xaqan Kulun bəyin rəhbərliyi ilə mübarizəni davam etdirir. Bu vaxt üsyançılar arasında ikitirəlik baş verir. Uyğurların rəhbəri Peylo basmillərə hücum edib onları

darmadağın edir, basmilların rəhbəri Sədə İşi xaqanın başını kəsir, Çinin paytaxtı Çanan şəhərinə göndərib xahiş edir ki, imperator onun Kutluğ Bilgə Kül çor rütbəsini qəbul etsin. Basmillarin bir hissəsi Beşbalık (Beytin) şəhərinə qaçır, oradan da Çinə gedir, digər hissəsi uyğurlara qarışır. Bu ikitirölikdən Baymöy xaqan istifadə etməyə çalışır. Lakin tezliklə uyğurların və karlukların birləşmiş qüvvəsi türkləri həmişəlik darmadağın edir. Peylo Baymöy xaqanın başını Çanana göndərir və özünü imperatorun vassalı elan edir.

Uyğurlar türkləri bütün çöl boyu, qurd ovlayan kimi, tutub qırırlar. Bilgə xaqanın dul qalmış arvadı Po bəy (Tonyukukun qızıdır) sağ qalmış türkləri başına yığıb Çinə aparır; o, adamları xilas edir, amma xalqı məhv edir, çünki göy türklər Çində qısa bir zaman ərzində çinliləşirlər.

Düşmənləri əllərindən çıxan uyğurlar bütün qəzəblərini abidələrə tökürlər: onlar türk bahadırları üçün qoyulmuş bütün heykəllərin başlarını sındırır, Kül tiginin heykəlini isə çilik-çilik edirlər. Uyğurların məqsədi bu idi ki, türk eli və onunla əlaqədar olan hər şeyi məhv etsinlər, onun bərpasına imkan verməsinlər, ümumiyyətlə, türkləri xalqın yaddaşından birdəfəlik silsinlər.

Uyğurlar öz dövlətlərini göy türklərdən fərqli prinsiplərlə qururlar. Doqquz tayfa oğuz qəbiləsini təşkil edirdi, bu qəbilələr qəbilələr ittifağında aparıcı qüvvə idi, lakin hakim deyildi. Uyğurlar basmil və şərqi türkləri tabe etdikdə onları kölə vəziyyətinə salmadılar, özlərinə bərabər adamlar kimi qəbul etdilər. Digər altı telə qəbiləsi—buğu, xun, bayırku, tonra, sıqe və kibi də vəzifə və hüquqca doqquz oğuzlara bərabər tutulurdu.

Uyğur xaqanının qərargahı Ötükən (Xanqay) dağları ilə Orxon çayı arasında idi. Dövlətin sərhədləri şərqdə Qərbi Mancuriyanı, qərbdə Cuncariyanı əhatə edirdi. Uyğurlarla karluklar arasındakı sərhəd 745-ci il toqquşmasından sonra müəyyənləşdirilmişdi. Göy türklər məğlub ediləndən sonra karluklar türgışlərlə ittifaqa girib uyğurlara qarşı yürüş etmiş, lakin məğlub olmuşdular. Bunun nəticəsində Qara İrtiş çayı sahilində yaşayan karluklar Uyğur xaqanlığı tərkibinə daxil olmuşdular.

Uyğurlar Qobidən qərbə olan çölü Çin imperiyası üçün saxlamışdılar. Sonralar xaqanlığın sərhədləri şimali-qərbə doğru genişləndirilmişdi. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, uyğurlar ərazi işğalına meyl etmirdilər. Uyğur xaqanlığı qəbilələr konfederasiyasından təşkil edilmişdi, bu da xaqana müharibələr aparmaq üçün qoşun yığmağa imkan vermirdi. Digər tərəfdən, qəbilələr göy türklər dövründəki fasiləsiz müharibələrdən cana doymuşdular. Bütün bunlar uyğurların sülh siyasəti yeritməsinə səbəb olurdu. Moyun çorun atası, Uyğur xaqanlığının banisi Kutluğ Bilgə Kül xaqan (çince: Peylo) hətta özünü Çin imperatorunun vassalı elan etmişdi. 747-ci ildə xaqanlığa keçən Moyun çor Qələ xan da bu siyasəti davam etdirirdi.

Qərbedir ki, taxta qanuni varis olan şahzadənin, şad Moyun çorun oturması nədənsə xalqın narazılığına səbəb oldu. Üsyançılara yabğu Tay Bilgə tutuk başçılıq edirdi. Moyun çor şərəfinə qoyulmuş abidədə bu haqda deyilir: "Tay Bilgə tutuk yablakın üçün, bir-iki atlıq yablakın üçün... — Tay Bilgə tutuk xəyanət etdiyi üçün, bir-iki məşhur (adam) xəyanət etdiyi üçün ...". Kitay və

tatar qəbilələri də üsyançılara qoşuldu. Moyun çoru təkəcə atasının drujinası müdafiə edirdi, lakin atasının bir sıra əyanları yeni xaqanın hakimiyyətini qəbul etmədi. Bükögükdə iki günlük döyüşdə Moyun çor kıtay və tatarları dağıtdı və öz qəbiləsinə tabe etdi. Xaqan ordaya qayıdan kimi üsyan yenidən başlandı; üsyançılar yenə də kıtay və tatarları köməyə çağırıldı, lakin bu sonuncular köməyə bir ay gecikdilər. Xaqan öz rəiyyəti tabe etdi və əyanları ciddi cəzalandırdı. Uyğur qoşunu kıtay və tatarlarla Selenqa çayının şimal-qərbində toqquşdu. Uyğurlar düşmənlərini sıxışdırdılar. Geri çəkilənlər yolda iki yerə ayrıldılar: kıtaylar tələfat vermədən çıxıb getdilər, tatarlar isə Keyrə başı və Üç Birküdə ağır məğlubiyyətə uğradılar, qoşunun yarısı əsir düşdü.

Vətəndaş müharibəsini qələbə ilə bitirdikdən sonra Moyun çor ətraf qəbilələri özünə tabe etmək siyasəti yürütməyə başlayır. 750-ci ildə o, Kem (Yenisey) çayının yuxarılarında yaşayan çikləri tabe edir. Həmin ilin payızında Mancuriyanın şimal-qərbində yaşayan tatarlar uyğurlara tabe olmağa məcbur olur. 751-ci ildə şimal-qərbdə yaşayan hansı qəbilə isə çik və qırğızlarla birləşib uyğurlara qarşı çıxır. Əsas təhlükə bu idi ki, karluqlar da çik və qırğızları müdafiə etmək üçün qalxmağa hazırlaşdılar. Lakin onlar gecikirler. Moyun çor min nəfərlik ordu ilə çiklərə hücum edib onları itaətə gətirir. Uyğurların ayrı-ayrı dəstələri qırğızların bu və ya digər basqın edən süvari dəstələrini qovur, xaqan başda olmaqla uyğurların əsas qüvvələri sallarda Qara İrtiş çayını keçərək Bolcu (Urunqu) çayı sahilində kariukları məğlubiyyətə uğradır. Bununla da müharibə bitir, çünki qaynaqlarda üsyan qaldırmaq təşəbbüsünü irəli sürən naməlum qəbilənin məhv edildiyi göstərilmişdir.

752-ci ildə müharibə yenə başlanır. Bu dəfə uyğurların əleyhinə basmış, türگیş və üç İduk (üç müqəddəs¹⁹) qəbilələri ittifaq bağlayır. Döyüş Uyğurstanın mərkəzində, Ötükən (Xanqay) meşəli dağlarında baş verir. Uyğurlar müttəfiqləri məğlub edir, karluk və türگیşlərin bütün əmlakını əllərindən alır. Bu vaxtdan başlayaraq üç İdukdən (üç müqəddəsdən) qaynaqlarda daha söhbət getmir, görünür, bu dəfə onlar məhv edilmişdi.

753-cü ildə basmışlar və karluqlar mərkəzi hökumətə qarşı qalxırlar, adı göstərilməyən hansısa türklər də onlara qoşulur. Müharibə 755-ci ildə uyğurların tam qələbəsi ilə bitir. Bundan sonra kıtayların könüllü surətdə uyğurlara tabe olması Uyğur xaqanlığının şərq sərhədlərini möhkəmlədir. Şimalda isə qırğızlar 758-ci ilədək müqavimət göstərirler, lakin məğlubiyyətdən sonra uyğurlara tabe olurlar. Qırğızların başçısı uyğur xaqanından Bilgə ton erkin rütbəsi alır. Beləliklə, uyğurların şimala və qərbə ekspansiyası təbii sərhədlərə çatdığı üçün bitir.

Uyğurlar özləri birləşdirilmiş qəbilələri "qonaqlar" adlandırırdılar. Tabe edilmiş qəbilələr xaqan ailəsinə xərəc verirdilər. Uyğur qəbilə ittifaqına daxil olan qəbilələr hüquqi cəhətdən bərabər olsa da xaqan ailəsinin daxil olduğu doqquz oğuzlar, hətta basmış və karluqlarla müqayisədə belə, böyük

¹⁹ L.H. Qumilev belə hesab edir ki, üç İduk etnik ad deyildir, xristian ictimaiyyəti, onlar Troitsaya bəxt edirlər. Güman ki, 751-ci il üsyanını da dinsiz xaqana qarşı onlar təşkil etmişlər (bax: "Древние тюрки", səh. 378).

imtiyazlara malik idi. Doqquz qəbilədən başqa uyğurlar konfederasiyaya daxil olmayan bir sıra qəbilələrlə də sıx münasibətdə idilər, lakin bu qəbilələr (Honnu çayı sahilində kıtaylar, Amur çayı sahilində tatarlar, onlardan cənubda tatabi və qara-kibilər, Zabaykalyədə dolemanlar, uyğurlardan şimalda qırğızlar və s.) öz müstəqilliklərini qoruyub saxlamışdılar və hərdən bu qəbilələrdən bu və ya digəri ilə uyğurlar arasında hərbi toqquşmalar baş verirdi.

Hunlar, türklər və qədim monqollar "Əbədi göyü" həyatın mənbəyi, tanrı sayır, ona sitayiş edirdilər. Qədim uyğurlar da ilk dövrlərdə öz sələfləri və qonşuları kimi "kök tanrıya" tapınırdılar, lakin İtikən xaqan dövründə onlar manixey dinini qəbul etdilər. Uyğur xristianları vətəndaş müharibəsi dövründə xaqanın əleyhdarları cəbhəsində olmaqla səhvə yol vermişdilər. Moyun çor özü köhnə dinə biət edirdi. Manixeylik ondan sonra qəbul edilmişdir. Çin mənbələrinin məlumatına görə, uyğurlar manixey dinini Şi Çao-inin 763-cü il üsyanını yatırıldıqdan sonra qəbul etmişdir. Məlum olduğu kimi, Moyun çor 759-cu ildə ölmüş, taxta onun ikinci oğlu İtikən (759-780) keçmişdi. Güman ki, uyğurlar manixey dinini məhz onun hakimiyyəti illərində — 766—767-ci illərdə qəbul etmişlər. Uyğur xaqanları öz hömdinlərini Çində, Orta Asiyada və digər yerlərdə möhkəm qoruyurdular. Manixey dininin qəbul edilməsi uyğurlarla onun qonşuları — müsəlman Orta Asiyası, buddist Tibeti, konfutsian Çini və şamanist Qırğız xaqanlığı arasında nifaq saldı.

Manixey dini yeni əlifbanın — tarixdə uyğur əlifbası adı ilə tanınan əlifbanın qəbul edilməsinə səbəb oldu. Bu əlifba yeni soğd əlifbasından törəmişdir, çox sadə və rahatdır. Sətirlər yuxarıdan aşağı və sağdan sola (Orxon-Yenisey əlifbası da belədir) yazılır. Manixey, xristian və müsəlman mətnləri, habelə Turfan hüquq sənədləri bu əlifba ilə yazılmışdır. Bunların içərisində ən qədimi manixey mətnləridir, çünki onlar fonetik və qrammatik baxımdan Orxon-Yenisey əlifbası ilə yazılmış abidələrə daha yaxındır. Bunlardan ən qədimini 795-ci ilə aid edirlər.

Manixey dini qanunları hətta yağ və süd işlətməyi qadağan edən oruc günlərini nəzərdə tutduğu üçün uyğur çoban və ovçuları acından ölməmək üçün bostan salmağa məcbur olurlar. Beləliklə, uyğurlarda əkinçilik yayılmağa başlayır. Çöldə yeni qaydaların qoyulması ticarətin də inkişafına təkan verir.

Göy türklərin ordasından fərqli olaraq, uyğurların paytaxtı artıq keçə çadırlardan qurulmuş düşərgəyə bənzəməirdi. Yəne də göy türklərdən fərqli olaraq, uyğurlar geniş şəkildə şəhərlər salırdılar, həm də bunu bu işin ustası olan soğdahlılara və çinliyə tapşırırdılar. Uyğurların paytaxtı Qaraqorum öz görkəmini dəyişmişdi. Hələ Moyun çor abidəsində 758-ci ildə Selenqa çayı sahilində Baybalıq (Varlışəhər) şəhərinin salındığı xəbər verilir.

Uyğuristan sürətlə mədəni ölkəyə çevrilirdi.

Moyun çorun səfərləri sayəsində uyğurlar üçün çox əlverişli şərait yaranmışdı. Şərqdə kıtaylar, şimalda qırğızlar uyğur xaqanına tabe edilmişdi. Cənubda xarabazara çevrilmiş Çin yerləşirdi. Qərbdə karluklar öz daxili işləri ilə məşğul idilər və uyğurları narahat etmirdilər.

Manixey dininin fəallığına baxmayaraq, ilk uyğur xaqanları Peylo (744—745), Moyun çor (745—759) və İtikən (onun türk-uyğur adı Bögü xaqandır, 759—780) öz qəbilələrinə arxalanıb göy türkləri yamsılamağa çalışırdılar. 762-ci il müqaviləsinə əsasən uyğurlar Çin imperiyasından bir sıra imtiyazlar almışdılar. İmperator Dəntşun yavaş-yavaş bu imtiyazları iəğv edir. Bu, uyğur xaqanını qəzəbləndirir və 779-cu ildə Çinlə münasibətlər koskinləşir. Doqquz oğuzlar müharibə istəyirdilər, çünki onlar imtiyazlı qəbilə kimi, müharibədən çoxlu qazanc əldə edirdilər, müttəfiq qəbilələr isə müharibə istəmirdilər, çünki müharibə onlara tələfat və təhlükə gətirirdi. Müharibə məsələsi müzakirə edildikdə xaqanla əksəriyyət arasında ziddiyyət yaranır. Əyaniardan Dunmağa tarkan üsyan qaldırıb Bögü xaqanı, onun məsləhətçilərini və 2 min doqquz oğuz əsilzadəsini öldürür. 780-ci ildə Dunmağa Kat Kutluğ Bilgə xaqan adı ilə özünü xaqan elan edir. Beləliklə, uyğurların ən böyük qəbiləsi olan Yağlakar soyunun, onunla birlikdə doqquz oğuzların hakimiyyətinə son qoyulur.

Yeni xaqan müharibənin əleyhinə idi. Buna görə də o, 783-cü ildə aşağıdakı şərtlərlə Çinlə sülh müqaviləsi bağlayır: 1. Xaqan özünü Çinin vassalı adlandırır. 2. Çindəki uyğur səfirliyi 200 nəfərdən artıq olmamaı idi. 3. Məcburi ticarət üçün Çinə mindən çox olmamaq şərtilə (əvvəl 6 min idi) at aparmaq olardı. 4.Çinliləri sərhəddən kənara aparmaq qadağan ediliirdi. Müqavilə 788-ci ildə nikah və Tibetə qarşı ittifaqla möhkəmləndirildi. Ölkə daxilində Kat Kutluğ Bilgə xaqan möhkəm qanunlar qoymuşdu və bu qanunları pozanları ağır cəzalandırırdı. Məsələn, əvvəlki sülalənin iki şahzadəsi onun əmri ilə edam edilmişdi. Çin mənəboyı Kat Kutluğ Bilgə xaqanı mürd və igid adam kimi səciyyələndirir.

Kat Kutluğ Bilgə xaqan doqquz oğuz qəbiləsindən deyildi, buna görə də hakimiyyəti ələ keçirdikdən sonra doqquz oğuz qəbiləsinin imtiyazlı vəziyyətini iəğv etdi. Müharibədə qalib çıxan altı qəbilənin nümayəndələri öz sərbəstliklərini qorumaq üçün mərkəzi hakimiyyətin güclənməsini istəmirdilər. Bu dövrdən başlayaraq, əslində Uyğur xaqanlığı monarxiya deyil, ömürlük seçilən xaqan tərəfindən idarə olunan respublika olur; hakimiyyət vərəsəlik yolu ilə atadan oğula keçmir. Hakimiyyət qəbilə rəhbərlərinin əlində olur; onların qurultayı xaqan seçir. Bu, bir növ, seçkili monarxiyadır. Bu dövrdə hakimiyyət başında olmuş xaqanlar o qədər zəifdir ki, tarix onları səciyyələndirmək belə istəməmişdir. 789-cu ildə Kat Kutluğ Bilgə xaqan vəfat etdikdən sonra taxta onun oğlu Dolos²⁰ çıxmışdır, lakin o, xaqanlığa vərəsəlik yolu ilə gəlməmiş, əyanlar şurası tərəfindən seçilmişdi. Şura ona Aydınlik Uluğ Küc minmiş Küçlüg Bilgə xaqan adı verir. 794-cü ildə Küçlüg Bilgə xaqanı arvadı zəhərləyir. Onun yerinə kiçik qardaşı keçir, lakin əyanlar işə qarışıb onu öldürür və taxta azyaşlı oğlunu çıxarırlar. Bir ildən sonra xaqan

²⁰ L.H.Qumilev bir yerdə onu Panquan (bax: "Древние тюрки", səh. 425), başqa yerdə Dolosi (bax: yəno orada, səh.409) adlandırır.

ölür (tarix onun necə ölməsi haqqında susur), əyanlardan birinin oğulluğa götürdüyü Kutluğ adlı bir nəfər xaqan seçilir. Kutluğun hakimiyyəti illərində, indiki terminlə desək, konstitusiyaya qəbul edilir. Bu konstitusiyaya görə, xaqan yalnız taxta oturmali idi, dövlət işlərini isə onun köməkçisi—çinlilərin çensyan, ərəblərin vəzir adlandırdıqları şəxs idarə etməli idi. Konstitusiyanın ikinci tələbi məhkəmə hakimiyyətinə aid idi: qanunların qəti təsbit edilməsi özbaşınalıqın qarşısını almalı idi. Nəhayət, konstitusiyaya qəti şəkildə tələb edirdi ki, dövlət işləri ilə kilsə işləri uzlaşdırılsın, başqa sözlə desək, dövlətin idarə edilməsində manixey icması başçıların fikri nəzərə alınsın. Əslində xaqan təkcə hərbi işlərdə sərbəst idi, heç də təsadüfi deyildir ki, qaynaqlar Kutluğ xaqanı homişə ordu başında təsvir edir. Lakin əyanlar burada da onu dinc qoymurlar. Onlar tələb edirlər ki, Kutluğ xaqan öz dövlətində manixey dininə qulluq etməyənləri təqib etsin. Belə siyasət isə çinlilərin və ərəblərin etirazına səbəb olurdu. Məsələn, Xorasan əmiri biləndə ki, onun torpağında bir neçə yüz zındıq, yəni manixey var, onları öldürmək qərarına gəlir. O, hazırlaşana qədər doqquz oğuzların xaqanından elçi gəlir və bunları əmirə yetirir: "Mənim torpaqlarımdakı müsəlmanların sayı sənənin torpaqlarındakı zındıqlardan üç dəfə çoxdur; sən bir zındığa belə toxunsan, mən bütün müsəlmanları qıraram".

Çölün köçəri qəbilələri türklərə nisbətən uyğurlara daha çox nifrət edirdilər, çünki göy türklər köçəri qəbilələrdən itaət və xərac tələb edirdilər, uyğurlar isə məğlub edilmiş qəbilələrdən xasiyyəti və həyat tərzi dəyişməyi tələb edirdilər. Köçəri qəbilələr uyğurların tələb etdiyi təsəvvürləri nə başa düşür, nə də qəbul edirdilər. Buna görə də uyğurlarla onları əhatə edən qəbilələr arasında münasibətlər kəskinləşir. Manixey dinini qəbul etməkdən başqa, oturaq həyata keçmək də uyğurları narazı salırdı.

Qırğızların 815-ci ildə qaldırdığı üsyanı və 820-ci ildə tatar qəbilələrinin Amurdan İnşana köçməsinə nəzərə almasaq, 839-cu ilədək Uyğur xaqanlığında diqqəti cəlb edən elə bir hadisə baş vermir. Lakin bunların özü də mərkəzi hakimiyyətin zəifliyini göstərir. 832-ci ildə Qesa adlı xaqan öz adamları tərəfindən öldürülür və taxta onun qardaşı oğlu Xu (türkcə: Kut tigin; çincə: Ku dələ; farsca: Xutuqlan xaqan) çıxarılır. Bu xaqanın vaxtında Uyğur dövlətinin tənəzzülü baş verir.

Hələ 794-cü ildə şato qəbiləsi Uyğur xaqanlığının tərkibindən çıxmışdı, 835-ci ildə tatabı qəbiləsi də xaqanlıqdan ayrılır. 818-ci ildə qırğız qəbilələri üsyan qaldırı və onların bəyi Ajo özünü xaqan elan edir.

839-cu ildə Külüg bəy (çincə: Qyuylofu) adlı bir əyan şato qəbiləsini köməyə çağıraraq uyğurların paytaxtı Qaraqoruma hücum edir. Kut tigin özünü öldürür. Üsyançılara rəğbət bəsləyən əyanlar onun azyaşlı oğlu Kəsi tiginə xaqan seçirlər. Lakin az sonra, 840-cı ildə Külüg bəyin düşməni Külüg bağa qırğızları köməyə çağıraraq Qaraqorumu tutur. Qaynaqların verdiyi məlumata görə, bu döyüşdə yüz minlik süvari qoşunu iştirak etmişdi. Xaqan Kəsi tigin və Külüg bəy edam edilir, onların tərəfdarlarının yurtları yandırılır. Əyanlardan

Pan Törə adı bir nəfər 15 aymakla Cünqariyaya gedir və karluqlara tabe olur. Xaqan aymakının 13 tayfası isə 841-ci ilin mart ayında Ögə tiginini xaqan elan edib mübarizəni davam etdirmək qərarına gəlir. Qırğızlar Qaraqorumu tutarkən çoxlu qənimətlə yanaşı, üç uyğur xaqanının arvadı olan Çin şahzadəsini də ölə keçirmişdilər. Çinlə münasibətləri pozmamaq üçün onlar şahzadəni təntənəli şəkildə karvanla yola salırlar. Ögə karvana hücum edir, bütün qırğızları qırır, şahzadəni azad edir və onunla evlənir. Ögə başa düşür ki, Xalxada qala bilməz, ona görə də böyük, ac və pozulmuş ordası ilə Qobini keçib Xuanxe çayı sahillərinə gəlir. Çin hökuməti bilir ki, Ögə müharibə axtarmır, ona görə də uyğurlarla danışıq aparır. Lakin ac köçerilər danışıqların sonunu gözləmədən xalqı soymağa başlayır. Əyanlar görürlər ki, vəziyyət ağırdır və fəlakətlə nəticələnmə bilər. Ögə tiginin qardaşı Umus müttəfiq şato qəbiləsinin başçısı Çisini edam edir və soyğunu onun üstünə yixir. Şato qəbiləsinin digər başçısı Naseçur 7 min çadırdan ibarət qəbiləni götürüb Mancuriyaya gedir. Çinlilər onu məğlub etdikdə Naseçur Ögə tiginin yanına qaçır, xaqan isə onu edam edir. Başqa uyğur əyanları Çin imperatoruna tabe olurlar.

841-ci ildə Ögə tigin Çinə hücum edir və həmsərhəd ərazidəki Çini qoşununu məğlub edərək Şansi və Ordos əyalətlərini talayır. Çin imperatoru qoşun toplayaraq 842-ci ildə uyğurları məğlub edir. Elə həmin il uyğurların müttəfiqi olan kıtaylar üsyan edib Çinin tərəfinə keçirlər. 843-cü ildə çinlilər uyğurları qəti şəkildə məğlub edirlər. Ögə tigin öz tərəfdarları ilə birlikdə "qara araba" qəbiləsinə qaçır, lakin onlar xaqanı çinlilərə verirlər və Ögə tigin öldürülür. Ögə tiginin qardaşı Ekən tigin uyğurların qalıqlarını başına toplayıb tatabı qəbilələrinin yanında yaşayır, lakin 847-ci ildə Çin qoşunu tatabıları məğlub edir, Enən tigin tatarların yanına qaçır. Çinlilər tatarlardan onun verilməsini tələb etdikdə Enən tigin arvadı, oğlu və doqquz nəfər süvari ilə naməlum istiqamətdə gedir.

Qırğız xaqanı uyğurların tatarların yanında yaşadığını eşitdikdə on minlik bir ordu ilə Mancuriyaya gəlir və qaçqınları tutub edam edir. Tək-tük xilas olanlar dağlarda və meşələrdə gizlənərək qərbə - Pan Törənin yanına gedir.

Pan Törənin rəhbərliyi ilə qərbə gedən uyğurların taleyi daha uğurlu olur. Karluqlara sığınan bu uyğurlar tezliklə iki yerə parçalanır: bir hissə Kuçuda məskunlaşır, qalanları Beşbalıq ətrafında yurd sahr. Bu dövrdə uyğurlar qüvvə toplayırlar. Çinə çatan qırıq-qırıq məlumatlardan belə nəticə çıxarmaq olar ki, uyğurların təşkil etdiyi yeni xanlıq yaşayır. 856-cı ildə Kuçuda artıq yeni xan - Manlı xan taxta çıxmışdı. O, Çin dövləti ilə münasibətləri qaydaya sahr. Lakin bir ildən sonra Tibet qoşunları hücumə keçib (bu vaxt Çinlə Tibet arasında iki yüz illik müharibə gedirdi) Uyğurstandan Çinə gedən yolu kəsir. Onda cünqar uyğurları isə qarışıq. Cünqar uyğurlarının knyazı Buğu Tszun Beşbalıqdan yürüş edir. Tibet sərkərdəsi Şan Kunjonu məğlub edir. Buğu Tszun tibetlilərin Siçjou (Turfan vadisi), Beytin (güman ki, Beşbalıq yaxınlığında fort), Lantay (Urumçü yaxınlığında), Tszinçəndə (Urumçidən 250

li qərbdə) qalalarını alır və bununla da Prityaşanda Tibet üstünlüyünə son qoyur.

Çinlə Tibet arasındakı iki yüz illik müharibə Çinin qələbəsi ilə bitir. Bundan uygurlar da qazanır. Buğu Tszun Beşbalıq və Kuçu vadilərindən əlavə, Lobnor gölünün şimalını və Manas çayınadək Cünqariyanı əhatə edən, kiçik, lakin möhkəm bir dövlət yaradır. Bu dövlət kiçik olduğu üçün xanlıq adlana bilməzdi, buna görə də onun hakimi ıdıkut rütbəsi alır. Bu kiçik dövlətdən orta əsrlər Uyğuristanı yaranmışdır.

Uygurların Tarım çayı hövzəsində yaradılan bu Kuçu dövləti (840—1206) Tyan-şan dağlarının cənub ətəklərində yerləşirdi. Siyasi baxımdan regionun icimai həyatında o qədər də əhəmiyyətli rol oynamamasına baxmayaraq, Kuçu dövləti monqollara qədərki dövrdə mədəniyyət baxımından regionda əhəmiyyətli rol oynamışdır.

GÖY TÜRKÇƏ — AZƏRBAYCANCA L Ü Ğ Ə T

GÖY TÜRK ƏLİFBASININ SIRASI

Aa	Bb	Çc	Ee	Əə	ğ	ğ
İi	İi	K'k'	K ² *k ² **	Ll	Mm	Nn
n,	Oo	Öö	Pp	Rr	Ss	Şş
Tt	Uu	Üü	Yy	ÿ	Zz	

* dilortası-sortdamaq samiti

** dilarxası-yumşaqdamaq samiti

LÜĞƏT

A

- ab** — ov
abınç — rahat, təsəlli
abla — ovlamaq
abçı — ovçu
aç — acmaq
aç — ac
aç — acmaq
aça — yaxından
açıq — artıq
açsık — achiq
ağ — qalxmaq, yüksəlmək, çıxmaq, dırmaşmaq
ağar — ağır qiymətli, mühüm, hörmətli
ağa — hədiyyə, dövlət, sərvət, mal, xəzinə
ağız — aız, dərə
ağıl — yaxınlaşmaq
ağıl — ağıl (qoyun üçün)
ağılıq — hədiyyəlik, qiymətli
ağır — ağır, güclü, hörmətli, qüdrətli (ağır törü, ağır bədiz)
ağıra — xəstələnmək, kədərlənmək
ağıt — qalxmaq, yüksəlmək; qovmaq
ağış — qalxmaq, yüksəlmək
ağla — ağlamaq
ağrı — xəstələnmək
ağtur — çıxartmaq, aşırmaq (noyınso üstündən)
ağu — zəhər
ağulğ — ağılı, zəhərli
ağuluğ — sehrli
- adak** — ayaq
adaklıq — ayaulı
adartu — təhlükəli
adas — yoldaş, adaş
adaş — yoldaş, adaş
adğır — ayğır
adiğ — ayı
adınçıq — başqa, bambaşqa, fəvqəladə; adına layiq
adır — ayırmaq
adırlı — ayrılmaq
adırım — ayrılmaq
adırt — ayırmaq
ak — ağ
ak — axmaq (fel)
akın — axın
akıt — axıtmaq
aksırak — ağıtəhər, ağımtü
akun — axın, basqın
akunla — basqın etmək
al — almaq
ala — ala, ala-bula
aldız — aldırmaq
alçı — aıçı, bəxi
alıq — xərac
alıq — qənimət
alın — alınmaq
alk — bitirmək, tamamlamaq
alka — mədh etmək, tərifləmək
alkın — yox olmaq, məhv olmaq, tükənmək, azalmaq, zəifləmək
alku — hər kəs, hamı
alkun — məhv olmaq, yox olmaq, zəifləmək, azalmaq, tükənmək

alp — alp, igid, cəsur, qəhrəman
alpağı — alpağı (titul, rütbə), igid, qəhrəman
alpağut — alpağı cözünün cəmi
alt — alt, aşağı
altı — altı (say)
altı bağı — altı hissə (xalq)
altı yüz — altı yüz
altı otuz — iyirmi altı
Altı Çub — Altı Çub (soğda xalqından əvvəl işlənir)
altın — qızıl
altız — akdir (maq)
altmış — alımış
altun — qızıl
altunlıq — qızılı
amğa — təhsildar, müəllim
amrak — sevimli istəklil
amrı — indi
ana — ana
anda — onda, orada
andağ — o cür, elə
andak — o cür, elə
antak — o cür, elə
ança — o cür, o qədər
ançağ — o cür, o qədər
ançıp — belə
ançula — təqdim etmək, təltif etmək
anı — onu
anı — onun (yiyəlik halda bəzən "n" düşür)
anta — onda, orada
antağ, antəg — o cür, elə
an-an — anlaq, bilik, dərrakə, ağıl
anar — ona, ona doğru
an, aru — ona doğru, ona tərəf
anla — anlamaq
anlan — başa düşmək, başa düşülmək
apa — apa(rütbə); apa tarkan
apa — xala, bibi, böyük bacı
apa — böyük kişi qohum; öcümüz-
 apamız — əcdadımız

apar — avar
apıt — apa sözünün cəmi
ar — aldatmaq, yoldan çıxarmaq
ar — yorulmaq
ara — arasında
ara — aramaq, axtarmaq
arığ — zəifləmək, təmiz olmaq
arığ — təmiz, arı (aydan arı, sudan duru)
arıq — arıq
arıl — zəifləmək
arıt — axıarmaq
arka — arxa
arkış — karvan; elçil
armakçı — yalançı
arslan — aslan
art — keçid (dağda)
artat — pozmaq, xarab etmək
artık — artıq
artuk — artıq
artur — aldatmaq, cəlb etmək
as — yemək, xörək
as — aşmaq
as — asmaq
asığ — fayda, qazanc
asra — aşağı
aş — aş (yemək)
aş — aşmaq
aşa — aşaraq, aşırı
aşa — yemək
aşnu — əvvəl
aşnuki — əvvəlki
aşsız — aşsız
aşu — aşırım
at — ad
at — at
at — atmaq
ata — ata
ata — adlandırmaq
atı — növə, kiçik kişi qohum
atız — ökin yeri
atlat — atlandırmaq
atlıq — atlı
atlıq — adlı, şöhrətli, hörmətli

ay — ay
ay — demək, söyləmək, mühakimə yürütmək, xəbər vermək
ayağ — hörmət
ayğu — məsləhət
ayğuçı — məsləhətçi, vəzir
ayığ — pis, bəd (ayığ bilig — bəd əməl)
ayırd — əmr etmək, xəbər göndərmək, demək, danışmaq
ayın — qorxmaq, çəkinmək
ayıt — əmr etmək, xəbər göndərmək, demək danışmaq
aylığ — aylıq
ayt — demək, söyləmək, xəbər vermək

ayığ — pis
az — az
az — az (xalq adı: az bodun).
az — azmaq, yanımaq, səhv etmək, xəyanət etmək, xain çıxmaq
azi — azmaq, yanımaq, səhv etmək, xəyanət etmək, xain çıxmaq
azca — azca, bir az
aziğ — köpək diş
azkiyə — azacıq, bir az
azman — azman, nəhəng (azman at)
azu — məgər, yaxud
azuk — ərzaq, ətəqə

B

ba — bağlamaq
bağ — bağ, hissə
bağa — titul, rütbə; bağa tarkan
bağır — bağır, qara ciyər
bağır — mis, pul
bağış — buğum (məsələn, qamışda)
bakır — pul
balbal — balbaldaşdan kobud şəkildə yonulmuş heykəl; öldürülmüş düşməni təmsil edir; adətən, ölünün qəbrini ətrafında onun öldürdüyü adamların balbalı qoyulur.
balıq — şəhər
ban — bağlamaq
başa —inə
ban, aru —inə tərif
bar — var (yox sözünün antonimi)
bar — var, dövlət
bar — gətmək
bardık, barduk — bütün
barıqma — gediş, səfər, hərəkət
barım — dövlət, omlak

bark — bark, sərdəbə, ev, tikili
bars — bars, qar pələngi
barça — bütün
bas — basmaq, məğlub etmək, məğlub olmaq, dağıtmaq
basık — basmış, basılmış; basık tağ — ortası basıq dağ
basın — sökmək, məğlubıyyətə düşər olmaq
basıt — basqın etmək
başlığ — başlı
basma — basmamaq, məğlub etməmək; (basıtma — basılmağa qoyma)
basmil — basmıl (xalq adı)
baş — baş
başad — başda olmaq, başçılıq etmək, idarə etmək, rəhbərlik etmək
başğu — qaşqa
başla — başlamaq
başlayu — başlayaraq
başlığ — başlı
bat — batmaq

bat — iti, sürotlə
bat — pis, çirkin (**yabız bat biz** —
biz pisik)
batım — batım, batan qədər;
sün,üg batmı — süngü batan
qədər
batsık — batan, batış, qərb
batur — bahadır, qəhrəman, igid
bay — varlı, zəngin
baz — məğlub etmək, tabe etmək,
müti etmək, sülhə məcbur
etmək
bcdük — böyük, yüksək
bel — bel
belgü — əlamət, nişan
belgülük — əlamətli, nişanlı
beltir — yol ağzı
ben — mən
ben,gü — əbədi
ber — vermək
bes — beş
beş — beş
beşinç — beşinci
beş yegrmı — on beş
beş yetmiş — altmış beş
beş yüz — beş yüz
beş kırk — otuz beş
beş otuz — iyirmi beş
beş tümən — əlli min
bədz — bəzək, ornament, təsvir,
naxış
bədz — bəzək vurmaq,
naxışlamaq, rəsm çəkmək
bədzlə — bəzək vurmaq,
naxışlamaq, rəsm çəkmək
bədzçi — heykəltaras, rəssam,
sonotkar, naqqaş
bəg — bəy
bəgdəmək — cənnət (?)
bəglik — bəyliyə layiq, bəylik
bəgni — çaxır, şərab
bəniz — bəniz
bəri — bəri, cənub
bəridən — bəridən, cənubdan

bəridənyən — bəri tərəfdən,
cənubdan
bəriyə — bəriyə, cənuba
bərigərü — bəri tərəfə
bərü — bəri, cənub
biç — biçmək
bin, — min
bin,a başı — min başı
biçin — meymun
biçin yul — meymun ili
bidgüçi — ?
bil — bilmək
bilig — bilik
biligli — bilikli
biliksiz — biliksiz
bilin — tanınmaq
bilgə — müdrik, bilikli
bilgəlik — müdriklik
bilgə kağan — müdrik xaqan
bin — mən
bin — minmək
bintür — mindir
bin — min
bir — bir
bir — vermək
biriyə — bəriyə, cənuba
birik — birikmək, birləşmək
biriki — birləşmiş
birigərü — bəri tərəf, cənuba
birlə — ilə
bir yegirmı — on bir
bir yegirminq — on birinci
bir yetmiş — altmış bir
bir kırk — otuz bir
bir tümən — on min
bir tümən artıki yeti bin, — on
yeddi min
bis — beş
bisinç — beşinci
bis yegirmı — on beş
bisüt — nəsil, beşik (?)
bit — bitmək, qurtarmaq,
tükənmək,
biti — yazmaq

bitig — yazı
bitigli — yazılı
bitit — yazdır
biş — beş
biş — yetişmək, bismək
biş otuz — iyirmi beş
biz — biz
boğaz (boğuz) — boğaz
boğazlan — boğazlanmaq
bod — boy
bodrak — dağmıq
bodun — xalq
bodunhğ — xalqlı
bol — olmaq
boluğ — varlıq, mövcudluq
bolun — əsir
bor — çaxır, şərab
basan,ç — qəm, kədər
boş — boş, azad
boşan — azad olmaq, boşanmaq
boşğun — öyrətmək, təlim
 vermək, dərs vermək
boz — boz (rəng)
boz — pozmaq, dağıtmaq
bozağü — buzov
bozağula — buzovlamaq
boyla — rütbə
böd — taxi
böd — müstəqil
bögi — hakim
bögü — qəhrəman
bök — doymaq
bök(bük) — künc, bucaq
bölən — rütbə (tibetlilərdə)
böri — qurd, canavar
bu — bu
buğra — erkək dəvə
buğrahğ — erkək dəvəlik
buka — buğa

buxarak — buxarak (xalq adı)
bukarsı — buxarı
bukun — xalq (bodun, budun)
bul — tapmaq, əldə etmək
bulğa — qarışdırmaq, üsyan etmək
bulğak — qarışıq, alt-üst olmuş;
 üsyan, qiyam; rəzil, rəzalət
 bulğanç, qarışıq, alt-üst olmuş;
 üsyan, qiyam; rəzil, rəzalət
bulit — bulud
bulitli — buludlu
bulun, — tərəf
bunda — bunda, burada, bu zaman
bunu — bunu
bunta — bunda, burada, bu zaman
bunça — bunca, bu qədər
buñ — kədər, qəm, qüssə, ələm,
 möhnət, dərd
buñad — kədərilmək,
 dərdlənmək, qəmləşmək,
 qüssələnmək.
Buñı — kədər, qəm, qüssə, ələm,
 möhnət, dərd
buñsız — dərdsiz, qəmsiz,
 qüssəsiz, ələmsiz
buñsız — hədsiz, bol-bol
butula — balalamaq
buz — pozmaq, dağıtmaq
buyur — buyurmaq
buyruk /buyuruk — əmr,
 buyruq; rütbə
bük — doymaq (bök)
bük — ağaclıq, meşəlik
bükə — qəhrəman, cəsur
büntük — avara, sərsəri
bün — buynuz vurmaq
büt — inanmaq
büt — bitmək

C

çab — şöhrət, şan

çabü — şöhrətli, şanlı

çabığ — çavuş
çat — quyu (?)
cet — sərhəd, kənar
çəlig — dolaşmaq
çərig — ordu, qoşun
çiğ — çıxmaq
çığay — ağır, yoxsul
çikan — qardaş oğlu, bacı oğlu;
xala oğlu...
çikan — rütbə
çından — səndəl ağacı
çintan — səndəl ağacı
çit — obelisk: qala divarı
çigil — çigil (xalq)

çik — çik (xalq); indiki tuvalılar
çok — fırça
çoluk — ailə
çor — çor (ən yüksək hərbi rütbə)
çök — çökmək, diz çökmək; təzım
etmək
çöl — çöl
çöllig — çöllü
çub — hissə, bağ; altı çub Soğdak
bodun — altı qəbiləli soğdak
xalqı
çuk — ?
çulbı — əfsun, sehr

E

eb — ev
eb-eşik — ev-eşik
ebir — dolanmaq (bir şeyin
başına, ətrafına)
əblə — evləndirmək, ərə vermək, ev
etmək
əblig — evli
əç — hissə, pay
əçə — böyük bacı yaxud böyük
qadın qohumu
əçən — ayrılmaq, ayrı düşmək
əçi — böyük qardaş
əçin — rəhm etmək
əçü (içü) — böyük kişi qohum,
əmi, dayı
əçü-apa — əcdad, ulu baba
ədiz — ediz (xalq adı)
edis — hündür
ədgü — yaxşı
ədgüti — yaxşı
ədük — ayaqqabı
əgiz — hündür
eki — iki
eki əlig — qırx iki
eki yegirmi — on iki
ekiz — ekiz

ekinda ara — ikisinin arası
ekinti — ikinci
eki otuz — iyirmi iki
el — el, xalq və ölkə, dövlət
elçi — elçi, səfir
elçig — elçi (təsirlik hal)
əldəbər — eltəbər (rütbə)
ələt — elətmək
əllə — el etmək
əllig — əlli
əlt — getmək, aparmaq, zorla
aparmaq, sürüb (sürüyüb)
aparmaq
əlsirə — əlsiz etmək
əlsirət — əlsiz etmək
əltəbər — eltəbər (rütbə)
əmdi — indi
əmti — indi
en — enmək
er — i naqis fəli (Azərbaycan
dilindəki idi, imiş, ikon naqis
felinin kökü)
er-bar — sərbəst yaşamaq, azad
yaşamaq
erig — görməli, dayanacaq;
yaşamağa yararlı

erikli — ikən (er naqis felindən yaranmışdır)
erinc — mümkün olmalı (er naqis felindən yaranır)
erkin — azad
erlik — qüdrətli, nüfuzlu
erksiz — qüdrətsiz, qüvvətsiz
ertənü — fəvqəladə, son dərəcə; qanunla
ertür — er naqis felinin təhrik növü
es — dost
esid — eşitmək
esidmə — eşitməmək

esidü bir — eşitmək
esigiti — taxıldan hazırlanmış içki (araq?)
eş — dost
eşig — eşik
eşid — eşitmək
eşit — eşitmək
eşükə — parça (toxunmuş)
et — etmək, düzəltmək
eti — etmək
eti — daha
etig — yaradan, yaradıcı
etil — edilmək

Ə

əg — oymək
əg — boyunluq
əg — silah
əgəç — böyük bacı; qız; böyük qadın qohum
əgər — mühasirə etmək, təqib etmək
əgət — qulluqçu qadın
əgin — omuz
əgir — çevirmək, sövq etmək
əgit — qulluqçu qadın
əgmiş — qarı, arvad
əgritəb — xaıça
əkə — böyük bacı
əkinlig — əkinlik
ələ — olmək, dağıtmaq
əlgin — yolçu
əlig — əl
əlig — əlli (cay)
əlig — əhliləşməmiş
əmgəç — əmək, əzab, əziyyət, zəhmət
əmgət — əzab vermək, incitmək, yormağ
əmig — döş, məmə
əmsi — əmmək

ən — ən
ən//an — ov
ən ilk — ilk, birinci, ən ilk, lap birinci
ənlə — ovla
ər — kişi
ər — döyüşçü
ər — igid, cəsur
ər başı — sərbəst
ərdəm — igid, cəsur; ədəb, tərbiyə
ərdəmlik — igidlik, cəsurluq; tərbiyəli, ədəbli
ərən — ərən, igiddən igid
ərig — çalısqan
ərig — qatı şey
ərk — qüdrət, nüfuz, sözü keçmək
ərklig — qüdrətli, nüfuzlu, sözü keçən
ərsiz — qüdrətsiz nüfuzsuz
ərtən — qanun, adət-ənənə
əsən — sağ, sağlam
əsri — iki rəngli; bars, pələng, qaplan rəngi (sarı-qara qarışıq)
əş — sürüb getmək
əşən — minmək, sürmək

əşkə (əşük?) --- xan, bəy, xaqan, şahzadə və b. öldüyü zaman məzarı üstünə sorilmək üçün göndərilən qumaş; bu qumaş sonra parçalayıb yoxsulara

paylayırlar. Əşkə həmin sözdən (isimdən) düzəldilmiş feldir.

əzənç --- adət

əzinçü --- geri qalan

əzganç --- adət

G

gü — qüvvələndirici ədat: axı, əlbəttə

Ğ

ğü — sual ədati; sözdən əvvəl və sonra işlənir:

barğu — varmı

I

i --- ağac, kol; meşə; bitki

ı --- göndərmək

ic --- daxil

ıça --- qohumluq bildirən sözdür; mənası məno aydın deyildir.

ıçğın --- qovmaq; daxildən çıxmaq/çıxarmaq, əldən çıxarmaq, pozmaq, dağıtmaq

ıçğın ıd --- qovmaq, pozmaq, dağıtmaq

ıd --- göndərmək; tərk etmək

ıd --- dağıtmaq, sökmək

ıdma --- göndərməmək

ıduk --- mülqəddəs

ıdukut --- ıdukut (Basməllərin başçısının rütübəsi)

ığar --- qeyri, başqa digər: ağır, gərəkli, hörmətli

ığaç --- ağac

ığla --- ağlamaq

ıl --- almaq, qazanmaq

ınan --- inam, inanma

ınanç --- inanılmış adam, inanma

ınanç buyuruk --- ınanç buyruk (rütbə)

ınançu --- ınançu (rütbə)

ınça --- beşəliklə

ıra --- uzaqlaşmaq

ırak --- uzaq, iraq

ırk --- fal

ıt --- it, köpək

ıt --- göndərmək

ıyu --- nida bildirən sözdür

- iç** — iç, daxil
iç -- içmək
içi — böyük qardaş
içik — tabe olmaq, tərkibinə girmək, daxil olmaq, təslim olmaq, itaət etmək
içili — böyük qardaşlı
içintə --- içində, içindən
içgir — itaət altına almaq, tabe etmək, təslim etmək
içrə -- içində, içrə
içrəki — daxildəki, içindəki
idi — sahib, sahibkar, yiyə
idi -- çox, hər, heç, əsla
idi — göndərmək
idil (İdil?) — Volqa
idisiz — sahibsiz, yiyəsiz
idiş -- qədəh, bardağ
ig — kəmərlər
ig -- əymək, dövlətə getmək
ig — yüksəlmək, qaldırmaq
ig — xəstəlik
igid — səhv; yalan, hiylə, saxtalaq, yanlış, xəta; şişirtmə
igid — yüksəltmək, bəsləmək, böyütmək, yetişdirmək
igil — sadə
igil — çox
igil — xalq adı, etnonim
igirmi --- iyirmi
igit — səhv; yalan, hiylə, yanlış, saxtalaq, xəta
ikəgü — iki-iki
iki — iki (say)
iki bin — iki min
iki əlig — qırx iki
ikin -- ikisinin
ikinti — ikinci
iki yegirmi --- on iki
iki otuz — iyirmi iki
ikiz — ekiz
il — el, xalq və dövlət, qəbilə ittifaqı
il — qabaq, ön (ilgəri "irəli"sözü də buradandır)
ilət — götürmək
ilig -- əlli (say)
ilin — batmaq, bulaşmaq, ilişmək
ilk — ilk, birinci
ilki — ilki, birincisi
ilgəri — irəli (habelə: Şərq)
ilt — getmək, aparmaq, zorla aparmaq, sürüb aparmaq
iltəbər — eltəbər
illə — el etmək, dövlət yaratmaq
illig — elli, eli olan
ilsirə — əlsiz etmək, dövlətsiz etmək, eli əlindən almaq, dövləti dağıtmaq (məhv etmək)
ilsirət — əlsiz etmək, dövlətsiz etmək, eli əlindən almaq, dövləti dağıtmaq (məhv etmək)
imdi — indi
imti — imdi
in — etmək
inöz — (?)Y 28
ingən — dəvə
ini — kiçik qardaş
iniyigün — qohumluq bildirən sözdür; mənası mənə tam aydın deyil. S.Y.Malov "kiçik qohumlar kimi tərcümə edir" ini-yi-gün (V.V.Radlov) xüsusi cəm forması hesab edir.
inili — kiçik qardaşlı
inilig — kiçiklik, kiçik qardaşlıq
inilgü --- kiçik qardaşlı
ingək — inək
intiz — ?
intin --- bayırdan (C.Y.Malov)
inç — ?
inçə — beləcə
incək — ?yarpaq

ir — ı naqış feli (idi, imiş, ikən
fellərinin ilk hissəsi)

ir — ər, igid, qəhrəman, cəsur

ir — girmək, daxil olmaq

ir — çatmaq, qovmaq

irig — kobud, irin

irkək — erkək

irkin — xüsusi adın bir hissəsi:

Kül İrkin, Uluğ İrkin-karlukların

başçılarından adı. Yir Bayırku

Uluğ İrkin (KT b Z)

irtür — etdirmək, düzəltməmək

is — iş

is — dost

isi — xanım, xatun

isid — eşitmək

isig — isti

isigiti — taxıldan hazırlanmış içki
(araq?); ipək

isrək — sərxoş

isrəgi — daxildəki

iş — (eş) dost

iş — iş

işi — xanım, xatun

işilik — xanımlıq, xatunluq

eşit — eşitmək

işlə — işləmək

it — etmək, tərtib etmək, təşkil
etmək, düzəltmək

it — it

it — itələmək

it bert — hədiyyə

iti — qurum, quruluş, təşkilat

itin — tənzim və tərtib etmək

itit — düzəltmək

itgüçü — düzəldən, yaradan, tikən

izgili — ızgil (xalq)

K

keç — keçmək

keçə — gecə

keçik — keçid (çayda)

keçigsiz — keçidsiz

keçür — keçirmək

ked — geymək, geyinmək

kedim — geyim

Kedim Urunu — antroponim,
şəxs adı

kedimlig — geyimli, silahlı

keg — qisas; düşmənlik

kel — gəlmək

kem — kim

Kem — Kem (çay)

keri — geri

kerü — geri

ket — getmək

keş — kəmə; ox qoyulan sey

keyik — keyik, ceyran

kəgük — ququ quşu

kəg — qisas; düşmənlik

kəl — gəlmək

kəlin — gəlin

kəlinün — gəlinlər?); qadın
qohumluq dərəcəsi bildirən
sözdür, mənası tam aydın
deyildir.

kəlmə — gəlməmək

kəltəçi — gələsi

kəltür — götürmək

kəlür — götürmək

kənərəs — kənərəs (xalq adı)

kəurən — xəlifə səs çıxarmaq

kəntü — öz

¹ Dil önü samitdir, önsıra (incə) saitlərlə işlənir.

- kərəkü** — çadır
kərgək — lazım, gərək
kərgək — son, ölmək;
körgək bol — ölmək, vəfat etmək,
 yox olmaq
kərgəksiz — gərəksiz, lazımsız
kəs — kəsmək
kəz — gəzmək, girmək
ki — arxa, qərb
kiç — gec
kiçə — gecə
kiçig — kiçik
kidiz — gecə
kidin — sonra; arxada
kikür — götürmək, yerinə
 yctirmək
kil — gölmək
kiltür — gotirmək
kim — kim
kin — ipək
kin — sonra
kin,şür — savaşıdırmaq, nifaq
 salmaq, düşmən etmək
kir — girmək
kirü — geri
kis — kəsmək
kis — samur
kisi — kişi; adam
kisrə — sonra
kiş — samur, **qara kiş** — qara
 samur
kişə — bağlamaq
kişi — kişi; adam
kit — getmək
kiyik — keyik; ceyran;
 ümumiyyətlə: heyvan
kiyin — arxadan
kiz — göz
kizə — sonra
köbürgə — körpü
kök türk — göy türk (xalqı)
kögür — hazırlamaq; yaymaq
kögmək — keyik cinsindən olan
 heyvan
köl — göl
köl — bağlamaq, qoşmaq
kölüg — qoşqu heyvanı
köqnək — nov
köni — həsəd
könül — könül, ürək
köp — çox
köpük — köpük
kör — görmək. baxmaq; tabe
 olmaq, itaət etmək
körk — gözəllik, görk, görmək
körgü — tabelik
körüklüg — mənzərə, gözəl
körgüz — xəbərçi, casus
körkü — itaət, tabelik
kört — qəşəng, gözəl
körtlə — gözəl
körüş — görüşmək
kötür — götürmək, yüksəltmək
köçür — götürmək
köz — göz
közəd — gözlemək, gözətlmək
közlə — gözlemək
közünç — şöhrət, şan, şərəf;
 hədiyyə
közünü — güzgülü, ayna
gözünük — pəncərə
kü — səs; şöhrət, şan
küç — güc
küçlig — güclü
küçlüg — güclü
küçsiz — gücsüz
küdəgü — kürəkən
kük — güman ədatı; ölti kük (T
 16), ölürtəçi kük (T 21, 30)
külig — məşhur
külig — səli; şöhrətli; məşhur
kümüs — gümüş
kümüş — gümüş
kün — xalq
kün — günəş; gün, gündüz
künəş — günəş
kün batsık — qərb
künlik — günlük

kün ortusmaru — günorta, cənub
kün toğsık — şərq
küni — günü; arxaca gələni;
 silahdaş
küntüz — gündüz
kün — köniz; qul qadın; qaravaş
künəd — qul (qadın) etmək;
 köniz etmək, əsarətə almaq

küp — küp (qab)
kür — müdhiş, sarsılmaq
kür — hiylə, fəsad, aldatma
kürlig — hiyləgərlik, casusluq
küt — güdmək; gözləmək
küz — payız
küzəni — ayna, güzgü
küzgü — güzgü, ayna

K¹

kab — birləşmək
kab — qab; kisə, torba
kab — tutmaq
kabay — beşik
kabak — qızlıq, bakirəlik
kabıs — birləşmək; vuruşmaq
kabiş — birləşmək; vuruşmaq
kaç — qaçmaq
kaç — neçə
kaçın — qaçınmaq
kaçış — qaçışmaq
kağadaş — silahdaş
kağan — xaqan (şah, padşah, hökumdar)
kağanla — xaqan qoymaq, xaqan itirmək, xaqan seçmək; xaqan olmaq
kağanlı — xaqanlı
kağanlıg — xaqanlı, xaqanı olan
kağansıra — xaqansız olmaq, xaqansız etmək; xaqanı itirmək; məc. əsarətə düşmək.
kağansırat — xaqansız etmək, xaqanın (zorla) əlindən almaq
kağu — ?
kadaz — ağac qabığı
kadaş — silahdaş
kadın — qayın

kadır — güclü, müdhiş, şiddətli, qüvətli, qadir
kadiriğ — bükülən, çevrilən
kal — qalmaq
kalı — qalıq
kalı — qalxmaq
kalın — qalın, sıx; kobud
kalın — çox, xeyli
kalın — cəhiz
kalın,sız — cəhizsiz
kalısız — qalıqsız
kalı — ağor, yoni
kałyur — qızmaq, hiddətlənmək
kamağ — hər, bütün, tamam
kamaş — sarsılmaq, burxulmaq; adak; **kamaş** — ayağı burxulmaq
kamaşığ — qiyamçı, hərəkətə gətirən
kamaşığ — yorulma, yorğunluq; üsyançı, üsyankar, qiyamçı
kamaşt — zoifləmək; ayağı boş qoymaq; ayağı qaçaraq qoymaq
kamul — yuvarlanmaq, devrilmək
kamuç — qaşığı, çömçü (güman ki, hər ikisi ağacdən hazırlanmış)
kamış — qamış
kamuğ — hamı, bütün

¹ Dilarxası samitdir. Arxasıra (qalın) saitlərlə işlənir, klub, kanal sözlərindəki k səsə bərabərdir

kamuk — hamı, bütün
kamşa — qımıldamaq, hərəkətə
gölmək
kan — qan
kan — xan
kanat — qanad
kanatlığ — qanadlı
kanğı — şahzadə
kanı — hanı
kanlan — xanlı olmaq, xan
seçmək
kanlığ — xanlıq
kanlık — xanlı, xanı olan
kantayın — necə
kantan — haradan
kança — necə, hara, neçə
kan — ata
kanlı — atalı
kansız — atasız
kap — qapmaq
kapağan — qapağan (xasiyyəti
qapınmaq olan)
kapığ — qapı
kar — qar
kara — qara
kara — avam (camaat), kara
bodun — kütlə: adi xalq
kara — baxmaq
kara bodun — qara camaat (xalq)
karağ — göz bəbəyi
karağ — bilək, əl, qal; güc
karağu — qaraul, gözətçi
karamığ — pis ruh, bəd ruh
karğan — ucalmaq; and içmək;
ayıblanmaq
karğu — təpələr üzərində od
yandıрмаqla düşmənin gəldiyini
xəbər verən atəş qülləsi
karı — qoca
karı — qocalmaq
karı bol — qocalmaq
karın — qarın
karluk — karluk (xalqı)
karşı — qarşı

kat — qatmaq, əlavə etmək
kat — qat
kata — dəfə, körə
katı — qatı, möhkəm, bərk
katığ — qatı, möhkəm
katıgdi — möhkəmcə; çalışmaq
katıqlan — möhkəmlənmək,
çalışmaq
katıl — qatılmaq, birləşdirilmək,
ilhaq etmək
katlan — qatlanmaq, dözmək
katun — xatun (qadın), xanım
kazğan — qazanmaq, əldə etmək
kazğan — qışqanmaq
kazğanç — qazanc
kaya — qaya
kayğu — qayğı; kədər, qüssə,
dörd
kaş — qaş
kıbçak — qıpçaq, poloves, kuman
(xalq adı, orob və türk
mənbələrində qıpçaq,
rus mənbələrində poloves, qərb
mənbələrində-kuman)
kıd — qıymaq, doğramaq; müdafiə
etmək; irəlilətmək; irəli çökmək
kıd — buraxmaq
kıl — qılmaq, etmək
kılın — qılınmaq, yaranmaq,
yaradılmaq, meydana gölmək,
vücudə gölmək
kılınma — qılınmamaq,
yarandırılmamaq
kılınç — əxlaq
kılınçlı — əxlaqlı
kılnc — qılnc
kılncıla — qılncılamaq
kılma — qılmamaq, yaranmamaq,
etməmək
kır — məhv etmək
kır — sındırmaq
kırğaq — kənar, qıraq
kırğaqlıq — qıraqlı, kənarlı
kırğak — qıraq, kənar

kirğıǵıǵ — qırılan
kırk — qırx
kırk artuǵı yeti — qırx yeddi
kırkız — qırǵız (xalqı)
kıs — qısmaq, məcbur etmək
kısalat — qısaltmaq
kıǵa — qısa
kıt — buraxmaq, göndərmək
kıtay — kıtay, kidan (xalq)
kıtay — kıtay, kidan (xalq)
kış — qış
kışın — qışda, qış vaxtı
kışla — qışlamaq
kışlaǵ — qışlaq
kıy — qıymaq, doǵramaq
kıyın — cəza, tənbeh, əzab, əziyyət
kıymat — ıǵıdlik
kız — qız
kız kadaş — qız övlad
kız kuduz — qız-gəlin
kız — qızmaq
kız oǵul — qız
kızǵak — qız
kızıl — qızıl, qırmızı
ko — qoymaq
kobı — boş, tükənmiş
kobran — toplanmaq; çoxaltmaq
kobrat — çoxaltmaq; toplamaq, toplatmaq
kod — qoymaq, tərək etmək
kodı — geri
kodı — boyu
kodı — alt, aşağı
kodı — enmək, aşağı düşmək
kodı tabıǵan — ada dövsanı
kodız — dul qadın
koǵu — qu quşu
koku — qoxu
kokulǵ — qoxuluq
kol — qol
kol — çay
kol — yalvarmaq, xahiş etmək, rica etmək

kolula — əmin etmək
kamursǵa — qarışqa
kon — qonmaq, yerləşmək, məskunlaşmaq
konçuy (kuçnuıy) — şahzadə (qadın)
kontur — qondurmaq, yerləşdirmək
konu — böcək
konul — qonulmaq, yerləşmək
konuşmaq — qonuşmaq, yerləşmək
konuz — böcək
kop — hər, bütün, çox, tamamilə
kop — qopmaq
kopun — hər, bütün, hamı, tamam
korǵ — qorxmaq
kork — qoruxmaq
korkınç — qoxunc
korkma — qorxmamaq
kot — qoymaq
koy — qoyun
koylıǵ — qoyunlu
koyçı — qoyunçu
kubar — toplamaq, çoxaltmaq
kubran — toplamaq, birləşmək
kudız — dul qadın
kudruk — quyruq
kudursuǵ — quyruq (?)
kuzǵun — quzǵun
kuy — çay kənarı, çay sahili
kul — qul
kula — kürən
kulad — qul etmək, əsir etmək, qul olmaq, əsir olmaq
kulkak — qulaq
kullıǵ — qullu, qulu olan, qul sahibi
kulun — qulun, day
kulunla — qulunlamaq, day buraxmaq
kum — qum
kun — qan bahası

kunçuy — şahzadə (qadın); bəyin, xanın, xaqanın arvadı
kur — layiq, ləyaqətli
kurğan — kurqan
kuriğaru — geriye doğru, qərbo, qərbo doğru
kuridan — geridən, qərbdən
kuriya — geriye, qərbə
kuriyaki — geridəki, qərbdəki
kurikan — kurikan (xalq adı)
kurt — qurd, canavar

kurtğa — qoca, ixtiyar
kuruğsağ — qursağ
kuş — quş
kuşla — quşlamaq, quş ovlamaq
kuşladaçı — ovçu
kuşluğ — quşlu
kuşca — quş kimi
kut — bəxt, səadət
kutay — ipok, qumaş
kutbğ — bəxtli, xoşbəxt
kutluğ — bəxtli, xoşbəxt

L

lağzın — donuz

lüi — ojdaha

M

mağ — torif
mağ — ay
mağa — heyvan adı; S.Y.Malov: ilan
man,a — mənə
mar — müəllim, ustad, nəsihətçi
mən (men) — mən
mən — qida, yemək
mən*i* — nəşə, səadət
mən*ülə* — öylənmək, zövq almaq, nəşələnmək
mən*ilik* — şən, məsud

mən*gü* — əbədi
min — minmək
min — mən
mini — mənə
müçə — toy hədiyyəsi
min — min (say)
mu — mı, mi, mu, mü
muncuk — muncuq
munduğ — əzabverici
mün*gə* — böyürmək
mün*üz* — buyuz

N

nağid — ulduz adı (Venera)
nə — nə
nəçük — necə
nə*gü*də — nə üçün
nəkə — niyə, nə üçün
nölük — nədən

nənçə — nə qədər
nən, — şey; heç, heç bir; nə isə
nən, — inkar odatı
nən*nən* — nə, heç nə
nə tə*g* — necə, kimi
nəm — ehkam

O — O

oba — oba, qəbilə, boy
obut — abır, həya; saxlamaq, gizləmək
oçak — ocaq
od — od
odğur — oyatmaq
oğ — nəsil; nəslə davam etdirəcək adam (kişi cinsindən); övlad
oğlan — oğlan; oğullar; xaqanın, xanın mühafizə dəstosinin üzvü; S.Y. Malov: oğul
oğlt — H. N. Orkun: oğullar
oğra — qarşılamaq, rast gəlmək
oğrak — düşərgə
oğrakla — arxada düşərgə salmaq
oğraklat — arxada düşərgə saldırmaq
oğrı — gizli, (oğru)
oğuz — oğuz (lar)
oğul — oğul; ümumiyyətlə: övlad; kız oğul-qız (adamın övladı mənasında)
oğur — hadisə, şərait
oğurtı — ?
oğurun — mövcudluq, varlıq, fəaliyyət
oğuş — tayfa, qəbilə, boy, soy
ok — ox
ok — tayfa qəbilə: on ok bodun — on tayfalı xalq
ok — təkid ədati: məhz
okı — çağırmaq
okın — ox ilə
okın — bütün, tamamilə
oksız — oxsuz, silahsız; vahid, bölünməmiş, parçalanmamış
ol — o (şəxs əvəzliyi)
ol — o (işarə əvəzliyi)
ol — olmaq
ol — ol üçüncü şəxsdə xəbərlilik şəkildəsi (- dir, - dir)

olt — H.N.Orkun: oturmaq
olur — oturmaq
olursan — rahatlıq; hərfən: oturmaq; olursakım gəlməz — oturmağım gəlməz.
olurt — oturt
oluru kal — oturub qalmaq
on — on (say)
On, Ok — On Ok qəbiləsi
on, tümən — yüz min
on uyğur — xalq adı
oninç — onuncu
on — sağ (tərəf)
on — rəngi solmaq
On tutuk — On tutuk (şəxs adı)
op — hor (nida)
opa — qurbanlıq daş topası
opla — fırlanmaq; atılmaq; hücum etmək
opul — girmək
ordu — düşərgə; orda; xaqanın, xanın qərargahı
oriz — bəxt
ortu — orta
osına — bəri, daxil
ot — od
ot — ot
otağ — otaq, ev
otaçı — təbib, həkim
otsuz — otsuz
otuz — otuz
otuz artıq bir — otuz bir
otuz artıq üç — otuz üç
otuz artıq fört — otuz dörd
otuz artıq səkkiz — otuz səkkiz
otuz artıq tokuz — otuz doqquz
otuz tatar — otuz tatar (xalq adı)
oymaq — qumarçı, qumarbaz
oyuğ — qumar

oz — azad olmaq, xilas olmaq, qurtulmaq; içəri girmək, öno atılmaq

oz — qalib gəlmək, məğlub etmək; dövrələmə getmək; mühasirə etmək; qabaqlamaq

Ö

ö — ağıl, fikir, düşüncə
ö — toplamaq, yığmaq, bir araya gətirmək
ö — düşünmək, öyrənmək, anlamaq, xatırlamaq; bilmək, başa düşmək; açsık, tosık öməzsən — acliq, toxluq bilməzsən
öbkələ — hövkələmək; acılamaq
öçəş — öcəşmək, dalaşmaq, yarışmaq
öçük — örtük
öd — vaxt, zaman
öd — öd
öd — nəsihət, öyüd; nəsihət vermək, öyüd vermək
öd — anlamaq
ödsək — tez, sürətlə
ödsig — yaşlı, möhtərəm
ödük — öyüd
ödür — digər, başqa
ödüş — sutka. gecə-gündüz; yaş
ög — ana
ög — öymək, mədh etmək, tərifləmək
ögdəm — mədh, tərif
öğə — müdrik; H.N.Orkun səhv olaraq böyük ana (nənə?) və qaynana kimi tərcümə edir.
ögin — sevinmək
egir — sevinmək, məmnun olmaq, nəşələnmək
ögləş — məşvərət etmək, məsləhətləşmək; danışmaq; fikir mübadiləsi etmək
ögrünç — sevinc
ögrünçlüg — sevincli

Ögsiz — Ögsiz (Kül tiginin atının adı)
ögsiz — anasız; yetim
ögür — tövlə, sürü
ögüş — çox
ögüş — aşınmaq
ök — qüvvətləndirici ədat: əlbəttə
ök — ana
ök — eyni
ökin — toəssüflənmək
öküz — öküz
ökül — toplamaq, birləşdirmək
ökün — peşman olmaq
ökünç — öyünmə
öküş — çox
öl — ölmək
ölgəli — öləli; ölməli olan
öltür — öldürmək
ölüg — ölü
ölügli — ölümlü
ölüm — ölüm
ölür — öldürmək
ölüt — öldürmək
ömələ — iməkləmək
ön — bitmək; çıxmaq, getmək
öntür — çıxarmaq, bitirmək
ön — ön, şərq
ön — üzr
ön — günəşli
öndənyən — irəlidən, şərqdən, öndən
öni — başqa, ayrı
önərə — irəli, irəli tərəf, ön tərəf
ön,rəki — irəlidəki, öndəki
ön,üş — yırtmaq, dəlmək, deşmək, bələmək
öpdük — şanapipik, hop-hop quşu

ör — yuxarı çıxmaq, yüksəlmək,
ayağa qalxmaq
örki — hörgü; saray, saray tikmək
örgi — hörmək, tikmək
örgin — saray, taxt
ör — hörmək
örün — ağ, parlaq
ört — od; yanğın
örtçə — od kimi, odea
örtən — alov, yanğın, yaunmaq
örünmək — işıq
öt — ötmək, kükrömək, ötüb
keçmək
öt — nəsihət, öyüd

ötlo — nəsihət vermək, öyüd
vermək
ötrü — ötrü
ötüg — arizə, xahiş
ötükçi — məsləhətçi
ötülük — yaşlı, möhtərəm
ötün — müraciət etmək, arz
etmək, məlumat vermək, xahiş
etmək
ötünç — rica, arz, müraciət, xahiş
öy — öyrətmək, yoldan çıxarmaq
öz — öz
öz — iki dağ arasındakı dərə
öz — özek sözünün kökü
özgə — özgə, digər, başqa
özlük — xüsusi, şəxsi, özünə aid

P

pağarlı — soyyarə, planet

piçin — meymun

S

sa — saymaq
sab — söz, nitq, xəbər
sabçı — xəbərçi, söz gətirən, nətiq
saç — saç
saç — saçmaq
sad — şad (rütbə)
sağdıç — dost, müdafiəçi
sağır — çayır
sakin — düşünmək; çəkinmək,
sakinmaq; matəm tutmaq
sal — sal
salla — sal ilə getmək
san — saymaq
san — say
sana — saymaq, sanamaq
sanç — sanmaq, batırmaq,
deşmək, mizraqlamaq,
qılınclamaq
sansız — saysız

san,a — sənə
san,un — general
sarığ — sarı
say — saymaq
sayım — ?
sayu — boyu
sayu — sayaraq
seb — sevmək
sebin — sevinmək
serig — sarı
səbrət — bitirmək, boşaltmaq
seç — seçmək
səkkiz — səkkiz
səkkizincə — səkkizinci
səkkiz yetmiş — altmış səkkiz
səkkiz yigirmi — on səkkiz
səkkiz kırk — otuz səkkiz
səkkiz oğuz — səkkiz oğuz (xalq
adı)

səkilz on — səksən, həştad
səkilz tümən — səksən min
səmiş — kök
səmrüt — kökəltmək
sən — sən
sənin(İR) — ? feldir, kökü sənin
 sözüdür, mənası məlum
 deyildir.
Sən,İR — sərhəd
sən,ün — general (Çin dilində)
səp — birləşdirmək,
 hazırlaşdırmaq
sı — sındırmaq, qırmaq, yero
 salmaq
sığ — dərin olmayan
sığıt — matəm, aqlama, oxşama
sığta — aqlamaq, oxşamaq
sığıtçı — aqlayan, oxşayan, ağı
 deyən
sığun — sığın
sık — sıxmaq, sıxışdırmaq, təqib
 etmək
sın — sındırmaq, qırmaq
sınuk — sınıq, qırıq
sınar — yarı, yarısı
silik — təmiz, bakiro
sin — sən
siz — siz
siñil — kiçik bacı
sir — türk kök sir bodun — türk
 göy sir xalqı
soğd — soğda
soğdak — soğda, Soqđiana
sokuş — döyüş, vuruş; döyüşmək,
 vuruşmaq, dolaşmaq

son,a — ördək, ördək
soruğ — şan, şöhrət, şərəf
sök — sökmək, dağıtmaq
sök — çökmək, diz çökmək
sökür — çökdürmək (diz
 çökdürmək)
söz — söz
sözləş — məsləhətləşmək
sub — su
sub — çay
subsız — susuz
suçulun — çıxmaq, düşmək,
 açılmaq
suk — soxmaq
suk — ehtiras, həvəs, həsrət, istək
suk — səfər etmək, səfərə çıxmaq
suk — soxmaq, yerləşdirmək,
 batırmaq
suruğ — şan, şöhrət, şərəf, soraq
sü — qoşun, ordu
sü başı — sərkərdə
süçig — şirin, dadlı
sülə — qoşun çəkmək, qoşun
 göndərmək; hücum etmək
sünük — sümük
sünüğ — süngü
sünüğlig — süngülü, mizraqlı,
 silahlı
sünüs — döyüş, savaq, hərə,
 müharibə
sünüş — döyüş, savaq, hərə,
 müharibə
sünüş — döyüşmək, savaqmaq,
 müharibə etmək
sür — sürmək, aparmaq

Ş

şad — şad (xaqandan sonra ən
 yüksək rütbə)
şad apıt — şadlar və apalar
şakın (sakın) — ködərlənmək,
 qüssələnmək

şaş — şaşmaq, çaşmaq, özünü
 itirmək
şək — ləş
şən (əşən olmalıdır) — minmək,
 sürmək

şoğdak --- soğdak (xalq)
şu (su olmalıdır) --- su

şuna (sona olmalıdır) --- ör-
dök

T

ta --- da, də (qüvvətləndirici ödat)

tab --- tapmaq

tabar --- mal; davar

tabğaç --- tabğac; Çin

tabilku --- bitki adıdır

tabışğan --- dovşan

tabışğan --- dovşan

tağ --- dağ

tağık --- dağa çıxmaq, dağa
qalxmaq

takı --- daha

takığu --- toyuq

tal --- dal, arxa

talım --- yirtici

taluy --- dəniz

talula --- seçmək

talçıq --- etibarlı, mötəbər

tam --- divar; dam

tağğa --- damğa; möhür

tağğalığ --- dağğalı, möhürlü

tağğacı --- möhürdar

tağka --- damğa, möhür

tan --- dan, şofeq

tanuk --- şahid

tanuklığ --- şahidlik

tañ --- vücud, bədən

tañla --- dan yerini sökmək, şofeqi
sökmək

tañut --- tanqut (xalq)

tap --- tapınmaq, sitayiş etmək

tapa --- doğru, qarşı, tərəf

tapığ --- qismət, tapılmış

tapla --- xidmət etmək, yad etmək,
tapınmaq, sitayiş etmək

taplama --- razı olmamaq, qəbul
etməmək

tardus --- tarduş (xalq)

tarduş --- tarduş (xalq)

tariğ --- əkin

tarkan --- tarkan (rütbə)

tarkanç --- asi, üsyankar, üsyən
edən

tarkat --- tarkanlar

tarkinç --- asi, üsyankar, üsyən
edən

tarlağ --- tarla

tartışmak --- dartışmaq, çəkişmək

tas --- daş

tas --- dışarı

tasık --- çıxarmaq, dışarı çıxmaq

taş --- daş

taş --- bayır

taşığır --- dışarı çıxarmaq, sərhədi
(kənara) aşdırmaq; üsyən etmək;
dövlətdən çıxıb getmək

taşık --- dışarı çıxmaq, üsyən
etmək, çıxıb getmək

taşra --- bayıra, dışarıya

taşru --- bayıra, dışarıya

tat --- yaddilli, yad; türk olmayan

tatabı --- tatabı (xalq)

tatar --- tatar (xalq)

tay --- tay; körpə

tayğun --- tay, körpə, uşaq

te --- demək

tegin --- şahzadə (kişi)

telo --- diləmək

teñ --- ölçü

teñri --- tanrı, allah

teñrilig --- dindar

teñrikən --- allahsifət, tanrısfət,
tanrıyabənzor; hakim, məc.
allah yerdəki kölgəsi

teyin --- dələ

teyin --- deyə

tez --- tez

- tezik** — tacik, ərəb, (xalq);
 müsəlman
tezik — sürətlə
təb — hiylə
təbə — dəvə
təblig — hiylə, hiyləgar, hiyləli
təyən — dələ
təg — kimi, tok,- dək
təg — dəymək, çatmaq, yetişmək
təgzin — dönmək, dolaşmaq, dövr
 etmək
təgi — dəymə, çatma, yetişmə
təgi — kimi, təki,- dək, qəder
təgir — dövrə vurmaq, dolanmaq,
 hərlənmək, dönmək
təgirə — ətraf
təgiş — dəymə, təmas
təglik — ?
təgma — vuruş, döyüş; hücum
təgrə — çevrə, ətraf
təgür — dəydirmək, çatdırmaq,
 yetirmək
Təkəş — Təkəş (şəxs adı)
təlin — dəlinmək,deşilmək
təmir — dəmir
tən — taqət, qüdrət
tər — tər
tər — dərmək, yığmaq, toplamaq
təri — dəri
təril — toplamaq, yığışmaq
tərit — tərləmək
tərk — tərk
tərkın — rütbə
tərklə — tərk etmək; qaçmaq
tərtürü — tərs, uyğun olmamaq
təz — qaçmaq
təzkin — gəzmə, dolaşma
təzkin — gəzmək, dolaşmaq
təzgintə — mühasirə etmək
tid — mane olmaq
tiğ — sarımtıl (ot rəngi)
til — dil; müharibədə sirr almaq
 üçün ösir tutulan adam
tın — güclü; cəld
- tınla** — dinləmək
tırınak — dırnaq
tıtın — çəkilmək, dayanmaq
ti — demək
ti — da, də (ədat)
tiğ — sarımtıraq
tigin — şahzadə (kişi)
tigrət — səs çıxarmaq (at üçün;
 kişimək?)
tik — tikmək; dikmək
til — dil
tilə — diləmək
tilkü — tülkü
tiñ — taqət, qüdrət
tiñ — dinnmək, danışmaq
tiñlə — dinləmək, qulaq asmaq
tir — dərmək, yığmaq, toplamaq
tir — yaşamaq
tirig — diri, canlı
tirigrü — canlı, həyata qabil
tiril — dirilmək, yaşamaq
tiril — toplaqmaq, yığılmaq
tirkış — karvan; xəbərçi; çox vaxt
 cüt işlənir: arkiş-tirkış
tirkür — yaşamaq, diriltmək,
 canlandırmaq
titir — palçıq
tiyin — dəyər
tiz — diz
tizlig — dizli
to — doymaq
tod — doymaq
toğ — doğmaq, çıxmaq, nəşət
 etmək, doğulmaq
toğ — mancə
toğan (kuşu) — şahin
toğan ügüz kuşu — çay şahini
toğla — toz çıxarmaq
toğrak — qovaq (ağacı)
toğsık — doğuş, gün doğan, şərq
toğu — doğuş
toğuz — doqquz
toğuzmıç — doqquzuncu
toğuz tatar — doqquz tatar

toğuru — doğru
tok — tox (acın əksi)
toka — toqqa
tokar — toxar (xalq, dövlət)
tokı — toxunmaq; vurmaq,
 dəymək; hücum etmək, qırmaq
tokıt — toxundurmaq; döydürmək;
 hücum etdirmək; qırdırmaq
tokrı — toxar (xalq)
tokta — toxtamaq, sakitləşmək
tokuz — doqquz
tokuz altmış — əlli doqquz
tokuz əlig — qırx doqquz
tokuzünç — doqquzuncu
tokuz yegirmi — on doqquz
tokuz kırk — otuz doqquz
tokuzon — doxsan
tokuz otuz — iyirmi doqquz
tokuz oğuz — doqquz oğuz (xalq)
tokuz tatar — doqquz tatar (xalq)
tolğa — hərləmək, fırlamaq
tolğat — hərlətmək, fırlatmaq
tolğat — əziyyət, əziyyət
 çəkmək
tolğatma — əziyyət çəkmək
ton — don, paltar
tonlığ — donlu, paltarlı; yəhərli;
 donluq, paltarlıq, geyimli
tonsız — donsuz, paltarsız
ton — donmaq
tonra — tonra (xalq)
tonta — aşağı əymək; çevrilmək,
 dönmək
tonuz — donuz
top — topa
top — bağlamaq
topla — toplamaq
tor — zoifləmək, özilmək, xarab
 olmaq, bitmək, taqətdən
 düşmək
toriğ — ağ, ağa çalan
toruk — duru, saf; zəif, taqətsiz,
 qüvvətsiz
tosık — toxluq, doymu, tox

toş — dağ üzərində yığılmış su
toyğun — (çincə tay-kuan) yüksək
 rütbəli məmur, böyük
toyğut — toyğun sözünün cəmi
toyukım — nalbənd
toz — toz
tögün — damğa
tögünlük — damğalı,
 damğalanmış, damğa vurulmuş
tök — bağlamaq
töküt — tökdürmək, axıtmaq
tölis — tölis (xalq)
tölös — tölös (xalq)
töpə — topə
tört — dörd
tört bin — dörd min
törtinç — dördüncü
tört yegirmi — on dörd
tört tümən — qırx min
törü — qanun
törü — törömək; doğrulmaq;
 artmaq; yaradılmaq
törün — düyün, toy
tözlig — əsaslı, köklü
tu — tutmaq, qapamaq, tıxamaq
tudun — tudun (rütbə)
tuğ — bayraq
tuğ — tuğ, qar topası
tuğlığ — bayraqlı
tulı — dul
tuman — duman
tupul — tıxac, qapaq, sədd
tur — durmaq, ayağa qalxmaq;
 yaşamaq
turğur — qaldırmaq, doğrulmaq,
 dirçəltmək
туруğ — məskən; yaşamalı yer;
 dayanacaq yer
turuyaya — durna
turuk — arıq, zəif
tusum — xeyir, fayda
tut — tutmaq, yaxalamaq
tutsuk — vəsiyyət
tutuğ — girov, girov qoyulmuş

tutuz — tutdurmaq, təslim etmək,
yaxalatmaq
tutuk — vali; işğal edilmiş yeri
idarə edən adam
tutun — tutunmaq
tutum — tutum, boy
tuş — tuşu, qarşısı
tuy — duymaq, anlamaq
tuyğun /toyğun —
tuyğun/töyğun (xalq)
tuyğut /toyğut — *tuyğuk/toyğun*
sözünün cəmi
tuyma — duymamaq, hiss
etməmək
tuyuğluğ — nallı, dırnaqlı
tüg — bağlamaq, düymək,
düyünləmək
tügül — deyil
tügünük — tüstü deşiyi, baca
tük — dağıtmaq, pozmaq
tükə — bitmək, tükənmək
tükəl — tam, tamamilə
tükət — tükətmək, bitirmək
tükəti — bütün, tamamilə, sona
qədər; tükəncə
tülbəri — hədiyyə

tümən — on min
tümt — ?
tün — gecə
tün qat — gecə yürüşü etmək,
şəbxun; gecəni gündüzə qatmaq
tüklü -küklü — gecə-gündüz
tün ortu — gecə yarı
tünür — təbil
Tüpüt — Tibet (xalq, dövlət)
türk — türk (xalq)
tüşnək — dost, arkadaş
türgiş — türğiş (xalq)
türlig — dürlü
türt — dürtmək
tüs — düşmək
tüs — görünüş, mənzərə
tüsür — düşürmək
tüşnək — dost, arkadaş
tüş — düşmək, cənmək, qonmaq
tüşür — düşürmək
tüz — düz, doğru, qüsursuz,
sədaqətli, sadıq
tüzəl — düzəlmək, düzəlişmək
tüzsiz — əyri, düz olmayan,
qüsurlu
tüzül — düzülmək

U

Ü — yuxu
U — bacarmaq
ubut — ar, həyə, abır (bax: obut)
uç — uc, cinah
uç — uçmaq, ölmək
uçruğluğ — zirvəli, son dərəcə
uçuz — ucuz
uçuk — quş, ovçu quşu
ud — təqib etmək, qovmaq
ud — və (?)
udaçı — qüdrətli
udı — uyumaq, yatmaq

udız — sövq etmək, idarə etmək;
ardınca aparmaq
udıma — uyumamaq, yatmamaq
udısık — uyuma, yatma
udış — bir-birinin arxasınca
getmək
udış — uduş, qələbə
udışru — döyüşdə, təqib edəndə
udlık — omba, bud
udu — ardınca, izləyərək, onun
kimi
Udun — Udun (şəxs adı)
uğ — qəbilə

uğla --- ağlamaq
uğrunta --- uğruna
uğur --- uğur, dövlət
uğuş --- çox
uğuş --- qəbilə, soy, boy
uk --- anlamaq, başa düşmək,
 dinləmək, qulaq asmaq; tabe
 olmaq
ula --- bağlamaq; bir araya
 gətirmək; toqib etmək;
 arxasından gəlmək;
 birləşdirmək
ulayu --- ardıcıl; digər; dialekt:
 alayı
ulğa --- bölünmək, çoxalmaq,
 yüksəlmək
ulğart --- böyütmək, çoxaltmaq,
 yüksəltmək
ulis --- ulus, el
uluğ --- ulu, böyük
Ulun Şad --- Ulun Şad (şəxs adı)
ulus --- ulus, el
um --- ana
uma --- bacarmamaq
uma --- qüdrətli olmaq, bacarıqlı
 olmaq, güclü olmaq
umuğ --- ümid
un --- un
una --- razı olmaq
unama --- razı olmamaq
unç --- əmin
unit --- unutmamaq
up --- içmək
ur --- vurmaq; həkk etmək
ur --- antroponim, şəxs adı
urı --- kişi cinsindən olan övlad;
 nəslə davam etdirməli övlad

urilan --- oğlan doğmaq; oğlan
 sahibi olmaq
Urmız --- Yupiter; hürmüz (?)
urtur --- vurdurmaq
uruğ --- qəbilə, soy, boy
uruğ --- nəsil
uruğsırat --- nəslə məhv etmək;
 soysuz etmək; nəslə qırmaq,
 nəslə kəsmək
urun, --- bayraq
urun, başı --- bayraqdar
uruş --- vuruş, döyüş
uruş --- vuruşmaq, döyüşmək
us --- atın quyruğu
usıç --- təhlükəli
ut --- öküz
ut --- qalib gəlmək, qazanmaq
ut --- udmaq
utru --- qarşı, doğru
utru --- qarşılamaq
utuz --- udmaq (nəyi isə);
 uduzmaq
uy --- ?
uy --- nüfuzlu; basıb sıxışdırmaq
uya --- qardaş;
uya --- yuva; ailə; qohumlar
uyal --- tayfa
uyar --- qüdrət, nüfuz
uyarlıq --- qüdrətli, nüfuzlu
uyğur --- uyğur (xalq)
uz --- usta, sənətkar
uz --- davam etdirmək
uz --- uzun, uzaq sözlərinin kökü;
 vaxtilə müstəqil söz olmuşdur.
uz --- şəkil, rəsm
uzun --- uzun
uzuntönlü --- rahib; *horfan*:
 uzuntönlü

Ü

ü --- yığmaq, birləşdirmə
ü --- bölgü, pay

üç --- üç
üç bin, --- üç min

üçəgü — üç-üç
üç əlig — qırx üç
üç karluk — üç karluk (xalq)
üç otuz — iyirmi üç
üç tuğlıq bodun — üç bayraqlı xalq
üç tümən — otuz min
üçün — üçün
üçünə — üçüncü
üçürgü — xalq, xalça, kilim
üç yegirmi — on üç
üç yetmiş — altmış üç
üd — öd
ügə (öge) — yaşlı, təcrübəlim, ağıllı
ügüz — çay
ük — varlanmaq
ükül — çoxalmaq
üküs — çox

üküş — çox
ülə — bölmək
ülkən — yüksək, böyük
ülüg — pay, tale, nəсіб, hissə, bölük
ün — səs, ün
üntür — açmaq, sökülmək
ürk — hürkmək
ürgit — hürkütmək
ürün — ağ, açıq
üz — üzmək (noyi isə); kəsmək; parçalamaq, qoparmaq
üz — üzmək (çayı)
üzə — üstündə, üzərində, yuxarıda
üzən — üzənmək
üzük — üzülmüş, yırtıq
üzüt — haram
Üzüt Uğdı — Üzüt Uğdı (şəxs adı)

Y

yaba — isti
yabğu — yabğu (rütbə); türk xaqanlığının ərazisi iki hissəyə bölünür: şərq hissəsini şad, qərb hissəsinin yabğu idarə edirdi.
yabız — pis, yava, bəd
yabıt — pis, yava, bəd
yablak — pis, yava, bəd
yabıt — meydan oxumaq
yadağ — piyada
yadak — ayaq, piyada
yadrat — yerə atmaq, yox etmək
yağ — yığmaq, toplamaq, qatılmaq
yağ — yağmaq (yağış qar)
yağak — kök; yarpaq
yağaklıq — kök; yarpaqlı
yağı — yağ, düşmən
yağı — düşmən olmaq
yağıcı — düşmənlə döyüşə rəhbərlik edən, yaxınlaşan, ətrafına toplaşan

yağid — düşmən olmaq, düşmən kəsilmək; düşmən etmək
yağız — qonur, tünd (at üçün) boz
yağıl — yığılmaq, toplanmaq
yağıla — düşmənlilik etmək, vuruşmaq
yağısız — yağısız, düşmənsiz
yağlakar — Yağlakar (şəxs adı)
yağlıq — yağlı
yağrı — zəhərlənmək
yağru — yaxın
yağuk — yaxın
yağuk — yaxınlaşdırmaq, cəlb etmək
yağut — yaxınlaşdırmaq
yak — yaxın
yak — yaxınlaşmaq
yaka — ibadət; yaxa; hüdüd
yakala — ibadət etmək; hüdüd təyin etmək; tənzim etmək
yakılığ — tərəfdar

yalabaç — səfir, elçi
yalan // **yalın** — yalın, çılpaq
yalbar — yalvarmaq
yalğa — yalamaq
yalım — yalın, sört
yalma — plaş, hərbi geyim
yalınus — yalınz, təko
yamğılı — cəmi, hamısı
yan — yan
yan — qayıtmaq, geri dönmək
yana — yeno, təkrar
yançı — sərkərdə
yandar — yandırmaq, yanmaq
yandır — geri döndərmək
yantık — döş (dağın)
yantur — döndərmək, geri qaytarmaq
yañaq, üz — yana
yañı — yeni, təzə
yanıl — yanılmaq, səhv etmək, yolunu azmaq, əleyhinə çıxmaq, itaətsizlik etmək
yañılma — yanılma, səhv etmə, yolunu azma
yanıluk — səhv, yanlış
yañra — səs çıxarmaq
yap — yaratmaq, düzəltmək
yapıq — bağlı, örtülü
yapıt — yaratdırmaq, düzəltməmək
yar — yaratmaq
yar — yarmaq
yara — yaramaq
yarak — yaraq, silah
yaraklıq — yaraqlı, silahlı
yarama — yaramamaq
yarat — yaratmaq, düzəltmək
yaratıt — yaratdırmaq, düzəltməmək
yaratır — yaratdırmaq, düzəltməmək
yarğan — yarğan (dərəcə)
yarık — silah növü
yarıl — yanılmaq

yarın — yarın, sabah, erkən
yarınça — mizraq (silah)
yarlıq — əmr, buyuruq, fərman
yarlık — əmr, fərman
yarlıka — əmr vermək, fərman vermək, buyurmaq, əmr etmək
yart — işıqlandırmaq
yartağ — parıaq, uğurlu
yartımlıq — köməkçi, yardımçı
yarı — ağarmaq, işıqlanmaq
yaruk — işıq, parlaq
Yar-üküz — Yar-Ügüz (yer adı)
yas — yaş (adamin yaşı)
yasa — tənzim etmək
yası — yastı, düz, hamar
yasıç — mizraq (silah)
yaş — (göz) yaş
yaş — yaş (adamin)
yaş — gənc; təzə
yaşa — yaşamaq
yaşıl — yaşıl
yat — yad, tanış olmayan
yat — yatmaq
yat — fəi
yatılıq — yatan
yay — yay
yay — yaymaq, dağıtmaq
yayı — qalib gəlmək, qovmaq
yayla — yaylamaq, yayı keçirmək
yaylaq — yaylaq
yay — yaymaq, dağıtmaq, məğlub etmək
yayı — yaymaq, dağıtmaq, məğlub etmək
yaz — yaz, bahar
yaz — yazmaq
yazi — günah işləmək, qəbahət etmək
yazi — yazı, çöl
yazıq — sərbəst, azad
yazın — səhv etmək, günah işləmək, günah etmək, yanılmaq
yazuk — günah

yazukla -- günah etmək, xəta etmək, qəbahət etmək
yazukluğ -- günahkar
yeg -- yaxşı
yegəd -- yüksəltmək
yegən -- nəvə, qardaş oğlu
yegirmi -- iyirmi
yegirminç -- iyirminci
yegrən -- küren
yel -- külək
yel -- iti (sürət), atla sürətlə getmək
yel -- yal
yelmə -- hücum; basqın
yelü -- sür"ətlə, yel kimi
yeltür -- göndərmək (bə"zən bunu költür "gətir" sözünün yanlış forması da sayırlar)
yeltürmə -- göndərməmək
yem -- yem, qida
yemlig -- yemlik, yeməli, dadlı
yer -- yer
yer-sub -- yer-su; vətən
yerçi -- bələdçi, yeri yaxşı tanıyan
yeril -- yadlaşmaq
yerlə -- yerləşdirmək, məskun etmək
yerüki (T 46) -- yerdəki (?)
yet -- yetmək, çatmaq, yetişmək
yet -- sona çatmaq, məhv olmaq
yet -- yedəyə almaq, yedəkdə aparmaq
yətə -- yedəkdə aparmaq
yeti -- yeddi
yeti bin -- yeddi min
yeti yegirmi -- on yeddi
yeti yetmiş -- altmış yeddi
yeti yüz -- yeddi yüz
yetinç -- yeddinci
yeti otuz -- iyirmi yeddi
yetmiş -- yetmiş
yetmiş -- yetmiş
yetür -- bitirmək, məhv etmək
yəg -- yaxşı

yəgin -- nəvə, qardaş oğlu
yəgin -- Yəgin Silig bəy (şoxs adı)
yəlmə -- kəşfiyyatçı; ön dəstə
yəlməg -- şobxun, qədim hərbi basqın
yəmə -- yenə
yid -- göndərmək
yidit -- çürümək
yığ -- yığmaq
yığ -- yığmaq, toplamaq
yığ -- yox (inkar predikativi)
yığac -- ağac
yığla -- ağlamaq
yil -- il
yılan -- ilan
yilkı -- ilxı
yillik -- illik
yılpağut -- bax: atpağı
yılsığ -- varlı
Yılun kol -- Yılun çayı
yımşa -- yumşaltmaq
yımşak -- yumşaq
yıpar -- müşk
yıradantayan -- şimaldan, soldan
yırağaru -- şimala, şimala tərəf, şimala doğru, sola
yıraka -- şimaldakı
yıraya -- şimala, sola
yıs -- meşəli dağ, orman, yayla
yış -- meşəli dağ, orman
yış -- yaş (?), gənc (?)
yita -- əfsus, nə çərə, nə fayda
yi -- ye
yiçə -- yenə, daha
yidinlig --
yig -- yaxşı
yig -- yığmaq
yigdi -- daha yaxşı
yigirmi -- iyirmi
yil -- məmə
yimə -- yenə, təkrar
yinçgə -- incə
yinçü -- incə

yir — yer
yit — sona yetmək, məhv olmaq
yit — yetmək, çatmaq
yiti — yeddi
yiti yegirmi — on yeddi
yitilik — yetiklik, yaşa dolmaq
yitincə — yeddinci
yiti otuz — iyirmi yeddi
yobal — özab çəkmək
yoğ — dəfn, dəfn etmək
yağ — yox
yoğan — yoğun, qalın
yoğaru — yuxarı
yoğcı — yasçı, tnatəmçi
yoğın — mərasim (yasda)
yoğlat — dəfn etmək, basdırmaq
yoğla — cısan vermək; dəfn etmək, basdırmaq
Yoğra — Yofra (yer adı)
yoğun — yoğun, qalın
yoğur — yoğurmaq, çeynəmək
yoğuru — yoğuraraq, çeynəyərək
yok — yox (inkarlıq predikativi); olmamaq; mövcud olmamaq; ölmək
yokad — yox olmaq, yox etmək; məhv etmək; qırmaq; öldürmək; ölüb getmək; sona yetmək
yokaru — yuxarı
yok bol — yox olmaq, məhv olmaq, ölmək
yokkıs — məhv etmək, yox etmək, öldürmək, qırmaq
yokkiş — məhv etmək, yox etmək, öldürmək, qırmaq
yokla — dəfn etmək, ağlamaq, yüksəltmək, yoxlamaq
yol — yol
yol — yolmaq
yol — mənbə, qaynaq
yolı — dəfə
yoliğ — xoşbəxt, bəxtiyar
yoliğ — qarşılamaq

yolsuz — yolsuz
yoluk — yoluq, yolunmuş; qurban
yoluk — yoluxmaq, baş çəkmək
yoluka — qurban olmaq; qurban getmək
yont — ilxı
yonşur — (ara) qarışdırmaq, qarışıqlı çəkişmək, bir-birinin üzərinə salışdırmaq
yorç — kiçik qayın, arvadın kiçik qardaşı
yorçı — rəhbər, bələdçi
yori — yürümək, getmək, hərəkət etmək, hərbi yürüşə başlamaq
yorik — gedış
yorıma — yürüməmək, getməmək, hərbi yürüşə başlamamaq
yorın — uğurlu
yorit — yürütmək, hərbi yürüşə göndərmək
yosuğ — yay qoyulan qab
yotuz — arvad (ərin arvadı mənasında)
yögərü — yuxarı
yönə — peyda olmaq, üzə çıxmaq, zühur etmək
yörü — yürümək, yürüşə getmək
yuğ — dəfn mərasimi
yuğcı — ağlayan (yasda xüsusi ağı deyən adam)
yuğla — dəfn etmək; ağlamaq
yuğlat — dəfn etdirmək
yuğur — tapdamaq (məsələn, qarı)
yuk — yüksək, yüksəklik
yukaru — yuxarı
yuhı — hücum etmək, qəfil basqın etmək
yuliğcı — basqıncı

yultuz — ulduz
yumiqlıǵ — yekun
yurç — qayın, arvadın kiçik qardaşı
yurt — yurd, ölkə, vətən
yuş — zəhmət
yut — qışın soyuğunda heyvanların kütləvi şəkildə qırılması; bədbəxtlik
yutuz — arvad (ərin arvadı mənasında)
yuyka — yuxa, nazik
yüǵarü — yuxarı
yügür — yüyür, qaç, yürüş et
yügürt — yüyürt, yürüş etdir
yügürtmə — yüyürtmə; qoşun göndərmə, yürüşə gətirmə
yük — yük

yükün — baş əymək, səcdə etmək, itaət etmək, tabe olmaq, öyilmək, ehtiram etmək, ibadət etmək, təzim etmək
yüküntür — baş əydirmək, boyun əydirmək, itaət etdirmək, tabe etmək
yürə kəl — yüyürərək gəlmək; hücum etmək
yürək — ürək
yüri — yürümək, yürüş etmək
yürün — ağ, açıq rəng
yütürük — yüklü
yüz — yüz (say)
yüz — üzmək
yüz — üz
yüzlüg — mövqə sahibi
yüzüt — üzdürmək, suda üzdürmək

XÜSUSİ İSİMLƏR

1. İnsan adları

Ağult
 Ağuş İnal
 Ak Baş
 Alanı İçrəki
 Alp Yürək
 Alp Urınu
 Alp Urınu Tutuk
 Alp Şalçı
 Altuǵa
 Altun Tay Sanun
 Altun Tamaǵan Tarkan
 Amaş
 Annın
 Anar
 Ankas
 Apa Tarkan
 Arslan Külüng Tirig

Aruk (qadın adı)
 Asuǵ
 Aza Tutuk
 Azǵanaz
 Az Tutuk
 Baǵa Tarkan
 Baǵatur Çiǵşı
 Baǵır
 Bala Çor
 Bars bəǵ
 Bars kaǵan
 Bars Urınu
 Basar
 Başǵu
 Bay Apa
 Bayna

Bayna San,un
Baz kağan
Benu Çor
Beçə Apa
Bəg
Bəg Tarkan
Bəg Çor
Bəgni
Bilgə Könül Sañun
Bilgə İşbara Tamğan Tarkan
Bilgə kağan — İltəris xaqanın
böyük oğlu, Kapağan
xaqandan sonra türk xaqanı
olmuş (716), 734-cü ildə
ölmüşdür.
Bilgə Küli Çor
Bilgə Tamğaçı
Bilgə Taçam
Bilgə Tonyukuk
Bilgə Tuğma
Bilgə Çansı
Bilgə Çansı
Bilgə Çığşın
Bilgə Şanun
Bindir
Bıñ Eçü
Boyla Bağa Tarkan
Boyla Kutluğ Yarğan
Bögü
Bölön
Böri
Buçur
Buğa
Buğak Tutuk
Bukağ Tutuk
Bumın kağan — Birinci türk
xaqanlığının banisidir; tarixdə
Yamı və Tumın adları ilə də
tanınır; xaqan olduqdan sonra İl
kağan "xaqan" adı götürmüşdür.
Buña Çıksın
Buzaç Tutuk
Çab Şatun Tarkan

Çaçə Anar
Çaçə Sənün
Çakul
Çan Sənün
Çansı
Çigil Tutuk
Çik Bilgə Çığşı
Çikşin
Çinər
Çıxan Tonyukuk
Çoçı Böri
Çökük Böri Sañun

Edçü Sañun Tirə
El Çor Kül Bars
Elçi Çor
El İnançı
Elbilgə/İlbilgə — İltəris xaqanın
arvadı, Bilgə xaqan və Küi
tiginin anası
Eletmiş
Elogül
Eltəris/ İltəris/ İltəriş kağan —
İltəris xaqan
El Toğan Tutuk
Enik Sənün
Erkin
Esik
Esin
Etrük

Əzğənə
Ələkül
Ər Ankas Toşak
Ərdəm Kan Altuğa
Ərən Uluğ

İnal Ögə
İnal Urunu
İnançu
İnançu Alp
İnançu Apa Yarğan Tarkan
İnançu Bilgə
İnançu Külüg Çığşı

Inançu Çor

Inan Uğraç

İsbara

İsbara Bilgə Küli Çor

İsbara Yamtar

İsbara Tamğan Tarkan

İsbara Tamğan Çor

İsbara Tarkan

İsbara Cıkan

İnal kağan — Kapağan xaqanın
kiçik oğlu; indi yni yl (El) kağan
şöklində — Karağan xaqanın
digər adı kimi də oxunur

İl Çor

İltəris/yltəriş

İn Öz Inançu

İrlün

İsig Sanun

İsiyi Likən — Çin səfəri Liü-
hianq

İstəmi — Bunun xaqanın qardaşı
İstəmi xaqan; o, Qərbi Türk
xaqanlığının xaqanı idi.

İt Bert

İtə — çuk

Keglinç

Kədim Urunu

Kəglinç

Kəniç

Kənsig

Kök On

Kögşin

Köni Tirig

Körtlə

Kü Çakul Tutuk

Küç

Küç Bars

Küç Kül

Küç Kara

Küç Kıyağan

Küç Kul

Küç Ögə

Küd Aruk Bəg

Kül Bilgə

Kül tigin — İltəris xaqanın kiçik
oğlu, Bilgə xaqanın kiçik
qardaşı, məşhur türk sərkərdəsi
və pəhləvanı. Onun şərəfinə
qoyulmuş abidə Orxon abidələri
içərisində ən məzmunlusu və ən
yaxşı mühafizə edilənidir. Kül
tigin 731-ci ildə ölmüşdür.

Kül tudun

Kül Çişgi

Kül Çor

Küli Çor

Külüg

Külüg Apa

Külüg Yigə

Külüg San,un

Külüg Toğan

Külüg Tuğan

Külüg Tutuk

Külüg Urun,u

Külüg Çigən

Külüg Çigsi

Külüg Çor

Kümül Ögə

Künç Tutuk

Küni Tirig

Kürə

Kürəbir Urun,u San,un

Kanıt Aza

Kapağan kağan — İltəris kağanın
kiçik qardaşı, Çin dilində Me-
Çüe, türkcə Moçur. Kapağan
azərbaycanca fəhə deməkdir.
Türk xaqanlığı sərhədlərinin
genişlənməsində və dövlətin
qüdrətinin xeyli artmasında
böyük xidməti olmuşdur. 716-cı
ildə bayırkuluları məğlub etmiş,
lakin geri qayıdarkən pusquda
durmmuş bayırkulular tərəfindən
öldürülmüşdür.

Kara
Kara Bars
Kara Buluk
Kara İnançu Çor
Kara Yazmaz
Kara Yaş
Kara Kan
Kara Sənir
Kara Çor
Kıyağan
Kıyağan Uruņu
Koşu Tutuk
Ku Sənün
Kuğ Sənün
Kul Apa Uruņu
Kul Bert
Kunu Sənün
Kuşu Tutuk
Kutluğ — İltoris xaqanın taxta
çixmazdan əvvəlki adı
Kutluğ — Kutluğ
Kutluğ Bağa Tarkan
Kutluğ Uruņu
Kutluğ Çiğşi
Kutuz

Laçın Bayduk
Ligən
Lisün Tay Sənün

Maraç Tamğaçı

Nəñ Sənün
Nomuş Baş

Oğlan Çor
Oğramış (qadın adı)
Oğuz Bilgə
Oğul Asuğ
Oğul Bars
Oğul Tarkan
Oğut
On Tutuk — Çin valisi Vanq-tu-
tu(k): On-Vanq, Tutuk-vali.

Ormast
Otkə Konmuş Kılıç
Otuz Oğlan
Ozmuş tigin — 742-ci ilə aid Çin
mənbələrində Si-mişe adı ilə
verilir. Sonuncu göy türk xaqanı
olmuşdur. 744-cü ildə (Çin
mənbələrinə görə) basmillar
tərəfindən öldürülmüşdür. Lakin
uyğur xaqanı Moyun Çor deyir
ki, Ozmuş tiginini o öldürmüşdür
(Moyun Çor abidesi).

Öğ Baş İn Alp
Ögdəm İnan Alp
Ögə Bert Tutuk
Ögünə Bert Tutuk
Ögünə Tutuk
Örün, Bəg
Öz Apa Tutuk
Öz bilgə Büyin
Özin
Özüt Oğdı
Öz Yigən Alp Turan

Sabık Basar
Sağu
Sanun
Sarığçır
Səbik Kül İrkin
Səm Tonra
Səpinlig
Soğur

Şalçı
Şoğur
Şubuş İnal
Şuğra

Taçam kağan — adı Ongin abi-
dəsində çəkilən naməlum xaqan
Tadık Çor
Taman tarkan
Tamğan

Tarduş Inançu Çor

Tarkan Sanun

Tay Bilgə Tutuk

Tay Ögə

Tay Sanun

Tay ügə

Tensi — Çin hökmdarı

Təkəş

Tonlik Apa

Tinəsi oğlu — Çin imperatoruna
verilən ad

Toğan

Toğluk

Tok Bögüt

Tolmış

Tonyukuk — 650-ci ildə Çində
anadan olmuş, orta təhsil və
təlim almış, sonra üç göy türk
xaqanın — İltəris xaqan, Ka-
pağan xaqan və Bilgə xaqanın
vəziri olmuş türk dövlət xadimi.
Tonyukuk abidəsi onun şərəfinə
qoyulmuşdur (*Tonyukuk* azər-
baycanca qatarın sərt dırnağı
deməkdir). 726 və ya 727-ci
ildə vəfat etmişdir.

Tona tigin — 714-cü ildə Beş-
balıqda edam edilmişdir; Çin
mənbələrində adı Thonq-o-te-
kin şəklində yazılır.

Tonra Səmiş

Torğul

Tög Bögü

Töliş Tirig

Tömiş Bilgə

Tör Apa

Töşək

Tuçayan

Tudun

Tudun Yamtar

Tuğan

Tumin — Bumin xaqanın digər
adı

Turan

Turğul / (Torğul)

Tutuk Aş

Türk Bilgə kağan

Tüz Bay Küç Bars Külüg

Tüzmiş

Udar Sənün

Udun

Udun Cıgşı

Uğraç

Uluğ Erkin — Yer Bayıku xanı

Ulun Şad

Umaç

Umay — ailə səadəti və uşaqları
himayə edən ilahə

Umay bəg

Umsuğ

Unağan Çor

Unun

Ur

Ur bəg

Uri Bəg

Urmız

Urunu

Urunu Külüng Tok

Urunu Sənün

Usın Buntatu

Ut Sanun

Uz

Uz Bilgə Çanşı

Üçin Külüg Tirig

Üzüt Uğdı

Yabaş Tutuk

Yağlakar kan ata

Yağmış Tutuk

Yalsaka boy

Yamı — Bumin xaqanın digər adı

Yamtar

Yaruk tigin

Yaşak

Yaş Ak Baş

Yatımğa

Yəgin Silik bağ
Yəlgək
Yigən Çor
Yirkinə
Yoğa
Yola

Yol Apa
Yolğ tigin — Kül tigin və Bilgə
xaqan şərəfinə qoyulmuş abı-
döləri yazan şəxs.
Yuia
Yüz Kümül

COĞRAFI ADLAR

Açıq-Altır — göl adı
Ağu — Yer
Ağuhğ — yer adı
Ağult — yer adı
Ağuş — yer adı
Ak Tərməl — çay adı
Altı Oğuz — yer adı
Altun yış — yer adı
Altun Kapar — yer adı
Altun Kır — yer adı
Altun köl — göl adı
Altı Şan — yer adı
Amğa Kurğan — yer adı
Amği Kurğan — yer adı
Anı sub — Anı çayı
Antarğu — yer adı
Ara Urum — Böyük Roma:
Vizantiya, Bizans
Arkar — çay adı
Arkar Başı — yer adı
Arkuy — yer adı

Bahklı — çay adı
Baybalık — şəhər adı
Bayırku — yer adı
Bənlügək tağ — dağ adı
Bərçəkər — yer adı
Besbalık — şəhər adı
Bes Keçin — yer adı
Beşbalık — şəhər adı
Bənlügək — yer adı
Bərçəgər — yer adı
Birkü — yer adı

Bolçu — yer adı
Bukarak — Buxara
Buluk — yer adı
Buntatu — yer adı
Burğa — yer adı
Burğu — yer adı
Bükөгük — yer adı
Çigil — yer adı
Çiyültır göl — göl adı
Coğay — yer adı
Çorak — yer adı
Çuğay — Hanqay dağları
Çuğay küz — yer adı
Çuş — çay
Çuş başı — yer adı

Eğük katun — çay adı
Ek — Ek dağı
Ertis — İrtiş çayı

Əzgənti Kadaz — yer adı
Ər Kamış — yer adı
Ərsəgün — yer adı

İçüy — yer adı
İrlük — yer adı
İrtiş — çay adı
İ bar baş — yer adı
İduk baş — yer adı

Keyrə başı — yer adı
Keçin — çay adı

- Kem** — Kem çayı; Yenisey çayının qədim türk adı
- Keşdim** — yer adı
- Keyrə başı** — yer adı
- Kən,ərəs** — yer adı
- Kən,ü Tarban** — yer adı
- Kən,ü Tarmən** — yer adı
- Kərgün** — çay adı
- Kögmən** — Sayan dağları
- Kök Öñ** — yer adı
- Kök Üñ** — yer adı
- Kökür** — Qaraqumda yer adı
- Kömür tağ** — dağ adı
- Kadaz** — yer adı
- Kadırkan** — Xinqay dağları
- Kara Buluk** — yer adı
- Kara Yota** — yer adı
- Kara Yatalık** — yer adı
- Kara Yotuğan** — çay adı
- Koşu** — yer adı
- Kara göl** — göl adı
- Kazan** — yer adı
- Kazluk köl** — göl adı
- Koçu** — Şorqi Türküstanda Hoço şəhəri
- Koşuy** — çay adıdır
- Kara Səmir** — dağ adı
- Kara kum** — yer adı
- Karluk göl** — göl adıdır
- Kasuy / Kaşuy** — çay adıdır
- Kıtay** — yer adı
- Kuşlğak** — yer adı
- Kuşuy** — yer adı
- Mağı (Amğı da oxunur) Kurğan** — yer adı
- Oğrak** — yer adı
- Orkun balık** — şəhər adı
- Orkun ügüz** — Orxon çayı
- Önük** — yer adı
- Örpən** — yer adı
- Ötükən** — Göy türk xaqanlığının paytaxtının yerləşdiyi yer
- Purum** — Roma, Bizans, Vizantiya (əslində "Ara Urum" oxunmalıdır)
- Sakiş** — yer adı
- San,tun balık** — şəhər adı
- San,tun yazı** — yer adı
- Sələn,ə** — Monqolustandan başlayıb, Baykal kölinə tökülən Selenqa çayı
- Səñir** — dağ adı
- Sona** — meşəli dağ adı
- Sokak** — yer adı
- Suğçı balık** — şəhər adı
- Şan,tun** — Çindəki Şan-tunq dağları
- Şıp Başı** — yer adı; güman ki, dağlıq yerdir.
- Şokak** — yer adı
- Tabar** — yer adı
- Tabğaç** — Çin
- Talakım** — yer adı
- Taluy** — çay adı
- Tamağ İduk ,Baş** — göy türkləri karluklarla döyüşdüyü yeri adı
- Tarmən** — yer adı
- Tayğan köl** — göl adı
- Tayğuntan** — saray adı
- Təzə** — yer adı
- Təmir Kapıç** — Orta Asiyada, Bəlxədən Səmorqəndə gedən yolun üstündə Keş şəhərindən 90 kilometr cənubda eni 12-20 metr, uzunluğu 3 kilometr olan Buzqala keçidi.
- Toğla** — Tola çayının qədim türk adı
- Toğu Balık** — Tola çayının sahilində şəhər adı

Toğursu — yer yaxud çay adı; məindən ayırmaq mümkün deyil. Təxar — dövlət adı

Tok Böküt — yer adı

Tokuz Ərsin — yer adı

Tögültün yazı — yer adı

Tönköş — dağ adı

Tukuş — çay adı

Tün — yer adı

Tüngər — yer adı

Tüpüt — Tibet, dövlət adı

Türki Yarığın — göl adı

Urğu — yer adı

Usın Buntatu — yer adı

Üç Birgü — yer adı

Üç Birgü — Ulan-Batorun şimal-qərbində çay adı

Yabaş — çay adı

Yarığın — yer adı

Yarıq yazı — Yarıq düzi

Yaris — yer adı

Yarış Ağıluk — yer adı

Yarış yazı — Yarış düzi

Yar üz — Yar çayı

Yaşıl üz — hoanq-ho çayı

Yer Bayırku — yer adı

Yinçü üz — Zərəşan çayı

Yit — çay adı

Yılın köl — çay adı; köl monqolca "çay" deməkdir.

Yoğra yarış — yer adı

Yula köl — göl adı

ETNONİMLƏR

Altı Çub Soğdak bodun — coğda dövləti nəzərdə tutulur.

Apar — avar; türklərdən qərbdə yaşayan xalq

Apurım — sohv oxudur; əslində Ara Urum olmalıdır. Kül tigin abidəsində bu ad *apar* "avar" etnonimindən sonra çəkilir, deməli, ə, avarlara nisbətən qərbdə yerləşir. Buna görə də mən onu Apa Urum — Böyük Roma kimi oxuyuram. Mən belə güman edirəm ki, bu, Bizansa (Vizantiyaya) verilən addır. Buradan mən belə nəticəyə gəlirəm ki, Kül tiginin dəfnində Vizantiya nümayəndə heyəti də iştirak etmişdir.

Az — Kögmən dağlarında yaşayan xalq

Basmıl — Çin dilində pa-si-mi; türkdilli qəbilədir.

Bukarak — Orta Asiyada Buxara ulusu. Buxaralılar, güman ki, soğd dilində danışmışlar.

Bayırku — türklərdən şimalda yaşayan xalq, türkdilli qəbilədir; Çin dilində pa-ye-ku adlanır.

Çik — Kögmən meşəli dağlarında yaşayan türkdilli qəbilənin adı. Məncə, çiklər müasir tuvalıların ulu babalarıdır.

Çigil — türkdilli qəbilənin adı

Ediz — oğuz xalqına daxil olan bir qəbilə.

Edizkər — ediz qəbilə ittifaqına daxil olan soy

İzgil — oğuz xalqına daxil olan bir qəbilə

Kəngərəs — kəngər qəbiləsinin adı, rus mənbələrində kanqı termini ilə verilir. Kəngərlərin eramızdan əvvəl P əsrdə Sır-Dorya çayının orta və aşağı axarında güclü dövlətləri olmuşdur. Çin səfiri Çjan Tsyan eramızdan əvvəl 128-ci ildə Kəngər dövlətinin paytaxtında olmuşdur. Kəngərlərin hakimiyyəti qərbi Xəzər və Volqa çayınadək yayılırdı. Eramızın I əsrində kəngərləri peçeneq adlandırmışlar.

Kök türk — göy, mavi türk: eramızın VI əsrində Monqolustanın şimalında qüdrətli xaqanlıq yaratmış türk qəbilələrinin başında duran qəbilə ittifaqı. Türk xaqanlığının sərhədləri şərqdən Mancuriyadan qərbdə Don çayının arxasınaq, şimaldan Baykal gölü sahillərindən cənubda Tibetdək böyük bir ərazini tuturdu.

Kürt — türkdilli qəbilədir

Kabay — dil mənsubiyyəti məlum olmayan qəbilə

Kara türgiş — qərbi göy türklərə daxildir.

Kariuk — Altayda yaşayan türk xalqı; Üç böyük qəbilədən ibarətdir.

Kıpçak — qıpçaq qəbiləsi. Ərəb mənbələrində kıpçak, rus mənbələrində poloves, qərb mənbələrində kuman adlanır. Qıpçaqlar Altay dağlarından Dunay çayının mənsəbinədək Qazaxıstan, Volqaboyu və Şərqi Avropa düzənliyində yaşa-

mışlar. Qıpçaqlar bir sıra türk xalqlarının, o cümlədən azərbaycanlıların təşəkkülündə böyük rol oynamışlar.

Kırkız — Yenisey çayının yuxarılarında Kem və Kemçik çayları hövzəsində yaşamış türk xalqıdır. Kırkızlar 840-cı ildə uyğurları (Uyğur xaqanlığını) məğlub edib Mərkəzi Asiyada qüdrətli dövlət-Kırğız xaqanlığını yaratmışlar.

Kitay — Mərkəzi Asiyada xalq, 405-ci ildən belə adlanır: rus mənbələrində kidanı adlanan bu xalq müasir tanqutların ulu babalarıdır.

Oğuz — oğuzlar Şərqi Hun ittifaqına daxil olmuşdur. Orxon abidələrində oğuzlar gah Bilge xaqanın öz xalqı, gah da düşməni adlandırılır. Oğuzlar müasir azərbaycanlı, türk və türkmənlərin ulu babalarıdır.

On ok — Qərbi göy türklərə verilmiş addır.

On uyğur — On boydan ibarət olan uyğurlar

Otuz tatar — Türk xaqanlığı dövründə monqoldilli qəbilə olmuşdur. Sonralar bu qəbilə türkləşmişdir.

Səkkiz oğuz — səkkiz boydan ibarət oğuz qəbiləsi

Soğdak — soğd xalqı

Suğd/Soğd — soğd xalqı

Tabğaç — türklərin çinilərə verdiyi ad. Əslində tabğaclı çinli olmamış, türkdilli müstəqil xalq olmuşdur. Tabğaclı şimali Çini işğal etmiş, onlara qarışmış və

- Çin dilini qəbul etmişlər. Türklər də çinliləri onların öz həqiqi adı ilə deyil, tabğacların adı ilə tanıyırlar.
- Tanut** — rus mənbələrində tanqut adlanır; türk qəbilələrindən birinin adı
- Tarduş** — Şorq Türk xaqanlığının qərbində yaşayan türk qəbiləsinin adıdır. Türk xaqanlığında tarduşlar mühüm rol oynamışlar. Türk xaqanlığının taxtına oturmamışdan tarduşların şadı olmaq lazım idi. Bilgə xaqan da taxta çıxmazdan əvvəl 19 il tarduşlar üzərində şad olmuşdur.
- Tatar** — monqoldilli qəbilənin adıdır. Orxon-Yenisey abidələrində adları tez-tez çəkilir. Çin mənbələrində tatarların adı IX əsrin ortalarından ta-ta şəklində çəkilir. Tatarlar sonralar türkləşmişlər.
- Tatabı** — üç hissəyə ayrılan Kıtayların sonralar çinlilər tərəfindən hi adı verilmiş ki-mo-hi qəbiləsi
- Tezik** — türklərin ərəblərə yaxud ümumiyyətlə müsəlmanlara verdikləri ad; fonetik tərkibinə görə tacik sözüne də yaxındır. Buna görə də mən onu tacik kimi qəbul etməyə meyl edirdim.
- Toxar** — toxarlar. Toxarlar Şorqi Türküstanda yaşamışlar. Toxar dili Hind-Avropa dilləri ailəsinə daxildir. Həmin ailəyə daxil olan 12 dil qrupundan birini təşkil edir. Hazırda bu dildə heç kim danışmır (ölü dildir).
- Tokuz tatar** — monqolların bir qəbiləsi
- Tonra** — türk qəbilələrinin bir boyu; oğuz qəbilə ittifaqına mənsub olduğu da güman edilir.
- Töliş** — türkdilli qəbilədir, göy türk xaqanlığına daxil olmuşdur. Çin dilində The-le şəklində yazılır.
- Tüpüt** — tibet xalqı və Tibet dövləti; türklərdən cənubda yerləşir.
- Türgiş** — qərbi göy türkləri təşkil edən türkdilli qəbilə
- Türk** — Kül tigin və Bilgə xaqan abidəsini qoyanlar özlərini türk, kök türk, kök sız türk bodun (xalq) adlandırdılar. Güman ki, tərkibi yekcins olmamış, tez-tez dəyişmişdir. Belə ki, Bilgə xaqanı eyni bir qəbiləni gah öz türkü, gah yağısı adlandırır.
- Uyğur** — Monqolustanın şimalında yaşayan qəbilənin adı; türkdilli qəbilədir. Çin mənbələrində vey-ho, hui-ho və vey-vu-ro şəklində yazılır. Uyğurlar əvvəllər göy türklərə tabe olmuşlar, sonra göy türkləri məğlub edib Selenqa və Tola çayları hövzəsində yaşamışlar. Onlar 630-cu ildə Çinə tabe olmuşlar.
- Üç karluk** — Altay dağları və İrtiş çayı hövzəsində yaşayan türkdilli qəbilənin adıdır. Abidələrdə olduğu kimi, Çin mənbələri də onların üç soydan ibarət olduğunu yazır.

Üç kurikan --- Baykal gölü ətrafında yaşayan türkdilli qəbilənin adıdır. Üç kurikanlar sonralar uyğurlara tabe olmuşdur. Güman ki, üç kurikanlar

müasir yaqutların (saxaların) ulu babalarıdır.

Üç oğuz — üç soydan ibarət olan oğuzlar

Yağma — türkdilli qəbilədir.

**QƏDİM UYĞURCA —
AZƏRBAYCANCA
L Ü Ğ Ə T**

QƏDİM UYĞUR ƏLİFBASI SIRASI

Aa	Bb	Çç	Dd	Ee	Əə	Ff
Gg	Ğğ	Hh	Xx	İi	İi	K'k'
K ¹ k ²	Qq	Ll	Mm	Nn	Nn ³	Oo
Öö	Pp	Rr	Ss	Şş	Tt	Uu
Üü	Vv	Yy	Zz			

-
- 1 — dilortası sortdamaq samitidir
2 — dilarxası yumşaqdamaq samitidir
3 — dilarxası burun samitidir

L Ü Ğ Ə T

A

a — çağırış nidası ay, hey
ab — ov
abam — əgər
abam birük — əgər, bir dəfə
abamu — daimi, əbədi, ölməz
abamuluğ — daimi olan, əbədi, ölməz
aban — əgər
Abiç — şoxs adı
abıdılmak — örtülmək
abıdılmaksız — örtülməksiz, örtüksüz
abın — evin
abınç — rahatlıq, sevinc, rifah
abınçu — ovunma, təsəlli, sevinc
abınğu — abırılı olma, gizlənmə
abınık — fikirli, dərcli
abitmək — ovunmaq, təsəlli vermək, təskinlik vermək
Abiçi — Abhiyit, ulduz adı
abiruş — ağac növüdür
Abita — Amitabha, burhan
abişik — xoşbəxtlik arzulamaq
abmaq — fontan vurmaq, axmaq
abra — arpa
abuçka — kosa, qoca
aç — ac
açığ — acı, ıztırab
açağram — ilan adıdır
açanı — 1. soy. soylu, imtiyazlı;
2. cins
açarı — xoca, öyrədən
açarya — xoca, ustad, öyrədən
açığ — 1. qızma, şiddət; 2. acı, ıztırab; 3. acı təhər; 4. hədiyyə

açıqlı — açıq, açılmış
açılmak — açılmaq
açımak — acımaq
açınmaq — 1. acımaq; 2. Təmizlənmək; 3. etiraf etmək, 4. çalışmaq, etiraf etmək.
açıtmaq — acıtmaq, könül qırmaq, ağrıtmək
açita — göy çalğıcısı
açkınça — açınca
açlığ — acliq
açmak — 1. acmaq, yaymaq;
2. acımaq
açsık — acliq
açsız — tox, toxluq
açuk — açıq
ad — ad, şöhrət, şan, söz-söhbət
ada — 1. təhlükə, fəiakət, müsibət, bəla; 2. başqası, digəri;
3. basma; 4. ehtiyac; 5. ata
adağırılık — ilxı
aday — sevimli
adayu — sevimli, əziz, dəyərli
adak — ayaq
adakhk — ayaqlı
adamak — təhlükəli olmaq
adalanmak — təhlükəyə düşmək
adahğ — təhlükəli, qorxulu
adamak — 1. ad qoymaq, adiandırmaq; 2. birisinə zərər vermək
adan — başqası, digər, bundan başqa
adan-adan — bundan başqa

adara — təfərrüatlı, incədən-
incəyə

adarmak — ayırmaq

adasız — qorxusuz, təhlükəsiz

adaş — dost, yoldaş

adam kadaş — dost, yoldaş,
məsləkdaş

addığ — 1. adlı, sanlı, şöhrətli;
2. atlı, süvarli

addın — digər, başqa, başqası,
yabançı, yad

addınçığ — başqa, seçilən, üstün
dərəcədə

adğanqu — ayırma, ayırd etmə

adğanqu tözü — hüquq qanunu:
ayıqlama qanunu

adğanmak — bağlanmaq,
bəndləmək

adğansız — azadlıq, sərbəst, azad

adğar — ayğır

adğır — ayğır

adğırak — dağ keçisi, geyik, dağ
təkəsi

adığ — ayı

adin — digər, başqa, başqası,
yabançı, yad

adına — cümə günü

adınağ — başqa, başqası

adınağuka — başqa-başqa, ayrı-
ayrı

adınağuki — başqasını

adınmak — 1. dəyişmək,
başqalaşmaq, ayırmaq; 2. təəssüf
etmək, heyrət etmək, şaşmaq

adınığ — başqa, seçilən, üstün
dərəcədə

adır — ulduz adı

adıra — 1. incədən incəyə,
dərindən dərinə; 2. orada-
burada

adırğuluk — ayınlacaq, ayıracaq,
ayrılıq

adırılmak — ayrılmaq, ölmək
(*məc.*)

adırılmaklığ — ayrılmalı olan

adırılmak — seçmək, yüksək
tutmaq, ehtiram göstərmək

adırmak — ayırmaq

adırt — 1. ayrılıq; 2. eyni

adırtık — ayrılıq

adırladaçı — ayırası

adırtlayu — incədən incəyə, dərindən

adırtılmak — ayırmaq

adırtılığ — ayrı, ayrı-ayrı

adırtsız — ayırd etmədən,
ayırmadan

adıttit — müqəddərat, tale, alın
yazısı

adıtya — ulduz adı (günəş
mənasında işlənir)

adıttit — tale, alın yazısı,
müqəddərat

adkağ — ayaq

adkağsız — ayaqsız

adkaşmak — söykənmək,
dayanmaq

adlığ — adlı, sanlı, şöhrətli

admak — 1. dan ağarmaq; 2. ni-
şana atmaq, nişan almaq;
3. fişqırmaq; 4. vurmaq, döymək

adnağ — başqa, başqası

adra — ayrılımış

adri — ayrı, ayrılmış

adridaçı — ayıran

adılmak — ayrılmaq

adrudmak — ayırmaq

adruk — 1. artıq, başqa; 2. olduğu
kimi, tamamilə

adruk — başqa-başqa, ayrı, ayrı-
ayrı

adruk adruk — ayrı-ayrı

adrukluğ — fəvqələdə, üstün

adrumak — seçmək

adrutaçı — ayıran

adrutmak — ayırmaq

aduğ — ayı

aduğsak — ayıq, oyaq

adunçsuz — dəyişməyən, sabit

- adurt** — övürd, yanaq
adut — övuc, övuc dolusu
ağ — ağ, iki ayaq arasında genişlik
ağa — böyük qardaş
ağan — cəza, hökm
ağançu — 1. hakim, hökm verən, cəza verən; 2. hədyan
ağar — 1. ağır, şərəfli; 2. dərin, ləvqələdə
ağarığ — hörmətə layiq, şərəfli
ağdınmaq — qalxmaq, yüksəlmək
ağaz — ağız
ağazlanmaq — ağızlanmaq
ağı — 1. sərvət, dövlət, var, xəzinə; 2. göz yaşı
ağı barım — var dövlət, sərvət
ağıcı — xəzinədar
ağıcı uluğu — baş xəzinədar
ağıl — ağıl
ağılamak — ağı demək, ağılamaq
ağılık — 1. xəzinə, anbar; 2. hindlilərdə bodisatv dərəcəsi
ağınamaq — ağnamaq, yerə sürtülmək
ağınsız — sarsılmaz, sabit sağlam
ağır — 1. ağır, çətin; 2. sanlı, şöhrətli, şərəfli, etibarlı
ağır-ağır — çox ciddi, ağır-ağır, təmkinli
ağırlağuk — etibarlı, mötəbər, ehtiram
ağırlağuluk — mötəbər
ağırladaçı — ehtiram göstərən, hörmət edən
ağırlamaq — ehtiram göstərmək, hörmət etmək
ağırlanmaq — etibar və ehtiram göstərmək, hörmət etmək
ağırlatmaq — hörmət etdirmək
ağırlıq — qiymətli
ağ/ı/r/ı/ğ — hamilə
ağıs — ağız
ağız — ağız
ağız yal — bir növ ağız xəstəliyi
ağlağı — zərif, incə, yumşaq
ağlak — zərif
ağlamak — ağlamaq
ağlıq — xəzinə
ağlık — boş və izsiz yer
ağmaq — yüksəlmək, qalxmaq, yuxarıya çıxmaq
ağnamaq — ağnamaq, yerə sürtünmək (arxası üstə)
ağrağ — ağrı, xəstəlik
ağrıq — ağrı, xəstəlik
ağrıqlanmaq — halı pis olan, ağrıları artırmaq, xəstələnmək
ağrıqlıq — xəstəlik
ağrık — ağrı, xəstəlik
ağrımak — ağrmaq, xəstələnmək
ağrınmaq — 1. sızılmaq, göynəmək; 2. yalvarmaq, hönkür-hönkür ağlamaq, 3. ehtiram etmək, əhəmiyyət vermək
ağrıtmaq — ağrıtmək
ağruk — xəstə
ağruş — ağrı, azar, iztirab, xəstələnmə
ağsanmaq — söyləmək, danışmaq
ağtaru — cəld, təcili
ağtarılmək — əyilmək, dönmək
ağtınmaq — çıxmaq, minmək, ata minmək
ağtuk bolmaq — həlak olmaq
ağı — ağı, zəhər
ağuluğ — ağılı, zəhərli
ağumak — zəhərlənmək
ağukmaq — zəhərlənmək
ağzanmaq — söyləmək, danışmaq
ai — ay
aiğ — söz
aiku — söz, ayə, surə
ainç — qorxu
ak — 1. ağ; 2. pis, fona
aka — böyük qardaş
akaş — göy
ak bi — qır at, ağ at
akdarılmək — axtarılmək

akı — comərd, igid
akıǵ — 1. axış, axıntı; 2. göz yaşı
akıǵlıǵ — axan, axıçı
akıǵsız — axmaz, axmayan, axıntısız
akınçsız — sabit, möhkəm, sağlam
akırlamak — hörmət etmək
akıtmaq — axıtmaq
akışmaq — caymaq, sözünün üstündə durmamaq
aklaǵuçı — gücü çatmayan
aklamak — gücü çatmamaq
akmaq — axmaq
akru — yavaş
aktardaçı — 1. axtaran;
 2. törcümə edən, törcüməçi
aktarımaq — axtarımaq, devrilmək, başasaǵı çevirmək
aktarmak — 1. çevirmək, törcümə etmək; 2. axıarmaq, dönmək
aktınmaq — suya batmaq, axmaq
akturmaq — 1. yüksəltmək;
 2. axıdırmaq
akuluǵ — aǵlı, zəhərli
akuru akuru — yavaşca, səssizcə
akuru turkuru — doğru
Aqıdış — topanım, ölkə adı
al — 1. alt; 2. al (rəng); 3. yoi, vasilə, üsul, çarə; 4. al, hiylə, aldatma
ala — 1. cüzam (xəstəlik);
 2. qonur (at)
alakırlamak — 1. bağıрмаq, çığıрмаq, hirsli /qızǵın danışmaq, 2. söhbət etmək, danışmaq
alakırışmaq — bağırışmaq, çığırışmaq
alanǵadturmaq — anqlamaq, zəiflətmək
alanǵumak — yorulmaq
alakırmak — bağıрмаq, nərildəmək
alarmak — soxmaq

alaçı — alaçıq
alaçuk — alaçıq
alban — xidmət etməklə ödənen vergi adı.
alçak — alçaq, rəzil
aldaǵ — çarə, üsul
aldı — aldı
aldun — qızıl, altun
alǵıl — al
alǵınmaq — qeyb olmaq
alǵu — bütün, hamısı
alǵunu — hamısını
alıkmak — azarlamaq, xəstələnmək, bitirmək, tükənmək, sona yetmək.
alımaq — özü üçün almaq
alım — borc
alımda — alma (meyvə adı)
alımqı — borc verən
alın — 1. alın; 2. ön tərəf, qabaq
alınc — alan, əldə edən
alıncsız — tutulmayan, əldə edilməyən
alınmak — əldə etmək, özü üçün almaq
alın — aciz, gücsüz
alınlıǵ — alınlı, alın olan
alış — alış, alış-veriş, ticarət, bir vergü növü
alış-biriş — alış-veriş, al-ver, ticarət
alışmaq — almaq, əldə etmək
alkaǵ — 1. uzaq; 2. geniş
alkama — tərifi etmək
alkanmaq — 1. tərifi etmək, şöhrətlənmək;
 2. yemək (heyvanlar üçün);
 3. saldırmaq, yox etmək
alkansık — (*törü sözü ilə*) tərifi etmək
alkar — təhsin
alkaşmaq — yardım etmək, arxa olmaq
alkat — tərifi mədh, sitayiş

alkatmaq — tərifi etmək
alkıçı — oğru
alkıq — 1. uzaq; 2. geniş
alkımaq — əl çalmaq, alqışlamaq
alkınçsız — bol, bitməz,
 tükənməz, sonsuz, azalmaz,
 əksilməz
alkınçu — azalma, əksilmə, son
alkınçu — (*öd sözü ilə*) əcol, ölüm
 saati
alkınmaq — bitmək, tükənmək,
 azalmaq, əksilmək
alkırtmaq — qeyb etdirmək
alkış — tərif, alqış, xeyir-dua
alkmaq — azalmaq, bitmək,
 tükənmək, sona yetmək
alku — bütün, hər, hamısı
alkuğun — bütünü, hər, bütünü
 ilə
alkunı — hamısı
allıq — hiyləli, hiyləgər, allı
almak — almaq, öldürmək
almar — həvəs
alnıqadmaq — zəiflətmək,
 arıqlamaq, halsız olmaq
alnıqatdurmaq — zəiflətmək,
 arıqlatmaq
alnıqatmaq — zəiflətmək,
 arıqlamaq, halsız olmaq
alp — igid, (şəxs adlarından əvvəl
 işlənir).
alpağut — rütbə
alpirkamak — özünə igid
 görkəmi vermək
alpirkamak — yorulmadan
 çalışmaq
alp yol — təhlükəli yol, çətin yol
alp sünüş — allah (yaxud şeytan)
 adı
alsıkmak — aldadılmaq
altağ — 1. hiylə, al, aldatma;
 2. yardım, kömək

altak — 1. hiylə, al, aldatma;
 2. yardım, kömək
altı — altı
altı kırk — otuz altı
altın — altda, aşağıda
altınç — altıncı
altınkı — altdakı, aşağıdakı
altarar — altı-altı, altışar
altmış — altmış
altun — 1. qızı; 2. Zöhrə ulduzu
altun aruğu — xalq adı
altunluğ — qızılı, qızıl
 bəzədilmiş, qızıl kimi
altun yartmaq — qızıl sikkə
amağ — dürlü
amaı — yavaş, sakit
amanızı — şeytan adı
amarı — 1. başqaları, bəzi; 2. şəxs
 adı
amdı — indi
amil — sakit, həlim, yumşaq
 xasiyyəti
amırmaq — sakit olmaq
amırğırdacı — yatırın,
 sakitləşdirən
amırğırmak — yatırmaq,
 sakitləşdirmək
amırtkurdaçı — yatırıcı,
 sakitləşdirici
amra — çiçək adı
amrak — 1. sevimli, əziz;
 2. qiymətli
amramak — sevmək, əzizləmək
amranmaq — sevgi, eşq, sevinc,
 sevmək
amranmahlıq — sevimli,
 sevilən
amraşmaq — sevişmək
amrılmak — sakitləşdirmək
amrilturmak — sakitləşdirmək
amru — daimi, davamlı
amsak — zövq
amtı — indi
amtıkan — indi

amtika təgi — indiyədək
amtiki — indiki
amtikiya — indiyə
amtikına — indikinə
amti ok — dərhal
amul — həlim, yavaş, sakit
amulduk — sakitlik, sükunət
amurtmak — təsəlli vermək
amvardışn — icma, cəmiyyət,
 camaat
an — o
ana — ana
anağam — anağam
anant — etnonim
anantis — no isə pis əməl adı
anapana — anapana (?)
anantrix — günah adıdır
anbitig — alın yazısı, müqəddərat,
 qəzavü-qədar
andağ — beləcə, bu cür
andin — ondan
andin kim — ondan sonra, bunun
 üzərində
andiran — bütövlüklə, tamamilə
anı — onu
anığ — pis, fəna
anı, — onun üçün, o səbəbə,
 bunun üçün, bu səbəbə, onunla
anı, — onun
ankabuş — göy
anlar — onlar
anoşğan — ölməzlər, əbədi
 yaşayanlar
ant — and
anta — orada, orada, hər tərəfdə
antağ — belə, o cür
antağ oşukluğ — bunu bənzər,
 belə
anta kin — ondan sonra
antada — ondan, oradan
antada başa — bunun üzərinə,
 bundan sonra
antada kisrə — ondan sonra,
 sonda

antığmak — and içmək, əmin
 etmək
antikmak — and içmək
antirdin — oradan
antran — oradan
anudara — Burhan adı
anuk — hazır
anukmak — hazırlamaq
anurat — ulduz adı
anurmaq — hazırlamaq
anutulmak — hazırlanmaq
anusəğ — əbədiyyət, ölməzlik,
 ölümsüzlük
anvan — səbəb, təməl
ança — bir az, o qədər
ançağınça — tam o anda
ançada — ondan sonra
akçakı — eləcik
ançakı — zərər qədər
ançakınça — tam o anda
ançama — bir daha
ança munça — bir şey
ançata — ondan sonra
ançata kin — bundan sonra
ançata timin — tam o anda
ançğınça — 1. nəhayət;
 2. sonsuzluq
ançma — bir daha
ançaman — xalq, camaat
ançolayü — beləcə, bunun kimi
ançu — dəyər, qiymət, mükafat
ançulayü — beləcə, bu cür, bunun
 kimi
ançulayuma — beləcə, bu cür,
 bunun kimi
ançulayuma — (*kalmış sözü ilə*)
 Buddha adı
ançulamak — tapmaq, saymaq,
 hörmət etmək, etibar etmək,
 qiymətləndirmək
ançulasığ — layiqi ilə
ançulasın — layiqi ilə
an — ən (ədat)
an — ilki ən ilk

aña — ona
añayu — uzaq
añanmaq — qəsb etmək
añamak — anlamaq
añar — ona
añararak — Mars planeti
añ başlayu — ən başda, ilk, ilkin
añ başlayuku — ən başdakı, ilk
añçı — ovçu
añğarak — Mars planeti
añğ — pis, bəd
añğ edgü — çox yaxşı
añın — 1.onun; 2.omuz
añıtmaq — öyilmək
añkaru — anlamaq, sezmək
añkıtmaq — baş öymək, təslim olmaq
añkıtırmak — baş öydirmək, secdə etdirmək
añlamak — anlamaq
añrak — dırnaq
añsız — istisnasız, fəvqəladə
ap — hər nə qədər, istər... istər
apa — böyük bacı
apam — əgər
apar — avar (etnonim)
apiskop — yepiskop
apomar — epləpsiya, keçmə
ar — ar, həya
ara — ara, orta
aradın azum — ölüb dirilmə
arayadana — monastır
aral — ada
aralık — aralıq, məsafə
aram ay — uyuğurlarda ilin ilk ayı;
 Qızıl Orda yarlıklarında
 məhərrəm ayı
arabalamak — sehirləmək
arviş — sehr, əfsun
arvişçi — sehrbaz, əfsunçu
ardamak — pisləşmək
ardatmaq — pisləşdirmək
ardaçı — pisləşən
ardır — ulduz adı

arduk — artıq
ardun — bitki adı (kimyon)
arxant — arxant (din xadimi),
 rəhib, vəli rəhib
arığ — 1. təmiz, arı, qişursuz,
 müqəddəs; 2. (*səmək sözü ilə*)
 çay, arx; 3. (*simək sözü ilə*)
 meşə; 4. (*tenrim sözü ilə*)
 müqəddəs tanrım; 5. (*tigin sözy*
ilə) xüsusi ad; 6. (*dintar sözy*
ilə) həqiqi din xadimi.
arığsız — murdar, təmiz olmayan
arığsızlıq — pislilik, kirlilik,
 murdarlıq
aridi — təmizlik
aridmaq — təmizləmək
arık — arx, çay
arılmaq — ölçmək, ölçülmək
arımak — 1. təmizləmək, təmiz
 olmaq; 2. gücünü itirmək hüquqi
 dəyərini itirmək; 3. ölçmək,
 hesablamaq
arınmaq — təmizlənmək
arırı — dərman
ariti — tamamilə
arıtınmaq — təmizlənmək
arıtmaq — təmizləmək, arıtmaq
arıçı — təmizkar
arıçısız — natəmiz
arış — 1.arı, təmiz, pak; 2.zahid
Arisdati — antroponim, şəxs adı
arka — arxa; iki arka kılıp-araya
 ayrılıq salıb
arkağ — məkik ipliği
arkar başı — bulaq adı
arkış — 1. karvan; 2. xəbərçi
arku — dərə, çay
arku-arku — yavaş-yavaş
arkulamak — ədavət salmaq
arkun — nəhayət
arkura — (*yatmaq sözü ilə*) baş-
 ayaq yatmaq
arkurmak — bu yandan o yana
 köçmək

arkuru — xaçvarı, çarpaz
armak — 1. aldımaq; 2. yorulmaq;
 3. gümək
armanmaq — mənası qaralıqdır
arpa — arpa
arpaça — arpa kimi
arsayın — iksir
arsıkmak — aldanmaq
arsız — arsız, hissiz, həyasız,
 abırsız
arslan — aslan
arsu — dəyərsiz, qiymətsiz
art — 1. arxa, yardım; 2. dağ
 keçisi
artak — pozuq, xarab, boğulmuş
artak yavuz — pozuq, pərişan,
 xarab
artamak — pozulmaq, məhv
 olmaq, məhv etmək
artatmaq — pozmaq, xarab etmək
artı — tamamilə
artızmaq — arxasından
 (arxasınca) getmək
artmaq — artmaq, çoxalmaq
artuğrak — artıq təhər, fəvqəladə
artuk — artıq, çox, son dərəcə
artukrak — artıq təhər, fəvqəladə
artukta artuk — çox yaxşı,
 fəvqəladə, artıqdan artıq
artun — bitki adı (kimyon)
arturmaq — qandırmaq, cəzb
 etmək, cəlb etmək,
aruk — yorğunluq, yorğun-argın
aruksuz — yorulmaq bilməyən
arumak — bimək
arvadana — monastır
aryaman — dost; antropnim, şəxs
 adı
aryavt — ləcivərd
arzi — müəllim, öyrədən
as — 1. aş, yemək; 2. qurbanlıq,
 qurban yeməyi
asağ — qazanc, fayda, faiz

asan — 1. aş, yemək; 2. qurbanlıq,
 qurban yeməyi
asağ — qazanc, fayda, faiz
asan — 1. sağlam, 2. asan, yüngül
asanvar — günah
asanki — dövr
asan tükəl — sağ-salamat
asanılığ — dövrəli
asğançu — yaltaqlanma,
 ikiüzlülük, riyakarlıq
asğançulamak — yaltaqlanmaq,
 ikiüzlülük etmək, istehza
 etmək, öylənmək
asığ — qazanc, fayda, faiz
asığlıq — qazancı, faydalı
asıqsız — qazancsız, faydasız
asığ tusu — xidmət
asılmak — artırılmaq
asılmak — artmaq, çoxalmaq
asılımaq — çoxalması
asınmaq — faydalanmaq,
 bağlanmaq
asırmak — tərbiyə etmək
askançulamak — yaltaqlanmaq,
 ikiüzlülük etmək, istehza etmək,
 öylənmək
askın — asılmış
askınturmak — asdırmaq,
 asdırılmış olmaq
askuğ — çardağ
aslamak — yemək — (fel kimi)
asmak — çoxaltmaq, artırmaq
asra — 1. alt, aşağı, alçaq;
 2. alçaq, rezil
asravağ — günah adıdır
asu — yaxud, və ya
asun — dünya, kainat
asur — cin, demon, şeytan
asuri — cin, demon, şeytan
asurmak — asırmaq
aş — 1. aş, yemək; 2. qurbanlıq,
 qurbanlıq yeməyi
aşa — aşaraq
aşadaçı — yiyən

aşay — niyyət, qayə, məqsəd

aşaylığ — niyyətli, məqsədli

aşamak — 1. yemək, silib
süpürmək; 2. qəbul etmək,
saymaq, hörmət etmək

Aşan — xüsusi ad

aşanmaq — yemək yemək

aşatmaq — yedirtmək, daddırmaq

Aşbini — ulduz adı

aşçı — aşbaz

aşçı ər — kişi aşbaz

aşğali — 1. aşırı; 2. çoxalalı, artalı

aşğaçulamak — yaltaqlanmaq

aşğunçulamak — yaltaqlanmaq

aş içkü — toy, ziyafət

aşılmak — artıq, çoxalmaq

aşka — qonaq, qonaqlıq

aşlamak — yemək yemək

aşlanmaq — ağız sulanmaq, bir
şeyə göz dikmək, tamahlanmaq,
tamahsılanmaq

aşlaşturu — yaxşıca

aşlık — mətbəx

Aşlıs — ulduz adıdır.

aşmaq — aşmaq, çoxalmaq,
artmaq

aşnu — öncə, əvvəlcə

aşnuank — öncə

aşnuki — əvvəlki

aşnurak — əvvəlki, başdan

aşsız — aşsız, yeməksiz

aşun — dünya, kainat

aşukmaq — çabaqlamaq

aşup — pis (?)

aşuça — ?

Aşvini — ulduz adı

at — 1. ad, isim, şöhrət; 2. at

ata — 1. ata; 2. adlandırmaq

atağ — son, nəhayət

ataz — suvarma kanalı

atakımsınmaq — ad, şöhrətin
olmağa çalışmaq

atamak — 1. adlandırmaq, ad
vermək; 2. çağırmaq,
səslənmək, bir şeyə aid olmaq

atanmaq — adlanmaq,
adlandırmaq, təyin edilmək

atqanmaq — bəndləmək

atın — digər, başqa, yad, yabançı

atırmaq — ayırmaq

atırı — fərq, eyni

artırmaq — musiqi alətində
çalmaq

at yol — şöhrət iqbal

atış — nifrin

atkağ — bağ, bənd

atkağlığ — bağı, bəndli

atkalmaq — ox atmaq

atkanğu — bağı, əlaqəli

atkanğuluksuz — bağlanmayan

atkanmaq — bənd olmaq,
bağlamaq

atkanmaksız — sərbəst, bağı
olmadan

atiğ — adlı, şanlı, şöhrətli

atlamak — atlanmaq, ata minmək

ağlanturmaq — ata mindirmək,
atlandırmaq

atlığ — 1. adlı, şanlı, tanınmış, ad
almış; 2. atlı, süvari

atmaq — 1. dan sökülmək;
2. nişana atmaq; 3. çağlamaq,
fidırmaq; 4. vurmaq, döymək

at on — isim və şəkil

atruk — artıq

atsız — adsız

atsız ərnök — üzük taxılan adsız
barmaq

atud — ovuc dölusu

av — ov

avazasay — avazasay

avant — səbəb, təməli

avantlığ — səbəbli, təməlli,
səbəbiyyət

aviçğa — qoca, ixtiyar

aviçka — qoca, ixtiyar

avin — cvin
avinilmək — özünü yaxşı hiss etmək
avint — səbəb, təməl
avinçğa — qoca, ixtiyar
avinçsiz — qorxusuz
avirdaçı — bir şeyin ətrafında hərnlənən
avırmaq — dönmək, dolaşmaq
avırta — topluluq
avış — bu aşağıdakı cəhənnəmin adı
Aviç — cəhənnəm adı
Aviş — cəhənnəm adı
avya — ar, abır, həya
avyakirt — məchulluq
avyat — avyat
avlamak — 1. ətrafında dolaşmaq (bir şeyin) 2. ovlamaq
avmak — sağlam olmaq
avriş — ibadət
ay — 1. ay (otuz gün). 2. ay (yerin peyki)
aya — 1. ey, aya; 2. əlin içi
ayağ — etimad
ayağsız — hörmətsiz, alçaq, nifrətə layiq
ayağı — hörmət
ayağuluk — hörmətli, əziz
ayamak — 1. hörmət etmək; 2. heyfslənmək
ayanç — qorxu, xof
ayaz — mağara
aydın — aydın
aydınlıq — aydınlıq
aydınlıqlı — aydın olan
ayğu — məsləhət
ayğuçu — məsləhətçi
ayi — çox
ayığ — fəna, hiylə
ayığ — müdrik
ayığ — günah, pis hərəkət
ayığlamak — pis olmaq, böhtan atmaq

ayınğa — aylarca, hər ay
ayınç — qorxu, xof
ayınçlıq — qorxulu, qorxunç
ayınmaq — qorxmaq, çökünmək
ayınçsız — qorxusuz
ayıt — öyüd, vəz
ayıtmaq — söyləmək, sormaq, dikte etmək
ayk — aylıq, bir aylıq
aykirtmək — hayqırmaq, qışqırmaq
aymak — söyləmək
aymanmaq — qorxmaq, çəkinmək
aymanç — qorxu
aymançsız — qorxusuz
ayna — şeytan
ayrak — əlamət
ayraklıq — əlamətli
aytaz — nəhəng
ayun — 1. varlıq; dünya
ayun — qorxmaq, çəkinmək
ayunluq — qoxulu
ayığ — pis, bəd, ədəbsiz
az — 1. az; 2. səhv, yanlış; 3. arzu, həvəs
azağ — səhv yola düşən, yanlış yola düşən
azan — sidr (ağacı)
azand — hekayə, məsəl
azğın — bir az, azacıq, azca, çox az
azğurmaq — yanlış yola salmaq, azdırmaq, səpdirmək
azığ — azı diş
azıqlıq — azı dişli olan
azık — orzaq, azuqə
azıtmaq — qarışdırmaq, intizamı pozmaq
aziz — əziz
azkıa — azacıq, bir az
azlanmaq — 1. qışqırmaq, həsəd etmək, 2. yanlışmaq, xəta etmək, 3. arzulamaq

azlık — azlıq
azmak — azmaq, şaşırmaq, yoldan
çıxmaq
azsız — 1. səhsiz 2. həvəssiz,
arzusuz

azu — yaxud, və ya
azuk — ərzaq, azuqə
azun — dünya
azunluğ — dünyəvi

B

baars — bars
baba — ata
babağir — həyat, kainat
babakir — həyat, kainat
baça — günah
baçağ — oruc
baçağ — (*oturmaq* sözü ilə) oruc
tutmaq
baçak — oruc
baçamak — oruc tutmaq
bad — bat
badyan — dərman bitkisinin adı
badmak — 1. batmaq;
2. bağlamaq; 3. əkin ökmək
badman — batman (4 kiloqram)
badruk — bayraq
badur — maye ölçüsü
baxil — paxıl
bağ — 1. bağ, bənd; 2. boxça;
3. qəbilə, tayfa; 4. bağ, bağça.
bağa — bağa, qurbağa
bağa — rütbə dərəcəsi
bağar — bağır, ürək
bağarsuk — bağırsağ
bağ borluk — meynəlik, üzüm
bağı
bağır — 1. qara ciyər, köks;
2. sevgili, qohum; 3. dərman
adı; 4. qarın; 5. ürək
bağırsak — 1. bağırsağ;
2. mərhəmət
bağırsuk — bağırsağ
bağış — qalın yorğan, xalat

bağlığ — 1. bağlı, 2. bağlı, örtülü,
tutulu; 3. boxça, paket
bağrağı — uyğunsuz
bağrın — bağır ilə
bağsal — bağı (ipi) olan
baxılıq — paxılıq
bak — bağ
bakanak — ?
bakar — pul
bakcan — təfəkkür, müfəttiş
bakı — 1. paxır; 2. güc ölçüsü;
3. sikkə, pul,
bakır — 1. pul; 2. mis
bakırlıq — puldan düzəldilmiş
bklıq — ?
bakmak — baxmaq
bakr — pul (bakır)
bakşı — 1. baxşı; 2. antroponim
balak — 1. balıq; 2. şəhər
balıq — 1. balıq; 2. şəhər
balıqça — balıq kimi
balıqçı — balıqçı
balık — 1. balıq; 2. şəhər
balık bəgi — şəhər bəyi, vali
balıklıq — şəhərli
balıqçı — balıqçı
balınlamak — yuxuda qorxudan
sıçramaq, diksinmək
baltır — baldız
balu — bağlayır
bamak — bağlamaq
ban — 1. yazı taxtası; 2. on min
banıt — şurup
banmış — xəstəlik adıdır

bantın — oturmağa məxsus sıra var, mövcud olma
bara — 1. dərman adı; 2. güc ölçüsü
bar(a)m — zənginlik, var-dövlət, sərvət
baram — zənginlik, var-dövlət, sərvət
baramlıq — zənginlik, varlıq
baramit — çarə yolu
barça — hamısı, tamam
barçın — qumaş növü
barğu — 1. getmə; 2. varını
barğuçı — gedən (adam)
barıq — 1. gediş; 2. yürüş
barıqsamak — getmək istəmək
barılmak — getmək
barım — zənginlik, dövlət, varlıq
barımlıq — zəngin
barm — dövlət, var
barınmaq — boşanmaq, azad olmaq
bark — saray, ev, mülk
barku — şeypur
barmak — getmək, varmaq
bars — 1. bars; 2. il adı; antroponim, xüsusi ad
bartmak — qırmaq
baru — dolayısı
barhasuvadi — Yupiter
barz — bars
bas — baş
basə — başqa
basə basə — durmadan
basdıkmak — basılmaq, məğlub olmaq
başguk — qaya, dağ parçası, yoğunluq
başıqsız — minnətsiz
basık — vergi adı
basınmaq — basmaq, əzmək
basınturmak — basdırılmaq
basınç — basqın
basınçsız — basqın olmadan

basınçı — təsir, təzyiq
basıtmak — basılmaq, təzyiq edilmək
baskan — basan, əzən
baskuk — 1. qaya parçası; 2. milli marş
basmaq — 1. yaymaq; 2. basmaq, qazanmaq
bastıkmak — basılmış olmaq
basudmak — başçılıq etmək
basudçı — başçı, rəhbər
basudçılıq — başçılıq, rəhbərlik
basuk — zirvə (dağ zirvəsi)
basurmak — əzmək, basmaq, qalib gəlmək
basut — yardım, kömək
basutçı — yardımçı, köməkçi, qoruyucu, arxa, hamı
baş — 1. baş; 2. yara, yara başı; 3. başlanğıc, birinci, ilk
başagut — sevilən, başda gələn
başamak — üstün gəlmək
baş bitig — baş sənəd
başçı — ilk yol açan
bat — dərhal
başdınkı — ilk, birinci, başdakı
başık — noğmə, şorqi
başkarmak — rəhbərlik etmək
başlağ — başlanğıc
başladaçı — başçı, rəhbər
başlamak — başlamaq
başlanmaq — başlanmaq
başlataçı — başçı, rəhbər
başlıq — başlı, yararlı
başsız — başsız
baştın — ilk, öncəki
baştınkı — ilk, birinci, başdakı
baştankıtə — (*baştankı* sözü ilə) hər şeydən qabaq, hər şeydən öncə
batatu — pambıq
batıqlıq — tualet
batılmak — batmaq, batmış olmaq
batır — 1. maye ölçüsü; 2. şal, 3. plaş

batmak — batmaq
batman — batman (4 kiloqram)
batsık — batan, batış, qorb
baturmak — gizləmək, saxlamaq
batut — gizli
bavağir — həyat, kainat
bavşın — varis, vərəsə
bay — varlı
baya — öncə, əvvəlcə
bayağır — həyat, kainat
bayağut — varlılar, dövlətlilər
bayağuş — varlı
bayakı — bir az əvvəlki, bayaqkı
bayakut — varlı
bayımaq — varlanmaq
baymaq — bağlamaq
baz — tabe
bazğan — basan, əzən
beçöl — yazıq, məzlum, köməksiz, əlsiz-ayaqsız
bedümək — böyümək
bekrək — qüdrətli
belindək — iflic
belgü — əlamət, rəmz, simvol, işarə
belgülük — əlamətli, tanınan, görünən
belgümək — tanınmaq, görünmək
belgürmə — görünmə, ortaya çıxma, zahirə çıxma, zühur
belgürmək — görünmək, ortaya çıxmaq, zahirə çıxmaq, zühur etmək, məlum olmaq
belgürtmək — bəlli etmək, məlum etmək, aşkar etmək
belgüsüz — əlamətsiz, nişanəsiz
bergən — verən
bermək — vermək
bertük — ehtiyacı olan, möhtac
bədir — bəzək, şəkil, rəsm, təsvir
bədirəmək — bəzəmək
bədirənmək — bəzənmək
bədirədmək — bəzətmək
bədirətmək — bəzətmək

bədirəmək — bəzəmək
bədirçi — rəssam, daş yonan, həkkək
bədük — böyük, yüksək, ulu, əzəmətli
bədürləmək — böyümək, yüksəlmək
bədürlənmək — böyütmək
bədümək — böyümək, çoxalmaq
bədürmək — böyütmək
bədütmək — böyütmək, yüksəltmək
bəg — 1. bəy; 2. bəg; ər — "şahzadə; 3. kişi dost
bəgədmək — bəy adı vermək, bəylik etmək, hökm etmək
bəgətmək — bəy adı vermək, bəylik etmək, hökm etmək
bəgədmək — bəy etmək, bəy adı vermək, hökm etmək
bəgiz — zühur, aşkara çıxma
bəgimsinmək — özünü bəy hesab etmək
bəglik — bəyli, bəylik, bəy tayfasından
bəgni — pivə
bəgrə — dəyənək
bəgrək — bəy, şahzadə
bək — bək (?)
bək — sağlam, yaxşı, bərk, sərt
bəkiz belgülük — açıq, bəlli
bəkili — birə
bəkini — birə
bəkirə — sağlam, güclü, qüvvətli, qüdrətli
bəkləmək — bağlamaq, kilidləmək, qapamaq
bəklənmək — bağlanmaq, gildlənmək
bəklətmək — bağlatmaq, kilidləmək
bəklik — bağlı, kilidli, qapalı
bəkrək — yaxşı, yüksək, üstün

bəksiz — arıq, zəif, gücsüz
bəküdmək — bərkitmək, sağlamaşdırmaq
bəkürmək — bərkitmək, təhkim etmək
bəkürü — sağlam, bərk, qüvvətli
bəkütmək — bərkitmək, sağlamaşdırmaq
bəliq — qorxu
bəliqləyü — qorxaraq; qorxu
bəliqləmək — qorxmaq, hürkmək, qorxudan titrəmək
bəlin,lətmək — qorxutmaq
bəlin,ə — qorxma, dönüb qalma
bəltir — yol qovuşağı, yol ayrıcı
bəltirmək — yetişmək, ərəsəyə çatmaq
bərdinki — cənubdakı
bərgə — qamçı, qırmanc
bərgəkmək — qamçılamaq
bərə — mil (məsafə/ ölçüsü)
bərişti — mələk, firisətə
bərk — 1. qüvvətli, güclü, sağlam; 2. meşə, orman
bərkə — qamçı
bərkirmək — bərkitmək, sağlamaşdırmaq
bərklik — bərklik, bərk, möhkəm, sağlam
bərkəsiz — 1. çürük, sağlam olmayan, bərk olmayan; 2. gücsüz
bərgü — qamçı, qırmanc
bərgürmək — qamçılamaq
bərtələmək — yaralamaq, yıxmaq
bərtinmək — yaralanmaq, özünü yaralamaq
bərtmək — qırmaq, parçalamaq
bərtük — zəkət, parçalanmış
bərü — bəri, bəriyə
bəsgək — qızdırma
bəsək — hərəmlük
bətük — böyük, yüksək, ulu, əzəmətli

bətürmək — böyümək
bəz — qabarcıq, şiş
bəzək — bəzək
bəzəklik — bəzənmə yeri
bəzgak — qızdırma (xəstəlik)
bəzəmək — bəzəmək
bəzmək — titrəmək
bı — bıçaq, bıçığı
bı bıçku — bıçaq
bıça — yırtıq, yırtma
bıçak — bıçaq
bıçğu — bıçığı, bıçaq
bıçğuluk — bıçğılı, bıçaqlı
bıçılmək — bıçılmək
bıçmaq — bıçmək
bıçtaçı — cəllad
bıçumək — kəsmək
bıçuşmək — kəsişmək
bıdbul — bibər
bıkın — xalça
bınıkmək — yaxşılaşdırmaq, sağaltmaq, şofa vermək
bırkaru — cənub
bırtmək — 1. qırmaq, parçalamaq, yaralamaq; 2. şəkil
bışarmək — ölgünləşdirmək
bışığ — 1. dəymiş; 2. yetkin
bışğunmək — bışmək, öyrənmək, ölgünləşmək
bışmək — bışmək, ölgünləşmək
bışırnğu — soluxan, ölgünləşən
bışrunmək — soluxmaq, ölgünləşmək
bışurmək — bışirmək
bıtmul — bibər
bıçək — bıçaq
bıçin — meymun; 2. on iki il sikli türk təqvimində il adı
bıçmək — bışmək
bığü — hədiyyə, vergi
bid — 1. bit; 2. üz, bəniz, bət
bidig — 1. yazı; 2. böyük, yüksək, ulu, əzəmətli
bidilkim — bir şeyin adıdır

bidgəçü — katib, yazı yazan
bil — bel
bil bağı — bel bağı, kəmə
bilçə — belçə, balaca bel
bilgə — 1. müdrik, bilikli;
2. Buğug xaqanın adı
bilgürmək — bildirmək
bilgüçi — bilən ustad
bilig — bilik, elm, savad
biliglig — bilikli, elmlı, savadlı
biligsiz — biliksiz, elmsiz,
savadsız
biligsizlik — biliksizlik, elmsizlik,
savadsızlıq
bililmək — bilinmək, tanınmaq
bilinmək — bilinmək, tanınmaq,
anlaşılmaq, etiraf etmək
bilış — bilmə
bilmək — bilmək, tanımaq
bilsinmək — tanınmış, bilinmiş
olmaq
biltirmək — bildirmək, bəlli
etmək
biltürmək — bildirmək
bina — bina, ev
bintipal — mizraq
bintipalta — mizraq
bin — min (say)
bir — 1. bir (say); 2. cənub
bir-bir — bir-bir
birdəm — büsbütün, tamamilə
birə — mil (məsafə ölçüsü)
birəgü — bir-bir, birər; biri,
birinci
birəgüm — onlardan biri
birək — birdən, qəfildən
birər — birər, bir-bir
birər-birər — birər-birər, bir-bir
birgə — qamçı, qırmanc
birgərmək — çalxalamaq
birgərü — hamısı bir yerdə
birgin — ödəmə
birgü — hədiyyə, vergi
bir ikinti — bir biri

biri — bəri, sağ, cənub
birikli — birikmiş, birləşmiş
birikmək — birikmək, toplanmaq,
birləşmək
birim — borc
birim alım — vergi, borc
birimçi — borclu
birimlig — borclu
birin birin — bir-bir
birinç — birinci
birinçi — birinci
biş — vermə, veriş
birke — qamçı
birkelemək — vermək qabiliyyəti
olan
birle — ilə, birlikdə, bərabər
birleən — ilə, birlikdə, bərabər
birməyük — ödəməyi çatdırmama,
verməmə
birmək — 1. vermək; 2. köməkçi
fel
bir ödün — yalnız bir dəfə, yalnız
bir kərə
birt — vergi növü
birtək — bir dəfə, bir yol
birtəm — birdən, tamamilə,
büsbütün
birtəmlədi — tamamladı,
bütünlədi
birtəmlig — birdəfəlik
birtişmək — bir-birini
cəzalandırmaq
birtmək — qırmaq, parçalamaq,
yaralamaq
birtsiz — vergisiz
birtürmək — verdirmək
birük — əgər, fəqət
birükin — əgər, fəqət, şayəd
birükiyə — əgər, fəqət, şayəd
bir yigirmi — on bir
bir hata — bir dəfə
bis — beş
biş — beş

bişik — 1. beşik; 2. parça;
3. qəbilə, soy, nosil
bişik — 1. beşik; 2. qəbilə, soy,
nosil
bişik — bərabər
bit — 1. bit; 2. üz, bəniz, bət
bitgəci — yazıçı, katib
bitgəcü — yazıçı, katib
bitgüci — yazıçı, katib
bitig — 1. yazı, kitab, vəsiqə,
sənəd, vəsiyyətnamə;
2. hərf, əlifba
bitigəci — yazıçı, katib
bitigüci — yazıçı, katib
bitigci — yazıçı, katib
bitig taş — abidə, yazılı daş
bitilmək — yazılmaq
bitimək — yazmaq
bititmək — yazdırmaq,
yazdırmaq
biz — biz (əvəzlilik)
bizin — bizim
bu — bu
bod — 1. boy, xalq, camaat;
2. boy, vüüd
bodi — aydınlanma
bodisatv — bodisatv
bodistv — bodistv
bodistv — bodhisattva
bodimək — asmaq, süzmək,
yaxmaq
boluğ — boylu
bodostv — bodistv
boduğ — 1. göy, boya, xına; 2.
heykəl
boduğluğ — boyalı, rəngli
bodulmak — asılmaq, bağlanmaq
bodumak — 1. asmaq, süzmək,
yaxmaq; 2. boyamaq
bodun — xalq, qəbilə
bodunluğ — xalqlı
bodunluğ — xalqlı
boğa — buğa, öküz
boğağa — bənd, qandal, buxov

boğağuluğ — qandal vurulmuş,
qandalı, boğulmuş
boğağulukçı — cəllad, qatil
boğağuçı — cəllad, qandal vuran,
buxov vuran
boğaz — 1. boğaz; 2. hamilə
boğaz — (*bolmaq* sözü ilə) hamilə
olmaq
boğdam — çürümə, iyilmə,
iyilmə
boğmak — boğmaq
boğuk — boğuc, qapalı
boğuşmak — boğuşmaq
boğuz — 1. boğaz; 2. heyvanlar
üçün ökilməş taxıl
bok — yaramaz, rəzil, alçaq, xəbis
bokağu — buxov, bağ, bənd,
zəncir vuran
bokak — şiş, boğaz uru
boksut — qayda, nizam, üsul
bokuz — boğaz
bokuk — 1. Bögü xaqan; 2. şiş,
boğaz uru
bokunmak — çökmək, yıcləşmək
boksut — qayda, üsul, nizam
bolğu — olma
bolğuluğ — olan
bolğuçı — olmaq istəyən (adam)
Boldaz — antroponim, şəxs adı
bolmak — olmaq
bolulanmak — qarışmaq,
qarmaqarışıq olmaq
bolulmak — əldə etmək, tapmaq
bolun — 1. guş, tərəf, cəhət;
2. dönmə; 3. miqdar ölçüsü
boş — boş, azad, sərbəst
bor — çaxır, şərəb
borluğ — meynəlik, üzüm bağı
borluk — meynəlik, üzüm bağı
borlukçı — üzümçü, bağban
borçı — 1. üzümçü, bağban; 2.
üzüm vergisi toplayan məmur
bosanmak — kədərlənmək,
mütləssir olmaq

- bosanturmak** — kədərləndirmək, üzmək, üzülmək
- boşgak** — pozulmuş, pozulma
- boskunmak** — öyrətmək, oxumaq
- bosmak** — pozmaq, qırmaq, parçalamaq
- bosu** — fasilə
- bosuş** — qəm, kədər, qayğı
- bosuşluğ** — kədərli, qəmli, qayğılı
- boş** — boş, azad, sərbəst
- boşanmak** — boşanmaq, azad olmaq, sərbəst olmaq
- boş birmək** — yardım etmək, fəda etmək
- boş bitig** — azadlıq kağızı (yazısı)
- boşgunmak** — öyrətmək, oxumaq
- boşgurmaq** — öyrətmək, dərs demək, oxutmaq, təlim vermək
- boşgut** — dərs, təlim, oxuma, öyrənmə
- boşgutluğ** — şagird, öyrənen
- boşğutmaq** — öyrətmək, oxutmaq
- boşğutsuz** — 1. təlimsiz;
2. oxumamış, öyrənməmiş
- boşğutçı** — müəllim, mürəbbə, öyrədən, təlimatçı
- boşuğ** — bağışlama, əfv etmə, azad etmə
- boşuğ yarlık** — azadlıq formanı, azadlıq sənədi
- boşumaq** — bağışlamaq (günahı), qurtarmaq
- boşunmağ** — 1. boşanmaq, sərbəst olmaq, azad olmaq;
2. tövbə etmək
- boşunmak** — 1. boşanmaq, sərbəst olmaq, azad olmaq;
2. tövbə etmək
- boşurkanmak** — qayğılı olmaq, narahat olmaq
- boşurmak** — öyrətmək, dərs demək, oxutmaq, təlim vermək
- botulmak** — balalamaq
- boy** — boya, rəng
- boyin** — boyun, vücut, önsə
- boyla** — rütbə adı
- boyun** — boyun, vücut, önsə
- boyunduruk** — boyunduruq
- boyuntruk** — boyunduruq
- boz** — 1. boz; 2. nifrət, kin
- bozoğu** — buzov
- bozgak** — pozulmuş, pozulma
- bozmak** — pozmaq, qırmaq, parçalamaq
- böd** — vaxt
- bök** — zindan
- böksik** — qarın
- böksilmək** — parçalanmaq, yarılmaq
- böktə** — xəncər, qılınç
- böktəg** — yardım
- bökü** — həkim, bilici
- bögdə** — xəncər, qılınç
- bögrə** — böyrək
- böğü** — həkim, bilici
- bögülənmək** — güvənmək, etimad etmək
- bögülük** — alimlik
- bögüş** — elm, hikmət, mərifət
- bölmək** — bölmək
- bölük** — bölük, hissə
- bölüg** — bölük, hissə
- böri** — qurd, canavar
- börisiz** — düşmənsiz, yağsız
- börtmək** — 1. toxunmaq, təmasda olmaq; 2. təmas, toxunma
- börtülmək** — toxunulmaq
- börtün** — məchul, naməlum
- börtürmək** — toxundurmaq
- böşük** — (*tünkür* sözü ilə) bərabər qohumluq
- böşük körtük** — sevimli, əziz, dost

böz — bez, pambıq parça
bözçi — pambıqçı, toxucu
bra — bra (mənası qaranlıqdır)
braman — brəhmən
Brahsviti — Yupiter planeti
brışti — mələk, firişte
bu — bu (əvəzlik)
budık — budaq
budın — bədən
budulmak — asılmaq, taxılmaq
budun — qəbilə, xalq
bugün — bugün
bugünki — bugünkü
buğan — noxudkimilər sinfindən bir bitki
buğday — buğda
buğu — keyik
buk — boğaz, xirtdək, qırtlaq
buka — buğa
bukağu — buxov, zoncır, qandal, bağ
bukak — buxaq
bukaç — çölmək, qazan
bukuklanmak — yuvarlaşmaq
bukun — qəbilə, xalq
bulan — şüəbənd
bulak — bulaq
bular — bunlar
bulayık — etnonim
bulğağ — təlatüm; bulanıq; iğtişaş
bulğadaçı — iğtişaşçı, üsyançı, üsyankar
bulğak — təlatüm, bulanıq; iğtişaş
bulğamak — bulamaq, qarışdırmaq, pozmaq
bulğandırmak — bulandırmaq
bulğanyuk — bulanıq, qarışıq
bulğanmak — bulanmaq, qarışdırılmaq, pozulmaq
bulğaşmak — buluşmaq; toplu halda mövcud olmaq
bulğaşu — gurultulu
bulğu — tapıntı
bulğusuz — tapıntısız

bulut — bulud
bulutçulayu — buluda bənzər
bulkak — ?
bulkay — alçaq, aşağı, qısa
bulkamak — bulamaq, qarışdırmaq, pozmaq
bulkanmak — bulanmaq, qarışdırılmaq, pozulmaq
bulkumak — yerinə yetirmək, icra etmək
bulmak — tapmaq, əldə etmək
bultukbaz — olmamaq
bultukmak — əldə edilmək
buluturmaq — tapdırmaq
bululamak — qarışmaq
bululmak — əldə edilmək
bulun — əsir
bulunç — 1. əldə etmək, qazanc; 2. təmənna
bulunçsız — 1. qazancsız; 2. nadir, tapılmayan; 3. təmənnasız
bulunmak — əldə etmək
bulun, — 1. guşə, tərəf, cəhət, ətraf; 2. dərman; 3. miqdar ölçüsü
bulut — bulud
bulhak — təlatüm, iğtişaş; bulanıq
bun — əsas, təməl, bünövrə
buñ — dərd, kədər, qüssə
buranç — sıxıntı, sıxıntılı
burğu — baraban
burkan — 1. Budda; 2. burhan; 3. yaradan, tanrı, allah, xaliq; 4. şaman
burhan — burhan (budda dinində ruhani)
burhan kutnıhğ — Budda səadətinə yetişmiş
burhan kuthğ — Budda bəxtində olan
burkı — qırış
burkırak — 1. buruq; 2. büzük; 3. qəmgin

- burku** — şeypur; boru
burlak — qoxumaq
burmaduk — burulmamış
burnaç — güyüm
bursan — topa, guruh, camaat
bursin — rahibələr döməyi
burson — rahibələr döməyi
burun — burun, (fildə) xortum
burunğı — əvvəlki, öncəki
burunsuz — burunsuz
buruntuk — qəm
burunça — əvvəlki kimi
busanmak — məyus olmaq,
 ümidsiz olmaq, acımaq
busat — oruc adıdır
busi — sədəqə, qurbanlıq
busuş — dərd, qəm, kədər, ölüm,
 qayğı
busuşluğ — dərqli, qəmli, kədərli,
 qayğılı
busuşsuz — dərdsiz, kədərsiz,
 qəmsiz, qayğısız
buşdaçı — pozan, dağıdan,
 məğlub edən
buşi — sədəqə, qurbanlıq, nəzir
buşiçi — dilonçi, sədəqə toplayan
buşılığ — sədəqəyə möhtac,
 dilonçi
buşmak — 1. qəzəblənmək,
 hiddətlənmək, həyəcanlanmaq;
 2. pozmaq
buşulmaq — utanmaq
buşunğu — yeknəsoq
buşunğuluğ — cansızan, cansızıcı
buşurkanmaq — qayğılı olmaq,
 narahat olmaq
büt — bud, ayaq
butamaq — budamaq, kəsmək,
 vurmaq
butarlamak — parçalamaq,
 yırtmaq, parça-paarça etmək
butığ — budaq
butık — budaq
butı — cin, pəri
butluğ — budlu, ayaqlı
butukmaq — tapılmaq
butulmaq — asılmaq, taxılmaq
buu — bu
busuı — dağın, dağınıq
buvanlığ — buvanlı (?)
buyanlamak — yaxşılıq etmək,
 xidmət etmək
buyanlığ — xoşbəxt, bəxtli,
 savablı
buyansız — bəxtsiz, savabsız
buyançı — bəxtli olan, savab iş
 gören
buyruk — əmir, komandanı,
 buyuruq
buz — pozma, yıxma, dağıtma,
 təxribat
buz — buz
buzad — oruc adıdır
buzluğu — buzov
buzan — savab, yaxşı iş, yaxşılıq
buzandurmaq — quduzlaşdırmaq
buzandurtaçı — quduzlaşdırıcı
buzdaçı — pozan, qıran,
 parçalayan
buzluğ — buzlu
buzmaq — pozmaq, qırmaq,
 parçalamaq
buzulmaq — pozulmaq
büdmək — rəqs etmək, ritmik
 hərəkətlər etmək
büdkər — yaxşı
büdkərlik — yaxşılıq
büdkərmək — tamamlamaq
büdmək — 1. bitmək, sona
 yetmək, qurtarmaq,
 tamamlamaq 2. inanmaq
büdü — bütün
büdürmək — yerinə yetirmək,
 tamamlamaq
büdü — 1. bitkin, yetkin;
 2. inam; 3. hikmət
bügrü — oyri
büğü — hikmət

bügülnmək — hikmətlənmək,
hikmət qazanmaq
bügür — xalça
bügüş — hikmət, mərifət
bükən — qovun növü (yemiş)
bükmək — bükmək
bükülmək — bükülmək
bükün — bugün
bükünki — bugünkü
büküntə — bugün
bükürmək — su səpmək
bür — tumurcuq
büri — qurd, canavar
bürtmək — 1. hiss etmək,
duymaq, toxunmaq; 2. hiss,
duyğu 3. xəfifcə əsmək
bürtüglük — duyma, hiss etmə
bürtüşmək — biri birinə
toxunmaq
bürü — qurd, canavar

bürütmək — 1. hiss etmək,
duymaq, toxunmaq; 2. hiss,
duyğu, 3. xəfifcə əsmək
büşərmək — təkmilləşdirmək
büşük — qohumluq
bütürmək — bitirmək
bütgü — bayıra çıxmaq
bütmək — 1. bitirmək, sona
yermək, qurtarmaq,
tamamlamaq; 2. inanmaq.
bütüd — bitnə, tamamlama
bütüdmək — bitirmək,
tamamlamaq
bütün — bütün
bütünmək — bitmə, tamamlamaq
bütürmək — bitirmək
bütürü — tamamilə, hamısı,
bütünlüklə
bütüt — bitnə, tamamlama
büyü — cadugərlik, sehirbazlıq

Ç

çadar — kül
çadik — Sakyamuninin doğum
tarixi
çadiklik — Sakyamuninin doğum
tarixi
çadır — naşatır
çadır — kül
çadır — kül
çağ — çağ, zaman
çağay — bitki adıdır
çağmaq — vurmaq, çaxmaq
çağrı — rütbədir
çağurmaq — iftira atmaq, ləkə
yaxmaq
çağşaput — nə isə hindcə
terminidir
çaidan — məbəd, ibadətgah
çaidir — ulduz adıdır
çaitir — ulduz adıdır

çayti — monastır
çak — 1. vaxt, zaman; 2. tam
çaki — gicikən
çakir — çarx, təkər
çakmak — çaxmaq, kəsmək,
parçalanmaq, yarmaq
çakr — çakr (silah adıdır)
çakrvat — dünya
çakşaput — ay adıdır; Uluqbəy
təqvimində 12-ci ay; allah
qaydası
çaldır — dəniz
çalmak — vurmaq, oylmaq
çalsıkmək — vurulmuş olmaq
çalturmaq — axtartmaq, aratmaq
çam — 1. dava, etiraz; 2. çanaq,
çölmək
çambu — ağac adı

çambudivip — kainat
çamlağucu — davagu, dava edən, davakar, iddia edən
çamlamak — dava etmək, çekişmək, etiraz etmək
çamsız — davasız, etirazsız
çamxul — peşman
çan — 1. çən; 2. çanak, bardaq; 3. can
çanak — çanaq, qab, ölçü
çantal — çollad
çan — çan
çansı — rütbə adıdır
çao — sikkə növüdür
çarixuş — üzüm şirəsi mөngənəsi
çarım — dava, iddia, etiraz
çarlamak — çağırmaq
çaruk — çarıq
çası — ləkə yaxan, iftira atma
çasurmak — ləkə yaxmaq, iftira atmaq
çasut — ləkə, iftira
çatik — doğum hekayəsi
çatik — yapışmaq
çav — pul
çavikmak — 1. güclənmək, qüvvətlənmək; 2. məşhur, şöhrətli, adlı-sanlı
çavış — yol, vasitə, tədbir, hiylə
çavsız — pulsuz
çau — həvalə
çəçək — çiçək
çəçəklənmək — çiçəklənmək
çəçəklilik — çiçəklilik
çəkrək — alt paltarı
çəkür — çuxur
çərig — qoşun, ordu, əskər
çəviş — yol, vasitə, tədbir, hiylə
çəvişlik — hiyləli
çxşapat — ətlaqlı
çşapat — ətlaq; orucluq ayı
çşapathğ — ətlaqlı
çığ — 1. bitki adı; 2. arşın

çığay — yoxsul, fağır
çağsız — ölçüsüz
çida — cida, süngü, mizraq
çikramak — qıcırdamaq
çikratmak — qıcırdatmaq
çiku — dərman kimi işlədilən bir daş, mumiya (?)
çimad — hirs, hiddət, qəzəb, qızımaq
çimkumak — (*biçmək* sözü ilə) biçmək, kösmək
çin — gerçək, çin, doğru
çinaru — həsrətlə
çinbarmak — çin, doğru, gerçək
çin bitig — gerçək sənəd və bağlaşma
çindan — səndəl ağacı
çinğarmak — araşdırmaq
çinğartmaq — araşdırtmaq, tədqiq etmək, müayinə etmək
çinikmak — höyata keçirmək
çinkar — doğru, tam doğru
çinkaru — diqqətli
çin-sav — gerçək, həqiqət, doğru söz
çinsu — olduğu kimi
çin — çin, doğru, gerçək, tam, kəskin
çinarğu — zil, cingiltili, zəng
çinaru — 1. tam, şübhəsiz; 2. arzulamaq, həsrət
çizdurmak — cızdırmaq
çizig — çizgi, cızıq, hərəkət tərzi
çizmak — cızmaq
çi — çin; bitmək
çigidəm — bitki adıdır
çigil — etnonim, topənim
çigmə — xəstəlik
çiiik — etnonim; çik qəbiləsi
Çiik Tutu — məmurluq dərəcəsi, ləğob
çik — çik qəbiləsi
çikçi — rütbə adıdır
çiltəg — etibar, hörmət

çiltmək — saymaq, hörmət etmək
çim — qarışıq, qırış
çimbudip — kainat
çiməli — qarışqa
çimgən — çömən, çayır
çimsiz — qırışsız
çin — çin, gerçək, həqiqət
çintal — cəllad
çintan — səndəl ağacı
çintək — həqiqətə çevirmək
çişt — ulduz adıdır
çiu — tutma, yaxalama
çüü — tutma, yaxalama
çivğa — yapışqan sürtülmüş çubuq
çivğaçı — (*toz sözü ilə*) torla
ovlayan, duzaq quran
çivşağın — turş
çizmək — cızmaq, çizmək
çkar — çkar (silah adı)
çkrvt ilig — dünya hökmdarı
çtbudvir — kainat
çobra — yun
çoğ — 1. qor, köz, od, atəş, ziya,
alov; 2. parlaqlıq
çoğı tırək — rütbə
çoğ yalın — parlaqlıq
çoğlanmaq — parlammaq
çoğluğ — nurlu, atəşli, ziyalı,
görməkli
çoğmaq — öldürmək, (heyvanı)
kəsmək
çokan kişi — nişanlı (oğlan, adam)
çokmaq — öldürmək, (heyvanı)
kəsmək
çokramaq — qaynamaq
çokratmaq — qaynatmaq
çokurdamak — qaynatmaq,
bişirmək
çolmaq — zədələnmək, lil olmaq
çoluğ — çolak, əlil
Çuluk — antropnim, şəxs adı
çomak — çomaq
çomınmaq — cummaq (suya)

çommak — batmaq, cummaq
(suya)
çumurmış — maye götürmək üçün
çömçö
çonmak — dözmək, qatlaşmaq,
tavlaşmaq
çon — sol
çor — rütbə adı
çöbig — 1. çöp; 2. pis, pislik,
bulanıq
çökə — diz çökmə
çökədə — qulaq arxasındakı çıxıq
sümük
çökitmək — diz çökmək, diz
çökdürmək
çökləmək — çökmək
çökmək — çökmək
çöktə — qulaq arxasındakı çıxıq
sümük
çöküg — dizləri çökük
çökütmək — diz çökdürmək
çökşig — çökək, zənəxdən
çökməli — qarışqa
çöp — şəkil
çerman — dəri xəstəliyinin bir növü
çu — 1. əkin yeri, tarla; 2. birtərəf
etmə, zərərsizləşdirmə
çuanmart — cəmərd, mərd
çuba — cübbə
çubakan — innab
çubik — çubuq
çubuyan — dadlı şey, ləzzətli şey
çubuk — çubuq
çuğ — 1. bulanıq; 2. bağ, bağça;
3. demət, buket
çuğı — gurultu
çulvu — (*sav sözü ilə*) rəzalət, pis
şöhrət, küfr
çumburmak — atılmaq,
saldırılmaq
çur — rütbə, ən böyük hərbi ad
(*çor* olmalıdır)
çurnı — barıt
çuuğ — bulanıq

çuv — hissə, pay
Çüən-teiu — Konfutsinin əsərinin
("İlk və son bahar") adı
çügtə — qulaq arxasındakı çıxıq
sümük
çüməli --- qarışaq
çürni -- barıt

çürşət — xalq, qəbilə
çüşüm --- tut (ağacı)
çüşüm — tut(ağacı)
çüşüm — (*söğüt* sözü ilə) ağac
növu
çüvit — göy, mavi

D

dana --- ?
Daniş --- ulduz adıdır
darm — əqidə
darni --- sehr
dartiraşti --- qəbr dünyasının
mühafizi
daruğa — məmur rütübəsi
(müqayisə et: azərbaycanca
darğa)
datu --- qəbilə adıdır
ddintar --- dindar
dəlik — dəlik, deşik
dəptər — dəftər
dıdım — daş
dım — din, məzhəb
dındar — dindar
dıntar — dindar
dian — altı yaxud on igiddən biri
didim — daş

didm — daş
diyan — iştirak
din — din
dindar - - dindar
dıvdar — şama oxşayan ağac, sorv
ağacı
divini — allah
doza --- bədənin iksiri
drzul --- yabaya bənzəyən üçdişli
alət
drm --- din, əqidə
drma-utari — bədisatvalardan
birinin adı
duşkrçar — iztirab
dutağun — günahları bağışlanmış
adam
dyan — təfəkkür
dyanlığ — fikirli

E

e --- nida
eb --- ev
ebin — 1. taxıl, toxum; 2. adət
ebir — dolanmaq (bir şeyin
otrafında)
eçbi — qadın
eçə --- böyük qardaş, əmi
eçi — böyük qardaş, əmi
eçü — 1. sələf; 2. əcdad

ed — maddə, mülk, sərvət
edədmək — 1. maddələşmək,
böyümək; 2. varlanmaq
edərmək — aramaq, təqib etmək,
axtarmaq
ediz — oğuz qəbilələrindən birinin
adı
edigmək — 1. kömək etmək;
2. qiymətləndirmək

ediş — qabqacaq, çölmək
edgü — yaxşı, üstün
edgüləmək — yaşılıq etmək
edgüli — yaxşı, üstün
edgülüg — yaxşı, yaxşılıq, münasib, uyğun, üstünlük
edgülük — yaxşı, yaxşılıq, münasib, uyğun, üstün
edgüti — yaxşıca
edüz — oğuz qəbilələrindən birinin adı
egdiş — çölmək, qabqacaq.
egidmək — tərbiyə etmək, böyütmək, yüksəltmək
eki — iki (say)
ekin — ikisinin
ekinti — ikinci
ekün — cüt, iki, ikisinin
ekşər — heca
ekdilənmək — tərbiyə etmək, böyütmək, yüksəltmək
el — el
elig — elli
elçi — 1. elçi; 2. antropnim, şaxs adı
em — çarə, əlac, vasitə
emdi — indi
emsiz — çarəsiz, əlacsız, vasitəsiz
enin — çiyin, kürək, arxa, bel
enitgəli — enməli, düşməli
enitmək — enmək, endirmək, düşmək (aşağı)
enmək — enmək, sallanmaq
erdə — ertə
erdəçi — olmalı, olacaq
erig — 1. öyüd, nəsihət; 2. qüdrət, iradə
erigləmək — öyüd vermək, nəsihət vermək
eriglig — öyüdlü, güclü
erigmə — tapılan
erik — 1. güclü, qüvvətli, iradə; 2. öyüd, nəsihət

erikləmək — öyüd vermək, nəsihət vermək
erikli — mövcud olan
erilmək — çevilmək, dini dəyişdirmək, dönmək
ergüzmək — etdirmək
ergürmək — etdirmək
ergüsmək — etdirmək
erin — dodaq
eritmək — üşənmək, tənbelləşmək
erinc — şübhəsiz, mütləq
eriş — dönmə, çevirmə, iş-güc, hal hərəkət
Erivadi — ulduz adıdır
erkəç — cavan təke
erkəçlənmək — çətin keçilən yerlə getmək
erkək — erkək
erki — *er* naqis felindən əmələ gəlmişdir; təxminən-*dir, dir* şəkilçisinə bərabərdir.
erkin — olan
erklig — qüdrətli
ermək — 1. *idi, imiş* naqis felinin kökü; 2. olmaq; 3. mövcud olmaq, var olmaq; 4. baş vermək; 5. aid olmaq
ertə — ertə
ertəgü — fəvqoladə, son dərəcə, qanunla
ertimlig — fanilik, puçluq, keçicilik
ertgülgü — keçici
ertmək — ötmək, keçmək
ertürmək — etdirmək, tamamlamaq, işləmək, ifa etmək, qəbul etmək
ertürmək — tamamlamaq, keçirtmək
erüş — çevirmə, dönmə
eş — 1. dost; 2. qardaş, xanım, arvad; 3. şahzadə (qız)
eşək — eşək

eşəlik — mühüm
eşəliksiz — mühüm olmayan
eşi — 1. dost; 2. qadın, xanım, arvad; 3. şahzadə (qız)
eşidmək — eşitmək
eşidilmək — eşidilmək
eşidüt — eşitmə
eşitilmək — eşidilmək
eşitmək — eşitmək
eşitməklig — eşitməli
eşittürmək — eşidirmək
eşəkək — eşəkək, ulaq, uzunqulaq
eşük — örtü
etgü — yaxşı, üstün
etig — bəzək
etikmək — meydana gətirmək, hazır etmək
etilmək — edilmək
etin — coşma, kükrəmə
etinəmək — coşmaq kükrəmək
etinlig — 1. kükrəyon, özündən çıxan, cinlənen; 2. bəzəkli
etinmək — bəzənmək
etizmək — cinlənmək
etləmək — etmək, eləmək
etmək — etmək, eləmək
etöz — vücud, öz, adam, şəxs, gövdə cisim
etüz — gövdə, vücud, fərd, şəxs
etüzlük — gövdəli, vücudlu, cisimli

etük — ayaqqabı, çəkmə, çust, şapşap
ev — ev, çadır
evçi — qadın
evin — 1. adət; 2. taxıl, toxum; 3. sıx, gur
evinlig — hamilə
evin — yabançı, yad
evin, liun — incil
evir — dair, çevrə, mühit
evirdəçi — 1. dövrə vuran; 2. çevirən, tərcümə edən, tərcüməçi
evirmək — 1. dövrə vurmaq, çevirmək; 2. tərcümə etmək
evitmək — titrəmək
evrig — qaba, tors, sarsaq
evrik — qaba, tors, sarsaq, abdal
evrilincsiz — sarsılmaz, sabit, sağlam
evrilmək — dinin dəyişmək, çevrilmək, dönmək
evrilməmək — çevrilməmək, dönməmək
evriş — dönmə, çevrilmə, hərəkət, iş-güc, məşğələ, hal
evrişmək — məşğul olmaq
evürmək — çevirmək, işləmək
ey — ey(nida)
eyin — beləcə, buna görə

Ə

ədirəm — igid, güc, fəzilət, qabiliyyət
ədlig — zəngin, dövlətli, sərvət sahibi
ədligsiz — kasıb, dövlətsiz, qiymətsiz
ədrəm — igid, güc, fəzilət, qabiliyyət
ədrəmlig — güclü, qabiliyyətli, fəzilətli

ədsiz — lazımsız, lüzumsuz, istifadəsiz
əçkü — keçə
əgdilətmək — tərbiyə etmək, böyütmək
əgdü — əyri bıçaq
əgərmək — əyirmək, çevirmək
əgim — hissə, parça
əgin — otuz

əgirgü — öyirən, çevirən
əgirgü-lüg — öyirilmiş nə isə
əgirmək — öyirmək, çevirmək
əgirtmək — öyirtmək,
 çevirtməmək
əgmək — öymək
əgri — öyri
əgrik — 1. burulğan; 2. dolambac
əgrilmək — öyilmək
əgsük — öksik
əgsüksüz — öksiksiz
əgsümək — öksilmək, azalmaq
əkə — böyük bacı
əkir — bitki kökü
əkirtmək — bağirtmaq
əkmək — ökmək
əksidmək — öksiltmək, azaltmaq
əksinmək — qəsb etmək
əksük — öksik
əksüklüg — öksiklik
əksüksüz — öksiksiz, nöqsansız
əksümək — öksilmək, azaltmaq
əksütmək — azaltmaq, öksiltmək
əkşəbi — ?
əkü — buğum, oynaq, bənd
əlig — əlli
əligçi ər — məmur
əlitmək — götürmək
əlgəmək — sıxışdırmaq; eləmək;
 araya bir şey qoymaq
əlmək — yaxınlaşmaq
əlp — alp, igid, nəhəng, qüdrətli,
 cəsur, qüvvətli, yenilməz
əm — dərman
əmçi — həkim, təbib
əmçin — həkim, təbib
əmdi — indi
əmək — önmək
əməri — başqaları, bəziləri
ənurğurmak — təskinlik vermək
əmiğ — məmə, döş
əmitmək — öymək, öyilmək
əmizmək — ömizmək,
 ömizdirmək

əmgədmək — əziyyət vermək
əmgək — əziyyət, əzəb, zəhmət,
 acı, iztirab
əmgəklik — əziyyətli, əzablı,
 zəhmətli, iztirablı
əmgəksiz — rahat, zəhmətsiz,
 əziyyətsiz, əzabsız
əmgəngümüg — zərər
əmgənmək — əziyyət çəkmək,
 əzab çəkmək
əmgətmək — əziyyət vermək,
 əzab vermək
əmgətməksiz — əziyyətsiz,
 əziyyət vermədən
əmkək — əmgəg
əmləmək — müalicə etmək
əmrak — öziz, sevimli
əmrahğ — öziz olan
əmri — daimi, əbədi, davamlı
əmsimək — əmmək
əmtərmək — toplamaq, yığmaq
əmti — indi
ənətkək — hind, hindli, Hindistan
ənətkəkçə — hindcə
ənəkəbüş — göy
əngin — otuz
əntəkək — hind, hindli, Hindistan
ənüg — heyvan balası
ənük — heyvan balası
ənükləmək — balalamaq
əñ — 1. öv; 2. ən (ədat)
əñək — çənə
əñgilmək — öyilmək
əñiz — sahə ölçüsü vahididir
əñim — hissə, parça
əñin — otuz
əñirmək — 1. öyirmək; 2. təqib
 etmək, çevirmək
əñitmək — öyirtmək
əñmək — öymək
əñrək — barmaq
ər — 1. kişi, adam, igid, ər,
 döyüşçü; 2. bəy, şahzadə; 3. ər
 (arvadın əri)

ər at — 1. igid adı; 2. insan dəstəsi, qələbəlik
ərbiş — bitig — müqavilə sənədi
ərdəm — qabiliyyət, fəzilət, igid, güc
ərdəmlik — qabiliyyətli, fəzilətli, güclü
ərdəni — cövhər, qiymətli əşya
ərdini — cövhər, qiymətli əşya, cavahir, gövhər
ərdinilig — dəyərli, qiymətli, cavahirlə bəzədilmiş
ərdni — cövhər, cavahir, qiymətli əşya, gövhər
ərdnilig — dəyərli, qiymətli, cavahirlə bəzədilmiş
ərən — ər, igid, qəhrəman
ərgü — 1. ev, qonaq, iqamətgah; 2. qüvvətli, güclü
ərgülük — evli, iqamətgaha aid olan
ərk — qüvvət, qüdrət, güc
ərki — 1. yaxşı, artıq; 2. bəlkə
ərkimcə — istəyimcə, arzumca
ərklig — bəzəkli, qüdrətli, bahadır
ərkligin-ərkizin — istər-istəməz
ərkisiz — gücsüz, qüvvətsiz
ərkisimək — qüvvətlənmək, güclənmək
ərkisintürmək — hakimiyyət sürdürmək
ərli — ərli, əri olan
ərməkürmək — tənbelləşmək, avaralanmaq
ərməgü — tənbel, avara
ərməgürmək — tənbelləşmək, avaralanmaq
ərnqək — barmaq
ərpəlmək — biçilmiş, törpülənmiş, kəsilmiş
ərsimək — iyrenmək
ərsinmək — iyrenmək
ərslan — aslan
ərtigli — ölümlü, keçici, fani

ərtimlig — ölümlü, keçici, fanilik
ərtingü — son dərəcə, fəvqələdə
ərtini — cövhər, qiymətli əşya, cavahir, gövhər
ərtmək — keçmək, işləmək, davam etdirmək
ərtukrak — fəvqələdə
ərük — ərək
ərüş — saysız, hesabsız
ərzi — şahzadə adıdır
əsən — 1. sağ; 2. sülh, omin-amanlıq
əsəngü — sağlıq, səhhət, kamillik, sağlamlıq
əsəngü bitig — sağlamlıq haqqında sənəd
əsəngülük — sağlamlıq, sağlıq, salamatlıq, rahatlıq
əsin — yel, rüzgar
əsirmək — sərxoş olmaq
əsizgəmək — əsirgəmək
əsizgənçsiz — əsirgəmədən
əsiç — qazan, çölmək
əski — əski, köhnə
əskimək — köhnəlmək
əskirmək — köhnəltmək
əsri — xəstəlik adıdır
əsri — iki rəngli
əsringü — 1. rəngli, ala, ala-bula; 2. qarışıq
əsrük — sərxoş
əstəmək — istəmək
əstup — sandıq
əşringü — yaxşı qoxusu olan
ət — ət
ətçi — qəssab
ətlig — ətli, kök, ətlik
ətlik — sallaqxana, heyvan kəsilən yer
əyəgü — yan, tərəf
əymənç — qorxu, utancaqlıq
əymənmək — utanmaq, qorxmaq
əzmək — çəkmək
əzük — yalan, saxta

əzükləmək --- yalan danışmaq,
aldatmaq, saxtalaşdırmaq, xəta
etmək

əzüksiz --- yalansız, qüursuz,
xətasız

Ğ

ğatığ --- qatı, sört, sağlam
ğılmıç --- iş, əməl
ğılmak --- qılmaq
ğın --- dörd, kədər, qəm, sıxıntı
ğırgılmak --- ağarmaq (saç üçün)
ğırza --- ?
ğız --- qız
ğızzut --- möhnət, əziyyət
ğormuzta --- hormuzta
ğök --- kül
ğonağ --- qonaq
ğörginçsiz --- qorxunc olmayan

ğormak --- qurmaq (yayı)
ğoştı --- müəllim, öyrədən
ğriçantri --- Həriçantra
(antroponim, şəxs adı)
ğrostağ --- ?
ğuan --- günah, suç, qəbahət
Ğulsabadi --- antroponim, şəxs adı
ğunçuy --- xanım
ğuru --- müəllim, öyrədən
ğuvrağ --- camaat, məclis,
qələbəlik

F

farinbran, frinbran --- nirvanın
ən yüksək dərəcəsi
fərzənd --- övlad
fərzind --- övlad
fərişti --- mələk

fişailig --- ağıllı
frinbran --- bax: farinbran
futsi --- müdrik, ustad, alim
futsi --- ustad

X

xadaş --- yoldaş, qohum
xalğ --- hava, atmosfer
xahn --- qalın
xahımaq --- qaldırmaq
xaltı --- nə zaman (ki)
xan - xan, hökmdar
xansız --- atasız
xanyu --- hansı, kim
xanturmak --- inandırmaq
xara huş --- qartal, qara quş
xarğa --- qarğa
xarı --- qoca, qarı

xarımaq --- qocalmaq, qarımaq
xarın --- qarın
xasğanmaq --- qazanmaq
xast --- ulduz adı
xat --- qat, təbəqə
xata --- dəfə, kərə
xatağlanmaq --- çalışmaq
xatığ --- möhkəm
xatığrak --- sağlam
xatalanmaq --- birləşmək,
qarışmaq
xatun --- xatun, xanım

xavsadılmak — birləşdirmək
xavsurmaq — qovuşmaq
xayu — hər kiməsə
xayusına — hər birinə
xayuta — hər hansı bir yerdə
xazğanç — qazanc
xviştim — 1. rütbə (manixeylərdə);
 2. müəllim, tərbiyəçi
xıl — qıl
xılınç — iş, əməl, hərəkət
xılmək — ctmək
xınmək — sabit, sağlam, möhkəm
xıska — qısa
xıvlıq — bəxtli, xoşbəxt
xız — 1. saçaq; 2. qız, 3. xəsis
xiv — 1. bəxt, xoşbəxtlik, səadət;
 2. ayaqqabı
xobuz — qobuz, saz
xok — toz, torpaq, pislik
xol — qol, ol
xolmək — istəmək, arzulamaq
xonuz — böcək
xorkınç — qorxunc
xoruq — allah adı

xoyun — 1. qoyun; 2. on iki illik
 sikli türk təqvimində il adı
 3. köks, qoyun
xua — çiçək adı
xualıq — hua çiçoyilə bəzənmiş
xuastuanıft — xuastuanıft
xuaşin — dəyişən vücut
xudatmış — rütbə
xul — qul, kölə
xulğak — qulaq
xunçuy — 1. xanım, şahzadə;
 2. ləqəbdir
xunyun — 1. xanım, şahzadə;
 2. ləqəbdir
xunmək — oğramaq
xundaçı — oğru
xurkak — quru
xurmuzta — Hormuzta, Hürmüz
xursadılmək — çevirmək
xurtulmək — qurtulmaq
xuş — quş
xut — bəxt, səadət
xutadmək — xoşbəxt olmaq
xutğarmək — qurtarmaq
xutrulmək — qurtulmaq

I

ı — kol, ağac, bitki, əkin, meşə
ıçanqı — çəkinmə, diqqət yetirmə
ıçanmək — çəkinmək, diqqət
 yetirmək
ıçğunqıçı — itirən
ıçğunmək — dağılmaq, itmək, yox
 olmaq
ıçğınmək — dağılmaq, itmək, yox
 olmaq
ıçın — fənər, meşəl
ıçkınmək — dağılmaq, itmək, yox
 olmaq
ıçlayu — (paltar) astar
ıda — qərib

ıdalamək — əl çəkmək, son
 vermək, buraxmaq, vaz keçmək
ıdduk — müqəddəs, əziz,
 mübarək, bəxtli, xoşbəxt,
 göndərilmiş
ıdı — fəvələdə, kəskin olaraq
ıdıq — müqəddəs, əziz, mübarək,
 xoşbəxt, göndərilmiş
ıdıq kut — rütbə
ıdılmək — göndərilmək
ıdım — zərurət, ehtiyac, təhlükə
ıdımək — zənginləşmək
ıdıtmək — iylətmək, qoxulatmaq
ıdımək — göndərmək, yaymaq,
 nəşr etmək, qaçıрмаq

ıdturunmak — gizlətmək
ıduk — müqəddəs, əziz, mübarək,
 bəxtli, xoşbəxt, göndərilmiş
ı-ğac — ağac
ığac — ağac
ığaççı — dülgər, döşəmə tikən
ığaççı bəg — məmur dərəcəsidir,
 məşəbəyi (?)
ıqlamak — ağılamaq
ıqlaşmaq — ağılaşmaq
ıgmaq — durğunlaşmaq,
 tıxanmaq, zəif sürotlə axmaq
ıkurmaq — tıxanmaq
ılınçğa — yapışıqlı
ımak — göndərmək
ımğa — dağ keçisi
ımrak — sevimli, öziz
ımağ — ümid, sığmaq, sığacaq
ımağsız — ümitsiz, sığacaqsız
ımak — dost, inanılan adam
ımağ — inam
ımal — rütbə adı;
ımanmaq — inanmaq
ımañ — 1. vəzir, vəkil; 2. inam,
 inanılan; 3. rütbə adı
ımañ — 1. inam, inanılan;
 2. rütbə adı; 3. layiq, ləyaqətli
ımañ buyruk — inanılan daxili
 məmur, ləyaqətli məmur
ımañçu — rütbə
ımaru — irəli, buraya, (bir şeydən)
 başqa
ımaru barı — irəli-geri, var-gəl
ımaça — belə, beləcə
ımaçak — qəmli, qayğılı, kədərli

ıncıklamak — hiçqırmaq, inlə-
 mək, hiçqıraraq ağılamaq, fəryad
 etmək
ıncıp — beləcə
ıngaru — irəli, buraya, (bir
 şeydən) başqa
ır — 1. noğmə, şərqi, mahını;
 2. şimal
ırab — tanrı, allah
ırak — iraq, uzaq
ırğak — çəngəl, tilov, qırmaq
ırğalmak — sallanmaq, silkinmək
ırk — işarə, fal, falçı
ırkalmak — yığılanmaq
ırklamak — 1. fal açdırmaq;
 2. darta-darta bayıra çıxarmaq
ırlamak — noğmə oxumaq, malını
 oxumaq
ırsığ — 1. xalta, yorğan; 2. mahiy-
 yət; 3. hərəkət, qızdırma
ırsırmak — qapmaq
ırsıtmak — isitmək
ış — iş
ışbara — yüksək rütbə adıdır
ışığ — işıq, od
ışırka — planet(?)
ıt — ıt
ıtalamak — dağıtmaq
ıtarığ — ökin
ıtarmak — uzaqlaşdırmaq
ıtim — zoruret, çətiyac, təhlükə
ıtmak — göndərmək, yaymaq,
 nəşr etmək, qaçırmaq
ıya — sahib, sahibkar
ıym — 1. yavaş-yavaş; 2. görə
ıymç — təzyiq, basqın, toqib,
 qovmaq
ıymak — basmaq, əzmək

İ

ıç — ıç (bir şeyin ıçı), daxil
ıçəğü — ıç, daxil

ıçı — böyük qardaş
ıçiglik — ıçki

içikmək — girmək, daxil olmaq, tabe olmaq, itaət etmək
içim — duru yemək
içgək — şeytan, vampir, qəzəbli ruh
içgəri — 1. içəri; 2. sarayın daxili
içgərmək — nüfuz
içgərməklig — nüfuzulu
içgərülük — saraya, xaqana məxsus
içgirmək — bir şeyin içinə girmək
içgi — içki
içkək — şeytan, vampir, kinli ruh
içkü — içki
içkirmək — girmək, daxil olmaq, tabe olmaq, itaət etmək
içkörü — içəri, daxilə
içlig — gəbə
içmək — içmək
içrə — içrə, içəridə, içində
içrəki — 1. saray adamları; 2. rütbə
içtin — iç, içdən
içtirti — içəri doğru
içürmək — içirmək
idər — yohər
idərmək — aramaq, axtarmaq, təqib etmək
idi — 1. sahib, sahibkar; 2. bütövlük, tam, hər hansı
idig — sahibli
idiglik — sahiblik
idikut — türk qəbilələrindən basmilların başçılarının rütbəsidir
idilmək — bəzənmək, bəzədilmək
idimək — toplamaq, yığmaq
idis — qabqacaq, qazan, çölmək
idis ayak — mətbəx qabqacağı (güman ki, burada *ayaq* sözü "qədoh" mənasını ifadə edir).
idiz — uca, yüksək

idmək — qeyb olmaq, yetmək, sona çatmaq
iz — iz
izdəmək — istəmək (*izləmək* mənasını ifadə edə bilməzmi?)
izdətmək — araşdırmaq, istəmək (*izlətmək* ola bilməzmi?)
io — sahib, sahibkar
ig — xəstəlik
igə — 1. sahib, sahibkar, bəy; 2. pəri, ruh
ig ağırığ — xəstəlik
igdəyü — hiylə, al, aldanış
igdəmək — hiylə, dolama
igdilə — dərman, dəyişdirilən oşya
igdiləmək — yaxşı bəslənmək
igdüləmək — bəslənmək; iztirab vermək; uzatmaq
igid — 1. igid, cəsur, qəhrəman; 2. yalançı, hiyləgər, yanlış; 3. yüksəltmə, şişirtmə
igidmək — 1. bəsləmək, yetişdirmək, baxmaq; 2. yüksəltmək, şişirtmək; 3. aldatmaq
igidinonı — uydurma qanun
igil — 1. nişanlı, adaxlı; 2. bayağı
igit — 1. igid, cəsur; 2. yalan, hiylə; 3. şişirtmə
igitilmək — bəsləmək, baxılmaq
igləmək — xəstələnmək, xəstə olmaq
iglig — xəstə
iglig yatğu ev — xəstəxana
igsiz — sağlam (hər fəon: *xəstəsiz*)
igtüləmək — bəsləmək; iztirab vermək; uzatmaq
ik — kənar
ikapintrak — toponim; hər fi tərəcəsi: "tanrı diyarı"
ikəgü — iki-iki, ikişər
iki — iki (say)

igid — 1. igid, cösür, qəhrəman;

2. yalançı, hiyləgər, yanlış;

3. yüksəltmə, şişirtmə

ikikü — iki-iki, ikişər

ikigü — iki-iki, ikişər

ikil — nişanlı, adaxlı

ikilə — iki dəfə, yenidən, təkrar

ikiləyi — ikiləşdirərək, yenidən, təkrar, ikinci (dəfə)

ikin — ikisinin; yenidən, təkrar

ikin ara — ikisinin arasında

ikindi — ikinci

ikinti — ikinci

ikintisiz — ikincisiz, bənzəri olmayan, təkrar olunmayan

ikirər — iki-iki, ikişər

ikit — 1. igid, cösür, qəhrəman;

2. yalançı, hiyləgər, yanlış;

3. yüksəltmə, şişirtmə

ikiçü — şübhə, tərəddüd, çətinlik, narahatlıq

ikşu — şəkər qamışı

il — el, dövlət və xalq, ölkə və xalq, vətən, dövlət

il — şahzadələrin adının qabağına qoyulan ləqəb

ildinmək — yayılmaq

ildişmək — müharibə etmək, vuruşmaq, döyüşmək

il ebi — hökumət qonağı

ilənmək — 1. şahlıq etmək; 2.

sadıq olmaq; 3. chtişam,

səltənət, görmək

ilgək — ilgək

ilgəmək — hücum etmək

ilgərü — irəli, şərqi, irəliyə doğru, irəliyə, şərqi

ilgü — irəli

ilgünmək — təsir etmək

ilgürmək — sağaltmaq

ilik — 1. şah, hökmdar; 2. el (təsirlik halda); 3. asılmış ilişik;

4. ilk, birinci; 5. bütöv, tam

iliksiz — elsiz

ilktürmək — asdırmaq,

ilişdirinək, taxdırmaq

ilig — 1. şah, hökmdar; 2. el (təsirlik halda); 3. asılmış, ilişmiş

ilig bəg — şah, şahzadə

ilig kan — şah, şahzadə

ilinmək — yapışmaq, asılmaq, ilişmək, taxılmaq

ilinçü — əyləncə

ilitmək — götürmək; rəhbərlik etmək; sövq etmək

iliş — ilişmə, taxma, yapışma

ilk — ilk, birinci, başlanğıc

ilkəvüslənmək — ilkəvüslənmək (?)

ilki — ilk, birinci, başlanğıc

ilkin — ilk, birinci, başlanğıc

ilkisiz — ilki olmayan,

başlanğıcsız, əsassız

ilmək — basmaq, üzərinə atılmaq

il tatğu — rütbə adıdır

iltingüçi — sövq edən (adam)

iltinmək — sövq edilmək

iltişmək — münəqişəyə girmək, müharibə etmək

iltmək — sövq etmək, rəhbərlik etmək

ilttəçi — sövq edən

il tutmuş — ləqəbdır

iltü — oraya

il türgüg — rütbə adıdır

iltürmək — göndərmək, götürmək

im — om, dərman

imək — arxasınca getmək; ardınca düşmək

imərigmə — çevrilmiş olmaq

imərmək — çevirmək, çəkmək

imirt sögüt — ağac növüdür

imiti — dərman bitkisinin adı

imrənmək — arzulamaq, arzu etmək

inç — sülh, sakit, sakitlik, rahat, sükut, sükunət, hüzur

inç kəlmək — sakit gəlmək,
səssiz gəlmək, gizli gəlmək,
yavaş gəlmək
inç kulmaq — sakinləşdirmək
inç turmaq — dinc durmaq, sakit
durmaq, rahat olmaq
inçə — belə, beləcə, buna görə, bu
surətlə
inçək — beləcə
inçip — beləcə
inçkə — inçə, zərif
inçkü — hüzur, barışıq, sükunət
inçkülüg — 1. sükunətli, hüzurlü;
2. təskinlik
inçgə — inçə, zərif
inçgü — hüzur, barışıq
inçgülüg — sükunət
inçip — lakin, əmma, ancaq,
fəqət, sonra
inçsiz — narahat, hüzursuz
inçsirətmək — boğaza yıqmaq,
narahat etmək,
həyəcanlandırmaq; soy
göstərmək
inçü — 1. dövlət torpaqları;
2. kölə.
indin — sərhəd, hədud
inək — xaya, daşşaq
inərü — irəli, (bir şeydən)
etibarən
ingək — inək
ingü — 1. enmə, düşmə;
2. ayrılma; 3. cniş
ini — kiçik qardaş
inkək — inək
inməgü — 1. enməmə, düşməmə;
2. ayrılma; 3. yoxuş
inmək — enmək, düşmək
inşi — şahzadə (qadın)
intin — qətiyyətlə
intradanu — İndrasın yayı
intürmək — endirmək, düşürmək,
salmaq, əzmək, yıxmaq
(taxtdan), basdırmaq

inyana — bilik
ir — 1. daş; 2. cənub; 3. on
qəbilədən ikincisi
İrvadi — ulduz adıdır
irbiç — porsuq
irbiz — bars, pələng
irig — iri
irin — 1. kənar; 2. dodaq
irinç — fəlakət, səfillik
irinç yarlıq — səfillik, səfil həyat
sürən
irinçkəlmək — acımaq (hala),
mərhəmət etmək
irinçkənçüci — şəfqətli,
məhriban, mərhəmətli, acıyan
(hala)
irinçləmək — bədbəxt olmaq
irinçü — günah, qüsurlu, xəta,
qəbahət, qəzəb, çirkin, yanlış,
çirkab
irinçülük — günahkar, suçlu
irinç — irin, yara
irinç — fəlakət, səfillik
irinmək — 1. bədbəxt olmaq;
2. irinləmək; 3. qızmaq,
qəzəblənmək
irintürmək — bədbəxt edilmək,
fəlakətə sürükləmək
irintmək — xarablaşmaq,
korrəlanmaq
irinük — tənbellik
İriz — antroponim, şəxs adı
irintüksiz — tənbel olmama, zirək
irişmək — irişmək
iritmək — iyronmək
İrivadi — ulduz adıdır
iriz — ıgıd, cösür
yriz — antroponim, şəxs adı
iritmiş — iyrenç
irgürmək — 1. davranmaq;
2. müqavimət göstərmək
irk — qoyun
irkək — erkək

irkəklənmək — kişilənmək, erkəkləşmək
irkən — rütbədir; şöxs adı kimi də işlənir
irkik — erkək
irkləmək — çıxmaq (bir şeyin üstünə)
irklətmək — əldə etmək, zorlamaq, nail olmaq
irləmək — nəğmə oxumaq, mahnı oxumaq
irmək — 1. ərimək; 2. naqış *irmək* feli; 3. qarşı gəlmək, müqavimət göstərmək, dirənmək; 4. nəfsinə məğlub olmaq
irpək — biçgi
irpəkləmək — biçmək, kəsmək, doğramaq
irpəkləşmək — kəsişmək
irpiç — vəşaq
irpiz — pişikkimilər fəsiləsində "sağ" adlanan heyvan
İrpiz kudruğu — ulduz adıdır
irsi — pəri, şahə
irt — vergi
irt-birt — dini vergi (xums-zəkat kimi)
ir tan — hərf adıdır
irtə — ertə, erkən, səhər erkən
irtəkən — ertə, erkən, ertədən
irtəki — ertəki, ertədən
irtəkün — səbək, səhər, ertə
irtmək — davam etmək
ir-tzi — hərf adıdır
irtsiz — vergisiz
ir-ur-uk — hərf adıdır
irü — işarə, əlamət, nişan
irünçülüg — qüsurlu, xətalı, qəbahətli, qəzəbli
irülüg — uyğun, münasib, müvafiq
irünçü — günah, qüsür, qəzəb, xəta, qəbahət, yalnız

irvanq — hərf adıdır
is — dost
isak — hərf adıdır
isi — 1. qadın, xanım, xatun, arvad; 2. şahzadə (qız)
isidmək — isitmək
isiz — qəzəb, qaba, fəna
isig — 1. isti, qızdırma, hərərət; 2. mülayim, xoş
isig isiglig — qızdırma (xəstəlik)
isiglig — isti, qızdırma, hərərətli
isig-öz — bədən, vücud
isilmək — əksilmək, azalmaq
isimək — isitmək
isitmək — 1. isinmək, titrəmək, qızdırmaq; 2. qiymət qoymaq, hörmət etmək
isirgəmək — acımaq(hala), mərhəmətə gəlmək
isirgənmək — mərhəmət etmək, əsirgəmək
isirkəgü — mərhəmət, xəsislik
isirkənmək — mərhəmət etmək, əsirgəmək
isitmək — isitmək
isiç — qazan
iskənmək — didmək
isləmək — 1. aramaq, axtarmaq; 2. iyələmək, qoxulamaq
isman — dərman adı
ismək — razı olmaq
issiz — dərman bitkisinin adı
istəm — arzu, dilək, istək
istəmək — istəmək, arzu etmək, aramaq, axtarmaq
istətmək — istətmək
isürmək — sərxoş olmaq
iş — 1. dost; 2. iş
iş küç — iş-güc, ömək
işgiti — "Diba" adlı ipək qumaş
işgirti — ipək, qumaş
işgirti — "Diba" adlı ipək qumaş
işi — 1. qadın, xanım, xatun, dost, arvad; 2. şahzadə (qız)

işidigdömək — eşitmək istəmök
işidmæk — eşitmək
işidilmæk — eşidilmək
işig — qadın ləqəbi
işik — eşik
işin — saç hörgüsü, hörük
İşirə — antroponim, şəxs adı
işitilmæk — eşidilmək
işitmæk — eşitmək
İşkərə — antroponim, şəxs adı
işlədmæk — işlətmək
işləmæk — işləmək, çalışmaq
işləməsik — işlənməsi qadağan
 olunan iş
işlətmæk — işlətmək
işmæk — içmək
iştilmæk — eşidilmək
iştilmæk — eşidilmək
iştrüşmæk — hekayə söyləmək
iş tüş — yoldaş
iştürmæk — anlatmaq, bildirmək,
 hekayə etmək
işuyazd — İsa peyğəmbər
it — it, köpək
itburnu — itburnu (çiçək)
itdürmæk — etdirmək
itərçi — qolunda şahin aparan
 ovçu
itərmæk — təqib etmək, arxasınca
 getmək
iti — iti, kəskin

itig — 1. itik; 2. bəzək;
 3. təşkilat, təsisat; qurum;
 4. musiqi aləti
itigliğ — 1. hərəkətli,
 2. bəzədilmiş
itigsiz — 1. hərəkətsiz, işsiz;
 2. bəzəksiz
itilmæk — bəzədilmək,
 düzəldilmək
itimæk — yığmaq, toplamaq
itinnæk — bəzənmək,
 hazırlanmaq
itizmæk — musiqi çalmaq
itlinmæk — qeyb olmaq, itmək
itmæk — 1. etmək, bəzəmək,
 hazırlamaq; 2. itmək
it üzümü — it üzümü
itüg — dilək
it yılı — on iki il siklli türk
 təqvimində on birinci il
ivin — yavaş-yavaş, sırası ilə
ivinki — sıradakı
ivmæk — basmaq, əzmək,
 sıxışdırmaq, təzyiq göstərmək
iyə — sahib, yiye
iyi — dövlət, sərəvət, mülk, əmlak,
 mal-dövlət, mal-mülk
iyin — görə, dolayısı ilə
iymək — basmaq, əzmək
iyinnæk — basılmaq, əzilmək,
 təzyiq göstərmək, sıxışdırmaq
iyinç — təqib, qovmaq

K¹

keçərgə — keçid, çayın dayaz yeri
ked — 1. son, nəhayət; 2. çox;
 3. sağlam, qüvvətli, zorlu;
 4. şöhrət; 5. alim
kedgürmæk — şaxə qalırmaq
kedgü — geyim, üst geyim, paltar

kedgürmæk — geymək,
 geyindirmək
kedilmæk — geyilmək,
 geyindirilmək
kedimæk — yetişmək,
 yetkinləşmək

¹ Dil ortası sordamaq samitidir, yalnız inco saitlərlə işlənir

kedimlig --- geyimli, zirehli
kedin --- 1. arxadan, qorb, sonra;
2. kətan
kedki --- sonrakı
kedkizmək --- səndələmək
kedmək --- geymək
kedürmək --- geydirmək,
geyinmək, geymək,
geyindirmək
keg --- kin, nifrət, düşmənlik
kegd --- kağız
kegdə --- kağız
kegəd --- kağız
keginə --- cavab
keimək --- geymək
kek --- kin, nifrət, düşmənlik
keklig --- mənfur
kekük --- ququ quşu
kenzə --- nimdəş
ketilmək --- geyilmək,
geyindirilmək.
ketmək --- getmək, davam etmək
kevmək --- kövsəmək
keyiz --- 1. dilənçi kasası; 2. xalça
keyik --- 1. keyik; 2. vəhşi heyvan
keyikçi --- 1. ovçu; 2. (xüsusilə)
keyik ovçusu
keymək --- geymək
kəçi --- ?
kək --- nifrət, kin, düşmənlik
kəkəlik --- kəklik
kəkən --- xəstəlik adıdır; vəba,
epidemiya
kəkətrün --- diş ağrısı, səs və döş
(sinə) tutulmasına qarşı işlədilən
dərman
kəklig --- mənfur
kəknəmək --- qorxutmaq,
xəstələnmək, təhdid etmək,
təkdir etmək
kəkük --- ququ quşu
kəkrə --- dərman bitkisi; güman
ki, kəklik otu, kəkotu

kəkrəmək --- nifrət etmək,
düşmənlik etmək; diksinmək
kəksürmək --- hiddətləndirmək,
qəzəbləndirmək, nifrət
oyatmaq
kələn --- kərkədan
kələm --- qələm
kəlig --- xəyal, gəliş
kəlin --- gəlin
kəlinləmək --- evlənmək, gəlin
götürmək
kəlirmək --- götürmək, götürmək
kəliş --- gəliş
kəlkim --- xəndək (?)
kəlmək --- gəlmək
kəltürmək --- götürmək
kəlürmək --- götürmək, doğmaq,
dünyaya götürmək
kəm --- 1. ağrı, zəhmət, xəstəlik,
iztirab; 2. nöqsan, əksik
kəmi --- gəmi, qayıq
kəmiçi --- gəmiçi
kəmişmək --- atmaq, fırlatmaq,
düşürmək, buraxmaq
kəmişilmək --- atılmaq
kəmişmək --- atmaq, fırlatmaq,
düşürmək, buraxmaq
kəmlig --- azarlı, xəstə (sifət kimi)
kəmsiz --- sağlam, gümrəh; azarsız
kən --- sonra, açıqca
kənç --- 1. gənc, cavan; 2. sevgili;
3. uşaq
kənçkiyə --- sevgili
kənç oğlan --- gənc, gənc oğlan
Kənç Tenqrim --- bir şahzadənin
ləqəbidir
kəndir --- kəndir, kətan
kəndi --- öz
kənənmək --- özünü yaxşı hiss
etmək, razı qalmaq, məmnun
olmaq
kənəkəmək --- müzakirə etmək,
müşavirə etmək, danışıq
aparmaq

kənt — şəhər
kənti — öz
kəntik — sinc
kəntir — kəndir, kətan
kəntü — öz
kəntün — özü-özünə
kən — 1. gen, geniş; 2. uzaq
kənçi — sonbeşik, son övlad
kənş — müzakirə, müşavirə, danışıq, gənəşmə
kənşmək — müzakirə etmək, müşavirə etmək
kənş — danışıq, müşavirə
kənlig — genişlik
kənşmək — məsləhətləşmək
kərək — gərək, lazım, ehtiyac, zəhmət
kərəkü — çadır
kərgək — gərək, lazım, ehtiyac, zəhmət
kərgək — gərək, lazım, ehtiyac, zəhmət
kərgəkləmək — lazım olan, ehtiyac olmaq, hiss etmək
kərgəklig — gərəkli, lazımlı
kərgətsiz — lüzumsuz, gərəksiz
kərgəmək — əksik olmaq, əksilmək
kərgətmək — sərhəd qoymaq, hüdud qoymaq
kərgü — qabar, döyənək
kərik — zəncir
kərimək — gorilmək; şimşək
kərinətsiz — dostsuz, üstün
kəriş — çəkişmə, vuruşma, müharibə; nizo
kərmək — görmək, genişləndirmək
kərpic — kərpic
kərti — dünyəvi, süni
kərtkünc — inamlı
kərtü — 1. doğru, gerçək, səhih; 2. inamlı, mömin
kərü — geri

kəsigə — təyin edilən
kəsilmək — kəsilmək
kəşimək — kəşimək, uyuşmaq
kəsk — dərman adı
kəsküləmək — kiçik parçalara bölmək
kəsmə — qıyma, yemək
kəsmək — 1. kəsmək; qırmaq; 2. təyin etmək, qoymaq
kəsməlik — kəsilmiş, kəsməli
kət — çox, artıq, güclü, qüvvətli
kətkirə — sürüklənərək, qovalanaraq
kətkirmək — qovmaq, qovalanmaq, atmaq
kətürmək — götürmək
kəyirgənçik — üsyan, qarışıqlıq
kəz — 1. sonra, başqa; 2. səfil, bədbəxt
kəzə — 1. yavaş-yavaş, sıra ilə; 2. gəzərək
kəzək — dərman adı
kəzig — 1. düzgün, məntəzəm, sıra; 2. qızdırma
kəzig tizig — sülalə, xonədan
kəziklig — növbəli, növbəsi çatan
kəzinçə — düzgün, düzgünə
kəzmək — gəzmək, dolaşmaq
kə — arxa
kə — bir az
kəbərmək — yırtılmaq, partlamaq
kəç — gec
kəçmədin — dərhal təkrar
kəçmək — keçmək
kəid — son, nəhayət
kəidərmək — 1. göndərmək, uzaqlaşdırmaq; 2. təhqir etmək
kəidin — 1. sonra, qərb; 2. kətan
kəidirti — qərbdə
kəidişmək — ayılmaq
kəidmək — getmək
kəidiz — keçə
kəiginç — cavab

kigürmək — ifa etmək, gətirmək, soxmaq
kigürsük törü — bağışlama kağızı, qanunu
kikət — comi, yekun
kikinç — cavab, nəticə, izahat
kikir — ləkə
kikirsiz — ləkəsiz
kikşürmək — hiddətlənmək, qəzəblənmək
kigən — xəstəlik, vəba
kilən — 1. kərkədən; 2. əfsanəvi təkbuynuzlu heyvan
kilimbi — şeytan adı
kim — 1. ki (bağlayıcı); 2. kim; 3. kimsə; 4. əgər, şayəd
kimbağ — toboqə halında qızıl
kimi — gəmi
kim-mə — kim olursa-olsun
kin — 1. son, sonra; 2. müşk qoxusu, yaxşı iy; 3. ipək qumaş; 4. **istiqlal**, gələcək
kin arıqlığı — çoxalma orqanı
kinçuman — on iki siklli nücum elmi silsiləsi
kindik — göbək
kinintə — istiqbalda, gələcəkdə
kinki — sonrakı, sondakı
kinləmək — öritmək, aşındırmaq
kinlənmək — dönmək, çevrilmək
kinsük — kinsük(?)
kintrik — sis, duman, bulud
kintimək — qaşovla təmizləmək
kin, — 1. eyni, bənzər, tam; 2. en, genişlik
kin,əşmək — müşavirə etmək, danışmaq aparmaq
kin,əşinmək — müşavirə etmək, danışmaq aparmaq
kin,rənmək — nırdanmaq
kin,türmək — genişləndirmək
kin,ürü — 1. eyni, bənzər, tam; 2. en, geniş; 3. təfərrüat, təfsilat
kip — şəkil

kir — kir, pislik
kirik — giriş, girmə
kiriksəmək — girmək istəmək
kirit — tac
kiriş — giriş (ox üçün)
kirkəlmək — girmək
kirlənmək — kirlənmək
kirləşmək — kirləşmək
kirliq — kitli
kirmək — girmək
kirpi — kirpi
kirpik — kirpik
kirsiz — təmiz, kirsiz, çirksiz, arı, ləkəsiz
kirtgünç — iman, inanılan, inanmalı, etiqad
kirtgünçlük — inanılan
kirtgünçsiz — inamsız, etiqadsız
kirtgünmək — inanmaq, etiqad etmək
kirtgürmək — inanmaq
kirt-kirt — xəfif
kirtkürmək — inanmaq, etimad etmək
kirtkürmək — inanmaq
kirtü — 1. doğru, səhih, gerçək; 2. mömin, imanlı, etiqadlı
kirtülüg — mömin, dindar, inanmış
kirü — geri, cənub
kisari — aslan
kisi — adam, kişi, canlı
kisik — gəzinti
kisləgüg — gizlənen, gizlədilen, saxlanan
kisrə — sonra
kisrəki — sonrakı
kişomək — bağlamaq, bənd etmək
kişən — bağ (ip)
kişi — 1. kişi, adam, insan, məxluq, yaranmış; 2. sevgili qadın; 3. qul, kölə; 4. şahzadə
kişilənmək — evlənmək

kişisiz — adamsız, adam olmayan
 (yer), insan yaşamayan yer
kit — son, nəhayət
kitab — kitab
kitərmək — ləğv etmək, aradan
 götürmək, uzaqlaşdırmaq
kitgüsi — ləğv edilməsi lazım olan
 kitləşmək — ayrılmaq
kitmək — getmək
kitməən — kətmən, bel, ayrı bel
kivan — Saturn
kivan ymnu — cüməertəsi
kiyə — kiçiltmə ədatıdır
kiyik — keyik
kiz — qab
kizik — səyahət, gözinti
kizləmək — gizləmək, saxlamaq
kizlədürlük — saxlanan, gizlənen
kyə — və
knə — yenə, və
kö — şöhrət
köb — köp
köbik — köpük
köbrük — körpü
köbrüg — körpü
köbük — köpük
köç — köç
köçəmək — köçmək
köçmək — köçmək
köçürmək — köçürmək **ködən** —
 müsafir, qonaq
ködəmək — bağırmaq
ködrünç — çəkinmə, qorxma,
 utanma
ködünçsüz — utanmaz
ködüg — ticarət, alış-veriş, iş-güc
ködün ymak — cənub
ködürmək — götürmək,
 qaldırmaq, yüksəltmək
köfənc — qürur, iftixar, təköbbür
köfənclik — möğrur, qürurlu,
 təköbbürlü
kög — 1. göy; 2. noğmə, şorqi,
 mahnı, türki; 3. şöhrə

kögədmək — mədh etmək,
 tərifləmək
kögüz — 1. köks, 2. qəlb
kögürmək — yaymaq,
 genişləndirmək
kögürçən — göyərçin
kögürçün — göyərçin
kögürçün — göyərçin
kögüs — 1. köks, 2. qəlb
Kök — antroponim, şəxs adı
kök — 1. göy, mavi; 2. göy,
 səma; 3. geco
kökədmək — yüksəltmək,
 öymək, tərifləmək
kökədtürmək — tərifləmək,
 öydürmək, mədh etməmək
kökləmək — xoş gəlmək
kökrəmək — kükrəmək,
 bağırmaq, böyürmək
köküz — köks
köküzlüg — qiymətli, ürəyə yaxın
köl — göl
kölgə — kölgə
kölgəlik — kölgəlik
kölitmək — kölgələmək, kölgə
 etmək
kölük — yük heyvanı
kölüg — ahəngli, ahəngdar
kölümək — kölgələmək, kölgə
 etmək
kölüngü — nəqliyyat; araba
kömək — gömmək, basdırmaq
kömən — xəyal, sehiv, aldanış
kömmək — gömmək, basdırmaq
kömülmək — gömülmək,
 basdırılmaq
kön — gön, dəri
könə — (suvı sözü ilə) civə
könək — 1. vedrə; 2. gövrək
köni — 1. doğru, dürüst, səhih,
 səmimi, sadıq; 2. bərabər;
 3. tam,
bütöv, bütün; 4. vedrə
könülg — adil, ədalətli, dürüst

- köntülmək** — dürüst idarə etmək, doğrultmaq
- könükmək** — tam yanmaq. bütöv yanmaq
- könüksü** — gümüş suyu
- könürmək** — dağlamaq, yandırmaq, yanmaq
- köynək** — vedrə
- könləmək** — xatırlamaq, düşünmək
- könül** — könül, ürək, qəlb; fikir, idrak, təfəkkür; arzu, istək
- könülmək** — düşünmək, mühakimə yürütmək
- könüllü** — ağıllı, düşüncəli, fərasətli, müdrik, sevilən, **könülə** yaxın
- könülsüz** — könülsüz; ürəksiz; ağılsız, idraksız; mənasız
- köp** — çox, bol
- köpig** — köpük
- köplü** — şiş, şişlik
- köprü** — 1. körpü; 2. töbil
- köpü** — köpük
- körk** — gözəllik, əndam, nişan, biçim, qiyafət, rəsm; görkəm
- körkdəş** — gözəl, gözəddəyon, diqqətli cəlb edən (gözəlliyə görə)
- körkətmək** — göstərmək
- körkitdəçi** — göstərən, bələdəçi
- körkitmək** — göstərmək
- körklə** — gözəl, dilbər
- körkləmək** — gözəlləşmək
- körklü** — gözəl
- körkməklig** — görmə
- körksüz** — çirkin, kifir, yaraşıqsız
- körkülmək** — göstərmək
- körkütmək** — göstərmək
- körg** — gözəllik, gözəl, görünüş, əndam, biçim, qiyafət, rəsm.
- körglə** — gözəl, dilbər
- körglü** — görünən, gözəl, mənzərəli
- körgürmək** — göstərmək
- körməz** — kor
- körmək** — görmək
- köröksəmək** — görmək istəmək
- körtül** — görünən, dünyavi olan, fani olan
- körtkürgüci** — göstərən (adam)
- körtgürmək** — göstərmək
- körtürmək** — göstərmək
- körtlə** — 1. gözəl, dilbər; 2. şahzadə ləqəbi
- körtrek** — daha gözəl
- körtük** — 1. qar yığıcı, qar topası, qar səhəsi; 2. çöl; 3. aşıq, sevn
- görü** — 1. gözəl, gözəllik, 2. görüş, 3. casus
- körügsəmək** — görmək istəmək
- körük** — 1. gözəllik, gözəl; 2. görüş; 3. casus
- körüksəmək** — görmək istəmək
- körüğüci** — görün, başa düşən, anlayan
- körülmək** — görülmək, sayılmaq
- körüm** — 1. yuxu, rəya, görmüş, 2. baxım, nöqtəyi-nəzər; baxış
- körümçi** — kahin, falçı, astronom, münəccim, ulduza baxan
- köçün** — 1. pyes, tamaşa, baxılmalı, görülməli; 2. görünüş, mənzərə
- körünçləmək** — nümayiş etdirmək, sərgiyə qoymaq
- körünçlü** — nümayişə layiq, göstərməyə layiq
- körünçlügü** — nümayişə layiq, göstərməyə layiq
- körünçlügü** — nümayişə layiq, göstərməyə layiq
- körünçlü** — üzərində əşya göstərilən rəf
- körünçlü** — üzərində əşya göstərilən rəf
- körüngü** — görünüş
- körüngücü** — seyirçi, tamaşaçı
- körünmək** — görünmək

körüşmək — görüşmək
kös — göz
kösəmək — arzu etmək, diləmək, istəmək
kösənçik — arzu edilən, istənilən
kösünmək — 1. görünmək; 2. qəbul edilmək; 3. hazır, mövcud, indiki
kösüş — arzu, dilək, istək
kösüslüg — arzulanən, dilənilən, istənilən
köşitmək — örtmək, qapatmaq
köşün — görünən
kötümək — yüksəlmək, çıxmaq, qalxmaq, minmək
kötki — yayla
kötlürmək — qaldırmaq, yüksəltmək, götürülmək
kötrülmək — qaldırılmaq, yüksəldilmək, götürülmək
kötü — böyük
kötük — iş, ticarət, iş-güc, alış-veriş
kötüg — iş, ticarət, iş-güc, alış-veriş
kötürmək — götürmək, yüksəlmək, qaldırmaq
kötürülmək — götürülmək
kötüşmək — götürülmək
kötüşmək — böyümək
kövəz — lovgə, məğrur
kövənç — qürur, əzəmət, güvənç, lovgəliq, təkəbbür
kövənçən — qürurlu, əzəmətli, lovgəlanan, təkəbbürlənən
kövrüg — 1. təbil; 2. körpü
kövşək — zərif, gözəl, şux, yumşaq
kövtün — bədən, vücut, gövdə
köydürmək — yanmaq, yandırmaq, yaxmaq
köymək — yanmaq, qovrulmaq
köytrilmək — yandırılmaq, yaxılmaq

köyük — yanmış, qovrulmuş
köyürmək — yandırılmaq, yaxılmaq
köz — göz
közəmək — istəmək, arzulamaq
Közəmiş — antroponim, şəxs adı
közətmək — gizləmək, gözləmək, saxlamaq, mühafizə etmək
közətçi — gözətçi
közkişmək — görüşmək
közək — əks, inikas; əks-səda
közsüz — gözsüz, kor
közün — güc, qüvvət
közünç — şöhrətli, şanlı, məşhur
közüngü — güzgü
közünlüg — güclü, qüvvətli
közünmək — 1. görünmək; 2. qəbul edilmək; 3. hazır, indiki, mövcud
közünür — müasir
közünürdəki — indiki, görünən, hüzurda olan
közüş — arzu, istək, dilək
krbirdə — ağac növüdür
kü — şöhrət, gurultu; səs, küy
küb — çölmək
kübəz — məğrur, qürurlu
küç — güc, qüvvət, zor
küçədmək — gücləndirmək, qüvvətləndirmək
küçək — güclü, qüvvətli
küçəmək — zorlamaq
küçənmək — gücənmək, zorlamaq, qüvvətlənmək
küçətmək — gücləndirmək, qüvvətləndirmək
küçəndürmək — gücləndirmək, qələbə çaldırmaq
küçəntirmək — gücləndirmək, qələbə çaldırmaq
küçlüg — güclü, qüvvətli, qüdrətli
küçsirmək — zoifləmək, gücdən düşmək, gücünü itirmək
küçsüz — gücsüz

küdəgü — kürəkən
küdəmək — bağırmaq, çağıрмаq, gurultu salmaq
küdən — 1. qonaq, müsafir; 2. (*ig* sözü ilə) yoğun bağırmaq xəstəliyi
küdənlik — qonağa məxsus ev, qonaq otağı
küdmək — güdmək
küg — 1. göy, səma; 2. noğmə, şərqi; 3. şöhrət
kügəttürmək — mədh etmək, tərifləmək, öydürmək
küidun — vücud
küimək — yaxmaq
küin — lülə halında bükülmüş kitab
kük — 1. göy, mavi; 2. nəğmə, şərqi, mahnı; 3. şöhrət
kükürmək — kükrmək, bağırmaq, böyürmək
kükülmək — tanınan, təqdis edilmiş
kül — kül; kişi adı kimi də işlənir
külçirmək — gülümsənmək
küləmək — tərifləmək, mədh etmək, öymək
küldi — yüz min
külmək — gülmək
kültürmək — güldürmək
külüg — məşhur
külüngü — araba
külünmək — gülüşmək
külüşmək — gülüşmək
külüşük — gülüş
külüşüg — gülüş
kümək — qorumaq, mühafizə etmək
kümüş — gümüş
kümüşlüg — gümüşlü
kün — 1. günəş; 2. gün; 3. cənub; 4. vaxt, zaman; 5. ada qoşulan
sözdür; 6. il gün — millət, xalq

kün — hərəmxana
kün ay — allah adıdır
kün batsıqınqaru — qərb, günəşin batdığı yer
künçi — dərman bitkisinin adıdır
künçit — küncüt; küncüt yağı
künəyngi — qısqanc, günüsü olan, həsəd apararı
kündəm — 1. günəşli; 2. günəşə bənzər
kündin — 1. cənub; 2. gözəl
kündini — cənub
kündürü — cənubda
kündüz — gündüz
küni — 1. qısqanlıq; 2. günü
künçi — 1. qısqanc; 2. günüsü olan
künikəki — hər gün, daimi
küniləmək — qısqanmaq
künintə — hər gün, sürəkli, daimi, davamlı
kün küngə — hər gün
kün ortu — cənuba doğru
küntəki — hərəmxana
küntəkü — boyunbağı, homayıl
küntəmək — hər gün
kün tənri — allah adıdır; günəş allahı
küntki — hərəmxana
küntüz — gündüz
künük — gümüş
künük suv — gümüş suyu
kün — qarabaş, kənz
künzadəmək — kənz olmaq, qarabaş olmaq
küp — küp
kür — hiylə, al, fəsad; qandırma
kürdüş — kürdüş
kürətmək — aldatmaq, aldanmaq
kürü — 1. litr; ölçü; 2. kürək
kürnlük — desilitr
kürkün — zəfəran
kürləmək — aldatmaq, tovlamaq

kürlüg — hiylə, yalan, hiyləli,
hiyləgər, yalançı, aldadıcı
kürsüz — hiyləsiz, yalansız
kürüç — zirə
küs — payız
küsədmək — güdmək
küsədük — istək, dilək
küsəmək — arzulamaq, diləmək,
istəmək
küsəmiş — ləğəbdir
küsənç — istək, arzu, dilək
küsənçig — arzu edilmək,
istənilən
küsi — müşk, aloe ağacı, yananda
xoş qoxu verən bir şey
küsin — güc, qüvvət
küskü — 1. siçan; 2. on iki il
siklli toqvimdə il adı
küsmək — 1. küsmək;
2. istəmək
küsün — güc, qüvvət
küsüngü — güzgü, ayna
küsünlüg — güclü, qüvvətli
küsünsüz — gücsüz, qüvvətsiz
küsüş — arzu, dilək, istək
küşalun — kusəvəti
küşü — müşk, aloe ağacı, günlük,
yandırdıqda xoş iy verən bir şey
küşitmək — gizlətmək
küşti — dərman bitkisinin adıdır
küşüş — arzu, istək, dilək
kütə turmaq — güdmək
kütəçi — güdən, casus; qoruqçu;
qoruyan
kütədmək — göstərmək, ifadə
etmək
kütmək — 1. güdmək, baxmaq,
qorumaq; 2. gözləmək
küü — şöhrət, ad-san, gurultu
küülüg — şöhrətli, adl-sanlı
küün — 1. mum; 2. Şam

küvəz — məğrur, qürurlu
küvəzləngülüg — fəxr edilməli,
qürurlanmalı, ıftixar edilməli
küvəzlənmək — qürurlanmaq,
ıftixar etmək, fəxr etmək
küvənç — qürur, ıftixar, təkəbbür,
güvənmə
küvənçin — məğrur, təkəbbürlü,
qürurlu
küvənçlig — qürurlu, məğrur,
təkəbbürlü
küvənmək — güvənmək
küvrə — çürümüş
küydürmək — yandırmaq
küyü — müşk, aloe ağacı, günlük,
yananda xoş qoxu verən bir şey
küymək — yanmaq
küyürmək — yanmaq, yandırmaq;
yaxmaq
küz — payız
küzəç — qazan, çölmək, çanaq,
səhəng, bardaq
küzədgülüg — riayət etmə,
gözətlənmə
güzədmək — güdmək
küzədtəçi — güdən, gözətləyən
(adam)
küzənçik — arzulamaq
küzənmək — arzulamaq
küzət — qoruma, mühafizə etmə
küzətçi — gözətçi
küzətdürmək — yerinə yetirmək,
yerinə gətirmək
küzətmək — mühafizə etmək,
saxlamaq, gözətləmək
küzgü — siçan
küzi — müşk, aloe ağacı, günlük,
yananda xoş qoxu verən bir şey
küzlüg — payız, payızlıq
küznək — kölgə

- ka** — dost, qohum
kab — 1. torba (ölçü vahidi);
 2. dəri torba
kabak — 1. qonaq; 2. göz qapağı
kaban — tabaq, hövsər
kabarmak — qabarmaq
kabın — vergi adıdır
kabşamak — tərəddüd etmək
kabşurmak — qovuşmaq
kabuçak — boşluq, mağara,
 koğuş, yuva
kaç — neçə, nə qədər
kaçan — haçan, nə vaxt, nə zaman
kaçan — neçə dəfə, o qədər
kaçıq — 1. duyğu üzvü; 2. qaçaq,
 düşgün; 3. keçid
kaç kata — çox dəfə
kaçma — qaçma
kaçmak — qaçma
kadağ — 1. günah, qüsür,
 qəbahət, suç; 2. qatı, sağlam;
 3. qatışıq
kadak — 1. günah, qüsür,
 qəbahət; 2. qatı, sağlam
kadar — qədər
kadaş — dost, qohum
kadğu — qayğı, dərd
kadğuluğ — qayğılı, dərqli
kadğunluk — qayğılı, dərqli
kadğurmak — qayğılı olmaq,
 dərqli olmaq, kədərilmək
kadıq — 1. qatı, sağlam, cəhd;
 2. pislik; 3. kətışıq, qarışıq
kadın — 1. ölkə adı; 2. qayın
kadınmak — peşman olmaq
kadır — sort, hiddətli, qızgın,
 yırtıcı
kadırmak — bükmək, öymək
kadırs — darçın
kadırmak — çevirmək, endirmək,
 döndərmək
kadırs — darçın
kadır — qədər
kadmaq — 1. çatmaq, uzatmaq;
 2. şərtləndirmək; 3. qarışdırmaq
kadun — xatun, xanım, qadın
kadurmak — peşman olmaq
kağadaş — qohum-əqrəba
kağal — qırmanc, qamçı
kağan — xaqan
kağantır — qatır
kağda — kağız
kağıl — qırmanc, qamçı
kağınmak — peşman olmaq
kağuk — sidik kisəsi
kağun — qovun, yemiş
kağurmak — qovurmaq
kağuşmaq — qovuşmaq
kai — 1. açmaq; 2. bir tayfaya
 mənsub
kainat — qaynatmaq
kaitsi — parlamaq
kak — haqq
kakaç — pislik
kakakasi — kakakasi (mənası
 qaranlıqdır)
kakalan — vergi adıdır
kakani — dəri xəstəliyi
kak tau — dərman kimi işlədilən
 bir meyvə
kakız — cösür, qəhrəman
kakınmak — peşman olmaq
kakmaq — vurmaq, basmaq,
 qaxmaq
kal — dəli, divanə, qudurmuş
kala — qala, şəhər
kalak — qala, göy
kalan — torpaq vergisi

¹ Dilərxası yumşaqdamaq samitidir, qalın səsli ilə işlənir; *klub* sözündəki *k* səsi kimi tələffüz edilir.

kalançı — torpaq vergisini toplayan məmur
kalanğurmak --- atılmaq, oynamaq, rəqs etmək, sıçramaq
kalan keyik — kərkdən
kalanlıq — torpaq vergisi mükəlləfiyyəti
kalı — artıq, qalıq
kalıq — 1. göy, səma, qat; 2. tavan
kalık — 1. göy, səma, yuxarı qat; 2. tavan; 3. qeyb
kalılıq --- yanaq
kalın — çox, saysız, sıx, qələbəlik
kalın böz — qalın və qaba parça
kalınsız --- qalıqsız, bütün, tamam
kalınçu — 1. artıq qalan, artıq, zığ; 2. yığın, qələbəlik;
kalınmaq — 1. üzüm tənəyi; 2. asma meynəlik
kalısız --- qalıqsız, tam
kalıtmak — sıçratmaq
kalkan — qalxan
kalmak — qalmaq
kalp — zaman, dövr, çağ
kaltı — necə, əgər, ki
kalu — zahid, tərkdünya
kam — şaman, sehirbaz
kamağ — hamı, hamısı, bütün
kamağan — hamısı, bütün, başdan başa
kamağlarını — hamısını
kamaqlıq — ümumi
kamağı — birlikdə
kamağun — bütün
kamak — hamısı, bütün
kamığağ — hamısı, bütün
kamğak — sarımsaq
kamğun --- bütün
kamiç — çömçə, qaşığı
kamıq --- hamı, hamısı, bütün
kamıqlıq — hamılı
kamıqu — birlikdə

kamılmak — 1. devrilmək, sralanmaq; 2. fırladılmaq
kamıtmak — öymək
kamış — qamış, saz
kamışlıq — qamışlı, sazlı
kamuzun — bütün
kamçı — qamçı
kamkı — pambıq parça ölçüsü
kammak --- fırlatmaq
kamrakttı --- ləqəbdir
kamuğ — hamısı, bütün
kamuş — qamış, saz
kamşamak — tərپətmək, titrətmək, hərəkətə gətirmək
kamşatmaq — titrətmək, tərپətmək, sallatmaq
kan — 1. xan, hökmdar, şah, xaqan; 2. qan; 3. antroponim, soxs adı
kanağ — qan alma
kanamak — qan almaq, qanamaq
kanamlağ — doymuş, tox, gözütox
kanamlıq — doymuş, tox, gözütox
kanarmak — qan almaq
kanat — qanad
kanç — nə qədər
kança --- haraya
kanda --- harada, haçan
kanğı --- görkəm
kanğusuz — görkəmsiz
kanınsız — qanacaqsız, qanmayan, doymayan
kanyu — hansı, kim
kanya — ulduz adı
kanlıq — qanlı, xanlı
kanlık — xanlara aid vergi
kanmak --- qanmaq, qandırmaq, inandırmaq
kanta — harada
kantıkar — bitki adıdır
kanturğu --- qanacaq
kanturmak — qandırmaq, razı salmaq, təskin etmək

kan, — 1. ata; 2. Qanq çayı
kanlı — araba
kanlıçı — arabacı
kao-çao — qurban üçün ruh
çağırmaq
kap — 1. qara; 2. zirh; 3. qab,
torba
kapağ — qapı
kapağcı — qapıçı
kapak — qapaq, göz qapağı
kaparmak — qabarmaq
kapçuk — kətan torba
kapığ — qapı
kapışmaq — qarış durmaq, asmaq
kaplan — qaplan
kapmaq — qapmaq, yaxalamaq,
örtmək
kar — 1. qar; 2. omuz
kara — 1. qara; 2. (bodun sözü
ilə) xalq, millət; 3. yılkı kara—
heyvan sürüsü; 4. heyvanat
karabaş — qarabaş, qul, kölə
karç — xorc
karçlığ — xorelik
karəğ — göz bəbəyi
karəğu — qaraul, gözotçi
karak — göz bəbəyi, baxış
karaklığ — güc, qüvvət, iqtidar
kara kulak — tarla siçanı
karakuş — qaraquş
karamak — baxmaq
kararığ — qaranlıq
karanku — qaralmaq
kararmak — qaranlıq
kararıq — qaranlıq
kararık — qaranlıq
karaza-ton — rahib paltarı, cübbə
karba — dərman bitgisinin adı
karğa — qarğa
karğam — xəndək
karğamak — qarğamaq, qarğış
etmək
karğatmaq — qarğış etdirmək
karğıçuğun — dərman növü

karx — bürc
karı — 1. hörmətli, möhtərəm;
2. qoca, qarı, yaşlı, ixtiyar
karıç — ölçü
karığ — yaşlı, qoca, qarı, ixtiyar
karılmak — qarışmaq
karım — çuxur, yalaq
karımak — qocalmaq,
ixtiyarlaşmaq
karılmak — qocalmaq,
ixtiyarlaşmaq
karımaklığ — qocalmaqlıq
karın — qarın
karındaş — qardaş
karınlığ — qarınlı
karınlıq — 1. hərəkət etmək,
düşmək, enmək; 2. əclaflıq
karıp — qerib
karış — məkik ipliyi, arğaç
karışmaq — qarışmaq, düşmən
kəsilmək, məğlub olmaq
karkanadus — qusma xəstəliyi
karkandus — qusma xəstəliyi
karlığaç — qaranquş
karmak — qarışdırmaq
karmaksız — qarışıqsız
karmaput — əməl, iş və
quruculuq yolları
kart — 1. çiban, yara, çibanlı;
2. qart, qoca
karşı — 1. qarşı; 2. saray;
3. qovğa, dava, müharibə
karşısız — qovğasız, davasız
karşu — 1. qarşı; 2. saray;
3. qovğa, dava, müharibə
kas — 1. qaş; 2. qovuş
kasarığ — sidik
kasığ — qarının aşağı hissəsi
kasık — qabıq
kasıncıq — qorxulu, qorxunc
kaskuk — kol
kasmak — qazmaq (fel)
kasuk — mıx, mismar

kasuy — Daxili Monqolustanın karvan tacirləri
kaş — 1. qaş; 2. töpə; 3. qaş, qiymətli daş
kaşak — kəmiş, saz
kaşanıǵ — korxulu, qorxunc
kaşanmak — işəmək
kaş kapak — qaşqabaq
kaşuk — qaşuq
kat — 1. qat, dəfə; 2. mifoloji bir heyvan; 3. arxa
kata — dəfə, kərə, sıra
kataǵ — 1. qatı, sağlam; 2. cəhd, enerji; 3. qeyrət
kataǵlanmaq — cəhd etmək, qatılmaq
kataǵlıǵ — qatı
katak — 1. günah, qüsür, qəbahət; 2. qatı, sağlam
katamak — ?
katarmak — çevirmək
katas — dost, qohum
katçıǵ — xassə
kataş — əqrəb
katǵı — qatı, sət, sağlam, sıxtı
katǵu — qayǵı
katǵuruşmaq — səs çıxarmaq
kati — qarışıq
katıǵ — 1. qatı, sağlam, cəhd; 2. pislik; 3. qatışıq, qarışıq
katıǵ kıya — berk, çox sət
katıǵlanmaq — cəhd etmək, möhkəmlənmək, zəhmət çəkmək
katuǵlanturmaq — cəhd etdirmək, düşündürmək
katılmaq — qatılmaq, qarışıq
katın — xatun, xanım, şahzadə
katınmaq — sağlanlaşmaq, sətirləşmək, qatılmaq
katır — sağlam
katırǵan — akasiyaya bənzər ağac
katır katıǵ — müdhiş, dəhşətli
katır yavlak — müdhiş, dəhşətli

katmaq — 1. qatmaq;
2. şərtləşmək, qatılmaq;
3. qarışdırmaq
katnamak — qatılmaq
katun — xatun, xanım, qadın şahzadə
katunmaq — şərtləşmək, qatılmaq
katurmaq — qüvvətlənmək
kaula — sərbəz
kav — kiçik ölçü vahididir
kavaǵu — fitil, qaytan
kavalıǵ — əkinin adı
kavira — qısaca
kavırmak — 1. basmaq, tozyiğ göstərmək; 2. qovurmaq
kavışmaq — qovuşmaq, birləşmək
kavışurmaq — qovuşdurmaq, birləşdirmək
kavi — şər
kavişki — indra allahın ləğəbidir
kavitmaq — çarpışmaq, vuruşmaq
kavarıǵ — 1. ağır, növbə;
2. həbs; 3. çilgin sevgi, ehtiras;
3. qulluqçu
kavırǵsız — baxımsız, müstəqil, sərbəst
kavırlmaq — qovrulmaq
kavırışmaq — döyüşmək, müharibə etmək
kavuk — qovuq
kavurmaq — 1. basmaq, tozyiğ göstərmək; 2. qovurmaq
kavut — bəxt, səadət, görkəm, şövkət
kavşadılmaq — birləşdirilmək, qovuşdurulmaq
kavşamak — qaynaşmaq
kavşatılmaq — qarışmaq, sarsılmaq, həyəcanlanmaq
kavşatmaq — çevirmək, sıxlaşmaq
kavşurmaq — birləşdirmək, qovuşdurmaq, qatılmaq

kavzadılmək — çevrilmiş olmaq
kavzamək — dayandırmaq,
sıxışdırmaq, sıxlaşdırmaq
kay — 1. açmaq; 2. bir tayfaya
mənsub; tayfa
kaya — 1. geri; 2. qaya
kayğu — qayğı, dörd
kayət — qayət, son dərəcə
kayınamək — qaynamaq
kayınturmək — qaynatmaq
kaymək — meyl etmək,
sürüşmək, yönəlmək
kayu — hansı, kim
kaz — 1. qaz; 2. qovuc
kazğanç — qazanc
kazğanmək — qazanmaq,
toplamaq, birikdirmək,
birləşdirmək, tutmaq, zəbt
etmək
kazğuk — 1. kol; 2. paya
kazmək — qazmaq (fel)
kazkuk — 1. kol; 2. paya
kazuk — 1. kol; 2. payakı — nida
sözü
kia — və
kiç — 1. zaman; 2. qıç, ayaq
kiçig — qazıntı
kiçniğ — atom
kiçnin — qazıntı
kiçurğıcı — qınayan (adam)
kuçurmaq — qınamaq, töhmət
vurmaq
kiğ — qığ (qoyun qığı); təzək,
gübrə
kiđatmək — düzəltmək,
yaxşılaşdırmaq
kiđiğ — hüdud, sərhəd, qıraç,
kənar
kıfırkanmək — xəsislik etmək,
simielik etmək
kıfrak — tamahkar, xəsis, simic
kık — gübrə, çör-çöp, nəcis
kıkırmək — çağırmaq, səsləmək,
bağırmaq

kıkuruşmək — bağrıışmaq
kıl — qıl, saç
kılğu — düzəldilən
kılğuluğ — düzəldilmiş
kıldurmək — qıldırmaq, endirmək
kılıç — qılınc
kılığ — (sahğ sözü ilə) vergi
növidür
kılık — xasiyyət, əxlaq, xarakter
kılılmək — qılınmaq, edilmək
kılımsınmək — məşğul kimi
olmaq
kılınç — iş, əməl
kılınçlığ — işli, işgören, işçi
kılınç tenrisi — zəhmət allahı
kılınmək — məşğul olmaq,
qılınmaq, edilmək
kılmək — qılmaq, etmək,
düzəltmək, yaratmaq
kılmaklağ — qılınan, edilən, icrası
görək
kılmaklığ — qılınan, edilən, icrası
görək
kılturmək — qıldırmaq, etdirmək,
yaratdırmaq, düzəltməmək
kımsız — qımsuz
kın — 1. cəza, işgəncə, azar;
2. əngəl
kınağucu — işgəncə verən, əzab
verən, cəza verən, qınayıcı
kınamək — cəzalandırmaq,
qınamaq
kındırmək — minnət çəkmək,
müxtərib olmaq
kınığ — şiddətli arzu
kınık — sağlam, qüvvətli, sərt
kınlık — həbsxana
kınmək — arzulamaq, arzu etmək,
istəmək
kınturmək — zəhmətə qatlanmaq
kın — çəpəz
kıpkızıl — qıpqırmızı
kıpçur — vergi növüdür
kır — üz

kıra — tarla, əkin yeri
kırağı — 1. şəh; 2. qırov;
3. şaxta
kırğın — qarabaş, köniz
kırk — qırx (say)
kırkın — 1. qarabaş, köniz;
2. iztirab, azar
kırkmak — qırxmaq
kırmalaşmaq — qırmaq,
sındırmaq, parçalamaq
kırtış — bəniz, üzün rəngi, gözəl
üzlü
kırtışlıq — gözəl üzlü
kısağ — dar, daraldılmış
kısamuk — qızılça
kısğa — qısa, az
kısğaç — qısqac, maşa, kəlbətin,
məngənə
kısığ — dar, daraldılmış
kısıqsız — dərdsiz
kısıl — dərə, vadi, dar keçid,
çuxur
kısılmak — qısılmaq, daralmaq,
daraltmaq
kısırın — bitki adıdır
kıskanmaq — qısqanmaq
kıskaç — qısqac, maşa, kəlbətin,
məngənə
kısmak — qısımaq, sıxışdırmaq,
çimdikləmək
kısmık — yarıq
kış — qış
kışlamak — qışlamaq
kışlık — qışlıq
kıtıq — sahil, qıraq, kənar, hüdud,
sərhəd
kıtık — pambıq
kıtıklıq — pambıqlı
kıv — 1. bəxt, səadət; 2. ayaqqabı
kıvadmak — təbrik etmək,
hönmət etmək, alqışlamaq,
saymaq
kıvırkak — tamahkar, xəsis, zıqqı,
simic

kıvırkaklanmaq — xəsislik
etmək, simiclik etmək
kıvırkanmaq — tamahlanmaq
kıvlıq — xoşbəxt, bəxtiyar
kün — cəza, əziyyət, zəhmət
künçü — cəza verən, cəza kəsən,
cəllad (?)
künlik — həbsxana
kıy — hüdud, sərhəd
kıyand — kərgödan
kıyık — öyri, köndölən
kıyılğu — qıyılma
kıyılğuluq — qıyılması
kıyılmak — qıyılmaq
kıyın — cəza, tənbəh
kıyırkak — tamahkar, xəsis, zıqqı,
simic
kıyınlik — həbsxana
kıyınçı — cəza verən, cəllad
kıyırkalanmaq — xəsislik etmək,
simiclik etmək
kız — 1. qız; 2. qızmaq; istilik;
3. xəsis
kız-kız — qız (övlad); qırğızca: kız
bala
kızamak — qızılça
kızartmaq — qızartmaq,
qarmızılaşdırmaq
kızışı — toy, toy-düyün, ziyafət
kızğak — xəsis, simic
kızğanmaq — xəsislik etmək,
simiclik etmək, qızırqanmaq
kızğaç — qısqac, maşa, kəlbətin,
məngənə
kızğut — əziyyət, zəhmət, cəfa,
iztirab
kızıq — dar, daraldılma
kızıl — qırmızı, qızıl, al
kızkıl — qırmızı
kızkut — əziyyət, zəhmət, iztirab,
cəfa
kızmak — xəzinə
kızsız — toxluq, gözütöx
kobçur — vergi adı

kobı — 1. miras payı; 2. boş
kobık — 1. kəhrəba; 2. köpük
kobratmak — toplamaq
kobuz — kobuz
koburğa — bayquş
koç — qoç
koçkar — koç
koçmak — sarılmaq, qucaqlamaq
koçu — qoçu
koçunğar — qoç
koçuşmak — qucaqlaşmaq
kodı — 1. aşağı, adi; 2. sağlam.
yaxşı, çox
kodikarmak — aşağı qoymaq
kodikarturmak — endirmək,
aşağı qoydurmaq, qiymətdən
salmaq
kodıka — aşağıdakı
kodmak — 1. qoymaq, buraxmaq,
törk etmək, yerləşdirmək,
2. ayırmaq, çıxarmaq
kodturmak — qoydurmaq,
yerləşdirmək
kodur — qotur
koduru — tamamilə, bütöün
koğ — 1. toz; 2. atom; 3. zörrə
koğlamak — qovlamaq, qovmaq
koğsak — zəif
koğsamak — zəifləmək,
zəifləşmək
koğu — ququ quşu
koğulğu — parlaq
koğurşak — qurşaq
koğus — koğuş, boş, bomboş
koğuş — tükü heyvan dərisi
koin — qoyun
kok — toz, torpaq, nöcis
kokmak — azalmaq, kiçilmək
kokpu — pambıqlı qumaş
kol — 1. qol; 2. çay
kolbiç — qoltuqaltı
kolğak — qulaq
kolğarmak — yalvarmaq, yalvarıb
yaxarmaq

kolğucu — dilənçi
kolçak — qolçaq
kolkak — qulaq
kolmak — xahiş etmək, istəmək,
diləmək
kolnqa — zoğ
koltğucu — dilənçi
koltı — 1. saysız, hesabsız, hədsiz;
2. milyon
koltuk — qoltuq
kolu — dövrə
koludı — antroponim, şöxs adı
kolulamak — düşünmək, fikrə
getmək, müşahidə etmək
kolunğucu — dilənçi
kolunç — dilək arzu
koluna — zoğ
kolunluğ — mərhəmətli
kolunmak — diləmək, yalvarmaq,
xahiş etmək
kolusuz — 1. vaxtsiz; vədəsiz;
2. saysız; hesabsız
koluş — vergi növüdür
komsoluk — anbar
konak — danı
konğu — iqamətgah, gecələmə
yeri
konmak — qonmaq, gecələmək
konrağı — zəng
konrulmak — sallanmaq;
qanrılmaq
konşı — qonşu
konuk — qonaq, müsafir, gecəni
keçirilən yer
konukluk — müsafirlik, qonaqlıq,
mənzil
konuz — qurd, böcək
kool — qol
koos — cüt
kop — çox, bol
kopan — bütün
kopçır — vergi növüdür
kopmak — qalxmaq, qopmaq
koptın — hər yerdən, hər tərəfdən

kor — zərər, ziyan
koramak — 1. çıxarmaq, qaldırmaq; 2. azalmaq, əksilmək
koş — cüt
korımak — qorumaq
korkı — surət, sima, qiyafə
korkınç — qorxunc
korkınçığ — qorxunc
korkınçık — qorxunc
korkınçlığ — qorxunc
korkınçsız — qorxusuz, qorxunc olmayan
korkıtmaq — qorxutmaq
korkmak — qorxmaq
korku — qorxu
korkunc — qorxunc
korkunçlüğ — qorxunc
korkunçsuz — qorxusuz, qorxunc olmayan
korkusuz — qorxusuz
korluğ — zərərli
korsuz — zərərsiz
korukmak — qorxmaq
koruş — çağırma
korçu — inamsız
koşmak — qoşmaq, bağlamaq, ayırmaq; 2. qarışdırmaq
koşukluk — 1. qoşulu, qoşulmuş, qoşulmalı
koşulmaq — qoşulmaq
kotdurup almak — ələ keçirtmək, almaq
koti — 1. aşağı, adi; 2. sağlam, əsəli
kotiki — aşağıdakı, alçaqdakı, basık
kotmak — 1. qoymaq; tərək etmək; 2. ayırmaq, çıxarmaq
kotur — qotur
kovi — 1. boş, oyuq; koğuş; 2. bədbəxt, bəxtsiz
kovitmaq — təhqir etmək, yandırmaq

kovlamak — qovmaq, qovalamaq, qovlamaq.
kovuk — qovuq, içi boş
kovuşaak — düzləmək
koy — qoyun
koyın — 1. qoyun; 2. on iki il siklli türk təqvimində ilin adı
koymaq — qoymaq
koyın — qoyun
koyun — qoyun (insanın qoynu)
koyunçı — kənz, qadın qul
koz — 1. qoz; 2. od, alov, köz, atəş, qor
kozi — quzu
kozluğ — 1. qozlu; 2. odlu, alovlu, közlü, qorlu
kpra — ağac cinsi
kra — qara
krarığ — qaranlıq, zülmət
krarmak — qaralmaq
krmapt — əməl, iş
krmaput — əməl, iş
krşuhn — bağışlama, günahından keçmə
krüç — zirə
ksanti — tövbə, tövbə duası
ksudra — kiçik
kşan — an, ləhzə
kşanti — tövbə, tövbə duası
kşatrik — əskər zümrəsinə mənsub olmaq
kşi — kişi
ktpi — bitki adıdır
ku — çiçək adı
kua — çiçək adı
kubratmaq — toplamaq
kuçmaq — qucmaq, qucaqlamaq
kuçulmaq — quculmaq, qucaqlamaq
kuçuşmak — qucaqlaşmaq
kud — bəxt
kudadmak — xoşbəxt etmək, səadət vermək, bəxtiyar etmək

kudatmak — xoşboxt etmək,
səadət vermək, bəxtiyar etmək
kudaz — dost, qohum-əqrəba
kudmak — gücünü itirmək, tələf
olmaq
kudruğ — quyruq
kudruk — quyruq
kuduğ — quyu, bulaq, dəniz
kudulmak — tökülmək,
şınıldamaq, süzülmək
kuduru — tamamilə, bütünü
kuduz — quyu suyu
kuin — kitab vərəqi
kul — qul, kölə
kulaç — qulaç
kulak — qulaq
kuğak — qulaq
kulkak — qulaq
kuhbğ — qullu, qul olan, əsir
sahibi, xidmətçi
kulluğ — qullu, qulu olan, əsir
sahibi, qul sahibi, xidmətçi
kulsuz — qulsuz, qulu olmayan
kulun — 1. çiçək adı; 2. qulun
kulunlamak — qulunlamaq, atın
doğması, day vermək
kum — qum
kumaru — vida, ayrılma
kuma yağı — çotəno yağı
kuumluğ — qumluq, qumlu
kumsuz — qumuz
kukpdaçı — oğru
kuñçı — ayın bir hissəsi
kuñçit — küncüt
kuñçuy — xanım, xan (xaqan)
arvadı
kuñxauçı — musiqiçi
kuñçuyluğ — xanımlıq
kunduz — qunduz
kunku — musiqi aləti, arfa
kunmak — oğurlamaq, çalmaq
kuntuz — qunduz
kun kam — musiqi
kunkau — musiqi aləti, arfa

kunkauçı — arfa çalan
kur — 1. kəmə, qayıq, toqqa;
2. sıra, silsilə
kuratmaq — toplamaq, yığdırmaq
kurban — qurban
kuğaq — qara, torpaq
kuğak — qara, torpaq
kuğan — kurqan
kuğurmak — gerçəkləşdirmək,
qürurlanmaq
kuri — bayram toplanışı
kurikan — 1. çadır; 2. türk
qəbilələrinin birinin adı
kuriltay — qurultay
kurımaq — qurumaq
kurıtmak — qurutmaq
kurkağ — quru, quraq
kurla — sıra
kurmak — qurmaq, görmək
kuşamak — sarmaq, çevirmək,
qurşaq bağlamaq
kurt — 1. qurd, bəcək; 2. pendir
kurta — qarı, qoca arvad
kurtadılmak — çevirmək
kurtğarmak — qurtarmaq
kurt konsuz — bəcək
kurtulmak — qurtulmaq, xilas
olmaq
kuruğ — quru
kuruğsak — qurşaq
kuruğsuz — hər şey
kurumak — qurumaq
kurunluğ — qurumlu
kurut — qurut; vergi adı
kusallın — kardamon
kusmak — qusmaq
kusrı — üç rəngli
kusug — qusmaq
kuş — quş
kuşanmaq — kurşaq bağlamaq,
qurşanmaq
kuşavati — nə isə addır
kuşçı — quşçu; quş ovucusu

kuşdı — kökü dərman kimi işlədilən bitkinin adı
kuştı — dərman bitkisinin adı
kuştr — müəllim
kşan — mənası qaranlıqdır; *an* kimi tərcümə etmək olar
kşanti — nə isə dini ayindir
kşatrik — hərbi, oşgəri
kut — 1. bəxt, səadət, xoşbəxtlik, bəxtiyarlıq, ruh; 2. həzrət, əzəmət; 3. ünsür; antroponim
kutadmaq — səadət vermək, xoşbəxt etmək, bəxtiyar etmək
kutğarkalmak — qurtarmaq, xilas olmaq
kutğarmak — qurtarmaq
kutğurmaklığ — qurtarmaqlıq
kutğurmak — səadət vermək, xoşbəxt etmək, uğur vermək
kutığı — aşağı
kurtırmak — səadət vermək
kutkarmak — qurtarmaq
kutluğ — bəxtli, məsud, uğurlu
kutmak — gücünü itirmək, təqətsizləşmək, tələf olmaq
kutrulğu — qurtuluş
kutrulmak — qurtulmaq
kutsuz — bəxtsiz, uğursuz, səadətsiz, bədbəxt

kuturmak — qudurlmaq, dəli olmaq
kututmaq — bəxtiyar etmək, səadət vermək, xoşbəxt etmək
kuu — təhlükə
kuun — hərəmxana
kuva — çiçək adı
kuvak — kəndlilinin sahibdara məcburi xidməti
kuvırmak — çömləmək, bükülmək, qıvrılmaq
kuvlamak — qovlamaq, qovalamaq, təqib etmək
kuvrağ — camaat, qələbəlik, kütlə
kuvrak — camaat, qələbəlik, kütlə
kuvramak — toplanmaq
kuvranmaq — toplatmaq
kuvratmaq — toplamaq
kuyanığ — dovşan
kuyaş — günəş
kuykor — dəri
kuzalavaks — nə isə dini mərasimin adıdır
kuzğun — quzğun, qarğa
kuzğutmaq — yandırmaq, yaxmaq
kuzışay mıtrax — mılfor
kuzmak — qusmaq

Q

qantarvi — göy musiqiçisi
qaudam — qəbilə adıdır

qot — kərtənkələ

L

la — yük heyvanı; güman ki, qatır (çincə: lo-qatır)
lab — sağlam
laçın — laçın, şahin
lağzın — donuz

Laksma — allah adı
lakşan — gözəllik oiaməti
lala — qatır
lalamak — əzmək, toz halına salmaq

lan --- göz xəstəliyinin adı
laŋgan --- mərəz
Linxua --- lotos çiçəyi
likçir --- təqvim
lim --- dam qırışı
limçin --- ulduz adı
linha --- lotos çiçəyi
linxua --- lotos çiçəyi
lisip --- bəlğəm
lisi --- bəlğəm
Liusun --- ulduz adı
liv --- qurban yeməyi

livan, --- bitki adı
lodur --- bitki adı
lon, --- əjdaha, timsah
lotr --- bitki adı
lu --- əjdaha, timsah
luo --- əjdaha, timsah
turzi --- toppuz
luu --- əjdaha, timsah
lüvan, --- bitki adı
lúi --- əjdaha
Lükçün --- toponim

M

ma --- və; da, də
madar --- şeytan
magirt --- car
mağ --- mağ
mağamat --- Məhəmməd
peyğəmbər
mahişvri --- dini kitabın adıdır
maxarurat --- toponim, cəhənnom
adı
makaraç --- maharaca (titul)
Makasmaç --- surə adıdır
maqaraç --- maharaca (titul)
mama --- qadın
man --- dolu, dolmuş
mana --- bitki adı
mañak --- yataq
mandaspont --- ünsür (antroponim
kimi də işlənir)
manirt --- qasid, çapar
manisttan --- dayanacaq, düşərgə,
içqamotgah
mansız --- müti, rəzil
mantal --- sehir, tilsim
mantra --- söz, sehir
manu --- yabani heyvan, çöl keçisi
mañ --- 1. yavaş qaçmaq,
addımlamaq; 2. ləhrəm
maña --- mənə

manalamak --- addımlamaq,
addım atmaq
manastar --- monastır
mañçı --- ovçu, ləpirçi
mañıl --- 1. ad, şan, şöhrət;
2. soadət, xoşbəxtlik
mani --- sehir, tilsim
manlamak --- addımlamaq
manrağal --- dini mərasim
manramak --- bağırmaq,
çığırmaq, inləmək
mar --- müəllim, təlimçi
marım --- üzv, oza
maru --- etibarən
matana --- fil
mati lun --- lumu
mayak --- pislik; nəcis, gübrə
mayak amak --- sorhəd işarəsi
qoymaq
məñk --- yataq
mğaraç --- maharaca
mən --- mən
mənün --- mənim
məñ --- 1. mən, hal; 2. torz;
3. yem
məñ-aş --- ov; taxıldan hazırlanan
xörək

mənı — 1. nəşə, sevinc, sevinmə, keyf; 2. əbədi, daimi, ölməz;
mənılgülük — nəşəlilik
məngü — əbədi, sonsuz, əzəli
məngülüg — sonsuz, əbədi olan
məngüsüz — ölümlü, əbədi olmayan
məngigü — 1. əbədi, ölümsüz;
2. səadət, sevinc
mənılmək — sevinmək, nəşələnmək, öylənmək
mənıltmək — sevindirmək, öyləndirmək
mənıllı — bəxtli, xoşbəxt, nəşəli
mənız — bəniz, görünüş
mənı, zllı — bənizli, yaraşlıq; üzü rəngli
mənızsız — soluq, rəngi qaçmış bənizsiz
mənılmək — əbədləşmək, ölməzləşmək
mənırmək — bağırmaq
mənıstınək — bənzətmək
mənıstıngülüg — bəzədilməli, bənzər, müqayisə edilməli, bənzəyışli
mənıstınək — bənzətmək, qarşılaşdırmaq
mənıçı — yabarı, vəhşı, barbar
mənıçmos — dinin surənin adı
mına — beləcə
mın — min (say)
mır — bal
mırç — bibər
mıdık — sahil, yabarı; Budda dınındə olub tərıqətə gırmıyən
mın — 1. mən; 2. un; 3. şorba
mına — ulduz adı
mıngız — buynuz
mını — mənı
mınmək — mınmək
mıntə — məndə
mıntı — an, ləhzə
mıntın — məndən

mın, — min (say)
mın, dıdə — məndən
mın, llı — mınllı
mın, ü — mınllı heyvanı
mır — bal
mıskıç — pıışık
mıtık — dınsız, etıqadsız
mıyı — beyın
nınsız — mıtı, rəzil
mna — mənə
mnal — ad, şöhrət, səadət
mni — əbədi, ölməz, nəşə, sevinc
mıgıç — şıhırbaz, kahın
mıngık — ıncı
mıngıl — 1. qəbılə adı;
2. laqqırtı, boş danıřma
mıyığ — baş keşıř
mız — bız
mınırmək — bağırmaq, çıđırmaq
mı — 1. sual ədatı; 2. bu
mıdır — 1. damđa, möhür; 2. dındə əlın müəyyən qaydada qoyulması
mıxurt — saat
mııđa — ınad
mııđak — dıřı keyık
mıımalınək — řařırmaq, qařmaq
mıla — təməl, kök
mınçulayı — bu cür, belə
mınd — yoruđ
mında — burada
mındađ — belə, bu cür, bunun kımı
mındada — bundan
mınđak — dıřı keyık
mını — bunu
mınılayı — beləcə, bunun kımı
mını tək — bunun tək
mınılayı — beləcə
mınlar — bunlar
mınınək — avara
mınmıř — sərsəri, səfil
mınta — burada
mıntata — 1. bundan, 2. burada

muntırın --- bundan başqa,
 bundan
muntu — bu, bura
muntuda --- bundan
muntur --- dolışıq
munturmaq --- dolışdırmaq
munuk --- axmaq, səfeh, dəli
murağın --- ikinci dərəcəli
mun --- kədər, qayğı
munə — 1. buna; 2. munqo
munədinçiq — fəvqəladə,
 heyrətamiz, qeyri-adi
munədmək --- kədərlənmək,
 heyrətlənmək
munədturmək ---
 kədərləndirmək, heyrətə salmaq
munar — buna
munkul bolmik — məntiqsiz olmaq
munşuz --- dərdsiz, kədərsiz,
 qayğısız
murç --- bibər
muyata — cəhalət

muyğak --- diş ceyran
muyum --- şaşqın
muz — buz
mün — 1. suç, qəbahət, günah,
 fəlakət; 2. şorba
münəcik --- qadın mayası
münəgü 1. təqdir edən;
 2. günahkar
münəgülüg — 1. təqdir edilməli;
 2. günahı olan
münəmək — təqdir etmək
münmək --- 1. böyürmək,
 bağırmaq; 2. minmək
münşüz --- günahsız, suçsuz;
 qüsurşuz
münürmək --- aşmaq, üzərindən
 keçmək
mürən — çay
münrəmək --- böyürmək,
 bağırmaq
münü at --- minik atı
müyüz — buyuz

N

naqa --- əjdaha, ilan padşahı
Nağid — zöhre ulduzu, çoban
 ulduzu, qütb ulduzu
nağid ymnü --- cümə günü
nağram — soğd ayının otuzuncu
 günü
naivasiki — yüksək ruh
naivaziki --- yüksək ruh
nakapuşp — çiçək adı
namo --- namaz; təzim, hörmət
namo but --- Buddaya hörmətlər
 olsun
namo darm --- əqidəyə hörmətlər
 olsun
namo san --- rəhoblərə hörmətlər
 olsun
nara — 1. nar (meyvə);
 2. cəhənnəm

naru — o taya, ortaya
narun — ağaç növü
navsrđic --- soğdların ilk ayının
 adı
nayvaziki --- xeyirxah ruh, yüksək
 ruh
nayut — çağ, zaman, vaxt, dövr
nəşək — mani dininə mənsub
 olan
neçə neçə --- hər, nə qədər
nə --- nə, hansı
nəçə (neçə) --- 1. nə qədər, neçə;
 2. necə, hər hansı, hansı
nəçəkə təgi — hər nə qədər
nəçəkəti --- nədən, necə, hansı
 səbəbə
nəçətə --- dərhal
nəçük — necə

nəçükin — necə
nəçüklədi — nədən, necə, hansı
 səbəbə
nəçükləti — nədən, necə, hansı
 səbəbə
nəgü — necə, hansı, nə üçün
nəgüdə — ondan başqa
nəkdi — ilan növü
nəkə — niyə, nə üçün
nəkim — bunun kimi
nəgüke — nə üçün, nə məqsədlə
nəgül — necə
nəgülük — nə üçün, necə
nəgülüg — nə üçün, necə
nəgümə — hər hansı
nə nəgü — hər hansı
nəlük — nə üçün, necə
nəmə — nə, hansı
nəmən — necə
nən — 1. əşya, şey; 2. əsla, heç
 eür
nən inçip — nə olursa olsun,
 mümkün olmayan
nəpsiki — pəri
nərsə — hər nə olsa
nətəg — necə, hansı, hər hansı
nə üçün — nə üçün
nizvani — ehtiras, məftunluq
nizvanlıg — ehtiraslı
ni — nə
niğosak — mani dininə mənsub
 olan
niğusak — şagird
nikai — toriğət, məktəb
nikışı — nikişi (çiçək adıdır)
nikü — antroponim, xüsusi ad
nirqrantha — toplayan və
 toplanılan

niluptal — bitki adı
nipur — daş-qaş
nirvan — nirvana, dəyərsiz
 sükunət
nirvana — nirvana, dəyərsiz
 sükunət
nirvanlıg — nirvanaya aid olan
nisan — nişan, damğa, möhür,
 əlamət
nişan — nişan, damğa, möhür
 əlamət
nivaziki — nivaziki
nizbani — ehtiras, məftunluq
nizvani — ehtiras, məftunluq
nizvanlıg — ehtiraslı
nizvanısız — ehtirassız
nmau — namo; təhsin
nom — qanun, din, əqide, dua,
 dini əsər, dini təlim
nomça — qanunca, qanuna görə
nomçı — vaiz
nomlalmak — öyüd vermək, vəz
 etmək
nomlamak — öyüd vermək, dərs
 vermək, öyrətmək
nomlatılmak — öyrədilmək
nomluğ — qanuni, qanuna uyğun
nomsız — qanunsuz
noş — 1. dad, iksir; 2. obodi,
 ölümsüz
nökər — mənsubiyyət, mənsub
 olma
nökür — mənsubiyyət, mənsub
 olma
nukut — noxud
nuşadır — nişadır

O

o — nida
obıt — həya

obrati — monası məlum deyil
oçak — ocaq

oçuk — ocaq
od — od
odğurak — qəti, açıq, aydın
odğurmak — oyandırmaq
odğuratu — qəti anlamaq, tam anlamaq
oduğ — oyaş
oduğsak — dirçolış, sayıq
odun — günahlı, təqsirli, qəbahətli, suçlu, günahkar
odunmak — oyanmaq (yuxudan), özünə gəlmək
oduruğ — ada
oduz — otuz
oğan — allah, tanrı
oğatmak — oyandırmaq
oğlağ — şəfqətli, zərif
oğlak — oğlaq, çəpiş, keçi balası
oğlan — 1. gənc adam; 2. oğlan (uşaq)
oğincu — uşaq kimi qavranılan
oğrak — məskən
oğramak — 1. rastlaşdırmaq, qarşılamaş, birləşmək; 2. arzu etmək, tərtib etmək, niyyət etmək
oğrayu — hələ
oğrı — oğru, quldar
oğrın — hiss, həvəs
oğrinta — uğrunda
oğsamak — oxşamaq
oğşamak — oxşamaq
oğul — oğul
oğulkiya — 1. oğulciğaz, 2. uşaqcasına
oğulluğ — oğullu, oğula aid, uşağa aid
oğulluk — oğulluq, övladlıq
oğur — 1. zaman, vaxt; 2. səbəb, fürsət
oğuramak — niyyət etmək, istəmək
oğurka — onurğa, partiya
oğurlamak — oğurlamaq, çalmaq

oğurluğ — səbəbli
oğurmak — çalışmaq
oğurta — vaxtilə, bir zaman
oğurunta — uğrunda
oğus — qəbilə, tayfa, soy, nəsil
oğuş — qəbilə, tayfa, soy, nəsil
oğuşluğ — qəbiləli, tayfalı, soylu, nəsilli; qəbiləyə mənsub, tayfaya mənsub
oğuz — ilk süd, ağız
oğuzluğ — ilk südlü, ağızlı
ok — 1. ox; 2. ədat
okımak — 1. oxumaq; 2. çağırmaq, davam etmək
okıtmaq — oxutmaq, özbər söyləmək
okışmaq — biri-birini dövət etmək, biri-birini çağırmaq
oklatmaq — paylaşmaq
oksamak — oxşamaq, bənzəmək
oksuz — 1. oxsuz; 2. dəstəksiz
okunç — dövət, çağırış
okunçsızın — dövətsiz, çağırılmadan
okus — ilk süd, ağız
okusluğ — ilk südlü, ağızlı
okşağ — misal, bənzəri, oxşayış, bənzətmə
okşamak — oxşamaq, bənzəmək
oxşatı — oxşar, bənzər
okşatıqsız — oxşamayan, bənzəməyən, bənzəri olmayan, oxşarı olmayan
okşatınç — bənzər
okşatınçsız — bənzərsiz, bənzəri olmayan
okşatmaq — oxşatmaq, bənzətmək
ol — v
olar — onlar
olğurmak — oturmaq, oturtmaq
olğurtmak — oturtmaq
oltırık — sütun
olturmak — oturmaq

olur --- sap, gövdə
olurmak --- oturmaq
olurtaçı --- oturası, oturan,
 oturacaq
olursuk --- oturuş, oturma
olyuk --- hadisə
om --- ?
on --- on (say)
ona --- bax, möhz
onar --- ona
onınç --- onuncu
onluk --- onluq
onmak --- sağalmaq, şofa tapmaq
onunç --- onuncu
onçm --- xəstəlik ruhları
on --- 1. sağ. 2. (çincə *vanq-*
 hökmdar) antroponim, şəxs adı
ona --- mətin, dəyanətli
onah --- bölli, məlum, açıq
onaltmak --- düzəltmək
onardğu --- asan, yüngül
onardğumak --- asanlaşdırmaq,
 yüngülləşdirmək
onarmak --- yaxşılaşdırmaq, yaxşı
 düzəltmək
onarur --- sağa doğru
onay --- asan
onđın --- sağdan
onđun --- sağdan
onđium --- incil
onulmak --- yaxşılaşmaq,
 sağalmaq
onyn --- şeytan
ook --- ox
ooksuz --- 1. oxsuz; 2. dəktəksiz
oot --- od, atəş, alov
ootun --- sırtıq, hoyasız, utanmaz
opu --- çarx, burulğan, dolambac
or --- taxt (?); "qala" daha
 uyğundur.
ordu --- orda, saray, ordugah
orğak --- oraq
orin --- yer, mahal, məskən, taxt
ormak --- qoymaq

ornağ --- iqamətgah, taxt
ornağlığ --- 1. sağlam, möhkəm;
 2. taxtlı, iqamətgahlı
ornağsız --- 1. taxtsiz,
 iqamətgahsız; 2. sağlam
 olmayan, xəstə, daimi olmayan
ornak --- yer, mahal
ornanmak --- qanmaq, yerləşmək,
 sağlam olmaq
ornaşmak --- yerləşmək, məskun
 olmaq
orohtik --- balıq cinsinin adı
orta --- orta
ortu --- 1. orda, saray; 2. orta
ortuk --- 1. ada; 2. ortağ
ortuklığ --- ortaqlı, ortaqlıq, dost
ortun --- ortanca
oruk --- yol, çarə, imkan
orun --- yer, mahal, məskən, taxt
orunluk --- taxt
orunçak --- əmanət
orun --- bayraq
orunluğ --- bayraqlı
oryan --- çadır
oşgun --- ovsun
oşgunçu --- ovsunçu
oşgunçulamak --- ovsunlamaq
oşğurdaçı --- xilaskar
oskurdaçı --- xilaskar
oskurmak --- qurtarmaq
oskuç --- qəssab şagirdi
osmak --- qurtulmaq, xilas olmaq,
 uzaqlaşmaq
osuğ --- yol, üsul, tərz
osuğluğ --- 1. . . . kimi;
 2. yaradılmış, hazırlanmış;
 3. üsullu
osulmak --- biçilmək
osuşmak --- peşiman olmaq
oşadığı --- görəkli, lazımlı
oşğançulamak --- aldatmaq
oşu --- o
oşul --- o
oşunluğ --- oxşar, bənzor

ot — od, atəş; ot, bitki, dərman bitkisi
ot — çarə, vasitə, əlac
otamak — müalicə etmək
otaçı — həkim, təbib
otğurak — sağlām
otğurğalı — ortasındakı
otlamak — müalicə etmək, baxmaq
otluğ — odlı, atəşli
ot öçürü — atəş sönməsi
orta — orta
otru — ötrü
otruğ — ada
otsuz — 1. sağalmaz; 2. çarəsiz, ələcsiz, vasitəsiz
otun — sırtıq, həyasız, utanmaz
otun — odun
oturuğ — ada
otuz — otuz
otuzar — otuz-otuz
ot yəm — dərman, əcza
ot yığaç — ot və ağac
ovusuz — tərbiyəsiz, utanmaz
ovut — ədəb, əxlaq, həya
ovutluğ — həya, həyalı, əxlaqlı, utacaq, əxlaq

ovutsuz — tərbiyəsiz, utanmaz
oy — 1. qamış, saz; 2. oyuq, çuxur
oymak — 1. oymaq, deşmək, dolmək, çuxur açmaq; 2. oynamaq
oynamak — oynamaq
oyuğ — 1. oyun, çalğı çalma, musiqi, rəqs; 2. oyuq
oyun — oyun
oyunçu — oyunçu, çalğıçı
ozakı — keçmiş
ozalamak — qaçmaq, qabağa keçmək, önə keçmək
ozğu — xilas
ozğuluğ — qurtarası, qurtaracaq, xilas olma
ozğuluk — qurtuluş, xilas olmaq, uzaqlaşmaq
ozğurmək — qurtarmaq, xilas olmaq
ozğu kurtulğu — qurtulmuş olan, azad olan
özmaq — qurtulmaq, xilas olmaq, uzaqlaşmaq
ozkurmək — qurtarmaq

Ö

öbkələmək — hiddətləndirmək, qozəbləndirmək
öç — intiqam, qisas
öçəşçi — intiqamçı, qisasçı
öçəşmək — öcəşmək, sataşmaq, kin bəsləmək, çəkişmək
öçlük — kinli, xain üreкли
öçmək — sönmək
öçülmək — məhv olmaq, bitmək
öçümək — sönmək, söndürmək
öçür — sönmə
öçürmək — söndürmək

öd — 1. vaxt, zaman; 2. nəsihət, öyüd; 3. öd
ödikləmək — 1. öyüd vermək; 2. sevmək
ödirək — ördək
ödki — vaxtki, vaxtda, zamanla əlaqədar
ödkünmək — ibrət götürmək
ödkürgü — dərman növüdür
ödkürmək — öyrətmək
ödləmək — nəsihət vermək, öyüd vermək

ödmək — 1. çörək, taxıl; 2. keçib getmək; 3. xahiş etmək, diləmək; 4. kəskin olmaq; 5. qəbəlilik olmaq

öd kolu — zaman, dövr

ödrülmək — ayrılmaq, seçilmək, fərqlənmək

ödsüz — vaxtsız, zamansız

öd(t)ül — öskürük

ödük — öyüd

ödükçi — öyüdverən

ödügçisiz — öyüdverəni olmayan

ödüün — vaxt, zaman

ödüürmək — ayırmaq, seçmək, fərqləndirmək

ödüüş — nəmli, yaş, rütubətli

ödüvi — sərt

ödüvilig — sərt olan

ög — 1. ana; 2. ağıl, idrak, zəka; 3. bir çiçək adı

ögdi — mədh, tərif, öymə

ögdilik — tərifə layiq, alqışa layiq

ögdir — qiymət, dəyər

ögdisiz — tərifə layiq olmayan

ögdü — tərif, alqış, mədh, öymə, təqdir

ögdünki — öndəki

ögdüş — paz

ögö — 1. müdrik, bilici, aqıl, ağıl verən, tərbiyə verən; 2. nazir, vəkil, həkim; 3. şöhrət

Ögdöy — antroponim, kişi adı

ögök — sevimli, can atan, düşündürən, dilbər

ögön — 1. dərə; 2. çay

ögərətik — təlim, tərbiyə, öyrətmə

ögənkio — dərəcik

ögimək — böyümək, artmaq, yüksəlmək

ögirmək — öyünmək, sevinmək, şadlanmaq, nəşələnmək

ögirtürmək — sevindirmək

ögitmək — 1. öymək, tərifləmək, mədh etmək; 2. böyütmək, çoxaltmaq, artırmaq

ögləmək — nəsihət vermək

ögləndürmək — nəsihət verilmək, ağılı başına toplamaq

öglənmək — ağıllanmaq, ağılı başına yığmaq

ögləntürmək — nəsihət vermək, ağılı başına yığmaq

ögləşmək — 1. məsləhətləşmək; 2. vuruşmaq

ögli — ağıllı, düşüncəli, zəkalı, dərrakəli

öglimək — böyümək, çoxalmaq, artmaq

öglük — analı, anası olan

ögmək — 1. öymək, tərifləmək, alqışlamaq; 2. düşünmək; 3. özmək, incəltmək, ovmaq

ögmüş — öymə, tərif, alqış, mədh

ögürnmək — alışmaq, öyrənmək

ögürnmüş — alışmış, öyrənmiş

ögətdəçi — öyrədən, təlim verən, məşqçi

ögretig — adət, təlim, bilik, alışma

ögretilmək — öyrədilmək, təlim verilmək, təlim görmək

ögretmək — öyrətmək, təlim vermək

ögri — vaxt, zaman

ögriñçlig — sevincli

ögriñç — 1. sevinc; 2. antroponim, şəxs adı

ögriñçü — sevincli, fərəhli

ögriñçüləgülig — sevinməli, əylənməli

ögriñçüləmək — sevinmək, əylənmək, şadlanmaq, fərəhlənmək

ögriñçülənmək — sevinmək, əylənmək, şadlanmaq, fərəhlənmək

ögrünçülüg --- sevincli, fərəhli
ögrünçülügin --- sevinclə, sevinə-
 sevino, fərəhlə
ögsirəmək --- aqlını itirmək
ögsüz --- 1. anasız; 2. ağılsız,
 idraksız
ögsük --- ağıllı
ögsümək --- əsirgəmək
ögüz --- çay
ögük --- sevimli, can alan
ögülüg --- düşünən, fikirləşən
ögünmək --- peşiman olmaq
ögünç --- sevic, fərəh, nəşə
ögür --- ilxı, sürü
ögürmək --- öyünmək, özünü
 öymək, qürrolənmək
ögüt --- öyüd, nəsihət
ögütmək --- öymək, nəsihət
 vermək, öyüd vermək
ögüç --- anacıq
ök --- əlbəttə
ökən --- çay
ökimək --- artmaq, böyümək,
 yüksəlmək
ökləmək --- artmaq, çoxalmaq
ökmək --- öymək, tərifləmək,
 alqışlamaq
ökrəm --- xəndək
ökük --- sevimli, dilbər, can alan
öküknək --- peşmanlıq
ökümək --- anlamaq
ökünç --- peşmanlıq
ökünçsiz --- peşmansız
öküngü --- peşman olmaq
ökünmək --- peşman olmaq
öküs --- çox
öküş --- çox
öküşti --- bolluca, çoxluca, sıx-sıx
öküz --- öküz
öl --- yaş, rütubət, nəm
ölən --- rütubətli yer, bataqlıq arası
ölənlük --- otaq, çömənlik
ölgünlük --- can, çəkişən, can
 verən, ölüm ayağında olan

ölmək --- ölmək
ölmək ömgək --- ölüm, can
 çəkişmə (hər fən: ölmək əzabı)
ölməklig --- ölümlü, fani
ölüg --- ölü, cəsəd
ölüm --- ölüm
ölümçü --- öləsi, ölümə məhkum
ölümlig --- ölümlü
ölürgü --- öldürmə
ölürgüçi --- qatil, qanlı
ölürmək --- öldürmək
ölürtmək --- öldürtmək
ölüt --- öldürmə, qətl etmə
ölütçi --- qatil, qanlı
ölütlük --- saltaqxana
öm --- alt paltar
ömək --- xatırlmaq, düşünmək
ömək --- 1. xərcəng (xəstəlik):
 2. sağalmaz dəri xəstəliyi
ömgəkləmək --- inəkləmək,
 sürünmək
ömgən --- boğaz arteriyası, boyun
 arteriyası
öndürmək --- böyütmək, yoluna
 qoymaq; alınacaqları toplamaq
önəmək --- yüksəlmək
öngü --- bala, dayça
önləmək --- inkişaf etmək, irəli
 getmək
önlük --- uca
önmək --- çıxmaq, qalxmaq,
 yüksəlmək, yaymaq, töromək,
 ucalmaq
önmən --- sağalmaz bir dəri
 xəstəliyi
öntürmək --- göndərmək,
 uzaqlaşdırmaq
önünç --- uca
önünçsüz --- uca olmayan, alçaq
önüş --- yüksəlmiş, çıxış
önüşlüg --- yüksəlişli, qayıtacaq,
 çıxılacaq
ön --- 1. rəng; 2. ön tərif, ön,
 şərqlə qarşı

önədamək — 1. dəyişmək;
2. yaxşılaşmaq, sağalmaq
önətdürmək — 1. dəyişmək;
2. yaxşılaşmaq, sağalmaq
önətmək — 1. dəyişmək;
2. yaxşılaşmaq, sağalmaq
öndin — öndən
öndüri — öndən, qarşidan;
şərqdən
öndürti — öndən, qarşidan
öni — artıq, fərqli, hər növ
öni-öni — 1. növ-növ; 2. parça-
parça
önişük — fərqlənən (?)
önlüg — rəngli
önlük — üz, çöhrə, sifət, sima
önrə — 1. önçə, qabaqca,
əvvəlcə, vaxtilə; 2. irəlidə,
şərqdə, şərqə
önrəkito — qabaqcadan,
irəlicedən, əvvəlcədən
önsüz — rəngsiz
önürmək — uzaqlaşdırmaq,
göndərmək
önü — əvvəlki, qabaqkı
önüç — boğaz, xirtək, qurtlaq
önüki — başqa
öp — də
öpəlmək — yanmaq, alovlanmaq,
parlamaq
öpgü — öpüş
öpüsmək — öpüsmək
öpkə — 1. kin, qəzəb; 2. ciyər
öpkəçi — qəzəbli, kinli, hirsli
öpüksəmək — öpmək istəmək
öpünmək — hücum etmək
öpüp — hop-hop quşu (əslində
"öp-öp" olmalıdır)
ördünmək — örtünmək
öri — yüksək, vacib, ləyaqətli
öritməgü — bəsləmə
öritməgüçi — bəsləyən (adam)
öritmək — yüksəltmək, bəsləmək
örgin — taxt

örgün — taxt
örgüt — daim, hər vaxt
örki — uca, yüksək, ali
örlədmək — incitmək,
hiddətləndirmək,
əsəbiləşdirmək
örləmək — 1. hiddətləndirmək,
qəzəbləndirmək, gurlamaq;
2. yüksəlmək
örlətişmək — qızışmaq
örlətmək — hiddətləndirmək,
qəzəbləndirmək, incitmək
örlüşmək — didişmək
örmək — 1. yüksəlmək, çıxmaq;
2. paltar adıdır
örmən — sağalmaz dəri xəstəliyi
ört — alov, yanğı, od, atəş
örtəmək — tutuşdurmaq;
yandırmaq
örtən — alov, yanğı
örtənmək — 1. alovlandırmaq,
yandırmaq, qovurmaq;
2. kədərlənmək
örtgü — örtü, örtük
örtkü — örtü, örtük
örtlədəçi — yandıran (adam)
örtləmək — yandırmaq,
alovlandırmaq
örtlüg — alovlu, odlu, atəşli
örtlük — alovlu, odlu, atəşli
örtmək — örtmək, qapamaq
örtük — örtük
örtüglüg — örtülmüş, gizli
örtülmək — örtülmək
örtünmək — örtünmək
örtüntəg — dərman adıdır
örtüntəgsiz — ələcsiz
örtürmək — sürdürmək,
yüksəltmək
örü — yuxarı, dik, yoxuş
örüg — əbədi, uzun müddət
örüki — uca, yüksəkədəki, ali
örük uzatı — davamlı, sürəkli
örün — açıq rəngli, ağuntul

örütmək — bəsləmək,
yüksəltmək
örüş — yüksəliş, qalxma,
yüksəlmə, çıxış
ös — öz
ösən — iç, özək
ösmək — şişirtmək
ösürmək — qabartmaq, şişirtmək
öşə — qüsurlu
öşəlik — qüsurlu
öşəliksiz — qüsursuz
öt — 1. öyüd, nəsihət; 2. öd
ötəg — bərc
ötəgləmək — bir iş görmək
ötəgci — bərcü
ötək — bərc
ötəkci — bərcü
ötəmək — 1. ödəmək (bərcü),
2. müraciət etmək; 3. nəşət
etmək, çıxmaq
ötkürmək — işləmək
ötkürü — sonra, dolayısı ilə
ötig — siyahı
ötgü — ötmə, keçmə
ötgün — ötgün, ötmüş, keçmiş
ötgürmək — nüfuz etmək,
uğurlamaq
ötgürü — sonra, dolayısı ilə
ötgürü satmaq — alver etmək,
alib satmaq
ötgücü — ötən, keçən
ötkürünç — nüfuz
ötkürünçsiz — nüfuzsuz
ötləmək — öyüd vermək, nəsihət
vermək
ötmək — 1. çörək, taxıl; 2. ötmək,
keçib getmək; 3. xahiş etmək,
diləmək; 4. kəskin olmaq; 5.
qəbəlilik olmaq
ötmüş — qurban, qurbanlıq
ötrü — ötrü, üçün, görə, sonra, o
zaman
ötrü — ötrü, üçün, görə, sonra, o
zaman

ötüg — qısaboğaz çəkmə,
ayaqqabı
ötüg — 1. dilək, dua, sual;
2. ayaqqabı
ötügçi — xahişçi, diləkçi, xahiş
edən
ötün — aciz
ötünmək — 1. peşman olmaq;
2. xahiş etmək, diləmək
ötürmək — ayırmaq, seçmək,
fərqləndirmək
ötürü — ötrü, üçün, görə, sonra, o
zaman
ötürük — ishal
övkə — qəzəb, hiddət, qızma
övkələmək — qəzəblənmək,
qəzəbləndirmək,
hiddətləndirmək
övkələnmək — qəzəblənmək,
hiddətlənmək
övgəlik — qəzəbli, hiddətli
övkəsiz — kinsiz, qəzəbsiz
övkəçi — qəzəblənən, hiddətlənən
övkələmək — qəzəblənmək,
hiddətlənmək
öy — ev
öymək — fikirleşmək
öyür — dan
öyürkən — dərman adı
öz — 1. dərə; 2. öz (övzlik)
özə — üstdə, üstündə, üzərində,
yuxarıda
özək — kiçik dərə
özəki — fəvqəladə, üstün
özələmək — yüksəlmək, yuxarı
qalxmaq, üstə çıxmaq
özələnmək — yüksəlmək
özəlik — yüksəklik
özəliksiz — alçaq, yüksək
olmayan, üstün olmayan
özən — 1. tam orta, ön içəri; 2. ilk,
öz
öz konuk — ruh

özirkənmək — xahiş etmək, geri
gətirilmək
özlük — canlı
özüg — canlı

özükün — canını, özünü
özüm — özüm
özüt — ruh, can

P

pa — qırmaq; parçalamaq
paçağ — oruc
padak — misra
Padvahtak — allah adı
pak — bağ
pakır — bağır
paksi — ustad, alim
pançaki — pançaki (nə isə rütbə
adıdır)
pançanti — dini mərasim adıdır
pançço — beş
par — var
paramit — kamillik
pariçatr — ağac adıdır
pandan — dini kitabın adıdır
parivrayaka — sərsəri dərviş
parça — çox, bütün
paryul — trizula (üç diş)
park — saray
pasak — mənası qaranlıqdır
patali — ağac adıdır
patar — kitab səhifəsi
patilmək — batmaq, kömülmək
patir — kasa
patpadhi — bibər
Paşan — topanim, dağ adı
paşantak — qurban növüdür
paşik — milli marş
pdak — mənzumə parçası
pək — yaxşı, sağlam, bərk
pərikən xatun — pərilər şahı
piğambar — peyğəmbər
pi — düzlük, yazı
piçək — bıçaq
pidpidi — bibər
püi — əngəlləmək

pinvat — sədoqə
pirək — oğər, şayəd
pirianu — bitki adı
pramit — bir sutranın adı
pranqa — alim
pratikabut — pratyekabudha
pret — şeytan
prianu — bitki adı
prişti — mələk
prit — xoyal
prmanu — atom
prnadaşunu — bir cür oturmaq
tərziidir
pryap /prayap/ — 1. çilə yeri,
çiləgah; 2. hücrə
psak — çöləng
ptr — vərəq
puğa — bitki adı
punya — xidmət
Purani — dinin kitabın adı
purohit — ev sahibi
pusar — botisatva
puşakmaq — qızmaq,
hiddətlənmək
puşi — sədoqə, zəkat
puşiçi — dilənçi
puşmaq — qızmaq, hiddətlənmək
puşrulmaq — qızıqdırılmaq
puşurkanmaq — qızmaq
puşuş — yas
puşuşluğ — kədərli, qəmli
putig — yazı
Purva Pulquni — ulduz adı
pükünmək — rədd etmək
pükürmək — pükürmək,
fişqirtmaq

pür --- tumurecük
püsmək --- gizlənmək
pütmək --- bitmək

pütrük --- məmur rütbəsi
pütün --- bütün
pütürmək --- bitirmək

R

raçavrt --- lacivərd
radia --- cövhər, qiymətli şey
Raksas --- şeytan adı
raķsand --- xoşbəxtlik
rand --- arxant
rasayan --- 1. hoyat iksiri; 2. əsər adı
rasakin --- rasakin
ratıkri --- şoxs adı
ratka --- cövhər, qiymətli şey
rahu --- planet
razurt --- lacivərd

rəm --- birinci ayın adı
rhant --- arxant
rivadi --- ulduz bürcü
rñçak --- rəncək (dini dərəcədir)
rñçika --- rñçika (rahib rütbəsidir)
roç --- gün
roş --- 1. bir ilahənin dərəcəsi;
2. işıq
Rtnakr --- Ratnakar
rtni --- cövhər, qiymətli şey
rzyrt --- lacivərd

S

sab --- söz, söz-sov
saba --- dərman adı
saç --- saç
saçalmak --- saçılmaq, dağıtmaq
saçılığ --- qurbanlıq
saçılmak --- saçılmaq, dağıtmaq
saçılığ --- saçlı
saçmak --- 1. saçmaq, dağıtmaq;
2. bulandırmaq
saçuk --- saçıq, dağıtmaq
sada --- antroponim, şoxs adı
sadabiş --- ulduz adıdır
sadarma --- "Saddharma" kitabının türkcə adı
sadığ --- satış, ticarət
sadmak --- satmaq, ticarət etmək
sadu --- yaxşı
sadun --- sarımaq
sağ --- sağ, sağlam
sağdıç --- hesab

sağdıçlik --- mənsub olma
sağınç --- fikir, düşüncə, niyyət
sağınmak --- düşünmək
sağış --- saymaq, rəqəm, nömrə
sağızğan --- 1. Saxsaxan adı; ulduzun adı; 2. saxsaxan
sağlanmak --- sağlamlaşmaq, diqqətli olmaq
sağlanturmak --- saxlamaq, mühafizə etmək
sağılığ --- sağmal, sağılan heyvan
sağmak --- sağmaq
sağtaşınmak --- bardaş qurmaq, bardaş qurub oturmaq
sağ yağ --- kərə yağı
sak --- diqqətli
sakabir --- dərman bitkisinin adı
sakal --- saqqal
sakanmak --- düşünmək

- sakımak** — bəsləmək, ciddi olmaq, baxmaq
- sakınç** — fikir, düşüncə, niyyət, təfəkkürlü
- sakınçlıq** — düşüncəli, fikirlə, təfəkkürlü
- sakınçsız** — düşüncəsiz
- sakınğu** — təfəkkür, fikir, düşüncə, düşünmə
- sakinmək** — düşünmək
- Sakırtağam** — Sakırtağam (nə isə addır)
- sakış** — düşüncə, maddə, qayğı, hesab
- sakışsız** — düşüncəsiz, hesabsız, qayğısız
- sakız** — saqqız, qətran
- saklamak** — saxlamaq
- saklanmaq** — düşünmək, saxlanmaq
- sakuşmaq** — himayəyə almaq
- saldırmaq** — təqdim etmək
- sahğ** — 1. vergi növü; 2 qaba, pis
- salınmaq** — sallanmaq, dikmək
- salınturmaq** — sallatmaq, salandırmaq
- salkım** — soyuq
- salmaq** — salmaq, qoymaq
- salsöyüt** — söyüd ağacının bir növü, güman ki, salxım söyüd
- salturmaq** — saldırmaq, qoydurmaq
- sam** — 1. dərman, civə, zəhər; 2. sağaltmaq
- samak** — 1. saymaq; 2. söyləmək
- saman** — saman
- samar** — nəzər; keçid
- san** — 1. san, say, hesab; 2. vücut, kobud baldır
- sanağuluğ** — saylı, hesablı
- sanağuluqsuz** — saysız, hesabsız
- sanamaq** — saymaq, sanamaq, hesablamaq
- sanlağ** — sayılan, hörmətli
- sanlıq** — 1. sayılan, hörmətli; 2. aid olmaq, tabe olmaq
- sanç** — dəri çanta
- sançlıq** — 1. neçə; 2. sancı
- sançılmək** — sancılmaq, vurulmaq
- sançıtmaq** — sandırmaq, vurdurmaq
- sançışmaq** — vuruşmaq
- sançmaq** — sancmaq, dəlmək, deşmək
- sanmaq** — saymaq, sanmaq, düşünmək
- sansarlıq** — ölüm-doğum sırası
- sansartaki** — maddi dünyada olan
- sansız** — saysız, sansız, hədsiz-hesabsız
- san** — 1. qəbilə, xalq, camaat, kütlə; 2. sərvət; 3. dərman bitkisi
- saşa** — sana, sənə (ədat)
- saş, ığ** — monastir yeməklərindən biri
- saşış** — sayma
- saşram** — monastir
- saşsar** — samsara
- saşun** — general
- sap** — sıra
- sapağ** — 1. sıra, düzüm; 2. üstünlük, istifadə
- sapalamək** — xışla sürmək, şumlamaq
- sapan** — xış, kotan
- sapça** — sözcə, söz-sovca
- sapıq** — sıra, düzüm
- saplamaq** — saplamaq
- sapmaq** — davam etmək
- sapfir** — safir
- saran** — xəsis, simic
- sarğan** — imarət, bina
- sarı** — öd, sarı (sarısın ı udmaq)
- sarğarmək** — saralmaq
- sarir** — qılınc artığı
- sarı** — sarı, tərəf, doğru
- sarığ** — sarı (rəng)
- sarp** — sərt

sarsağ — sarsaq, kobud
sarsıǵ — 1. sarsaq, qaba, kobud;
2 çürük
sarsımaq — sarsımaq, azarlamaq,
söylələnmək
sarsmak — söymək
sart — karvan, tacirler
sartavahi — 1. karvanbaşı, sarvan
sarvağ — sort, sort, iqlimdo biton
bitki, saksaul
sası — çöp
sasıçı — çöpçü
sasıǵ — 1. kiçik; 2. iylənmiş;
3. qoxu
sasılık — zibil vedrası
sasımak — iyləmək, çürümək
sasıtmak — iylətmək, çyrytmək
saşmaq — saşmaq, çaşmaq
satabiş — ulduz adıdır
satağ — satış, ticarət
satağın — satın
satağsız — qiymətsiz, dəyörsiz,
pulsuz
sataqiri — pəri adı
satğamak — aşmaq
satıǵ — 1. satış, ticarət; 2. qiymət
satıǵac — sat ağacı
satıǵçı — satıcı
satıǵlıǵ — satılması, satılmalı,
satılacaq
satır — sikkə növü
satmak — satmaq
satu — körpü
satun — sarımsaq
sav — söz, xəber, şöhrət
savaklamak — söyləmək,
danışmaq
savçı — xəbərçi, gəvəzə, zəvdək,
boşboğaz
savlaşmaq — sözləşmək,
danışmaq, xəbərleşmək
savlıǵ — sözlü, sözlü-sövlü,
şöhrətli

savşı — 1. antroponim, şöxs adı;
2. kiçik nəqiliyyat
say — düzən, çöl, daşlıq, səhra
saykamak — içki içmək
saymak — saymaq
sayu — hər biri, hər kəs
sayun — xalq, camaat, kütlə
sebilmək — sevinmək
seçilmək — seçilmək
seçmək — seçmək
sedrək — seyrək, incə
sedrəksiz — seyrək olmayan, sıx
sefmək — sevmək
sevig — sevgili, əziz, eşq
seviklik — sevimli, sevgili
sevinmək — sevinmək,
fərəhlənmək
sevintürmək — sevindirmək,
fərəhləndirmək
sevinç — sevinc, fərəh, nəşə
sevinçən — sevincək, nəşəli
sevinlənmək — sevinmək,
nəşələnmək, fərəhlənmək
sevinçliǵ — sevincli, şən, nəşəli
sevgi — sevgi
sevgülüg — sevimli, sevgili, sevgi
sevgüsüz — sevgisiz
sevgüçi — sevon (adam)
sevmək — sevmək
sevüg — sevgi
sevüglüg — sevimli, sevgili
səkkiz — səkkiz
səkkizinç — səkkizinci
səkkizon — səksən
səm — boş, kimsəsiz,
səmək — meşə, orman
səməkləmək — yas mərasimi
düzəltmək
səmiz — kök
sən — sən
sənin — sənin
səngig — monastır yeməyi
səniǵ — aid, əlavə
səniir — dağ ətəyi, dağ yamacı

səngün — vəzifə adı (general)
sənrəm — 1. monastır; 2. ibadət
səñün — general
səniñq — sənin
səpən — mənası məlum deyil
səpmək — hazırlamaq, təhiz etmək
sərgü — səbir, doyanot
sərgülüg — səbirli
sərgüsüz — səbirsiz
səridmək — ərimək, əritmək
sərilmək — sərilmək, artmaq, mətinləşmək, sona yetmək
sərimmək — gözləmək, qatlanmaq, dayanmaq
sərinç — dad, ləzzət
sərkə — sirkə
sərkürmək — 1. qarşı çıxmaq, maneə olmaq; 2. qatlanmaq, dayanmaq
sərmək — 1. qatlanmaq, dayanmaq; 2. durmaq
sərməlmək — çağlamaq, süzülmək
səşmək — açmaq, bağı açmaq
sətrəksiz — seyrək olmayan
səşapthğ — mənası qaranlıqdır
sı — Budda monastırı
sı — sinir, hiss, aləm
sıçğan — 1. siçan; 2. on iki il siklli türk təqvimində il adı
sıçğanak — ?
sıçı — hüdud, hədd, sərhəd
sıçık — arxa, qıç, göt
sıçılığ — sərhədli, hüdudlu
sıçkan — 1. siçan; 2. on iki il siklli türk təqvimində il adı
sıdam — sado, düz, bəzəksiz
sıdığ — 1. siyirmə; 2. soyulma; 3. sürüşmə, aradan çıxma
sığ — ərazi, ölçüsü
sığınmaq — sığınmaq
sığıt — ağılama, hıçqırma, fəryad, matəm

sığış — kədər, sıxıntı, qayğı
sığmaq — xoşa gəlmək, sığmaq
sığtamak — ağılamaq, sızlamaq
sığtaşmaq — ağılaşmaq.
sığun — sığın, erkək keyik, maral
sığurmak — 1. toplamaq; 2. sıxışdırmaq
sık — ərazi ölçüsü
sıkamak — sıxlaşdırmaq, qahnləşdırmaq
sıkanmaq — əymək
sıkdamak — ağılamaq, hıçqırmaq, hıçqıraraq ağılamaq
sıkığ — qoxu, sıxıntı
sıkılmək — sıxılmaq, əziyyət çəkmək
sıkınmaq — sığınmaq, əzilmək
sıkış — kədər, sıxıntı, qayğı
sıkışlıq — kədərli, sıxılmış olma
sıkurmak — toplamaq
sılmək — silmək
sımak — sındırmaq, qırmaq
sımdağ — 1. avara; 2. ehtiyatsız; 3. tənbel; 4. meşə
sımığ — sərhəd
sımnanç — rahibə, zahidə
sımtağsız — fəal, enerjili, çalışqan
sımtak — 1. dərbədər, avara, tənbel; 2. xəbis
sımtaq — dərbədər, avara; 2. meşə, orman; 3. tənbel; 4. xəbis
sımtalmək — gətmək, tərək etmək
sın — 1. məzar; 2. vücud, üzv
sınamak — sınamaq, təcrübə etmək
sınaşmaq — biri-birini sınamaq
sınılamək — ağılamaq
sınılığ — bədənlə əlaqədar
sınçkan — musa ağacı
sınmaq — sınmaq, qırılmaq, parçalanmaq
sıntıda — qəbiristanda
sın, — dağ silsiləsi
sın,ar — 1. bürə; 2. yarı

sıpar — müşk
sırınçan — musa ağacı
sırtık — sırtıq
sırtılmak — 1. sarılmaq; 2. asılmaq
sırək — 1. şüvül; 2. dirək
sıǵurmak — ərimək
sıslağ — ağrı, sızılı
sıslatmak — sızlatmaq
sısmak — qırmaq, sındırmaq,
qoparmaq
sıtır — sikkə növü
sıtmak — qırmaq
sış — 1. şiş; 2. uc
sıyuk — 1. çöküntü, qırıntı; 2. zəif;
3. sıyıq
sızğurmak — ərimək
sızılmak — ərimək
sızlağ — ağrı, sızılı
sızlamak — sızlamaq
sızlatmak — sızlatmaq
sızmak — yorğun düşmək,
yorulmaq
sidi — sehır
sidir — sikkə növüdür
sidmək — işmək
sigirimək — səyirtmək, udmaq
sigirtmək — yaxalamaq
sigrik — atlama, sıçrama
sik — sidik
sikrimək — atlamaq, sıçramaq
silig — təmiz, bakirə, arı
silik — təmiz, bakirə, arı
silimək — təmizləmək
silmək — silmək
silktürmək — oxumaq
silvi — ?
silvisiz — ?
sim — hüdud, sərhəd
simək — meşə, orman
simləmək — əritmək, əzmək
simrimək — öyrənmək
sin — 1. sən; 2. ölçü vahidi
sinçan — sxematik ay sisteminin
bir parçası

sini — səni
sinsim — küncüt
sintədə — səndən
sintin — səndən
siñ — anbar
siñar — göy cəhəti
siñək — miçək
siñil — kiçik bacı
siñləmək — fəryad etmək
siñir — sinir
siñirkə — kiçik sinirlər
siñirmək — həzm etmək,
gizlətmək
siñmək — damlamaq,
damcılanmaq
siñük — sümük
siñürmək — əmmək, udmaq,
sümmək
sipirmək — süpürmək,
təmizləmək
siri — dərman adıdır
sirkə — sirkə
sis — siz
sişmək — şişmək
siti — sehır
sivimək — sevinmək
sivinç — sivmək, sevmək
sivsilmək — tərək edilmək
siz — siz (əvəzlik)
sizik — şübhə
siziklig — şübhəli
siziksiz — şübhəsiz
sizinmək — şübhələnmək
sizin — sizin
sizinə — sizə
sizni — sizi
smır — biçim
smuañç — rahiyyə, zahidə
sn — sən
so — zəncir
soçu — ev
soğan — soğan
soğançıǵ — sevimli, məhəbbətli,
xoş

- soğdmaq** — soyutmaq
soğğ — soyuq
soğik — soyuq
soğik suv — soyuq su
soğmaq — soyumaq
soğitmaq — soyutmaq
soğurmak — öldürmək, sovurmaq
soğuşmaq — vuruşmaq, döyüşmək, çarpışmaq
sok — həsəd aparan, qısqanc
sokar — ?
sokğu təkirmək — su doyirmanı
soklanmaq — darıxmaq, arzulamaq
soklunmaq — korlaşmaq, kor olmaq
sokmaq — soxmaq, döymək, öz-mək, dölmək, deşmək, basmaq, didmək
sokunmaq — kəsmək
sokuşmaq — 1. saplamaq, tutuşmaq; 2. vuruşmaq, rastlaşmaq, qarşılamaq
sol — sol, şərç
solamaq — 1. bir yerdə olmaq; 2. bağlamaq, zəncirləmək
solatmaq — gətirtmək, bağlatmaq, zəncirləmək
solatmaq — gətirmək, bağlatmaq, qapatmaq
solmaq — solmaq, məhv olmaq
soltun — soldan
son — son, sonra
sooğun — ? mənası məlum deyil
sormaq — sormağ. önmək
sorulmaq — sorulmaq, önilmək
sot — kök
sotup — ?
sovuk — soyuq
soydurmaq — soydurmaq
soymaq — soymaq
soyun savıncı — rəhn; girov
- soyurkamak** — təqdim etmək, təklif etmək, əmr etmək
sozak — saray
sozak künt — hərəmxana
sö — vaxt, zaman
söglünmək — qızardılmaq
söglünçü — qızartma
sögsüg şiş — qabar, qabar şişi
söğüt — söyüd (ağac)
sөгüş — söyüş, qarğış
sөгüşmək — söyüşmək, qarğışmaq
sөkgü — söyüləcəк
sөki — köhnə, əvvəlki, köhnədən, qədim
sөklünmək — sökülmək, açılmaq
sөklünçü — qızartma, kabab
sөkmək — 1. sökmək, qoparmaq; 2. azarlamaq, söymək; 3. bayılmaq, özündən getmək
sөkü — çökmə
sөkümək — çökmək, diz çökmək
sөkürmək — çökdürmək, diz çökdürmək
sөküş — söyüş, qarğış
sөkütmək — diz çökdürmək
söl — üzrə
sön — uzun müddət, uzun zaman
sөngi — süngü
sөngü — süngü
sөngük — 1. sümük; 2. süngü
sөngüklük — sümüklü, sümükdən ibarət olan
sөngüşgöli — döyüşöli, vuruşalı, savaşalı
sөngüşmək — müharibə etmək, döyüşmək, vuruşmaq, savaşmaq
sөnmək — sönmək, özündən getmək
sөntürmək — söndürmək, bir yana atmaq
sөnüк — sönüк, qüvvədən düşmək
söz — söz, əmr, buyuruq
sözlöğülüg — söyləniləsi, söylənməli

sözləmək — söyləmək
sözləməsik — söylənən pis sözlər
sözlətilmək — söylədilmək, danışdırılmaq
sözləşmək — danışmaq, söhbət etmək, məsləhətləşmək
sözlüg — sözlü
stavari — bitki adıdır
stir — sikkə növü
stup — ?
su — su
suburğan — qəbiristanlıq
suç — günah, təqsir, suç
suçuğ — ?
suçulmaq — dartmaq
suçulu — dartaraq
suğ — 1. su; 2. ehtiras, həvəs, istək
suğulmaq — qurumaq, suyu sovrulmaq
suğun — sığın. keyik
suğurmaq — sovrmaq
sudmaq — atmaq, axmaq, fırlatmaq
sudur — sutra, Buddanın vəzi
sui — günah, qəbahət, suç
suk — 1. sakit; 2. ehtiras, həvəs, istək; 3. (*əmgök* sözü ilə) şəhadət barmağı
sukak — ağ keyik, ağ ceyran (?)
sukar — bitki adıdır
sukavati — buddistlərin qərb cənnəti
sukığ — barmaqla toxunma
suklanğı — həsəd aparacaq
suklanmaq — 1. etiraz etmək; 2. çox istəmək; 3. həsəd aparmaq
sukmaq — soxmaq
suksınmaq — acgöz olmaq, həris olmaq
suksumur — kardomon
suksuz — gözütöxlük
sukşumur — kardomon
sulanı — bitki adıdır

sunə yatmaq — uzanmaq, kə-rilmək
sunçuk — yastıq
sunmaq — yaymaq, özünə tərəf çəkmək, təklif etmək
sunu — qara zirə
supsup — çiçək adıdır
supurğan — bitki adıdır
surma — çaxır, şərab
surmaq — 1. üzmək, saymaq; 2. sormaq
susmaq — çarpmaq
suu — səadət
suv — su
suvamaq — 1. sulamaq; 2. suvamaq
suvartır — dərman adıdır
suvatçır — dərman adıdır
suvçı — bələdçi
suv içərki — suyun içindəki
suvluğ — sulu
suvluk — su qabı, səhəng
suvsalıq — susama, əyyaş, içki düşgünü
suvsamak — 1. susamaq, susuz-lamaq; 2. həris olmaq
suvsatmaq — həris, hərislik
suvsuş — 1. içki; 2. üzərinə su səpmə
suvsuşmaq — susamaq
suy — günah, qəbahət, suç
suyluğ — günahkar, qəbahətli, suçlu
suyurkamak — acımaq, mərhəmət etmək
suvunluk — parlaqlıq
suzak — 1. körfəz; 2. kənd
sü — ordu, qoşun
südrümək — sürümək
südük — sidik
südürmək — çəkmək
süçik — 1. şirin; 2. dadlı çaxır, şirin şərab; 3. dadlı, ləzzətli

süçüg — 1. şirin; 2. dadlı çaxır, şirin şərab; 3. dadlı, ləzzətli
süçülüg — geriləyən, geridə qalan
süglün — qırqovul
sügül — mülki; kip, ur, qabarıq, şiş
sük — sakit
süklirmək — qovrulmaq, yanıt-qovrulmaq
süklünmək — qızardılmaq
süksük — saksaul ağacı
süksümir — kardamon
sül — irin, yara
süləmək — qoşun çəkmək, ordu göndərmək, səfərə çıxmaq, müharibə etmək
sülüg — ordulu, qoşunlu, ordusu olan
sün — 1. sütun; 2. arxa, dayaq; 3. onurğa sütunu; 4. nizo
sünmək — ləşəltmək, boşaltmaq
sünüglüg — sümüklü, sümükdən ibarət olan
sünüük — sümüük
sünüş — döyüş
sünüşmək — döyüşmək, vuruşmaq, süngüleşmək

sürdüştürmək — özmək, döymək
sürmə — çaxır, şərab
sürmək — 1. sürmək; 2. güdmək, otlatmaq, sorf etmək; 3. sürgünə göndərmək
sürtmək — sürtmək
sürüg — sürü
süskün — arxa
süsmək — süzmək, təmizləmək
süt — süd
süü — ordu, qoşun
süü başı — ordu başı, sorkördə, komandan
süüləmək — qoşun çəkmək, ordu göndərmək, səfərə çıxmaq, müharibə etmək
süvri — sivri
süzək — xəstəlik
süzkü — süzgəc
süzmək — süzmək, təmizləmək
süzüg — süzülüş
süzük — duru, təmiz, süzülüş
süzülmək — süzülmək, təmizlənmək

Ş

şabi — şagird, tələbə, öyrənən
şadu — nərdivan
şahbuheçğan — Maninin ösörələrindən birinin adı
şaki — qəbilə adıdır
şakimun — ləqəbdır
şakti — mizraq
şakşamani — din qaydalarını öyrənən qadın
şaksı — pislik
şal — cv
şamnanç — rahibə, zahidə
şamnu — şeytan

şan — şan, şöhrət
şanlı — şanlı, şöhrətli
şaran — məbəd
şarır — müqəddəslik
şarira — müqəddəs əmanət
şasatr — din dərsləri, din kitabı
şastar — din dərsləri, din kitabı
şastr — din dərsləri, din kitabı
şasıtmaq — pis iy vermək, üfunət iyini ilirmək
şaşmaq — şaşmaq, çaşmaq, özünü itirmək
şatabiç — ayın bir dövrü

şatu --- rəhbər, idarə başçısı
şazana --- din, əqidə
şazın --- din, əqidə
şbara --- ala-bula, alaca, ala rəngli
şəkər --- şəkər
şəmnu --- şeytan
şənük --- platane
şəşimək --- çözülmək, açılmaq
şimnanç --- rahiyyə, zahidə
şimtağ --- miskin, tənbel
şimtamak --- sərbəst buraxmaq
şiş --- şiş, ur, qabarıq
şimşək --- şimşək
şıvaçır --- dərman adıdır
şikti --- nizə, mizraq
şirə --- stol
şirir --- din olanəti
şiriş --- akasiyaya bənzər ağac
 adıdır
şiş --- şiş, ur, qabarıq

şişmək --- şişmək
şkşamani --- no iso dini dərəcədir
şlok --- şer, nəzm, vəzn
şmnanç --- rahiyyə
şmnu --- şeytan
şmnulluğ --- şeytani, şeytanlıq
şnük --- platane
şor --- şor, duzlu
şrir --- axıntıya düşmüş
şrmiri --- rahiyyə şagirdi, modroso
 tələbəsi
şunnu --- şeytan
şunkar --- şunqar, şahin, qırğı
şurutı --- çəkilmiş, duyulmuş
şük --- sakit, rahat
şünük --- planet
şüt --- 1. sakit, səssiz, sadə; 2. dik,
 dimdik, dübbədüz
şuşutsi --- daraq

T

tab --- qoyun (?)
taban --- 1. bitki adı; 2. dağ keçidi
tabar --- 1. davar, mal; 2. Çin
 qumaşı
tabğaç --- 1. Çin; 2. çimli
tabığçı --- xidmətçi, xadimə
tabıqsak --- söylə çalışan
tabilku --- bitki adı
tabınmaq --- tapınmaq, pənah
 aparmaq
tablamak --- tapmaq, xidmət
 göstərmək, qulluğunda durmaq
tabmak --- tapmaq
tabramak --- çoxalmaq, artmaq,
 irəliləmək
tabranmaq --- davranmaq,
 tələsmək
taç --- tac
tadur --- dana

tağ --- 1. dağ, sıra dağ, dağ silsiləsi;
 2. şimal
tağam --- divar
tağan --- dayı
tağar --- torba, dağar, dağarcıq
tağlurmak --- mahni oxumaq
tağsut --- şer
tağu --- toyuq
tağun --- yaltaqlıq, riyə
tağunçı --- 1. yaltaq; sadıq təbəə;
 2. əyan
tağunlamak --- yaltaqlıq, etmək
tağurak --- sürütlə, cəld
tağşurmak --- mahni oxumaq
tağşut --- şer
taimak --- aşağı sürüşmək
tai ögə --- rütbə adı
taışı --- şahzadə
taitsi --- şagird
tai ögə --- rütbə adı

- tak** — ehtiyac
takı — daha, və, qaldı ki, nəhayət, bundan başqa
takıǵu — 1. toyuq; 2. on iki il siklli türk təqvimində il adı
takmaq — taxmaq, bağlamaq
taksız — dərdsiz, qəmsiz
taksurmak — beyt, şer oxumaq
takşurmak — şer demək, mahni oxumaq
taksut — şer, nəzm, beyt, mənzumə
takunlamak — yaltaqlıq etmək
tal — 1. dal; 2. dalaq; 3. böyük bir ağac; 4. söyüd ağacı
talamak — talan etmək, yağmalamaq, çapmaq
talaşmaq — dalaşmaq, vuruşmaq, müharibə etmək
talay — dəniz, böyük çay
talǵuk — mix, mismar, mixça, paya
talım — 1. oğru, yırtıcı; 2. döyüş, cəng
talımak — talan etmək, yağmalamaq
talım balık — dəniz canavarı (güman ki: köpək balığı)
talkan — un
talmaq — 1. dalmaq, fikri getmək, zehni tutulmaq; 2. talan etmək, yağmalamaq, dağıtmaq
taloi — dəniz, böyük çay
taluy — dəniz, böyük çay
taluk — dərman bitkisinin adı
talulamaq — seçmək
talız — bitki adı
tam — divar, dam
tamak — damaq, xirtək, qırtlaq, boğaz
tamalaptr — gözəl iyli bitkinin yarpağıdır
tamar — damar
tamburi — tambur (?)
- taǵa** — damğa, möhür
taǵalamak — damğalamaq, möhürləmək
taǵak — damaq
taǵan — bir dövlət məmuru dərəcəsidir
taǵır — damar
taǵışmaq — daşlatmaq
taǵıtmaq — parlaşmaq, yaxmaq
taǵızım — damla
taǵızmaq — damızmaq, damcılamaq
taǵlık — 1. divarlı; 2. bərəkotli
taǵmaq — yanmaq, alışmaq, tutuşmaq
taǵtulmaq — tutuşmaq, tutuşdurmaq, parlatmaq
taǵturmak — yandırmaq, parlatmaq, tutuşdurmaq
taǵu — cəhənnəm
taǵuluǵ — cəhənnəmlik
tana — 1. taxıl, toxum; 2. küncüt
tañkılamaq — dikilmək, parçalamaq, kəsmək, parça-parça etmək
tañçu — dilim-dilim, parça-parça, damcı
tañǵma — danma, inkar
tañış — ulduz adıdır
tañmak — danmaq, inkar etmək; 2. pisləşmək, xarablaşmaq
tañuk — şahid
tañuklaǵu — şahidlik
tañuklaǵuluǵ — şahidlik
tañuklamak — təsdiq etmək, şahid olmaq, şahadət vermək
tañ — 1. dan, şəfəq, səhər, dan yeri; 2. ölçü vahidi; 3. dadlı, ləzzətli, xoş, nəfis; 4. şaşma, təəssüf, heyrət; 5. xol
tañǵ — qorxu, sıxıntı, zor
tañdı — “tao” mənəbinə mənsub
tañǵ — qoxu, sıxıntı, zor

tanılmak — sıxışdırmaq, təzyiq göstərmək
tanış — qorxu, sıxıntı, zor, iztirab, səbr
tanızmaq — şimşək
tanlaçıq — əcayib, heyrətamiz, xariqə
tanlaçık — əcayib, heyrotli, heyrətamiz, xariqə, xariqüladə
tanlamaq — 1. şaşmaq, şaşırmaq, heyrot etmək, təəssüf etmək; 2. şəfəq sökülmək, səhər açılmaq; 3. sıxılmaq, qorxmaq
tanmaq — sarmaq
tanşız — 1. sabahsız; 2. dadsız, ləzzətsiz; 3. heyrotsiz
tanşuk — 1. dadlı, ləzzətli, nəfis; 2. əcayib əntiq, qiymətli, dəyərlı
tanşansuk — dadlı, ləzzətli, ləziz, nəfis
tanulamak — dilimləmək, parçalamaq
tap — arzu, istək
tapı — doğru, qarşı
tapıq — tapma, hörmət, xidmət
tapıqçı — xadimə
tapın — səkkiz istilikli cəhənnəmdən altıncısı
tapıvan — 1. zahid, tərki-dünya, guşonışın; 2. zahidlik, tərki-dünyalıq
tapıq — tapma, tapınma, pərəstış, hörmət
tapıqan — hörmət, pərəstış
tapıqçı — xidmətçi, xadimə
tapıqsak — xidmətə hazır
tapık — ön
tapımça — ardımca, keyfimə görə
tapındurmak — tapdırmaq
tapıngı — tapılması, tapılmalı, tapılacaq
tapınmak — tapınmaq, pərəstış etmək, hörmət etmək

tapışguluğ — rastlaşan, qarşılaşan
tapışmak — rastlaşmaq, qarşılaşmaq
taplağ — mükafatlandırma
taplağuluğ — sədaqətli
taplağusuz — sədaqətsiz
taplamağuluğ — xoşa gəlməyən
taplamak — 1. tapmaq, təqdir etmək, haqq vermək; 2. boyunmək, xoşlamaq
taplıq — sevimli
tapmak — 1. tapmaq, pərəstış etmək; 2. əldə etmək
tapşız — arzusuz, istəksiz
tapuğ — pərəstış etmə, hörmət
tapuk — ön
tapşurmak — tənbeh etmək, təslim etmək
tar — 1. dar; 2. sal
tarıq — ökin, taxıl
tarıqlıq — tarla
tarazuk — tərəzi
tardılmak — bayıra çıxarılmmaq, dartılmmaq
tardmak — 1. dartmaq; 2. çəkmək, almaq
tarduş — 1. qəbilə adı; 2. rütbədir
tarhan — tarkan, rütbə adı
tarıq — 1. ökin, ökin sahəsi; 2. darı, taxıl; 3. mənşə, soy
tarıqçı — ökinçi
tarıqlağ — tarla
tarıqlıq — tarla
tarıqlıq — əkmək
tarım — qadınlara məxsus ictimai dərəcə
tarıkarmak — uzaqlaşdırmaq, sıxışdırmaq, dağıtmaq
tarıkınç — sıxılma, narahatlıq
tarıkmaq — 1. məhv olmaq, uzaqlaşmaq; 2. sıxılmaq, kədərilmək
tarımak — tarlanı sürmək, tarlanı şumlamaq, ökin əkmək

- tarınmaq** — hirsələnmək, hiddətlənmək, qazmaq
- tark** — dərđ
- tarka** — acı, ağır
- tarkamak** — uzaqlaşmaq
- tarkan** — rütbə adıdır
- tarkanmaq** — sıxılmaq
- tarkarmak** — uzaqlaşdırmaq, sıxışdırmaq, dağıtmaq
- tarkot** — rütbə adıdır
- tarlağ** — tarla
- tarlağlıq** — tarlalı
- tarlağı** — tarla
- tarmak** — 1. pəncə, dırnaq; caynaq; 2. dağıtmaq, parçalamaq
- tarmaklağ** — pəncəli
- tarmukluğ** — dərəyə bənzər
- tarnı** — sehr, cadu
- tartıq** — hədiyyə
- tartılmaq** — bayıra çıxarmaq, dartılmaq
- tartık** — yaxşılıq edən
- tartınç** — lütf
- tartınçlıq** — lütfli, lütfkar
- tartış** — hədiyyə; antropomim, qadın adı
- tartmaq** — 1. dartmaq; 2. çəkmək, olmaq
- taruka** — məmurluq dərəcəsi
- tarumak** — daralmaq
- tarzul** — üç dişli
- tas** — daş, bayır
- taşğaru** — dışarı, bayıra
- taşıkmaq** — daşmaq, bayıra çıxmaq, sərhədi aşmaq
- taşılmaq** — bayıra çıxmaq, sərhədi aşmaq
- taskaru** — dışarı, bayıra
- tasmak** — 1. daşmaq, çıxmaq; 2. qaçmaq
- taş** — 1. xaric, bayır; 2. daş
- taşdın** — xaricdən, bayırdan
- taşdın sınar** — xaricdə, bayırda, dışarda
- taşğarmak** — uzaqlaşdırmaq
- taşğaru** — dışarı, bayıra
- taşıkmaq** — daşmaq, bayıra çıxmaq, sərhədi aşmaq
- taşılmaq** — daşmaq, bayıra çıxmaq, sərhədi aşmaq
- taşım** — çox
- taşırmaq** — təslim etmək, daşınmaq, gotirmək
- taşkarmak** — 1. uzaqlaşdırmaq; 2. evləndirmək
- taşkaru** — dışarı, bayıra
- taşmak** — 1. daşmaq, çıxmaq; 2. qaçmaq
- taştın** — dışarıdan, bayırdan, xaricdən
- taştırmak** — daşdırmaq, bayıra çıxarmaq
- taştırtu** — bayırda, xaricdə
- tat** — iranlı, yaddilli
- tatağ** — aş, yemək, dad
- tatağlağ** — dadlı, ləzzətli, ləziz
- tatağlanmaq** — dadlılanmaq
- tatağlıq** — dadlı, ləzzətli, ləziz, xoş
- tatar** — qəbilə adı, ləqəb
- tatıq** — aş, yemək, xoş
- tatıqlıq** — dadlı, ləzzətli, ləziz, xoş
- tatıqsırmak** — dadını itirmək, dadsızlaşmaq
- tatmak** — dadmaq
- tatu** — təbiət
- tauçan** — taxt
- tauli** — görüş, əsas
- tavar** — 1. dəvər, mal; 2. Çin qumaş
- tavğaç** — 1. Çin; 2. çinli
- taviş** — gurultu
- tavişkan** — 1. dovşan; 2. on iki il siklli türk təqvimində il adı
- tavişsiz** — gurultusuz, sakit
- tavkaç** — 1. Çin; 2. çinli
- tavlı** — əsas, təməl
- tavrak** — cəld, sürət, sürətlə, iti
- tavrana** — tələsmək

tavranmaq — davranmaq,
tələsmək, davranış
tavratğuçı — təşviqatçı, təşviq
edən
tavrati — tələsik
tavratmaq — tələsdirmək,
qovmaq, qovalatmaq
tavrilmaq — devrilmək, dönmək
tavsan — müqəddəs yer
tavşan — dovşan
tay — tac
tayağ — dayaq, dəstək
tayağlıq — dəstəkli, dayaqlı,
dayanılan, istinad edilən, dayağı
olan
tayak — dəstək, dayaq
tayaklıq — dayaqlı, dayanılan,
istinad edilən, dayağı olan
tayanç — sirdaş
tayançı — sirdaş, müşavir
tayğu — ayrı
tayguluq — ayrılıq
tayıtmaq — sapdırmaq, yoldan
çıxarmaq, sürüşdürmək
taymaq — düşmək, sürüşmək,
yoldan çıxmaq, səhv etmək,
sapmaq
taysu — şahzadə
taz — gəl
temək — demək
tenriçi — tanrıya xidmət edən,
tanrıya tapınan
tenridəm — ilahi
tenrikən — tanrıkan; dərəcə
tenrili — tanrılı, allahlı
tenrilik — tapınmaq, məbəd,
ibadət yeri
tenrilig — tanrılı, allahlı, dindar,
mömin
tenrim — əlahəzrət
tenritəm — ilahi
tetürmək — dedirtmək, söylətmək
tevrilmək — devrilmək,
çevrilmək, dönmək

təbə — dəvə
təbiz — kənar yer, otlaq, çömənlük
təblig — qandırma
təbrəmæg — 1. törpənmək,
qımıldamaq, sarsılmaq;
2. sallanmaq, titrəmək
təbrəmæki — törpəniş,
qımıldanma
təbrənçsiz — sabit, sarsılmaz
təbrəşmək — törpəşmək,
qımıldeşmaq
təbrətmək — sarsıtmaq
təbrətüg — hərəkət etdirmək
Tədmilig — antroponim, şəxs adı
tæg — 1. tək, kimi, bənzər, tək;
2. ədat
təgərə — dairə, haqqında
təgi — 1. əqrəbə, qohum; 2. tək,
qəder
təgilmək — 1. kor olmaq, kor
edilmək; 2. qamaşdırılmaq,
toxunulmaq
təgim — sıra, müddət
təgimlig — layiq, ləyaqətli
təgimsiz — ləyaqətsiz, layiq
olmayan
təgin — şahzadə
təginç — çatma, yetişmə
təgingülüg — çətdirilan,
çətdirilməq üçün olan
təginmək — 1. düçar olmaq;
2. yaxınlaşmaq, çatmaq; 3. söy
göstərmək; 4. hiss etmək;
5. bəyənmək, razılaşmaq
təginmiş — ziyarətçi, ariz, xahiş
edən
təgintəçi — səfil, sərkərdan
təgirmən — dəyirman
təgirmi — dəyirmi, yuvarlaq,
çəvrə
təgirmiləyü — tam çəvrə
təgirmiləmək — yaxınlaşdırmaq,
ətrafını çəvrələmək
təgiş — doymə, təmas, toxunma

təgişmək — rastlaşmaq
təglikən — keçəl kərkes
təglirmək — çevirmək,
 döndürülmək
təglüg — kor
təglük — kor
təgmək — düçar olmaq, çatmaq
təgrə — dairə, çevrə, civar, dörd
 tərəf
təgrəki — çevrədəki
təgrik — 1. çevrə; 2. gümbəz;
 3. əhatə
təgrikləmək — dörd tərəfini
 çevrələmək, çevrəyə almaq
təgsilmək — dəyişilmək
təgsilməksiz — dəyişməz,
 dəyişilməyən
təgsülmək — dəyişdirmək
təgsürmək — çatdırmaq, sövq
 etmək, gətirmək
təgsürüşmək — dəyişdirilmək
təgürtmək — dəydirmək,
 çatdırmaq
təgürtürmək — çatdırmaq
təgzinç — 1. başlıq, fəsil, dairə,
 mühit, dövr; 2. dalğa
təgzindürmək — döndərtmək,
 çevirtirmək
təgzinmək — dönmək, dolaşmaq,
 dairə cızmaq
təgzinçlig — 1. fəsilli; 2. dalğalı
tək — tək, yalnız
təkə — təkə, keçi
təkən — antroponim, şəxs adı
təkiləmək — çağlamaq,
 uğuldamaq
təkimlig — layiq, ləyaqətli
təkinmək — 1. düçar olmaq;
 2. yaxınlaşmaq, çatmaq; 3. səy
 göstərmək; 4. hiss etmək
təkinlüg — dilənçi, fəqir
təklərmək — oymaq
təkmək — çatmaq, düçar olmaq

təkrə — dairə, çevrə, civə, dörd
 tərəf
təkrəki — çevrədəki
təksinmək — dönmək, dolaşmaq,
 dairə cızmaq
təksinç — 1. başlıq, fəsil, dairə,
 mühit, dövr; 2. dalğa
təksürmək — gətirmək, sövq
 etmək, çatmaq
təksin — pambıq döşək
təlgənmək — 1. yanğın;
 2. yanmaq, qızışmaq
təlgənməksiz — yanğınsız,
 qızışmayan
təlig — dəlik, deşik
təlim — çox, saysız, hesabsız
təlinmək — dəlinmək, çatlamaq
təlmirmək — 1. aramaq, həsrətini
 çəkmək; 2. yalvarışla baxmaq
təlük — ərzaq, yeyilməli olan
təmbin — maye ölçüsü
təmir — demir
təmirçi — demirçi
təmirliq — demirli, demirdən
təmür — demir
tənbın — maye ölçüsü
tənəkəşmək — qarşılaşdırmaq,
 müqayisə etmək
tənilmək — yaxınlaşmaq; bitmək,
 tükənmək
tənmək — 1. danmaq, inkar etmək;
 2. pisləşmək
tən — 1. bənzər, hər cür, hər növ;
 2. qədər, ölçü; 3. tərəzi, ağırlıq
tənilmək — enmək
tənləmək — ölçmək, hesablamaq
tənlənc — ölçü
tənləncsiz — ölçüsüz, saysız-
 hesabsız
tənliq — ölçülü, bənzər
təp — təkid üçün işlənir
təpitmək — əzdirmək,
 parçalatmaq
təpiz — quraq, yer, otlaq, çəmənlik

təpizlik -- çox sürülmüş, işlənmiş yer, təpilmiş yer
təpmək -- təpmək, vurmaq
təptər -- dəftər
tər — 1. tər. 2. mükafatlandırmaq
tərgən -- araba
tərçi -- 1. işçi; 2. mükafatlı
təri -- dəri
tərilmək -- toplanmaq
tərin -- dərin
tərk -- dərhal, cəld, sürətlə
tərk -- xarab, pis
tərkə -- mükafat
tərkin -- cəld, sürətlə
tərkiş -- dava, müharibə
tərkişləmək -- qazmaq, davam etmək, qəzəblənmək, hiddətlənmək
tərkləmək -- xarab etmək, korlanmaq
tərlik -- tərlik, tərli
tərs -- tərs, yanlış
tərsiz -- müftə, mükafatsız, pulsuz
tərtərmək -- tərlətmək
tətrü -- tərsinə, əksinə
tərtü -- hiyləgər, yalançı
təsik -- vergi növüdür
təsmək -- qaçmaq, fərar etmək
tətrü -- tərsinə, əksinə
tətrülmək -- aldanmaq, aldatılmaq, başdan çıxarılmaq
tətrüm -- aydın, açıq
təv -- hiylə, fəsad
təvə -- dəvə
təvirmək -- devirmək, çevirmək, döndərmək
təvləmək -- tolamaq, aldatmaq
təvlig -- hiyləli, hiyləgər, yalançı, aldadıcı
təvlüg -- hiyləli, hiyləgər, yalançı, aldadıcı
təvmək -- düzmək
təvsiz -- hiyləsiz, fəzadsız
təzig -- sıra

təzik -- sıra
təzginmək -- dönmək, dolaşmaq, dairə cızmaq
təzgürmək -- dönüb getmək
təzkin -- qaçaq, fərari
təzmək -- qaçmaq
təzük -- sıra
təzüg -- sıra
tı -- daim, davamlı, daima
tıd -- maneə
tıdğav -- fəvq, maneədən üstün
tıdğavlıg -- fəvqədən duran, maneədən üstün olan
tıdğu -- rədd, inkar
tıdıg -- əngəl, maneə, södd
tıdıgılıg -- əngəlli, maneəli, hüdudlu
tıdıgsız -- əngəlsiz, maneəsiz, hüdudsuz
tıdılış -- maneə
tıdılışmaq -- maneə olmaq
tıdılmış -- qadağan edilmiş
tıdınmak -- maneə olmaq, qadağan etdirmək
tıdmaq -- maneə olmaq, qadağan etmək
tıdulmaq -- qadağan edilmək
tığrak -- sağlam
tık -- dik
tıkamak -- tıxamaq
tıkılmak -- qayğılı olmaq, fəlakətə uğramaq
tıkmak -- tıxmaq, tıxamaq
tıl -- dil
tılanqurmak -- natiq olmaq, gözəl danışmaq
tıltağ -- səbəb, zərurət
tıltağlıg -- səbəbli
tıltağsız -- səbəbsiz
tıltak -- səbəb, zərurət
tıltamak -- etiraz etmək, səbəb olmaq
tıltanmaq -- səbəb olmaq

tın — can, ruh, nəfəs, maddə, cövhər

tınçan — lampa, şam, qəndil

tınçı — xəbərçi

tınlıq — canlı, ruhlu, insan, yaranmış, məxluq, xələq edilmiş

tınlıqsız — cansız, kimsəsiz

tınmaq — dinmək; dinləmək

tınsıramak — yasa batmaq, hiddətlənmək, aqlını itirmək

tınsız — cansız

tınturmak — dinlətmək

tınturulmaq — canlandırılmış, əhya edilmiş

tın — səda, səs pərdəsi, ton

tınlaşmaq — dinləmək, qulaq asmaq

tınraq — pəncə, dırnaq

tınraqak — dırnaq

tınraq — dırnaq

tıt — şam ağacı

tıqtıq — əngəl, maneə, sədd

tıqlıq — əngəlli, maneəli, hüdudlu

tıtıqsız — əngəlsiz, maneəsiz, hüdudsuz

tıtılmaq — qadağan edilmək

tıtınmaq — mane olmaq, qadağan etdirmək

tıtmak — 1. mane olmaq, qadağan etmək; 2. uzaqlaşdırmaq

tıtsı — tələbə, şagird

tıvar — davar, mal

tıdınmaq — cəsarət etmək, cürət etmək

tıdmək — 1. bağışlamaq, vermək; 2. adlandırılmaq, dəyərləndirilmək

tız — diz

tızık — səyahət, gözinti

tızığ — 1. çərgə, sıra, silsilə;

2. boyunbağı, boyuna taxılan qızıl bəzək

tığın — şahzadə

tıgıt — tiyinlər; şahzadələr; bəzən vəzir, vəkil, nazir mənaları ifadə etdiyi də göstərilir

tıgılg — dik olmaq

tıgmə — düzəldilən

tıgü — antroponim, şəxs adı

tık — dik

tıkən — tikan

tiki — gurultu, çağlama, şarıltı, parıltı, cingilti

tikisiz — sakitlik, sükunət

tikiləyü — təkrar, ikinci dəfə

tikiləşmək — fısıldaşmaq

tikilig — sürətli, ucadan, yüksəkdən, səs salaraq, gurultulu

tikisiz — gurultusuz, patırtısız

tikişmək — vuruşmaq, biri-birini itələmək

tıkmək — dıkmək

tıkrə — dairə, çevrə, cıvar, dörd tərəf

tıktaka — acı

tıl — 1. dil; 2. söz, nitq

tılək — dilək, arzu

tıləgü — arzu, arzu edilən

tıləgülük — diləyən, arzu edən, dilənen, istəyən

tıləmək — dilənmək, istəmək

tılənmək — diləmək, arzu edilmək

tılətmək — dilətmək

tılik — dilək, arzu

tıligən — üsyan, qiyam, iğtişaş, nifaq, qarışıqlıq, hərəc-mərəlik

tılimçi — tərcüməçi, mütərcim, dilmanc

tılgən — çarx, dairə

tılfo — abdal, aşıq, dəli

tılvə — abdal, aşıq, dəli

tılkü — tülkü

tımburi — tamburçu, tambur çalan

tımək — 1. demək, söyləmək, diləmək; 2. hazırlamaq; 3. nitq, mükəlimə, söhbət; 4. aйдanma

tımənməg — hazırlanmaq
tımın — dorhal, yenidən
tin — 1. can, ruh, nəfəs, cövhər, maddə; 2. noxta
tinç — çatma, yetişmə
tinçi — xəbərçi, casus
tirazuk — tərəzi
tirə — bərabər, müştərək
tirəgük — dirək
tirəmək — dirəmək, dəstəkləmək
tirig — diri, canlı
tirinmək — toplanmaq
tirilməg — toplanmaq
tirgin — dərnək, camaat, güruh
tirgüdmək — diriltmək, canlandırmaq
tirgük — dirək
tirgüg — loğobdir
tirkin — dərnək
tirkış — karvan, xəbərçi
tirləməg — toplamaq, yığmaq
tirmək — toplamaq, yığmaq
tirpi — şıltaq
tirti — din müəllimi
tisik — səyahət, gözinti
tiş — diş
tişi — diş, qadın
tişi kişi — qadın (adam)
tişi yıl — diş (qadın) ili
tişləmək — dişləmək
tişmək — sözləşmək, söhbət etmək
titdin — dağıtdın, fəda etdin
titig — palçıq
titigçi — divar hörən usta, bəna
titik — ağıl, zəka, idrak, şüur
titiklig — 1. ağıllı, zəkali, mahir; 2. saçılmış, axıdılmış
titin — yasaq
titinmək — atılmaq, didişmək
titirmək — kəskin baxmaq, sərt baxmaq, dik-dik baxmaq
titirü — dik, kəskin, sabit, diqqətlə
titkü — hədiyyə, baxış, ərmoğan

titkülük — hədiyyəlik, baxışlıq
titmək — 1. bağışlamaq, vermək; 2. adlandırılmaq, qiymətləndirilmək
titrəmək — titrəmək
titrətmək — titrətmək
titrimək — titrəmək
titrü — diqqətli, dik, kəskin, sabit
titrül — kəskin, qəti
titsi — 1. şagird; 2. müəllim, öyrədən
tivadar — deodar ağacı
tiyişmək — sözləşmək, sözləşmək
tiyit — tövbə, bağışlanma
tizit — tövbə, bağışlanma
tizmək — 1. düzmək, sıralamaq; 2. qaçmaq, forar etmək
tk — tok, yalnız
tmğa — damğa
tmir — dəmir
tmur — damar
tmka — damğa
tiqilmək — ölçmək, hesablamaq
turi — 1. tanrı, allah, ruh, büt; 2. göy; 3. şövkətli
turidəm — ilahi
turikən — 1. rütbə; 2. antroponim, şəxs adı
turilik — mə"bəd, ibadət yeri
turim — tanrı, allahım
tobik — topuq
tobulğak — mis
tod — 1. tam, dolu; 2. qiymətsiz, pis, səfil; 3. bütün
todamak — dəyərsiz saymaq, qiymətsiz saymaq
toğurmak — doyurmaq
todmak — doymaq
todunçsuz — doymaz
todurmak — doyurmaq
toğa — xəstəlik, kor
toğasız — xəstəliksiz, sağlam
toğmak — doğmaq, doğuş
toğmuş — qohum, əqrəba

toğmışım — qohumlarım, uruğum, əqrəbalarım
toğot — günəşin doğması
toğrı — doğru
Toğrıl — antroponim, şəxs adı
toğru — doğru, şəxs adı
toğrulmaq — doğranmaq, parçalanmaq
toğsuk — doğuş
toğu — adət, qanun, nizam
toğum — doğum
toğun — varlıq
toğurğuluk — doğurma, doğuş
toğurmak — 1. doğurmaq; 2. adlamaq, irəliləmək, təcavüz
toğut — günəşin doğması
toğuz — doqquz
toxri — toxarca, toxar dilində
toxum — doğum
toxurmak — doğurmaq, atlamaq, irəliləmək
toi — 1. şöhr, qərargah; 2. öyləncə, ziyafət, toy, düyün
tök — tox
toka — xəstəlik, kor
tokamak — vurmaq, döymək, əzmək, toxmaqlamaq
tokicu — təbil ağacı
tokığa — təbil ağacı
tokiğuci — təbilçi
tokılığ — zərif əndamlı
tokımak — 1. vurmaq, döymək, əzmək, toxmaqlamaq; 2. toxmaq (qədim silah adıdır)
tokınmaq — toxunmaq
tokıtılmak — vurulmaq, sallanmaq
tokıtmaq — 1. toxutmaq, qurdurmaq, tikdirmək; 2. vurdurmaq
tokış — vuruş, savaş, dalaş, dalaşma
tokışmaq — toqquşmaq, vuruşmaq, savaşmaq, dalaşmaq
tokmaq — doğmaq, doğuş

tokrı — tokarca, toxar dilində
toku — qanun, mərasim, adət, ənənə
tokuluğ — qanuni, nizami, ənənəvi
tokuluğ — qanuni, nizami, ənənəvi
tokum — doğum, doğuş
tokumak — 1. toxumaq; 2. vurmaq
tolamak — dolmaq, çevirmək
tolğak — 1. xəstəlik, əzab, əziyyət, iztirab; 2. sıxıntı, kədər, sancı
tolğamak — incimək, kədərlənmək
tolğanmaq — 1. incimək, narahət olmaq; 2. dönmək
tolğatmaq — incitmək, narahət etmək, əziyyət vermək, iztirab vermək
tolğuk — 1. xəstəlik, əzab, əziyyət, iztirab; 2. sıxıntı, kədər, sancı
tolğurmak — doldurmaq
tolı — 1. dolu, tam; 2. bir şeyin çevrəsi, ətrafı
tokak — 1. xəstəlik, əzab, əziyyət, iztirab; 2. çevrilmək, dönmək
tolkanmaq — 1. incimək, narahət olmaq; 2. çevrilmək, dönmək
tolkuk — torba
tolmağınca — doğmayınca
tolmaq — dolmaq
tolp — bütün, hər
tolu — 1. dolu, çox; 2. bir şeyin çevrəsi
tolun — tam, mükəmməl
tolun — dopdolu, hər
toluy — dəniz
tomlımaq — soyumaq
tombtmaq — soyutmaq
tomluđu — doğru, dürüst
tomluğ — qaş-qabağı sallamaq
tomurmak — (*kan* sözü ilə) qan axmaq

ton — don, paltar, geyim
tonağ — don, paltar, geyim
tonamak — geyindirmək, paltar almaq
tonanğ — don, paltar, geyim
tonluğ — donlu, paltarlı, geyimli
tonsuz — donsuz, paltarsız, lüt, üryan
tona — 1. igid, qohrəman, qüvvətli, cəsur; 2. qaplan
tona — 1. dərəcə, rütbə
tonağ — güclü, qüvvətli
tondarılmak — yuvarlatmaq, çevirilmək, devrilmək
tondarmak — dönmək, devrilmək
tonlamak — vurmaq
tonluğ — vurulmuş olan, vurulan
tontarılmak — yuvarlanmaq, çevirilmək, devrilmək
tontarmak — dönmək, devrilmək
tonuz — 1. donuz; 2. on iki il siklli türk təqvimində il adı; 3. qurd, böcək
tonuzçı — donuzçu, donuz saxlayan
toon — don, geyim, paltar
toor — tor
toosın — vəhşi, qaba, yonulmamış, utanmaz
tooz — toz
toozun — vəhşi, qaba, yonulmamış, utanmaz
top — yekun; bütün, hər
topulmaq — yıxılmaq, uçulmaq
topulu — toplu
topulur — şoffaf
torpak — torpaq
tor — tor; balıq toru, ov toru
torçı — torçu, ovu tor vasitəsilə edən
torıq — şərç
torku — ipək
toruğ — gücsüz, zəif, qüvvətsiz
toruk — 1. zəif; 2. duru, işiq

toruldurmak — duruldurmaq, süzdürülmək
torulmaq — durulmaq, süzülmək
torulturmak — duruldurmaq, süzdürmək
toruş — qovğa, dalaşma; nizo
toşğurmak — yox etmək, məhv etmək, aradan qaldırmaq
tosku — maneə, əngəl
tosmak — inadçılıq, tündməcazlıq
tosu — fayda, sərəfə, qazanc
tosun — vəhşi, qaba, utanmaz
toş — təbiət
toş başı — çöl
toşğurmak — basqın etmək
toşkurmaq — doldurmaq
toşmaq — dolmaq, doldurmaq, dolmuş
tot — bütün, hər
totamak — dəyərsiz saymaq, qiymətsiz hesab etmək
totğurmaq — doyurmaq
totı — bütün, hamısı
totunçsuz — doymayan, doymaq bilməyən
tovrı — bütün, hamısı
toy — 1. toy, bayram; 2. səhər, qarargah
toyin — rahib
toyıtmaq — doydurmaq
toyun — rahib
toz — 1. toz; 2. qayın ağacı
tozğak — çiçək tozu
tozluk — 1. tozluq; 2. heçlik; 3. torpağa çevrilən, məhv olan
tozmaq — bitirmək, çıxmaq, yüksəlmək
töbü — təpə, zirvə, üst
töbün — başaşağı
töbürə — aşağı, başaşağı
tögü — darı
tökədi — tükənincə, tamamilə
tökəllik — nöqsansız, kamil, mükəmməl

tökəti — tükənincə, tamamilə
töklünmək — ayrılmaq, tökülmək
tökmək — tökmək, dağıtmaq
tökük — allahların şərəfinə yerə
 tökülən içki
tökülmək — tökülmək
tökün — tökülmüş
tökünmək — doldurmaq
töl — döl, nəsil
tölmək — ödəmək
töləç — ödənc
tölgək — hiyləgər
tölük — həyəcan, süzmə, seyretmə
tömgə — hiylə, yalan
tömgəsiz — 1. hiyləsiz, yalansız;
 2. avam, cahil
töpə — topo
tör — ön, şərəf yeri
törə — qanun
törlüg — dürlü, çeşidli
tört — dörd
törtün — dörd tərəfdən
törtkil — dördguşəli
törtinç — dördüncü
törü — qanun, nizam
törüçə — qanunca
törüçi — qanunçu, qanun yaradan,
 müəllim
törçümək — törəmək, doğmaq,
 nəşet etmək
törülük — qanuni, qanunlu
törülüg — qanuni, qanunlu
törüsüz — qanunsuz, nizamsız,
 üsulsüz
törütmək — törətmək
töşək — döşək, yastıq
töşəmək — döşənmək
töş başı — bataqlıq, gölün dərin
 yeri
töşgərgülük — əsasına çatma,
 əsasına yetmə
töşgərmək — əsasına çatmaq,
 əsasına yetmək

töşgərülügsüz — əsasına
 çatılmayan
tötgl — tam, tamamilə
tötükçi — hakim
tötüşlüg — pis niyyətli, düşmənlik
töz — damar, kök, ünsür, nəciblik,
 əsillik
tözən — kamil, mükəmməl
tözkərinç — 1. təməl, bünövrə;
 2. təməna
tözkərinçsiz — 1. təməlsiz;
 2. təmənasız
tözlük — təməlli, köklü, əsli olan
tözü — hamı, tamam
tözüğü — tamamilə, büsbütün
tözün — 1. əsilli, nəcəbətli; 2.
 kamil, büsbütün
trizuk — tərəzi
trhan — tarkan, rütbə adı
tripal — ?
tritmək — yanmaq, yandırmaq
trizul — üç dişli
trk — dərhal, cəld
trkin — dərhal, cəld
trs — tərs, yanlış
trzul — üç dişli
tsan — 1. xəzinə, dəfinə, sərvo; 2.
 anbar
tsançı — 1. xəzinəçi; 2. anbardar
tsuy — günah, qəbahət, suç
tsuyluğ — günahlı, günahkar,
 suçlu, qəbahətli
tsuyurkamak — acımaq,
 mərhəmət etmək
tsun — rəsm, vergi
tuç — tunc
tuda — təhlükə
tudamak — dəyərsiz saymaq,
 qiymətsiz hesab etmək
tudasız — təhlükəsiz
tudçı — fasiləsiz, aramsız,
 durmadan
tuddasız — təhlükəsiz
tudmak — tutmaq

tudruğ — əmanət, saxlanılan şey
tudulturmak — tutulmaq, həbs
etdirilmək
tudunç — həya, abır, utancaqlıq
tudunçsuz — həyasız, abırsız
tudunmak — tutulmaq
tudyak — duymaq, inanmaq
tuğ — bayraq, sancaq
tuğa — xəstəlik
tuğlığ — bayraqlı, sancaqlı
tuğluğa — zirh
tuğmak — doğmaq
tuğsamak — zəifləmək
tuğum — doğum
tuğurmak — 1. doğurmaq;
2. adlanmaq; 3. irəliləmək;
4. təcavüz
tuğut — günəşin doğması
tul — dul
tuliş — etnonim və rütbə
tulkuk — tuluq, torba
tulmak — baxmaq
tuluk — tuluq
tulun — bədirlənmiş ay, dolu ay
tulun — gicgah
tumağu — tifoy, zökəm
tumak — tutmaq, baxmaq
tuman — duman, sis, qaranlıq
tumanlığ — dumanlı, sisli
tumilmak — soyumaq, donmaq
tumliğ — soyuqluq
tumluğ — soyuqluq
tumsuğ — burun, dimdik
tumşık — burun, dimdik
tumşuk — burun, dimdik
tumuşukluğ — dimdikli
tunlamak — müzakirə etmək
tunlayu — müzakirə edərək
tunçu — qapalı, həbs, məhbəs
tunmak — tıxanmaq, qapanmaq
tunçudakı — qapalı yerdəki,
həbsxanadakı
tunur — çörək
tunurçı — çörəkçi

tunun — bunun
tuñ — tıxac
tunşuz — tıxacsız
tupa — qəbilə və rütbə adı
tuprak — torpaq
tupulğak — sancı: bağırsaq böyrək
və s. sancısı
turalığ — canlı, oynaq, hərəkotli
turğın — durgun
turğınçara — dərhal
turğurdaçı — oyadan (adam)
turğurmak — durdurmaq,
durguzmaq
turı — savaş
turıdmak — yorulmaq
turıdmaksız — yorulmaz
turk — uzunluq
turkarmak — durdurmaq,
durguzmaq
turkaru — durmadan, əbədi
turkurmak — durdurmaq,
durguzmaq
turma — turp
turmak — durmaq, qalxma, ayağa
durmaq
turpı — dana
туру — bütünü, yekunu, tamamı
туруğ — 1. məskən, otlaq, sığnaq;
2. saf, təmiz, duru
turuk — işıq, aydınlıq
turuldurmak — durultdurmaq,
süzdürmək
turulmak — durulmaq, süzülmək
turum — durum, duruş, durma
turum arı — dərhal
turuş — qovğa, savaş, dalaşma;
nizə
turuşçı — 1. dalaşqan, savaşqan,
savaşçı, davakar, davaçı;
2. iddiaçı, müddəi
turuşluğ — müdafiə edilən
turuşmak — savaşmaq, dalaşmaq
turya — dördü bir, çörək
tusu — fayda, qazanc, səmərə

- tusulmak** — faydalanmaq
tusuluğ — faydalı
tuş — 1. dost, silahdaş; 2. təsadüf, zaman, keyfiyyət
tuşğuluğ — rastlaşan, qarşılaşan
tuşmaq — rastlaşmaq
tuşkurmək — basqın etmək
tuşnamək — titrəmək
tuta — təhlükə
tutamak — dəyərsiz saymaq, qiymətsiz hesab etmək
tutayağ — zəbt etmə
tutayak — zəbt etmə
tutçı — durmadan, arası kəsilmədən
tutğak — inilti, nalə, fəryad
tutğurmək — qırmaq, ifa etmək, düzəltmək
tutyaklanmaq — varığa bağlı olmaq
tutkalmək — tutmaq, yaratmaq
tutku — qapalı, zəbt etmə
tutkuğ — rəhn
tutmək — 1. tutmaq; 2. yaxalamaq; 3. sap
tutsukmək — həbs edilmək
tutuğ — rəhn
tutuzmək — həvalə etmək, təslim etmək
tutuk — 1. vali; işğal edilmiş ərazini idarə edən; 2. tutulmuş, saxlanmış (nə isə)
tutukluğ — baş komandan, ali sərkərdə
tutulmaq — tutulmaq
tutulturmək — tutdurulmaq, həbs etdirilmək
tutum — tutum
tutunmək — tutulmaq
tutunçusuz — tutulmaz, tutulmayan
tuturkan — bürünc
tutuşmaq — 1. tutuşmaq, dalaşmaq; 2. qarşılaşmaq, rastlaşmaq
tutyəğ — zəbt etmə
tutyak — zəbt etmə
tutyak — 1. sağlam; 2. varlıq
tutyakmək — varlığa bağlanmaq
tuuş — 1. dost, silahdaş; 2. təsadüf, zaman, keyfiyyət
tuyit — qəssab
tuymək — 1. duymaq; 2. tanımaq, hiss etmək
tuyuğ — duyğu, hiss
tuyuğsuz — duyğusuz, hissiz
tuyuzmək — duyurmaq, hiss etdirmək, anlatmaq
tuyun — duyğu, hiss
tuyunmək — hiss etmək, duymaq, anlamaq
tuyununç — hiss, duyğu
tuyununçsuz — hissiz, duyğusuz
tuz — 1. duz; 2. tor
tuzak — duzak, tələ
tuzakçı — duzaqçı, tələ quran
tuzçı — duzçu, duz satan
tuzu — fayda, səmərə, qazanc
tuzumçı — quldur, yol kəsən
tü — 1. saç, qıl; 2. hər cür, hər növ, çeşidli
tüb — dib, əsas, təməl, zəmin, kök, son
tübənçig — tabe olan
tüblüğ — dibli, köklü, təməlli, əsaslı
Tübüt — Tibet
tüdüş — savaşı, hərbi, tutuşma, didişmə
tüdüşmək — savaşımaq, tutuşmaq, döyüşmək
tügəl — 1. tam, tamamilə; 2. dad, tam
tügəllik — 1. dadlı, tamlı; 2. mükəmməl
tügnəmək — yanmaq
tügül — deyilmə
tügülgü — söylənilən
tügün — düyün

tügünlüg --- düyünlü
tük --- 1. tük, saç; 2. yun; 3. on min
tükədi --- 1. tamamilə; 2. tükə-
 nincə, bitənədək
tükədinç --- sonlu, sonu olan,
 nəhayət
tükədinizsiz --- sonsuz, nəhayətsiz
tükəgü --- tükənmə
tükəl --- 1. tam, tamamilə; 2. dad,
 tam
tükəllig --- 1. kamil, mükəmməl,
 nöqsansız; 2. dadlı, tamlı
tükəmək --- tükənmək, bitmək
tükəməyük --- tükənməmiş
tükətmək --- tükətmək, bitirmək
tükəti --- 1. tamamilə; 2.
 tükəninco, bitənədək
tüki --- 1. soyulmuş darı; 2. bürünc
tüklüg --- tamamilə, tam
tükmək --- bürüşmək
tükünmək --- doldurmaq
tül --- yuxu, rəya
tülit --- yastıq, baş yastığı
tült --- yastıq, baş yastığı, balınc,
 balış
tültək --- gözəl
tültəmək --- gözəlləşdirmək
tültürmək --- çarpmaq, vurmaq
tülüg --- 1. şaftalı; 2. şirniyyat;
 3. ədviyyat
tümək --- bəzək
tümən --- 1. on min, tümən;
 2. saysız, çox
tümənlig --- on minlik
tüməkə --- 1. cahil, zəif, biliksiz,
 savadsız; 2. şüursuz
tün --- gecə, qaranlıq
tünç --- dinc, dinclik, sülh, rifah,
 sükunət
tünərig --- zülmət, qaranlıq
tünərmək --- qaranlıqlaşmaq
tünlə --- gecələ, gecə ilə, gecə
 vaxtı
tünləki --- qaranlıq

tünlük --- pəncərə
tünür --- 1. qohum olmaq (qız
 verib, qız almaq); 2. şaman
 təbili
tüp --- dib, əsas, təməl, özül,
 zəmin, kök, son
tüpgərmək --- əsasını araşdırmaq,
 dərinləşdirmək
tüpkərmək --- əsasını araşdırmaq,
 zirvəyə qalxmaq
tüplüg --- köklü, dibli, əsaslı,
 təməlli
tüpsüz --- dibsiz, köksüz, əsassız,
 təməlsiz
tüpük --- əsas
türçimək --- qurulmaq, təsis
 etmək, təşkil etmək
türçiməksiz --- törəmədən
tür --- növ, keyfiyyət, cins, çeşid
türk --- güc, qüvvət
türk --- türk
türkcə --- türkcə, türk dilində
türklüg --- güclü, qüvvətli
türgin --- dəfə, yol, kərə
türgiş --- türgış, etnonim, qəbilə
 adı
türlüg --- çeşidli, növlü, cinsli,
 dürlü
türlük --- çeşidlik, növlük
türmək --- dürmək, bürmələmək,
 burmalamaq
türtmək --- yandırmaq, yaxmaq,
 məlhəm, sürtmək
türtüngü --- məlhəm
türtünmək --- məlhəm sürtmək,
 məlhəm qoymaq, məlhəmləmə
türtün --- məlhəm
türük --- güc, qüvvət
türük --- türk
türün --- qeyrətli, çalışqan, fəal
tüs --- 1. mükafat, nəticə, səmərə,
 fayda; 2. meyvə, ərzaq
tüsəmək --- yuxu görmək, rəya
 görmək

tüsülmək — düzülmək
tüş --- 1. mükafat, nəticə, səmərə, fayda; 2. meyvə, ərzaq; 3. tuş, istiqamət; 4. faiz, soləm
tüşək — döşək
tüşəmək — 1. döşmək; 2. yuxu görmək
tüşkəlmək — düşmək, yerləşmək
tüşlüg --- səmərəli, meyvəli
tüşmək — 1. düşmək, enmək, ölmək; 2. düşmə; 3. iqamətgah, düşərgə
tüşsüz — nəticəsiz, faydasız, səmərəsiz
tüşük — vergi adı
tüşümən --- məmurluq dərəcəsidir
tüşüngüci — düşürdən, endirən, sövq edici
tüşürmək — düşürmək, endirmək, sövq etmək
tüşütlənmək — xoyal, mülahizə etməktə
tütü --- tütü, tütülənən bir şey
tütmək — tütülmək
tütrüm — 1. dəri; 2. qəti
tütsüg --- tütü, tütülənən bir şey

tütsüglük — buxurdan
tütsük --- tütü, tütülənən bir şey
tütsülüg — günlük
tütün — 1. yer vergisi, torpaq vergisi; 2. duman
tütünlüg — tütünlü, dumanlı
tütüş — tutuş, savaşı, hərbi müharibə
tütüşlüg — düşmən kəsilmə, düşmənlilik
tütüşmək --- tutuşmaq, savaşımaq, dalaşmaq, döyüşmək, müharibə etmək
tüü — 1. saç, qıl; 2. növ, çeşid
tüz — 1. düz, doğru, qüsursuz; 2. nəsil, soy, tayfa
tüzə — bütünü, tamamı
tüzmək --- düzmək, düzəltmək
tüzü --- 1. hamısı, tamam; 2. qüsursuz, hər; 3. hərəkətli
tüzükmək — bərabər etmək
tüzülmək — düzülmək
tüzün — 1. əsil, nəcabət, soylı, tayfa; 2. həqiqi, kamil
tyan — fikir

U

u — yuxu
u --- güc, qüdrət
u — buyurmaq
ubu --- ənlilik-kirşan
uç — 1. uc, baş; 2. uzaq
uçə --- quyruq, arxa, kürək
uçkur — mütəxəssis, bilirlisi, bilici
uçluğ — uclu
uçmak — uçmaq
uçruğ — uc, zirvə, baş
uçruğluğ — yüksəklik, zirvə
uçsuz — ucsuz-bucaqsız, sonsuz

uçğma — uçan
uçuk --- corab
uçuru — tələb etmə
uçuz — ucuz, xəfif, az
uçuzlamək --- qiymətdən düşmək, ucuzlaşmaq
ud --- 1. inək, öküz; 2. on iki il sikli türk təqvimində il adı
udaçı --- qadir, yaradan, gücü çatan
udaqsıq --- adli-sanlı, hörmətə layiq, ləyaqətli
udçı — çoban
udğurati — tamamilə

- udğurmak** — 1. oyandırmaq, tərəfini saxlamaq; 2. qələbə çalmaq
- udık** — yuxu
- udırlamak** — uyumaq, yatmaq
- udımak** — uyumaq, yatmaq
- udluğ** — omba, bud, qılça sümüyü
- udmak** — təqib etmək, təbə olmaq
- Udmış** — antroponim, şəxs adı
- udru** — əksinə, tərsinə
- udsuz** — sonsuz, nəhayətsiz, fükənmöz
- udrunmak** — qarşı gəlmək, qarşı qoymaq, müqavimət göstərmək
- udu** — 1. müşayiət, 2. sonra
- uduğ** — 1. təbə olma, təbiət; 2. hörmət, ehtiram
- uduğçı** — hörmət edən
- uduğsak** — davranma
- udumbar** — incirəbənzər meyvə ağacı
- udun** — 1. hörmət, ehtiram; 2. təslim, təqib
- udunmak** — 1. hörmət etmək, ehtiram göstərmək, saymaq; 2. təslim etmək, təqib etmək
- udunçu** — 1. hörmət edən, ehtiram göstərən; 2. təslim edən, təqib edən
- udundurmak** — hörmət etdirmək, saydırmaq
- uduru** — tərsinə, əksinə
- udusumak** — 1. sövq etmək, götürmək; 2. təqib etməyə məcbur etmək
- uduş** — təqib etmək, ardınca düşmək
- uduz** — qaşınma
- uduzmak** — 1. sövq etmək, götürmək; 2. təqib etməyə məcbur etmək
- ufşaq** — balaca
- uğan** — tanrı, allah
- uğramak** — arzulamaq, niyyət etmək
- uğu** — imkan
- uğuluğ** — mümkün
- uğuiğsuz** — mümkün olmayan
- uğur** — 1. fürsət, təsadüf; 2. uğur
- uğurunta** — uğrunda
- uğusuz** — imkansız, qeyri-mümkün
- uğutlamak** — mayalamaq
- uğuş** — 1. qəbilə, soy, tayfa; 2. bənzəyiş
- uğuz** — ağır
- uğur** — uyğur
- uğğuçı** — anlayan, başa düşən
- ukitmak** — anlatmaq, öyrənmək, bildirmək
- ukmak** — anlamak, öyrətmək, qavramaq
- ukturmak** — anlatmaq, izah etmək
- ukunmak** — 1. anlatmaq, qənc olmaq, 2. etiraf etmək, qəbul etmək
- ukunçsuz** — tədbirsiz
- ukuş** — 1. bənzəyiş; 2. qəbilə, tayfa, soy
- ulağ** — 1. zəncir, silsilə, sıra; 2. ulaq, eşşək, uzunqulaq, yük heyvanı
- ulalmak** — bağlı olmaq
- ulam** — daimi
- ulamak** — bağlamaq
- ular** — 1. kəklik; 2. onlar (əvəzlik)
- ulət** — daha, sairə
- ulğadmak** — böyümək
- ulığ** — ulama, sızlama, sızıltı
- ulık** — sızıltı
- ulımak** — ulamaq, sızlamaq, uca səsə ağlamaq
- ulınmak** — 1. çevirmək; 2. qıvrılmaq, inləmək
- ulınçığ** — 1. ifadə edilərək, çevirərək; 2. davamlı
- ulışmak** — sızlamaq, ağlamaq

ulsuz — dıbsız, köksüz, zəminsiz
ultun — sütun
uluğ — ulu, böyük
uluğadma — yaşlanmaq, qocalmaq
uluğ atlığ — adlı, şöhrətli
uluğ aş — ziyafət, toy
uluğ bay — zəngin
uluğ ərnək — baş barmaq
uluğ ilig — böyük hökmdar
uluğ puşuş — fəlakət
ululadmaq — nəql edilmək
ulun — budaq
ulus — ulus, məmləkət, ölkə, dövlət
uluş — ulus, məmləkət, ölkə, dövlət
ulusluğ — ölkəyə aid, dövlətə aid
ulyan — pəncə, daban
uma — ana
umak — qadir olmaq, gücü çatmaq, bacarmaq
uman — qadın üzvü, uşaqlıq (qadında), doğum sonu
umuğ — umud, ümid
umuğsuz — ümitsiz
umuk — dost, yoldaş, sirdaş
umulmaq — umulmaq
umunç — umma, ümid
umunçlığ — ümidli
umunmaq — ummaq, ümid etmək
umuş — umma
una — 1. bax; 2. indi; 3. (kiyə sözü ilə) daha
unamak — razı olmaq
unçsuz — minnətsiz
unıtmak — unutmaq
unlığ — məxluq, xəlq edilən
unsuz — olmaz
upaki — 1. kişi rahib, kişi mömin; 2. kişi vəkil
upançik — upançik (dini dərəcədir)
upasanc — qadın rahib, qadın mömin

upasi — kişi rahib, kişi mömin
uran — parol
urbak — paltar, geyim
urdun — zindan
urı — nəslə davam etdirən; oğul, gənc, dəliqanlı
urlamak — bağıрмаq
urluğ — ailə, tayfa, soy
urmak — vurmaq, qoymaq, dikmək, tikmək, həkk etmək
ursukmaq — döyülmək, vurulmaq
urtu — orta
Uru — şeytan adı
uruğ — 1. nəsil, tayfa, soy; 2. toxum, əkin
uruğış — ulduz adıdır
uruk — ip, kəndir
urunçak — rəhn, əmanət, girov
urunt — qovğa, çarpışma, döyüş
urunı — dalaşqan, savaşı, hərbcı
urunıt — dalaşqan, savaşı, hərbcı
uruş — uruş, savaş, döyüş
us — ağıl
usağ — susuzluq
usal — 1. qəmsiz, kədərsiz, nəş"əli, kefli; 2. qafil
usamağ — uzunlaşmaq
usanmaq — 1. susamaq; 2. inanmaq, etiqad etmək
usar — gücü yetso
usbad — dərman bitkisinin adı
usdaçı — xilaskar
usik — necə, hərf
uskada — dərman bitkisinin adı
uskun — sarımaq
usmak — susuzlamak
usun — uzun, daimi
uşadı — daim, həmişə
uşak — kiçik, balaca
uşamak — balacalanmaq, kiçilmək, parçalanmaq
uşanmaq — inanmaq, etimad etmək
uşbu — bu

uşır — bitki adıdır
uşmak — doğramaq
uşun — uzun
utarabatiravat — ulduz adıdır
utğurağ — tamamilə, qəti
utğurak — tamamilə, qəti
utğurati — köklü, əsəli, təməlli, şübhəsiz, hökümən
uti — ?
utilğ — ?
utkurak — qəti, tamamilə
utlı — mükafat, təşəkkür, qarşılıq
utlılığ — 1. mütaşəkkir, təşəkkür borclu olan; 2. məmnuniyyət
utlısız — mükafatsız, qarşılıqsız
utmak — 1. udmaq, yenmək, qazanmaq, qələbə çalmaq; 2. Təqib etmək; 3. qazanc; 4. təqib
utmat — dəlilik, çılgınlıq
utpatti — mənşə
utra — orta
utrabadra — ulduz adıdır
utrapalquni — ulduz adıdır
utraşadi — ulduz adıdır
utru — qarşı, müqabil, doğru
utrunmak — qarşı gəlmək, dayanmaq, qarşı qoymaq
utrunuk — qarşı-qarşıya
utsukmak — məğlub olmaq, yox olmaq
uttarabhadrapada — ulduz adıdır
uttaranhadra — ulduz adıdır
uttaraphalquni — ulduz adıdır
uttarasadha — ulduz adıdır
utun — utanmaz
utut — bələdçi
utuzmak — uduzmaq, yenilmək, yox olmaq
utuzmaksız — yenilməz, məğlubedilməz
utuzhamak — məğlub olmaq, yenilmək
uv — yuxu
uvusuz — tərbiyəsiz, utanmaz

uvut — utanma, tərbiyə, ədəb
uvutlu — ədəbli, tərbiyəli
uvutsuz — ədəbsiz, tərbiyəsiz, utanmaz
uvşak — balaca
uy — çuxur, oyuq
uya — yuva, çuxur, oyuq
uyak — heca, hərf
uyakkalmak — batmaq
uyakmak — 1. ulduz batması; 2. utanmaq
uyar — adil, ədalətli, dürüst, amir
uyatlığ — ədəbli, tərbiyəli, həyalı
uyatmak — utanmaq
uyğur — uyğur
uyirkanmak — qüvvədən düşmək, zəifləmək, yorulmaq, donub qalmaq
uymak — fikrə dalmaq, fikrə getmək
uyulmak — uyuşmaq, kəsilmək
uyur — adlı, dürüst, ədalətli, amir
uz — 1. usta, sənətkar, mahir, yaxşı; 2. yol, keçid, dar boğaz
uz — uyğunluq
uzagut — mahir, əli qızıl, əli cəld
uzagutmak — uzatmaq
uzak — 1. uzaq; 2. necə; 3. hərf
uzakı — sürəkli, davamlı, uzun sürən
uzamak — uzunlaşmaq
uzanmak — uzanmaq, tənbelləşmək
uzatı — daim, sürəkli, davamlı
uzatmak — 1. uzatmaq; 2. götürmək
uzıtı — süroğli, davamlı, uzun sürən
uzik — heca, hərf
uzik hitig — müqəddəs yazı
uzik nom — müqəddəs qanun
uziş — sənət
uzkia — bir az yaxşı

uzmak — idarə etmək
uzun — uzun, daima

uzun tonluğ — 1. qadın; 2. Rahib;
3. *horfon*: uzun donlu

Ü

üç — üç
üçkil — üçguşəli
üçəgü — üç-üç, üçər
üçüğü — üç-üç, üçər
üçün — üçün
üçünç — üçüncü
üçünçi — üçüncü
üçünətə — sağlam
üçünü — səbəbi, noticəsi
üçürmək — söndürmək
üdik — ilham
üdlənmək — sevinmək
ügin — koma, yığın, topa
üglitmək — çoxaltmaq
ügmə — qalaq, təpə, topa
ügmək — yığmaq, toplamaq,
topalamaq
ügrə — bulamac
ügüz — çay
ügün — yığın, topa, toplu
ügür — sürü, camaat
ügüş — çox
ügşürü — təkrarlanan
üklitmək — böyümək
üklitmək — artırmaq
üküz — çay, dəniz
ükül — artma, çoxalma
ükün — yığın
üküş — çox
üküşsüz — sonsuz, əbədi, daimi
ükə — müdrik, vəzir, bilici, vəkil,
məsləhətçi
ülədəçi — bölən (adam),
parçalayan (adam)
üləmək — parçalamaq, bölmək
üləşmək — paylaşmaq
üləştürmək — paylaşdırmaq
üləz — sönük

ülgü — 1. hissə, qisim, pay, parça;
2. ölçü, ülgü, miqdar, adət
ülgüləmək — ölçmək
ülgülənmək — ölçülmək
ülgülənç — ölçülü
ülgülənçsiz — ölçüsü olmayan,
ölçüsüz
ülgülənçsiz — ölçülə bilməyəcək
qədər, böyük, hədsiz, ölçüsüz
ülgüsüz — 1. saysız, saysız-
hesabsız 2. nəsibsiz, qismətsiz
ülkər — ülgör (ulduz)
ülküsz — 1. saysız, saysız-
hesabsız; 2. nəsibsiz, qismətsiz
ülüg — pay, hissə, sədaət, boxt
ülgüləmək — 1. paylamaq,
bölmək; 2. sədaət vermək,
xoşbəxt etmək
ülgülg — 1. bəxtli, xoşbəxt,
sədaətli; 2. dərəcə
ülüş — hissə, pay, parça, qisim
üm — alt paltar
ün — ün, səs, səda
ünçü — inci
ündürmək — çıxarmaq
üngir — mağara
üngürmək — dəşdirmək, dəlik
açmaq, dəşik açmaq
ünkür — mağara
ünmək — bayıra çıxmaq,
yüksəlmək, çıxmaq
üntəmək — inləmək, çağırmaq,
səslənmək
üntürmək — sürtmək, göndərmək,
çıxarmaq, yüksəltmək
ünür — mağara
ür — 1. uzun zaman; 2. ökin
ürgi — yüksək

ürkə — 1. vaxtilə, keçmişdə;
2. zaman
ürkitmək — hürkütmək,
qorxutmaq
ürkmək — hürkmək, qorxmaq
ürkürmək — hürkütmək,
qorxutmaq
ürlük — daimi, döyişməz, sabit
ürlüklük — əbədi, daimi, ölməz,
ölümsüz, sabit
ürlüksüz — fani, ölümlü, keçici
ürmək — 1. üfləmək, qabarmaq,
şişirmək; 2. şişmək; 3. hürmək
ürmən — xəstəlik adıdır
ürtkün — xırman
ürtmək — örtmək
ürtülmək — örtülmək
ürük — daimi, davamlı, uzun sürən
ürülmək — şişirilmək, qabarılmaq,
gərilmək
ürüntəg — çarə, əlac, vasitə
ürüntəgsiz — çarəsiz, əlacsiz,
vasitəsiz
üsdün — üstə, yuxarıda
üsdürti — üstədən, yuxarıdan
üsk — ön
üskində — hüzurunda, nəzdində
üskinə — hüzurunda, nəzdində
üskütək — mənfur, üfunətli
üspəmək — etiraz etmək
üst — üst
üstəlmək — çoxaldılmaq,
artırılmaq, böyüdülmək
üstəmək — artırmaq, çoxaltmaq
üstün — üstə, yuxarıda
üstünki — ön üstəki, ön
yüksəkəki
üstürti — üstədən, yuxarıdan
üşüksüz — daim, fasiləsiz,
durmadan
üşülmək — kəsilmək
üşüm — üzüm
üşüt — ruh, can

üşətmək — parçalanmaq,
kiçilmək, balacalaşmaq,
üşlünc — qorxu
üştürmək — zəif səsle demək,
pıçıldamaq
üştürü — eşidilə biləcək bir
şəkildə
üşülmək — qorxmaq
üşün — üçün
üt — 1. dəlik, deşik, keçid;
2. zaman, vaxt; 3. öyüd, nəsihət,
əhkam
ütləmək — dərs demək, tədris
etmək, öyrətmək
ütük — ütü
ütülmək — ütüləmək
üvətəci — şişirən, acıqlandıran
üvətmək — şişirmək;
acıqlandırmaq, əsəbiləşdirmək
üyək — heca, hərf
üyük — heca, hərf
üyür — aş, yarma
üz — kin, nifrət
üz biz — yığılma, çoxalma
üzə — 1. üstə, yuxarıda, üstündə;
2. ilə
üzəki — üstəki, yuxarıdakı
üzəliksiz — sürəkli, daimi,
kəsilmədən
üzəngü — üzəngi
üzəsində — qatında, önündə,
hüzurunda
üzgəlmək — atmaq
üzgü — üzmə
üzgünlük — üzməli
üzkləmək — qırılmaq, qopmaq
üzkündə — hüzurunda, daxilində,
nəzdində
üzləmək — qalxmaq
üzləntürmək — qalxdırmaq,
qalxmağa məcbur etmək
üzlükmək — bitmək, tükənmək,
sona çatmaq
üzlünçü — nəhayət, sonda, ən son

üzünçsüz — fəvqəladə, üstün
üzünçülük — fasiləsiz, sürəkli
üzmək — 1. qırmaq, qoparmaq,
yox etmək; 2. dölmək,
parçalamaq, pozmaq,
uzaqlaşdırmaq
üzmələdəci — kökündən çıxaran,
kökündən çıxarası
üzmələmək — kökündən çıxarmaq
üzməmək — Etiraz etmək

üztün — üstdə, yuxarıda
üzüksüz — durmadan, daim,
fasiləsiz
üzügsüz — durmadan, daim,
fasiləsiz
üzülmək — üzülmək, kəsilmək,
qopmaq
üzüm — üzüm
üzüt — ruh, can
üzütlük — ruhlı, canlı, ruhlı, canla

V

vəcir — üzük
vəcrazan — almaz, cavahir
vada — bitki adıdır
vahşik — ruh
vaiduri — daş-qaş adıdır
vaituri — 1. dağ bülluru; 2. mavi
Vakar — ulduz adıdır
vaqşir — ruh, himayədar
vasik — xoş qoxulu bir maddədir
vayça — ?
vayır — almaz
vaysuçik — xəstəlik adıdır
vayturi — dağ bülluru
vəcir — şimşək
Vihar — ulduz adıdır
viman — "tanrı arabası"
vinay — vinay
vinə — rahiblərin nizamnaməsi
vıraqa — yalnız, tənha, atılmış
virana — bitki adıdır
visay — "düşünmə orqanı", beyin
vişanlıq — ağıllı
Vişak — ulduz adıdır

vityas — vityas (nə isə tikilidir)
vityastan — mənası qaranlıqdır
viyakiyan — ?
viyir — almaz
viyirliq — almazlı
vyarkit — dua adıdır
vyirliq — şimşəkli
vyir — şimşək
vrişti — mələk, firişte
vrmt — bir günün adıdır
Vrhar — ulduz adıdır
vrhar — monastır
vraxar — monastır
vsanpat — vsanpat (nə isə dini mərasimdir)
vu — təlsim
vuçun — (*bitig*sözü ilə) sənəd, itən sənəd əvəzinə verilən qəbz
vhşik — ruh
vusanti — həftəlik dini ayın
vzanpat — vzanpat
vzir — şimşək

Y

ya — 1. yay; 2. nida
yabaş — həlim, sakit
yabğu — rütbə adıdır

yabız — pis, yava
yabınğu — gizlənmə, örtünmə
yabınmak — örtmək, örtülmək

yablak --- pis, xəbis, oclaf
yad — yad, yabançı
yadağ — piyada
yadalmak --- uzanmaq (saç üçün),
dağılmaq, yayılmaq
yadəi --- schirbaz, əfsunçu
yadılmak --- yayılmaq, dağılmaq
yadınmaq — açılmaq, etiraf
etmək
yadmaq --- yaymaq, açmaq
yafsurmak — yapışmaq,
yapışdırmaq, yanaşmaq
yağ — yağ
yağak — qoz
yağamak — qurban vermək
yağar — ?
yağçırtmaq --- yağlamaq, yağ
sürtmək
yağı — yağı, düşmən
yağıdmak — düşmən olmaq
yağıladaçı — mücahid, savaşqan,
dalaşqan
yağılamak — düşmən olmaq,
düşmənlə döyüşmək
yağılıq — yağılıq, düşmənlilik
yağılmak — asılı salmaq
yağın — yaxın
yağısız --- yağsız, düşmənsiz
yağıtmaq — yağdırmaq,
yağdırtmaq
yağış — qurban
yağışlıq — qurbanlıq, qurban
verilməli (nə isə)
yağışlık — qurbanlıq, qurban
verilən yer
yağız — qara, qonur
yağılıq --- yağlı
yağmaq — 1. yağmaq, 2. qurban
vermək
yağmur — yağmur
yağuk --- yaxın
yağukrak --- daha yaxın
yağumak — yaxınlaşmaq

yağuru --- yaxın, qısa, yaxına
doğru
yai — yaz
yailamak — yayı keçirmək,
yaylamaq
yaikanmak — tonzım etmək,
düzəlmək
yailık — yazlıq(ev)
yaka --- 1. mükafat, kirayə haqqı;
2. tərəf, yan
yakalamak — təzim etmək, ibadət
etmək, yoluna qoymaq
Yakan — antroponim, şəxs adı
yakçırtmaq — düşünmək,
mühakimə yürütmək, təhrik
etmək
yakdurmak — yandırmaq
yakılmak — yaxınlaşmaq
yakın — yaxın
yakis — 1. yağlı, yağlı olan (bir
şey); 2. qurban
yakirikıya — lap yaxın
yakmak — 1. xoşa gəlmək;
2. yaxınlaşmaq; 3. yanmaq,
yandırmaq
yakrı --- yağ
yaksa — şeytan
yakud — yaxud
yakuru — yaxın
yakşa — şeytan
yakşı — yaxşı
yakşıçı — idarəçi
yal — maaş, əmək haqqı, donluq,
aylıq
yala — şübhə, böhtan, iftira
yalamak — yalamaq
yalan — alov
yalan — yalın, çılpaq
yalanuz — yalnız
yalanuk — insan
yalanu — yalnız
yalatmaq — yaxınlaşmaq
yalatmaksız --- yaxınlaşmayan
yalavaç — elçi, peyğəmbər

yalçıtmaq — iştirak etmək, qatılmaq
yalbırğak — yarpaq
yalvarmaq — yalvarmaq, diləmək, istəmək, niyaz etmək
yalğamak — 1. yalamaq; 2. oxşamaq
yalğan — yalan
yalğuz — yalnız
yalın — alov, parıltı
yalınlamaq — alovlanmaq
yalınlıq — alovlu, parlaq
yalınmaq — 1. alovlanmaq, yanmaq, parlammaq; 2. yalvarmaq, diləmək, istəmək, niyaz etmək
yalın — yalın, çılpaq
yalınuk — insan
yalınız — yalnız
yalkamak — 1. yalamaq; 2. oxşamaq
yalkanmaq — aldanmaq
yalkanturmaq — aldatmaq
yalkatmaq — bağlamaq, əyləmək
yalkmaq — əngəl olmaq
yalmaq — yanmaq
yalnuk — insan
yalnuz — yalnız
yaltırmaq — parlammaq, işıq saçmaq
yaltrak — işıq, parıltı
yaltramak — parlammaq
yaltrıdmaq — parlatmaq, aydınlatmaq
yaltrık — işıq, parlaqlıq, ziya
yaltrıklıq — işıq, ziya parlaqlıq
yaltrımaq — parlaq, işıq vermək
yaltrırmaq — aydınlaşmaq
yaltrıtmaq — parlatmaq, aydınlatmaq
yaltruk — işıq, ziya, parlaqlıq
yalbarmak — yalvarmaq, diləmək, istəmək, niyaz etmək
Yam — 1. Allah adı; 2. igid xan

yaman — yaman, pis, əclaf, qorxunc, fəna
yanğur — yağmur, yağış
yanız — qarının alt hissəsi (güman ki, Azərbaycan dilindəki yambız sözü buradandır)
yan — yan, tərəf
yana — yənə, və, daha, yenidən, təkrar
yanak — bünövrə
yançımaq — vuruşmaq, döyüşmək
yançmaq — 1. ünah işlətmək, suçu olmaq; 2. əzmək, qırmaq, parçalamaq
yançuk — kisə, torba
yanıçsız — dönməyən, qayıtmayan
yanı — təzminat, qarşılıq
yanlıq — yanlış, səhv, xəta
yanluğ — yanlış, səhv, xəta
yanmaq — 1. qorxutmaq, təhdid etmək; 2. dönmək, qayıtmaq; 3. yaymaq
yant — geri
yanturmaq — qayıtmaq, çevrilmək, geri döndürmək
yanturmaq — qaytarmaq, çevirmək, geri döndürmək
yanturu — təkrar
yantut — qarşılıq
yanut — cavab, qarşılıq
yanut bitig — keçici ödəmə müqaviləsi, sazişi
yan — 1. üsul, adət, ənənə; 2. ölçü, miqdar, həcm; 3. parlaqlıq; 4. fil
yan a — fil
yanarmak — təzələmək, yeniləmək
yanğak — 1. yan, tərəf; 2. yanaq
yanğu — təzminat, qarşılıq

yağurmak — şaqqıldatmaq, səs çıxarmaq, cinlətmək, yandırmaq (məcazi), hirsəndirmək
yanı — 1. yeni, təzə; 2. gün
Yanıçuk — antroponim, şəxs adı
yanılmaq — yanılmaq, səhv etmək
yanılıq — səhv, yanlış, xəta
yanırtı — yenidən, təzədən, başdan, əvvəldən
yanırmak — əks etmək, inikas etmək
yanıku — səs, əks-səda
yanıkuş — əks edən, səs çıxaran
yanırmak — səslənmək, əks etmək
yanıkmak — səs əks etmək, əks-səda vermək
yanıkuş — səs
yanıq — növ, çeşid; vücuda gəlmiş, törəmiş
yanıq — yanlış, səhv, xəta
yanıq — yanlış, səhv, xəta
yanıramak — ifşa etmək
yanışamak — goplamaq, çərənləmək, boşboğazlıq etmək
yap — təkid üçün işlədilir
yapaq — 1. üzv (bədənin), orqan, 2. tikili, bina; 3. quruluş; 4. döşəmə
yapar — müşk, rəyihə, qoxu
yapı — qabıq
yapıq — 1. tikili, bina, 2. bağlayan; 3. yaradılmış, xəlq edilmiş
yapınmaq — hazırlamaq, qapamaq, örtmək
yapırqak — yarpaq
yapırqaklıq — yarpaqlı
yapırkan — yarpaq
yapışmaq — yapışmaq
Yapılış — antroponim, şəxs adı
yapmaq — qapamaq, örtmək, yaratmaq, etmək, qurmaq

yapsınmaq — birləşmək, yapışmaq
yapsurmak — yapışdırmaq, birləşdirmək
yapşınmaq — yapışmaq
yapşurmak — yapışdırmaq
yar — 1. irin, çirk; 2 (tuz sözü ilə) daş duz
yara — omuz, kürək(lər)
yaradınğıluğ — yaradılan
yarağ — 1. lazım olan, görək olan, yaradan, yaraq; 2. silah, yaraq
yarağlıq — 1. yararlı, yarayan, uyğun, xoş; 2. silahlı, yaraqlı
yaraqsız — 1. yararsız, uyğun olmayan, xoş olmayan; 2. silahsız, yaraqsız
arak — 1. lazımlı, görəkli, yarayan; 2. silah, yaraq
araklıq — 1. yararlı, yarayan, uyğun, xoş; 2. silahlı, yaraqlı
aralmaq — yanılmaq
aramak — yaranmaq, yaşamaq
aranmaq — yaranmaq, xoşa gəlmək
ararı — üzüyola, itaətkar
ararınçıq — iyrenc
arar — təbiət, yaradılış
ararı — 1. yaradılmış, yaraşlıq, gözəllik, yararlı; 2. təbiət; 3. bəzək
ararınmaz — yaraşmaz, yaraşlıq olmayan, yaraşsız
ararınmaq — yaraşmaq, uyğun gəlmək, düz gəlmək
ararınmaq — yaraşdırmaq, uyğun gəlmək, uyğunlaşdırmaq
ararınmaq — yaraşdırmaq, uyğunlaşdırmaq
ararın — 1. bəzək; 2. təşəbbüs, 3. təchizat
ararın — təchiz edilmiş, bəzədilmiş

- yaratıǵ** — 1. bəzək; 2. təşəbbüs;
3. təchizat
- yaratıǵlıǵ** — təchiz edilmiş,
bəzədilmiş
- yaratılmak** — yaradılmaq, hazır
edilmək, təchiz edilmək,
bəzədilmək
- yaratınǵu** — tənzim edici,
düzəldən
- yaratınmaq** — tənzim etmək,
düzəltmək, tərtib etmək
- yaratışmaq** — yaratmaq
- yaratmaq** — 1. yaratmaq,
düzəltmək, hazırlamaq;
2. bəzəmək; 3. bəyəndirmək,
özünü göstərmək, 4. təşviq
etmək
- yaratu** — tərəflərin razılığı (ilə)
- yarǵan** — 1. rütbə adıdır;
2. cəllad, xəfiyyə, casus
- yarǵu** — qərar, hökm
- yarıǵ** — 1. zireh; 2. kənar, qıraǵ
- yarılınçıǵ** — parçalayıcı
- yarılmak** — yarılmaq,
parçalanmaq, ayrılmaq,
bölünmək, (çiçək üçün) açılmaq
- yarım** — yarım, ikidə bir
- yarımak** — parlamaq, açılmaq
- yarın** — yarın, ertəsi gün, səhər,
sabahı
- yarınçık** — mənfur, əclaf
- yarık** — 1. zireh; 2. kənar, qıraq
- yarılmak** — yarılmaq,
parçalanmaq
- yarkan** — 1. cəllad, xəfiyyə,
casus; 2. rütbə adıdır
- yarlıǵ** — 1. əmr, fərman, yarlık,
buyuruq; 2. təriqət, tam;
3. lütf; 4. kasıb, yoxsul, faǵır,
aciz, səfil bədbəxt
- yarlıǵkamak** — 1. buyurmaq,
öyüd vermək, fərman vermək,
əmr etmək; 2. iltifat etmək,
şəfəq göstərmək
- yarlık** — 1. əmr, fərman, yarlık,
buyuruq; 2. təriqət, tale 3. lütf;
4. kasıb, yoxsul, faǵır, aciz,
səfil, bədbəxt
- yarlıkamak** — 1. buyurmaq, öyüd
vermək, fərman vermək, əmr
etmək; 2. iltifat etmək, şəfəq
göstərmək
- yarlıkanmaq** — 1. zireh geymək;
2. şəfəq göstərmək
- yarlıkançasız** — mərhəmətsiz, daş
ürəkli
- yarlıkançuçı** — mərhəmətli
- yarma** — taxıl, buǵda, yarma
- yarmak** — 1. sirkə; 2. pul, sikkə;
3. qırmaq, yarmaq, parçalamaq,
ayırmaq; 4. sabit, dəyişməyən
- yarmanmaq** — dırmanmaq,
dırmaşmaq, çıxmaq
- Yaroǵlu** — antroponim, şəxs adı
- yarp** — sağlam, güclü, qüvvətli
- yarpsız** — gücsüz, qüvvətsiz,
istehkamsız
- yarsıǵak** — mənfur, əclaf, iyrenc,
çirkin
- yarsıǵu** — nifrət, diksinmə
- yarsımak** — nifrət etmək;
diksinmək
- yarsınçıǵ** — mənfur, murdar,
iyrenc, əclaf
- yarsınçık** — mənfur, murdar,
iyrenc, əclaf
- yartaǵ** — pul
- yartan** — bölük, pay, hissə, yarım,
parça
- yartım** — parça, bölük, qisim
- yartmaq** — 1. sikkə, pul;
2. qırmaq, yarmaq, parçalamaq,
ayırmaq, 3. sabit, dəyişməyən
- yaruk** — işıq, aydınlıq
- yaruksuz** — işıqsız, qaranlıq
- yarumak** — parlaqlıq,
ışıqlanmaq, aydınlaşmaq
- yarun** — şəfəq, dan sökülməsi

yarutmak — parlatmaq,
aydınlaşdırmaq, görünmək
yas — 1. zərər, ziyan; 2. həlim,
şəfqətli; 3. yaş, yaşlı; 4. yaş
(adamın); 5. göz yaşı
yasa — qanun, yasaq
yasak — 1. vergi növü; 2. qanun,
yasaq
yasduk — sikkə növü, pul
yaşğaç — həlimlik
yasıç — ox
yasımuk — 1. darr;
2. mərcimək (?)
yaskağ — yastı, düz, hamar
yasmaq — öritmək
yas-sönük — düz, düzən
yastuk — sikkə növü, pul
yasuk — işıq, parıltı, ziya
yasuk — günah, qüsur, xəta, suç
yasul — yoxuş, yoxuşlu, öyri
yasumak — parlammaq
yaş — 1. yaş, təzə, yaşıl, ot, ömür;
2. göz yaşı; 3. yaş (adamın);
4. zərər, ziyan.
yaşağı — yaşayış, həyat, kainat,
varlıq, mövcudluğ
yaşamak — yaşamaq, (...)
yaşında olmaq
yaşarmak — yaşlaşmaq
Yaşı — antroponim, şöxs adı
yaşığ — yaşayış
yaşıl — yaşıl
yaşımak — gizlənmək
yaşırılığ — gizli
yaşıtmak — gizləmək, gizlətmək
yaşlağ — yaşlı, qoca, ixtiyar
yaşlığ — 1. canlı; 2. yaşlı, qoca,
ixtiyar; 3. yaşlı (göz)
yaşmaq — silmək, sürünərək
gizlənmək
yaşnamak — yaşamaq
yaşuk — işıq, parıltı, ziya
yaşuksuz — işıqsız, parıltısız
yaşumaq — parlammaq, işıq vermək

yaşurmak — gizləmək, gizlətmək
yaşurukı — gizli olan
yaşut — gizli
yaşutmaq — işıqlandırmaq,
aydınlaşdırmaq
yat — yad, yabançı
yatğu — yataq
yatğurmak — yatırmaq,
yatızdırmaq, uzatmaq
yatılmak — etiraf etmək, açılmaq
yatlamak — yad olmaq, düşmən
olmaq, qaçışmaq, uzaqlaşmaq
yatlanğıcı — düşmən
yatmaq — yatmaq, uzanmaq
yaturmak — yatırmaq,
yatızdırmaq
yava — tarla, əkin
yavalmak — güclənmək,
qüvvətlənmək
yavalturmak — yumşaltmaq
yavaniki — yavaniki
yavaş — sakit, həlim
yavaz — pis, qəzəb, əclaf
yavğan — yavan
yavğu — rütbə adıdır
yavisğu — yarpaq, çələng
yavisku — yarpaq, çələng
yavişğu — yarpaq, çələng
yavişmak — yaxınlaşmaq
yavız — pis, xəbis, əclaf
yavlak — pis, əclaf, xəbis,
düşmən, qəzəb
yavrimak — zəifləmək, gücdən
düşmək
yay — yay
Yayak — antroponim, şöxs adı
yayılmak — yayılmək, tökülmək,
daşmaq, dağılmaq
yayılmaksız — tərəddüdsüz
yayıtmak — sarsılmaq, titrəmək
yaykalmak — sallanmaq, tərəddüd
etmək
yaylamak — yaylamaq, yayı
keçirmək

yaylık — yaylıq, yazlıq
yaymak — yaymaq
yaz — yaz, bahar
yazı — ovalıq, düzən, düz
yazınç — günah
yazınçsız — günahsız
yazınmaq — yanılmaq, günah
 işlətmək, itaət etməmək
yazmaq — 1. yanılmaq, günah
 etmək, xəta etmək; 2. yazmaq
yazuğ — günah, suç, xəta, qüsür
yazuk — günah, suç, xəta, qüsür
yazukluğ — qüsurlu, günahkar,
 suçlu
yazuksuz — günahsız, suçsuz,
 qüsursuz
yblak — pis, yava, fəna
yebkin — bənövşəyi
yek — şeytan, iblis
yekşəmbi — bazar günü,
 yekşəmbə
yeg — yaxşı, çox yaxşı
yegədmək — yüksəltmək,
 ucaltmaq, üstün olmaq, qələbə
 çalmaq
yegirmi — iyirmi
yegirmənç — iyirminci
yegü — ülgüc
yemək — yemək
yenə — yenə, təkrar
yenə — yenə, təkrar
yengə — yenə, təkrar
yerçiləmək — rəhbərlik etmək,
 sövq etmək
yevək — yemək, orzaq, toçhizat
yək — 1. şeytan; 2. pəri
yəl — pis qoxu, pis iy
yəlmə — izçi, kəşfiyyatçı
yəlvi — schir
yəm — dorman
yəmə — yenə, təkrar, yenidən
yənkənt — toponim
ygrmi — iyirmi
yiba — hamısı, tamam, bütün

yid — ətir, müşk, qoxu, rayihə
yidiğ — pis qoxu
yıdımak — qoxumaq
yıdlağ — qoxulu, ətirli, rayihəli
yıdlamak — qoxumaq
yıdlığ — ətirli, qoxulu, rayihəli
yıdruk — yumruq
yığ — 1. çığ, qar uçuğunu; 2. fürsət
yığaç — müştəri ulduzu
yığılmaq — yığılmaq, toplanmaq
yığınç — toplanmış, kütlə
yığmmak — toplanmaq
yığıt — ağılama
yıqlavmaq — ağılamaq, şivən
 qoparmak
yıqlaşmaq — ağılaşmaq
yıgmaq — yığmaq, toplamaq,
 qazanmaq
yıkmak — 1. yığmaq, toplamaq,
 qazanmaq, 2. yıxmaq, atmaq
yıl — il
yılan — 1. ilan; 2. on iki il siklli
 türk təqvimində il adı.
yıldız — ulduz
yılığ — ilq, isti, çox isti hava
yıldımak — isitmək, ılıqlaşdırmaq
yilhi — ilxı
yilin — yalın
yilinç — incə
yilki — ilxı (at), davar (qoyun),
 sürü (iri buynuzlu heyvan)
yilpiğ — arsen
yiltur — parlaq
yiltıramak — parlammaq
yiltız — 1. ulduz; 2. davranış
yın — deri, cild
ynğak — cəhət, yan, tərəf
yıpar — ətir, rayihə, qoxu, müşk
yır — nəğmə, şərqi, mahnı, türki
yırak — iraq, uzaq
yırdamak — mahnı oxumaq
yırınçık — nifrət edilən
yırlamak — oxumaq, mahnı
 oxumaq, şərqi demək

yırılmak — yırtılmaq, yarılmaq, dağılmaq

yırtmaq — yırtmaq, dağıtmaq, parçalamaq

yırumak — çürümək

yıt — otir, rayihə, qoxu, müşk

yıtık — iylonmuş, çürük, psi qoxulu

yıtlıq — otirli, rayihəli, qoxulu

yıtılmak — getmək, yox olmaq, çatmaq

yıt yıpar — otir, müşk, rayihə

yıva — hamısı, tamam, bütün

yıvağü — ağac növü

yıvilğü — ağac növü

yıvılmak — öyülmək, mödh edilmək, təriflənmək

yıvmak — öymək, təriflənmək

yıyılmak — yayılmaq

yıbün — qırmızı

yıçö — daha, bir daha, təkrar

yıd — müşk, qoxu, rayihə, otir

yıdınç — sona çatmaq, yüksəlmə

yıdınçsiz — sonluqsuz, sonsuz

yıdmək — 1. yetmək, çatmaq, yüksəlmək, yetişmək;
2. yetmək (sona), yox olmaq, qeyb olmaq

yıg — 1. yaxşı daha yaxşı;

2. üstün; 3. çiy, xam, kal;

4. yonulmamış, qaba, kobud, sırtıq, üzlü

yıgdə — iydə

yıgədmək — yüksəltmək, ucaltmaq, qələbə çalmaq, üstün gəlmək

yıgən — qardaşoğlu, bacıoğlu

yıgənə yığ — yaxşıdan yaxşı, ön yaxşı

yıgi — sıx, sıxı

yıgidmək — artırmaq

yıgirmi — iyirmi

yıgit — igid, mərd, gənc

yıgitmək — həyatını qazanmaq

yıgnə — iynə

yıgrək — daha yaxşı

yıgü — yemək, yeməli (şey)

yıig — 1. yaxşı, daha yaxşı;

2. üstün; 3. çiy, xam, kal;

4. yonulmamış, qaba, kobud, sırtıq, üzlü

yıil — külək, yol rüzgar

yıl — yel, külək, rüzgar

yılbimək — ösmək

yılbük — yelpik

yılbümək — yelpik vermək

yılçig — cin, pəri, şeytan, qulyanbanı, al, alarvadi

yılik — 1. ilik; 2. rütbə adıdır

yılim — yapışqan, çirş

yılinmək — yapışmaq

yılmək — azmaq

yıltız — 1. ulduz; 2. kök, təməl, əsas, bünövrə

yıltınmək — qeyb olmaq

yıltürmək — əsmək, əsdirmək

yılvı — schir, cadu

yıvlılmək — sehribazlıq etmək, sehirləmək, cadulamaq

yım — yem, yemək

yımə — yenə, təkrar, yenidən

yımə tügəl — tamamilə, büsbütün

yımirmək — yıxmaq, parça-parça etmək

yımış — yemiş, meyvə

yımışlik — bağ, ağaclıq

yımki — səcdə etmə, dua etmə, təbrik etmə

yımrilmək — yıxılmaq, çökmək

yın — dəri, cild

yınçə — incə

yınçkə — incə

yınçirmək — əyilmək, baş

əymək, təzim etmək, hörmət etmək

yıncü — inci

yıncülüg — incilli, inci ilə bəzənmiş

yinçürmək — hörmət etmək,
təzim etmək, baş əymək,
əyilmək

yinə — yenə, təkrar, yenidən

yini — üzv, əza

yinik — xəfif, döyørsiz

yinlig — dəri-

yint — əlaqə

yintəm — tamamilə, büsbütün,
sabit

yintmək — əlaqəyə girmək,
əlaqələnmək

yintsik — əlaqəli

yin, — irin, yara

yin,il — yüngül, xəfif

yin,təgü — burun xəstəliyi, zökəm

yip — ip, iplik.

yipçün — bənövşəyi

yipin — bənövşəyi

yipkə — iplik

yipkin — bənövşəyi

yipün — bənövşəyi

yir — 1. yer; 2. ölkə, dövlət;
3. şimal

Yir-sub — 1. vətən; 2. tanrı,
allah

yirdəki — yerdəki

yirinmək — yaralanmaq,
irinləmək

yirintürdəçi — hərəkət etdirən
(adam), yoldan çıxaran

yirintürmək — hərəkət etmək

yirinçlig — iyrənc

yirinçülüg — iyrənclik

yirin — yara, irin

yirin-kan — yara və qan

yirin lig — irinli, yaralı

yirin ümək — 1. ağlamaq;
2. təzələnmək; 3. iyrenmək

yirmək — 1. pis olmaq, xarab
olmaq, əksilmək; 2. qızmaq,
hiddətlənmək, özündən çıxmaq

yirməksiz — qəzəbsiz

yirtçi — rəhbər, yol göstərən,
bələdçi

yirtəbrəməki — zəlzələ

yirtinçü — dünya, aləm, kainat

yirtinçülüg — dünyəvi

yirtünçü — dünya, aləm, kainat

yirümək — pozulmaq, çürümək

yismək — keçmək, ötmək

yitəgü — yeddi-yeddi

yitərü — yetəcək qədər, kifayət
qədər

yiti — 1. yeddi; 2. kəskin

yitiz — yüksək, geniş

yitilmək — yox olmaq

yitinç — 1. yeddinci; 2. uluşma;
3. çatma

yitigü — yeddi-yeddi

yitinçsiz — çatılmayan

yitirü — çatacaq qədər, kifayət
qədər

Yitikən — Böyük Ayı (bürcü)

yitlinmək — (sona) yetmək, məhv
olmaq, yox olmaq

yitlintürmək — yox etmək, məhv
etmək

yitmək — 1. yetmək, çatmaq,
yüksəlmək; 2. (sona) yetmək,
yox olmaq

yitmiş — yetmiş

yitti — iti, kəskin

yitirmək — itirmək, yox etmək,
məhv etmək

yitürmək — 1. itirmək, yox
etmək, əldən çıxarmaq;
2. aldırmaq; 3. yedirtmək,
yedizdirmək

Yişu — İsa peyğənbər

yivək — ərzaq, azuqə, yeməli şey,
təchizat, əmlak, mülk

yivətmək — təchiz etmək

yivik — əmlak, mülk

yiviklig — (*tiziklig* sözü ilə)
bərabər

yivig — 1. tohizat, əmlak, mülk;

2. boyunbağı, həmail

yivitmək — tohiz etmək

yiz — mis, bürünə

Yğən — antroponim, şəxs adı

ygrmi — iyirmi

ylan — ilan

ylnduk — insan

yltruk — işiq, ziya, parıltı; bəzək

ymə — yenə, təkrar, yenidən

yoda — bacanın üst tərəfi

yodmak — sona çatmaq

yodun — dağılma, qırma, məhv etmə

Yoğ — bir şastranın adıdır

yoğ — 1. yox; 2. əhsan, matəm, yas, dəfn

yoğadmaq — yox etmək, dəfn etmək, ölmək, məhv olmaq

Yoğalum — bir şastranın adıdır

yoğurt — yoğurd, qatıq

yoğurtça — yoğurd kimi

yoğun — yoğun, qalın, qaba

yoğunatmaq — yoğunlaşdırmaq, qalınlaşdırmaq

yoğurkan — üst paltar, geyim, örtü

yoğurmak — 1. yoğurmaq;

2. yumşaltmaq, təskinlik

vermək; 3. əksinə getmək

yoğuz — lüzumsuz

yok — 1. yox, fəna; 2. (*çığay* sözü ilə) yoxsul, kasıb, faqir, səfil

yokadmaq — yox etmək, ölmək, dəfn etmək, məhv etmək

yoka kadız — darçın

yokaru — yuxarı

yokatdurmək — məhv etmək, məhv etdirmək, yox etdirmək

yokatkuluğ — öldürmə

yokatmaq — yox etmək, öldürmək, dəfn etmək, məhv etmək

yokça — yox kimi

yoklamak — 1. yüksəlmək,

çıxmaq; 2. aramaq, daramaq

yoklunmaksız — dağıdılmayan, məhv edilməyən

yokmak — təqdim etmək, yüksəltmək

yoksuz — lüzumsuz, boş, yoxsul

yokurkanmaq — zoiflənmək, gücdən, qüvvədən düşmək

yokuru — yaxın

yol — 1. yol, səyahət, gəzinti; 2. şöhrət, səs, ün

yolamak — təsadüf etmək, yol göstərmək, rast gəlmək, rastlaşmaq, qarşısına çıxmaq, sövq etmək

yolçı — yolçu, bələdçi, rəhbər

yoldurğan — bitki adıdır

yolkı — yolçu; yoldakı, yol gedən

yolluğ — xoşbəxt

yoluğ — yoluq, yolunmuş

yolunmaq — yoxlamaq, baş çəkmək, yoluxmaq

yolunmaq — 1. yolda olmaq, yola çıxmaq; 2. yolunmaq, dərilmək

yonkı — hamısı, hər, bütün

yomuz — qarının alt hissəsi

yonmaq — yonmaq, yaralamaq, ziyan vurmaq

yont — 1. at, ilxı; 2. on iki il siklli türk təqvimində il adı

yonəğ — iftira, böhtan

yonamak — böhtan atmaq, iftira demək

yonlağılığ — xərcənməli olan

yonlak — istifadə

yonlaklığ — istifadə etmək üçün olan

yonlamak — istifadə etmək, işlətmək

yookşastr — Yoğa şastr

yoramak — yuxu yozmaq, yuxu yormaq

yorçı — yolçu, bələdçi, rəhbər

yoğurd — yoğurd, qatıq
yorığ — gedış, yürüş, yol, üsul, tərz
yorığh — üsullu, gedışli
yorımak — yürümək, getmək, hərəkət etmək
yorıtmaq — yürütmək, işlətmək, hərəkət etmək, işlətmək, hərəkəti götürmək
yorlğ — əmir
yoruñka — yonca
yortmaq — yürütmək
yoruğ — yürümə
yoruñka — yonca
yosun — nizam, üsul, qanun, qayda
yota — bacanın üst tərəfi
yotuz — rəfiqə, arvad, həyat yoldaşı
yögərü — yuxarı
yögürmək — yüyürmək, axmaq
yökərü — yuxarı
yökmək — həyəcanlanmaq, hirsələnmək
yöləsmək — bənzəmək
yöləştrüg — bərabər, eyni
yöləştürmək — bərabərləşdirmək, eyniləşdirmək
yöntüşmək — müharibə etmək
yörgəm — bitgi növüdür
yörgömək — sarmaq, hörmək, bağlamaq, çevrələmək
yörgöləmək — sarımaq
yörgənmək — sarılaşmış olmaq
yörmək — izah etmək, aydınlaşdırmaq
yörüg — izah, şərh
yörüklüg — izahlı, şərhli
yörülmək — açılmaq
yörün — ağ, bəyaz, açıq rəng
yötül — öskürək, öskürmə
yratınmaq — tənzim etmək, tərtib etmək, düzəltmək

yraşı — 1. yaradılış; 2. təbiət; 3. bəzək
yrığ — 1. əmr, fərman, buyuruq, yarlıq; 2. fağır, yoxsul; 3. lütf
yrılıkamak — 1. buyurmaq, öyüd vermək; 2. iltifat etmək
yrılıkañçaçı — mərhəmətli
yrılıkañçasız — mərhəmətsiz, daş ürəkli
yrük — işıq, aydınlıq
yrumak — parlamaq, işıqlanmaq, aydınlaşmaq
yrvalmaq — yalvarmaq
yuçul — bayağı
yudmaq — yıxmaq, silmək, təhrif etmək
yudukmaq — bitirmək, silmək, son vermək
yudulmaq — bağlamaq, taxılmaq
yuğrulmaq — yoğrulmaq, qarışmaq
yukluñç — bulaşlıq
yukluñcsuz — təmiz
yuklunmaq — bulaşmaq
yuklunmaksız — bulaşmayan
yukmaq — yapışmaq
yul — dərə, çay
yula — məşəl
yulağ — işıq
yulak — işıq
yulamak — almaq, qoparmaq, zorla əldə etmək
yulat — çay yatağı, arx
yulduz — 1. ulduz; 2. bürc; 3. planet, səyyarə
yulğak — ticarət
yulğan — işıq
yulka — məşəl
yulmak — 1. yolmaq, dağıtmaq; 2. almaq; 3. al-ver etmək
yultuz — 1. ulduz; 2. bürc; 3. planet, səyyarə
yultuzçı — münəccim, astronom

yuluğ — 1. satın alma; 2. (*birim* sözü ilə) vergi növü
yuluğçı — 1. alıcı, satın alan; 2. vergi toplayan; 3. vergi verən
yumak — yumaq (fel), təmizləmək, qaldırmaq
yumak — yumaq (isim), yuvarlaq
yumğaklamak — yuvarlaqlaşdırmaq, yumaqlamaq, yuvarlaq etmək
yummaq — yummaq, qapamaq
yumki — hamısı
yumurka — yumurta
yumuş — iş, fəaliyyət, xidmət
yumuşçı — işçi, xidmətçi
yumşak — yumşaq
yumşamak — yumşaltmaq
yunlaklığ — xərclənməli, xərclənəcək (şey)
yunlamak — xərcləmək, istifadə etmək
yunğuk — hamam
yunğuluğ — yuyunma, yuma, yaxalama
yunkıu — Böyük ayı bürcünün ulduzlarından biri
yunmak — yuyunmaq, yumaq, yaxalamaq
yunt — ilxı, at
yurt — yurd
yuruk — işıq
yurum — oski
yutun — son
yutuz — rəfiqə, arvad, həyat yoldaşı
yuu — 1. dərə, 2. çay; 3. bulaq
yuyulmaq — ohato etmək
yüdmək — yükləmək
yügünmək — öyilmək, səcdə etmək, təzim etmək
yügürmək — yüyürmək, yürümək, qaçmaq
yügürük — sürətli, cəld, təcili

yügünmək — öyilmək, səcdə etmək, təzim etmək
yügürmək — yüyürmək, yürümək, qaçmaq
yügürük — sürətli, cəld, təcili
yük — yük
yükləmək — yükləmək
yükmək — 1. toplamaq; 2. yığın, topa; 3. pıslıq, 4. gübrə
yüksək — yüksək
yükün — yüyən; xətt
yükünç — səcdə, çhtiram, hörmət, təzim
yükünmək — səcdə etmək, diz çökmək, öyilmək, təzim etmək
yülgü — ülgüc, xəncər
yülgü — bıçqı, ülgüc
yülüşi — bənzər
yülüşmək — bənzəmək
yülüşürmək — bənzətmək, müqayisə etmək, qarşılaşdırmaq
yülgü — ülgüc, xəncər
yülügü — ülgüc, xəncər
yülüşmək — bənzəmək
yün — yun, pambıq
yünçig — qırpq
yünçigsiz — qırpqsız
yüp — tamamilə, büsbütün
yüpün — qırmız, al
yürək — ürək, könlü, qəlb
yürəkrə — ürəyinə
yürmək — 1. yürümək; 2. qoymaq, soxmaq
yürük — sürətli, cəld, təcili
Yürük — antroponim, şəxs adı
yürülmək — 1. geriləmək; 2. şişmək
yürümək — yürümək
yüründək — dərman
yürüntəg — dərman
yütmək — yükləmək, daşımaq
yütürmək — yükləmək
yüü — şirə, su
yüüz — üz, sima, sifət, çöhrə

yüvig --- təchizat

yüz — 1. yüz (say); 2. üz, sifət, sima, çöhrə; 3. bir qulaq xəstəliyi

yüzintəki — üzündəki, sifətindəki

yüzkən --- aramsız, durmadan, mütəmadi

yüzlənmək — üz çevirmək

yüzlüg — 1. qohum-əqrəba; 2. öziz, möhtərəm, adlı-sanlı; 3. yüzlük; 4. üzli; 5. sırtıq, üzli

yvlak — pis, yava, düşməncə, fəna, qəzəb

yvlğu — ağac növü

Z

zahaq — təsəlli

zəkət — zəkət

zira — bitki adı

zmuğtuğ — soğd ayının iyirmi səkkizinci günü

XÜSUSİ ADLAR

İNSAN ADLARI

- Abamu** — kişi adı
Abiç — kişi adı
Abık — kişi adı
Abita — kişi adı
Açamaştru — kişi adı
Açığ — kişi adı
Açiti — rahib adı
Adam — kişi adı, Adəm
Adam Torğıl — kişi adı
Adar — kişi adı
Akaş — kişi adı
Ak Pıra — kişi adı
Alban — kişi adı
Alka — kişi adı
Alkaşı — kişi adı
Alp Sünüş — allah yaxud şeytan adı
Altmış Kara — kişi adı
Amanzı — şeytan adı
Amita aba — müqəddəslərdən birinin adı
Amita Ayuşi — Budda adı
Ananı — müqəddəslərdən birinin adı
Anatapintiki — müqəddəslərdən birinin adı
Ançakarm — kişi adı
Ançulayuma — Budda adı
Anqulmalı — kişi adı
Antsu — kişi adı
Anudara — burhan adı
Anuriti — rahib adı
Aprin Çor — kişi adı
Ara Buğa — kişi adı
Ara Təmür — kişi adı
Arivik tegri — allah adı
Arslan — kişi adı
Arşndati — kişi adı
Artadrşda — kişi adı
Artı Inal — kişi adı
Artukaç — kişi adı
Aruğ — kişi adı
Aryaman — kişi adı
Aryaçantri — kişi adı
Asana — kişi adı
Aşan — kişi adı
Aşan Puka — kişi adı
Aşan Torğıl — kişi adı
Aşan Tutuk — kişi adı
Aşivaçit — rahib adı
Atnakaidani — rahib adı
Avluç — kişi adı
Ayıtmiş — kişi adı
Aylıç Tarkan — kişi adı
Ay Sılığ — qadın adı
Azğan — kişi adı
Baça — kişi adı
Baçan — kişi adı
Baçara — kişi adı
Badiri — rahib adı
Badur — kişi adı
Baksı — kişi adı
Baltur — kişi adı
Barça Toğmuş — kişi adı

Barça Toyın — kişi adı
Barça Turmuş — kişi adı
Bark Turmuş — kişi adı
Barmaklığ — kişi adı
Bars Buka — kişi adı
Baruçı — kişi adı
Basan — kişi adı
Basa Təmir — kişi adı
Batiri — qadın adı
Batra — qadın adı
Batuk — kişi adı
Batur — kişi adı
Bay Buğa — kişi adı
Bay Təmir — kişi adı
Bayutmuş — kişi adı
Bədrün — kişi adı
Bəg Arslan — kişi adı
Bəg Bars — kişi adı
Bəg Buka — kişi adı
Bəg Taş — kişi adı
Bəg Təmir — kişi adı
Bəg Turmuş — kişi adı
Bəgü Tutuk — kişi adı
Bəkirə — kişi adı
Bəkiz — kişi adı
Bərgin Səngə — kişi adı
Bıdın — kişi adı
Bitaybıki — kişi adı
Bitru — kişi adı
Bintun — kişi adı
Boğuş — kişi adı, Bögü xaqanın ikinci adı
Bokuk — kişi adı, Bögü xaqanın ikinci adı
Bokşaltu — kişi adı
Boldaz — kişi adı
Bolun — kişi adı
Boran — kişi adı
Borlukçı — kişi adı
Boyla Kutluğ Tarkan — kişi adı
Boz Bay Tirok — kişi adı
Bögü kan — kişi adı, 759 — 780-ci illərdə yaşamış uyğur xaqanı
Bökçə — kişi adı

Böngək — kişi adı
Bört — kişi adı
Braman — kişi adı
Brahma — Ezrua allahı
Brahmadati — kişi adı
Bringiki — kişi adı
Btanati — şoxs adı, məndən cinsi məlum deyil
Brhasvati — kişi adı
Brhmadati — kişi adı
Bud — Budda
Budaşiri — kişi adı
Buğa — kişi adı
Buğuğ — kişi adı, Bögü xaqanın ikinci adı
Buka — kişi adı
Bukam Sənün — kişi adı
Bulat — kişi adı
Bulmuş — kişi adı
Burğuçan — kişi adı
Burkan — Budda
Burkay — kişi adı
Burulday — kişi adı
Buyan Kar — kişi adı
Buyan Kara — kişi adı
Buyan Təmir — kişi adı
Buyat — kişi adı
Buyla Kutluq Tarkan — kişi adı
Buzağu — kişi adı
Bürçü — kişi adı
Büdüş — kişi adı
Bükün — qadın adı
Bünül — kişi adı
Bürkək — kişi adı
Bürlük — kişi adı
Bürt — kişi adı
Bütürmüş — kişi adı

Çansu — kişi adı
Çaxnu — kişi adı
Çakırça — kişi adı
Çakoğlı — kişi adı
Çalaprbaşi — əcdaha xanının adı
Çanudu — kişi adı

Çanır Taişi — kişi adı
Çarır — kişi adı
Çasantuz — kişi adı
Çatır — kişi adı
Çayasını — kişi adı, Yayasena
Çən, in — kişi adı
Çən, ur — kişi adı
Çığ Batar — kişi adı
Çığ Batır — kişi adı
Çıntsu — kişi adı
Çırkuş — kişi adı
Çırtartı — kişi adı
Çıtsu — kişi adı
Çidin — kişi adı
Çiok Tutub — kişi adı
Çigil Arslan — kişi adı
Çigün — kişi adı
Çinak — kişi adı
Çin, — Mancur sülalösünün adı
Çintamani — kişi adı
Çisim — kişi adı
Çisün — kişi adı
Çitravari — kişi adı
Çitrarti — kişi adı
Çizim — kişi adı
Çoba Yıkmuş — kişi adı
Çok Adğır — kişi adı
Çokı — kişi adı
Çoluk — kişi adı
Çonai — kişi adı
Çor — kişi adı
Çosun — kişi adı
Çökəl — kişi adı

Dantipali — kişi adı
Ditankari — Buddanın adı
Drmautari — müqəddəslərdən
birinin adı
Duşta — kişi adı

Ezrua — Brahma, İndra
Elçi — kişi adı
Eş Kara — kişi adı

Əgdəçin — kişi adı
Əlgür — kişi adı
Ənç Kara — kişi adı
Ənürüm İlçi — kişi adı
Ərdəni Katun — qadın adı
Ərəm — kişi adı
Ərəm Kara — kişi adı
Ərk Arslan — kişi adı
Ərklig Kan — kişi adı
Ərzi — kişi adı
Əsən Buğa — kişi adı

Fərinibran — kişi adı
Futsi — kişi adı

Ğormuzta — allah adı
Ğriçantri — kişi adı
Ğulsabadi — kişi adı

Xaimavadi — şeytan adı
Xansasvari — kişi adı
Xariçantri — kişi adı
Xonuğ — kişi adı
Xormuzda — Hind allahının adı
Xoruğ — allah adı
Xudatmış — kişi adı
Xurmuzta — Hind allahının adı
Xymavati — kişi adı

İdik Kut — kişi adı
İnak Kulı — kişi adı
İnal — kişi adı
İnal Bars — kişi adı
İnal Buyat — kişi adı
İnal Küç — kişi adı
İnal Çor — kişi adı
İnal Çuk — kişi adı
İnanç — kişi adı
İnançı — kişi adı
İnançu — kişi adı
İndu — kişi adı
İşbara — kişi adı

İçkirmiş Inal — kişi adı
İdi Kurt — kişi adı
İkiçi — kişi adı
İkiç Toyın — kişi adı
İktü — kişi adı
İl — kişi adı
İl Almış — kişi adı
İl Almış tigin — kişi adı
İl Buğa — kişi adı
İl İnanç Tirək — kişi adı
İl İtmiş tigin — kişi adı
İl Katmış — kişi adı
İl Kaya — kişi adı
İl Kirmiş — kişi adı
İl Koça — kişi adı
İl Kudatmış — kişi adı
İl Ögəsi Ata — kişi adı
İl Ötürkən — kişi adı
İl Tanğu — kişi adı
İltəbər — kişi adı
İl Təmir — kişi adı
İl Tirkən — kişi adı
İl Tutmuş — kişi adı
İl Türgüg — kişi adı
İl Yığmış tenrim — kişi adı
İnəçi — kişi adı
İnəçü — kişi adı
İnəçük — kişi adı
İnç Buğa — kişi adı
İnçki — kişi adı
İnə — kişi adı
İnəl — kişi adı
İrçük — kişi adı
İriz — kişi adı
İrkən — kişi adı
İrkəy — kişi adı
İrkin — kişi adı
İsikə — kişi adı
İsig Tarban — kişi adı
İşirə — kişi adı
İşkərə — kişi adı
İşuyazd — İsa peyğəmbər
İtikən — kişi adı
İt Saman — kişi adı

İt Turhan — kişi adı
İş Buğa — kişi adı
Kedirə — kişi adı
Kənc Tenrim — kişi adı
Kənc Toğmuş Tarhan — kişi adı
Kənc Tuğmuş — kişi adı
Kənc Turmuş Tarhan — kişi adı
Kəniç — kişi adı
Kən Əstəmi — kişi adı
Kərəy — kişi adı
Kəri Açarı — kişi adı
Kərlük — kişi adı
Kərskiç — kişi adı
Kərşin — kişi adı
Kət Kara — kişi adı
Kilzün — kişi adı
Kimənsü — kişi adı
Kimətdü — kişi adı
Kin Toğmuş — kişi adı
Kinsün — kişi adı
Kivan y-mnu — Cumartesi
Kök — kişi adı
Kök Buka — kişi adı
Körü — kişi adı
Közəmiş — kişi adı
Közünçi — kişi adı
Kötüt — kişi adı
Küç Təmir — kişi adı
Küçük İdik Kut — kişi adı
Küçük Təmir — kişi adı
Kükə — kişi adı
Kül — kişi adı
Kül Bilgə kağan — kişi adı
Kül Çor — kişi adı
Küldirtəy — kişi adı
Kül kağan — kişi adı
Külüç İnanç — kişi adı
Külüç Sənün — kişi adı
Kün — kişi adı
Kün Barmış — kişi adı
Kün Silik — qadın adı
Kün Tənri — allah adı
Küsəmiş — kişi adı

Kütən — kişi adı
Küvçü — kişi adı
Küzənçük — kişi adı

Kaban — kişi adı
Kabda — kişi adı
Kaçırsu — kişi adı
Kaçan Kükə — kişi adı
Kada Ərsük — kişi adı
Kadır Bilgə — kişi adı
Kaitsu — kişi adı
Kakimuni — burhan adı
Kakşa Açı — kişi adı
Kalaşatari — şeytan adı
Kalık Kara — kişi adı
Kalım — kişi adı
Kalımtu — kişi adı
Kalmaşapadi — kişi adı
Kambukdu — kişi adı
Kamraktti — kişi adı
Kan — kişi adı
Kanakamuni — burhan adı
Kançanakoşi — müqəddəslərdən
birinin adı
Kançanprbi — müqəddəslərdən
birinin adı
Kançanasari — kişi adı,
Hindistanda şah olmuşdur.
Kançuk — kişi adı
Kan Elçi — kişi adı
Kanımdu — kişi adı
Kanışki — kişi adı, Hindistanda
imperator olmuşdur.
Kan oğlu — kişi adı
Kan-si — kişi adı, Mancuriyananın
imperatoru olmuşdur.
Kan Toyın — kişi adı
Kanturmuş — kişi adı
Katurmuş İnal — kişi adı
Kara — kişi adı
Kara Bakşı — kişi adı
Kara Buğa — kişi adı
Kara Kundak — kişi adı

Kara Kuş — kişi adı
Kara Okuy — kişi adı
Kara Sonsuy — kişi adı
Kara Təgün — kişi adı
Kara Təmir — kişi adı
Kara Toğma — kişi adı
Kara Toyın — kişi adı
Karık — kişi adı
Karımış — kişi adı
Karımtu — kişi adı
Kartak — kişi adı
Kasmık — kişi adı
Kasuk — kişi adı
Kaşı — kişi adı
Kaşın — burhan adı
Kaşni — rahib adı
Kaşu — kişi adı
Katkay — kişi adı
Katmış — kişi adı
Katuk — kişi adı
Kavsidu — kişi adı
Kavşiki — İndra Allahının loqəbi
Kaya — kişi adı
Kayak — kişi adı
Kayımtı — kişi adı
Kayımtu — kişi adı
Kaymış Sənün — kişi adı
Kaysadu — kişi adı
Kay Sakık — kişi adı
Kaysıdu — kişi adı
Kaytasu — kişi adı
Kına — kişi adı
Kından — kişi adı
Kınrul — kişi adı
Kınusun — kişi adı
Kıprıdı — kişi adı
Kıpçak — kişi adı
Kıra — kişi adı
Kır Çəçək — kişi adı
Kırırkuş — kişi adı
Kırku — kişi adı
Kırkudu — kişi adı
Kırudis — kişi adı
Kısak — kişi adı

Kıtay — kişi adı
Kıya — kişi adı
Kıyıktu Tayın — kişi adı
Kız Turmuş — qadın adı
Koç — kişi adı
Koça — kişi adı
Koludi — kişi adı
Korumçı Oğul — kişi adı
Kotan Toğrı — kişi adı
Kotsu — kişi adı
Krakasundi — kişi adı
Kuba Çaxırça — kişi adı
Kuçan — kişi adı
Kuda Bıdın — kişi adı
Kudatmış — kişi adı
Kudluğ — qadın adı
Kudluğ Təmür — kişi adı
Kuduğu — kişi adı
Kula Kara — kişi adı
Kul Kara Kobuz — kişi adı
Kulan — kişi adı
Kulun Kara — kişi adı
Kumar — kişi adı
Kumari — kişi adı, Kamaruna şəhərində şah olmuşdur.
Kumaş bay — kişi adı
Kumup — müqəddəslərdən birinin adı
Kumut Çiçək — kişi adı
Kurla Elçi — kişi adı
Kusık — kişi adı
Kusuk — kişi adı
Kut — kişi adı
Kutaçun — kişi adı
Kutada — qadın adı
Kutadmış Pars — kişi adı
Kut Bulış Oğul İnanç — kişi adı
Kutkan — kişi adı
Kutluğ — kişi adı
Kutluğ bəg — kişi adı
Kutluğ Buğa — kişi adı
Kutluğ Burt — kişi adı
Kutluğ Oğul — kişi adı
Kutluğ Tayak — kişi adı

Kutluğ Tenri — kişi adı
Kutluğ Təmir — kişi adı
Kutluğ Tonra — kişi adı
Kutluğ Turmuş — kişi adı
Kutrulmuş — kişi adı
Kuus Təmür — kişi adı
Kuz — kişi adı

Qantahast — kişi adı
Qavanpati — kişi adı
Qotiki — kişi adı
Qriçantri — kişi adı

Laksma — allah adı
Lukitakitı — kişi adı
Luşanta — kişi adı

Mağabali — kişi adı
Mağadivi — kişi adı
Mağamat — kişi adı, Məhəmməd peyğəmbər
Mağaradi — kişi adı
Mağastvi — kişi adı
Maxakaşit — kişi adı
Maxanmı — rəhib adı
Makintrasini — kişi adı
Mamat-Çin — kişi adı
Mandaspons — kişi adı
Mani — kişi adı
Manibtri — brəhmən adı
Mar Amu — kişi adı
Masar — kişi adı
Masmadar — kişi adı
Mayak — kişi adı
Maytri — kişi adı
Mənlik Sənün — kişi adı
Mənü Təmir — kişi adı
Mərkıt — kişi adı
Mhayan — kişi adı
Mhayana — kişi adı
Mhaklp — kişi adı
Mhaprtma — müqəddəslərdən birinin adı

Mhaşaravak — kişi adı
Mxakşr — rahib adı
Mın Kara — kişi adı
Mın Təmür — kişi adı
Mısır — kişi adı
Mısır Sıla — kişi adı
Mısır Uluğ — kişi adı
Miksin — kişi adı
Mitri — kişi adı
Moğarçı Urı — kişi adı
Mokşadivi — kişi adı
Montalyan — kişi adı
Monul Buğa — kişi adı
Motğalyini — rahib adı
Muntikə — qadın adı
Munşus — kişi adı
Mübarək Köç — kişi adı

Nanti — kişi adı
Naranta — ilanlar padşahının adı
Narayan — müqəddəslərdən
birinin adı
Nikū — kişi adı
Niridani — brəhmən adı
Noğdar — kişi adı
Nom Kulı — kişi adı

Odçı Buyruk — kişi adı
Oğul — kişi adı
Oğul — kişi adı
Oğul Tigin — kişi adı
Oğuz — kişi adı
Omar — kişi adı
On — kişi adı
Ordu bəg — kişi adı
Orduk — kişi adı
Orsulay — kişi adı
Orus — kişi adı
Ozmış — kişi adı

Ökçün — kişi adı
Ökrül Təmir — kişi adı
Ökrünç — kişi adı
Öküş Kara — kişi adı

Ögrünç — kişi adı
Ögrünçə — kişi adı
Ögürdəy — kişi adı
Önü — kişi adı
Ötünç Təmir — kişi adı

Padvahtak — allah adı
Pakçili — şeytan adı
Patmavati — qadın adı
Piankari — kişi adı
Piçaşikida — kişi adı
Pipalayani — kişi adı
Puraki — kişi adı
Purani — kişi adı
Purm — kişi adı
Purmaki — kişi adı
Purnabtri — brəhmən adı

Raçabumi — kişi adı
Rağu — kişi adı
Raimast — kişi adı
Rakakavini — qadın adı
Rakakayini — qadın adı
Raksas — şeytan adı
Ratikri — kişi adı
Ratmadivi — Buddanın adı
Ratnakişli — allah adı
Ratkarası — allah adı
Ratnakar — müqəddəslərdən
birinin adı
Ratnakr — kişi adı
Ratna-Vaqir — kişi adı
Rtnaşiki — kişi adı

Sabı Buğa — kişi adı
Sabın Satı — kişi adı
Sabutu — kişi adı
Saçıu — kişi adı
Saçu — kişi adı
Sada — kişi adı
Sadaqari — kişi adı
Sadı — kişi adı
Sağlık — kişi adı
Sai Buğa — kişi adı

Sarda — kişi adı
Salaspati — kişi adı
Salğar — kişi adı
Salı — kişi adı
Salı Kutluğ — kişi adı
Samani — kişi adı
Sambodu — kişi adı
Sambun — kişi adı
Samtso — kişi adı
Samunçı — kişi adı
Sançanaçavi — kişi adı
Sançmuş — kişi adı
Saniymç — kişi adı
Saniçar — kişi adı
Sanmış — kişi adı
Sansar — kişi adı
Santuşiti — allah adı
Sanun — kişi adı
Saravati — kişi adı
Sarığ — kişi adı
Sarıputri — kişi adı
Sartavaki — kişi adı
Sataqiri — peri adı
Satı — kişi adı
Sativa — allah adı
Satmış — kişi adı
Satoba — kişi adı
Savşı — kişi adı
Sevik — kişi adı
Səki — kişi adı
Səkins Kara — kişi adı
Səli — kişi adı
Səmiçə — kişi adı
Səmiş — kişi adı
Səmsibə — kişi adı
Sənə — kişi adı
Sənətəz — kişi adı
Səngün — kişi adı
Sən,gün Apa — kişi adı
Səngün Tutun — kişi adı
Sənün — kişi adı
Sık — kişi adı
Sıla — kişi adı
Sılan — kişi adı

Sılavanti — kişi adı
Sıhğ — kişi adı
Sılka — kişi adı
Sımayani — brəhmən adı
Sınu — kişi adı
Sısidu — kişi adı
Sısır — kişi adı
Silü — kişi adı
Sinan — kişi adı
Sinayani — brəhmən adı
Sini ər — kişi adı
Siristi — kişi adı
Sişi — kişi adı
Siş Ur — kişi adı
Smir — kişi adı
Sntuşiti — allah adı
Sokta — kişi adı
Soktu Elçi — kişi adı
Solda — kişi adı
Solda Bay — kişi adı
Soma — kişi adı
Somaçı — kişi adı
Sonsuy — kişi adı
Soyan — kişi adı
Soyar — kişi adı
Söngü — kişi adı
Strayastrış — kişi adı
Subaxi — kişi adı
Sudani — kişi adı
Sudazumi — kişi adı
Sumani — kişi adı
Sumir — qadın adı
Sundari — kişi adı
Suntari — qadın adı
Supatra — kişi adı
Supriya — kişi adı
Surı — kişi adı
Surta — kişi adı
Sury — kişi adı
Sury Aşırı — kişi adı
Surya — kişi adı
Susan — kişi adı
Sutmak — kişi adı
Sutpak — kişi adı

Şakıman --- burhan adı
Şamız Tayışma --- kişi adı
Şanki --- kişi adı
Şariputri --- kişi adı
Şastrakariki --- kişi adı
Şastrapiry --- kişi adı
Şaşı --- kişi adı
Şazi --- qadın adı
Şıla Atidi --- kişi adı
Şılabardi --- kişi adı
Şingür --- kişi adı
Şıvngı --- kişi adı
Şış --- kişi adı
Şışəki --- kişi adı
Şriqunti --- kişi adı
Şudavas --- allah adı
Şudotan --- allah adı
Şutavas --- allah adı
Şyavsqriv --- kişi adı

Tabırtı --- kişi adı
Taçadan --- kişi adı
Tağarmıy --- kişi adı
Taubu --- kişi adı
Tai --- kişi adı
Tai çin --- Mancuriyada sülalə adı
Taidık Elçi --- kişi adı
Taidısan --- kişi adı
Tai Ögə --- kişi adı
Taisan --- kişi adı
Taisi --- kişi adı
Taito --- Çində sülalə adı
Tai Ügə --- kişi adı
Taiçi Tulun --- kişi adı
Taişi --- kişi adı
Takıçuk --- kişi adı
Tak kün --- qadın adı
Tamburi --- kişi adı
Tamğaç Tarık --- kişi adı
Tan --- kişi adı
Tanğut --- kişi adı
Tan, rı Birmiş Oğul İnanç --- kişi adı
adı
Tapmış --- kişi adı

Tara --- kişi adı
Tarık --- kişi adı
Tarım --- qadın adı
Tarkan --- kişi adı
Tarmadan --- kişi adı
Tartmış --- qadın adı
Tayanç --- kişi adı
Tayınçak --- kişi adı
Tayışma --- kişi adı
Taz --- kişi adı
Terçi birmiş --- kişi adı
Tenrikən --- kişi adı
Tədmilik --- kişi adı
Təiləkdü --- kişi adı
Təkən --- kişi adı
Təkəli --- kişi adı
Təkrənc --- kişi adı
Təlig --- kişi adı
Təmır --- kişi adı
Təmükə --- kişi adı
Təmür --- kişi adı
Təniz --- kişi adı
Təpiş --- kişi adı
Tərbi İnal --- kişi adı
Tərək --- kişi adı
Təri --- qadın adı
Tərkən --- kişi adı
Təsək --- kişi adı
Tınmış --- kişi adı
Tınşıdu --- kişi adı
Tımız --- kişi adı
Tısak --- kişi adı
Tıtsu --- kişi adı
Tibin --- kişi adı
Tigin --- kişi adı
Tigin Ögə --- kişi adı
Tigin Ügə --- kişi adı
Tigü --- kişi adı
Tirək --- kişi adı
Tiri --- kişi adı
Tobula --- kişi adı
Toğma --- kişi adı
Toğrul --- kişi adı
Toğrul --- kişi adı

Toimak — kişi adı
Tok — kişi adı
Toka — kişi adı
Tokak — kişi adı
Tokluk Təmür — kişi adı
Toksuş — kişi adı
Toktamış — kişi adı
Toktı — kişi adı
Tolu — kişi adı
Tolu Kara — kişi adı
Toluk Tügə — kişi adı
Tonıtı — kişi adı
Tonma — kişi adı
Tonyukuk — kişi adı
Torbahğ — kişi adı
Tokəl — kişi adı
Toyın — kişi adı
Toymak — kişi adı
Tölək — kişi adı
Törədü — kişi adı
Tsuən-ni — Konfutsinin adı
Tulat — qadın adı
Tuluş — kişi adı
Tuman — kişi adı
Tumtur — kişi adı
Tumur — kişi adı
Tupa — kişi adı
Tura — kişi adı
Turbay — kişi adı
Turçı — kişi adı
Turı — kişi adı
Turmuş — kişi adı
Turuk — kişi adı
Tutuk — kişi adı
Tutun — kişi adı
Tükrünç — kişi adı
Tükün — kişi adı
Tügə — kişi adı
Tülək — kişi adı
Tülük — kişi adı
Tümən — kişi adı
Türçi — kişi adı
Türədü — kişi adı
Tüsək — kişi adı

Tüzlük — kişi adı
Tüzmiş — qadın adı

Udmış — kişi adı
Uman — qadın adı
Umıçı — kişi adı
Upasvami — kişi adı
Urimaya — brohmən adı
Urumuki — şeytan adı
Urşı — yer adı
Usıki — kişi adı
Usuk — kişi adı
Usun — kişi adı

Ülögür — kişi adı
Ülöm — kişi adı
Ülügdü — kişi adı
Üşə — kişi adı

Vadzivanta — allah adı
Vaibaş — şastra adı
Vaphiaki — şastra adı
Varukdad — kişi adı
Vaşiravani — kişi adı
Vaybaş — şastra adı
Vidankasari — kişi adı
Vidya — kişi adı
Vimali — kişi adı
Vinayaki — allah adı
Vipalaçantri — kişi adı
Vipasi — bodisvt adı
Vipaşi — yeddi burhandan birinin adı

Virudak — kişi adı
Virunakşi — allah adı
Vişikül — şastra adı
Vişvakrmi — allah adı
Vyakrar — şastra adı
Vruni — allah adı
Vuşanti — allah adı
Vişikülən — şastra adı

Yabasun — kişi adı
Yabatu — kişi adı
Yabdu Tirək — kişi adı

Yabıra — kişi adı
Yabunsu — kişi adı
Yaburşu — kişi adı
Yausif — kişi adı, Yusif
Yakan — kişi adı
Yam — allah adı
Yanıçuk — kişi adı
Yapğun — kişi adı
Yapmış — kişi adı
Yap Torğul — kişi adı
Yarak — kişi adı
Yarıçı — kişi adı
Yarkaya — kişi adı
Yaroğlu — kişi adı
Yaruk — kişi adı
Yasadu — kişi adı
Yausip — kişi adı, Yusif
Yaçankur — kişi adı
Yaş — kişi adı
Yaşı — kişi adı
Yaşkan — kişi adı
Yaşovati — qadın adı
Yayak — kişi adı
Yəgən — kişi adı
Yəkən — kişi adı
Yəkənçük — kişi adı

Yələkçi — kişi adı
Yəzin Toğa — kişi adı
Yidlək — kişi adı
Yigən — kişi adı
Yımış — kişi adı
Yıpar — qadın adı
Yırım — kişi adı
Yırya — kişi adı
Yikən — kişi adı
Yitmiş — kişi adı
Yişi — İsa peyğəmbər
Ykən — kişi adı
Yoğ — şastranın adıdır
Yoğa — şastranın adıdır
Yoğalum — şastranın adıdır
Yookşastr — Yoğa şastr
Yosipas — kişi adı
Yosmut — kişi adı
Yökəsiri — kişi adı
Yumşak — kişi adı
Yürük — kişi adı

Zkariya — kişi adı
Zharia — kişi adı
Zrua — allah adı

COĞRAFİ ADLAR

Abiçi — ulduz adı
Adak tutuk — yer adı
Aditya — ulduz adı
Adır — ulduz adı
Adnıtış — ölkə adı
Aqnidiş — ölkə adı
Altun — Zöhrə, Venera planeti
Altun yış — yer adı
An,arak — Mars planeti
Anqarak — Mars planeti
Anıpadat — göl adı
Anırat — ulduz adı

Arğu — Yer adı
Arşivadan — monastır adı
Arkar başı — bulaq adı
Aruzu — yer adı
Aşbini — ulduz adı
Aşvini — ulduz adı
Aşlis — ulduz adı
Atakavati — şəhər adı
Aviç — cəhənnəm adı
Aviş — cəhənnəm adı
Ay — ay

Bağırati — çay adı
Banaras — Hindistanda Benares şəhəri
Baranas — Benares şəhəri
Baranı — ulduz adı
Barkan — yer adı
Barkas — Benares şəhəri
Barskan — şəhər adı
Barhasuvadi — Yupiter planeti
Bolçu — çay adı
Boyu Kira — yer adı
Brakas — Benares şəhəri
Brahasavati — Yupiter planeti
Brahsuvati — Yupiter planeti
Bud — Merkuri planeti

Çaidir — ulduz adı
Çaitir — ulduz adı
Çaladr — dərə adı
Çaldar — göl adı
Çuğay — Xinqay dağları
Çənəz — yer adı
Çənür — yer adı
Çigil Balık — şəhər adı
Çigil Kənt — şəhər adı
Çinan kat — şəhər adı
Çitavan — monastır adı
Çaşt — ulduz adı

Dakşanpat — şəhər adı
Dakşanri — ölkə adı
Dakşinapi — ölkə adı
Danavadi — şəhər adı
Daniş — ulduz adı

Eriyadi — ulduz adı

Ənətkək — Hindistan

Xast — ulduz adı
Xatan — Çin
Ximavanti — Himalay dağları

İkapintran — yer adı; hərfi tərcüməsi: "tanrı dünyası"
İnçü — yer adı
İravadi — ulduz adı
İrivadi — ulduz adı
İrpiz kudruğu — ulduz adı

Keyrə — yer adı
Keyrə Başı — yer adı
Kərgü — Selenqa çayı yaxınlığında yer
Kitir — yer adı
Kitumati — şəhər adı
Kivan — Saturn planeti
Kögmən — Sayan dağları
Kögür — Qobi səhrasında yer adı
Kömür Tağ — Qobi səhrasında yer adı
Küisən — ölkə və dövlət adı — Küşən, tarix əsərlərində rus dilində uyğun olaraq səhv şəkildə Kuşan adlandırılır.
Kükör — Qobi səhrasında yer adı
Kügür — yer adı
Künə — çay adı
Küşən — ölkə və dövlət adı; bax: Küisən
Küzət — yer adı, indiki Qarakol
Kaçaçanapati — şəhər adı
Kadın — ölkə adı
Kan — Qanq çayı
Kanya — ulduz adı
Kapilvastu — şəhər adı
Karları — dağ adı
Kartisuvarna — Benqaliyada yer adı
Kazluk — göl adı
Kısil — yer adı
Koço — şəhər adı, qərbdəki uyğur dövlətinin paytaxtı olmuşdur
Koçu — şəhər adı, bax: Koço
Kuktapat — dağ adı
Kukutanit — dağ adı
Kumupsi — ulduz adı

Qanq — Hindistanda çay adı
Qrdakul — dağ adı

Limçin — ulduz adı
Liusun — ulduz adı
Lukususi — ulduz adı
Lumbani — meşə adı
Lükçün — yer adı

Maxarurat — cəhənnəm adı
Mha çinadiş — Böyük Çin dövləti
Mağat — ölkə adı
Maidun — ulduz adı
Makara — ulduz adı
Matyadiş — Hindistanda dövlət adı
Mina — ulduz adı

Nağid — Zöhrə ulduzu, Çoban ulduzu, Qütb ulduzu
Nairiti — yer adı
Nanta — yer adı
Nuç — yer adı

Ötükən — yer adı

Pakunsi — ulduz adı
Paşan — dağ adı
Pratapan — cəhənnəm adı
Pratikanarak — cəhənnəm adı
Prip — dünya adı
Purva Pulquni — ulduz adı
Purum — Şərqi Roma, Bizans, Vizantiya
Puş — ulduz adı

Rauran — cəhənnəm adı
Rivadi — ulduz adı

Sadabiş — ulduz adı
Sağızğan — Saxsağan ulduzu
Samantavrkaş — düzən adı
Samntapuş — bağ adı

Sanat — cəhənnəm adı
Saniçar — Saturn (Zühəl)
Satabiş — ulduz adı
Sav — kainatın adı
Sələnə — Selenqa çayı
Sələnə — cəhənnəm adı
Səmdükü — yer adı
Şıçkançı — bürc adı
Sikat — çay adı
Sındu — Hindistan
Sögü — çay adı
Stravst — şəhər adı
Stabiş — ulduz adı
Sukavatı — buddistlərin qərb cənnəti
Sumır — dağ adı
Supuşpit — bağ adı
Suvastik Si — monastır adı
Suyaklığ — yer adı
Sükü Ögən — çay adı

Şağam — Suriya
Şravst — şəhər adı, Stravastra
Şirinalandri — monastır adı

Tabğaç — Çin
Tai sul — Müştəri ulduzu
Tayakı — yer adı
Tamağ — yer adı
Tamasavan — monastır adı
Tanış — ulduz adı
Tavğac — Çin
Tavkaç — Çin
Taşğ baş — yer adı
Tiyük — yer adı
Toksm — yer adı
Tuşit — yer adı
Tübüt — Tibet
Tüküz — yer adı
Tüpüt — Tibet
Türgiş — dövlət adı
Türkil Çok — yer adı

Uçayan — yer adı

Udarabatiravat --- ulduz adı

Urbilvani — şəhər adı

Urıslum — Qüds şəhəri

Urıslum --- Qüds şəhəri

Uruğış --- ulduz adı

Urupadati --- yer adı

Utarabatiravat — ulduz adı

Utrabadra — ulduz adı

Utrapalquni -- ulduz adı

Utraşadi — ulduz adı

Uttarabhadrapada — ulduz adı

Uttaranhadra — ulduz adı

Uttaraphalquni — ulduz adı

Uttarasadha --- ulduz adı

Uza — yer adı

Vakar — ulduz adı

Vaişali — Hindistanın şimalında
şəhər

Vayçanvat — yer adı

Vıdar — dağ adı

Vihar — ulduz adı

Vişak — ulduz adı

Vriş --- ulduz adı

Vrhar — ulduz adı

Vukuu — ulduz adı

Yal Turğan — yer adı

Yaltumak — yer adı

Yar — çay adı

Yər — yer adı

Yığac — Müştəri ulduzu

Yitikən -- Böyük Ayı bürcü

Yunkiu -- Böyük Ayı bürcünün
ulduzlarından biri

MÜNDƏRİCAT

<i>Müəllifdən</i>	3
Göy türklər və qədim uyğurlar.....	4
Göy türkcə—azərbaycanca lüğət.....	29
Qədim uyğurca—azərbaycan lüğət.....	69

Noşriyyat redaktoru **Suliddin QASIMLI**
Texniki redaktoru **Səlim ƏHİMƏDOV**
Korrektoru **Lələ HACIYEVA**
Kompüter tərtibatçısı **Esmira CABAROVA**
Yığı operatorları **Şəfa MƏMMƏDOVA,**
Gülzadə CABAROVA
Buraxılışa məsul **Xunlar YÜZBAŞOVA**

Yığılmağa verilmiş 25.01.1999. Çapa imzalanmış 4.10.2001.
Formatı 60x84 1/16.
Şorti ç.v. 11,2. Hesab n.v.15,8.
Tirajı 500 Sifariş 4. Qiyməti müqavilə ilə

Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Nəşriyyatı
Bakı 370004, Böyük Qala küç., 41.
Lisənziya: Seriya AB 022031. A — 031. 17.03.1999

Əlaqə telefonları:
92-56-34
93-59-46